

MR. A. ROOThAERT

O O M
P I U S

A.W. BRUNA & ZON UTRECHT

Omslag
DICK BRUNA
1960

Het is een stille avond in November. Marius heeft zich klein gemaakt op een krukje tussen de muur en het keukenfornuis, waar zijn boek nog wat schemerig licht vangt door de melkwitte kap van de petroleumlamp boven de tafel. Hij beweegt zich niet en haalt voorzichtig adem, slaat stil als een dief de bladzijde om. Hoe laat het is, weet hij niet, want van hier kan hij het klokje op de schouwkap niet zien, maar hij voelt, dat hij een-twee-drie naar boven zal moeten, als hij maar even de aandacht trekt. Na zijn avondboterham heeft hij al minstens vijftig bladzijden gelezen.

Moeder zit half van hem afgewend aan tafel. Zacht prevelend cijfert zij met een lang, geel potlood in haar boekje en begint dan telkens opnieuw een hoopje geld na te tellen. Dat kan lang duren; haar rekening komt zelden of nooit uit. Liza zit aan de andere kant en driegt met rappe steken een nieuwe zoom aan een bonte schort. Zij zal hem niet verraden.

Daar naderen voetstappen over de keien van de inrijpoort en rameien de stilte met aangroeiend geweld. Is het vader? Die zou laat thuis komen, met de trein van half negen. In de huiskamer is voor hem alleen gedekt onder de laaggedraaide lamp. Zo laat kan het nog niet zijn. En vader heeft niet zo'n zware gang...

Moeder plant haar potlood neer bij het laatste cijfer en kijkt op het kleine horloge, dat aan een gouden strikje op haar boezem hangt. 'Dat kan mijnheer nog niet zijn', fluistert zij. Nu staren zij alle drie naar de deur. Het duurt lang, want in deze stilte schijnen de voetstappen veel dichter bij.

't Zal bekend volk zijn', meent Liza. 'Onze Spits blaft niet.' Traag verlopen nog enkele seconden en dan schrikken zij een beetje van het opspringen der grote, stalen klink.

Het is Oom Pius in zijn groen jagerspak. Hij ziet rood en er glinsteren mistpareltjes op zijn fraaie snor, die steil in de hoogte groeit. Als Marius groot is, moet hij ook zo'n snor hebben, want deze is veel mooier dan die van vader. Oom Pius gelijkt op de portretten van Keizer Wilhelm in de Katholieke Illustratie en De Prins. Vader moet zijn snorpunten altijd insmeren met knevelwas uit een kleine tube, maar na enige tijd zakken zij toch weer af en moeten telkens worden opgedraaid. Oom Pius ziet er weer uit of hij alle mensen heimelijk voor de gek houdt. Als Marius zijn oom aankijkt, moet hij altijd denken aan de populieren van Boer Cruyssens, want ook in die

donkere ogen schijnt het voortdurend te ruisen. Nu ziet hij de lampekop erin weerspiegeld, twee halve maantjes, die tintelen als kwikzilver van ingehouden pret... En nu zal hij moeten opstaan om zijn oom een hand te geven en dat zal het einde zijn. Het was juist zo spannend. Onder een regen van pijlen zwom Old Shatterhand met forse slagen tegen de snelvlietende stroom op...

Maar moeder roept al: 'Pius! Je zou iemand laten schrikken! Frans komt pas met de trein van half negen. Ik wist niet wie daar zo zwaar kwam aanstampen.' Haar stem klinkt zeer knorrig en zij kijkt met opgetrokken neus naar zijn modderige jachtschoenen. Altijd is zij even kortaf tegen haar broer, zelfs op zijn verjaardag heeft zij nauwelijks een goed woord voor hem, ofschoon wel een cadeautje. In een onbewaakt ogenblik heeft Marius haar horen zeggen: 'het schandaal van de familie'. Vader schijnt er anders over te denken, lacht er eens om. Wanneer die twee erg aan 't kibbelen zijn, houdt hij in geveinsde ontsteltenis zijn hoofd vast, tot hij zegt: 'Als jullie klaar zijn met je broederlijke twist...'

Oom Pius luistert niet eens. 'Laatste nieuws al gehoord?', vraagt hij. 'Maurice Altinck is failliet.'

En voor hij het weet, roept Marius: 'De vader van Karel Altinck?' Nu heeft hij het zelf nog bedorven. In afwachting kromt hij de tenen en trekt zijn hoofd tussen de schouders.

Maar niemand let op hem. Moeder zit roerloos, haar mond half open. De halve maantjes in de ogen van de jager houden zich stil. Dit is nieuws!

Failliet moet heel erg zijn, weet Marius, iets waarvoor je waarschijnlijk wel wordt opgesloten in de gevangenis. Over failliet spreekt vader met nog meer verachting dan over een moord. Marius voelt heel zijn lijf doortrokken van een kriebelig genot, hij moet zich bedwingen om niet te gaan wippen op zijn krukje. Net goed voor die opschepper van een Karel Altinck! Dat zou me wat zijn, morgen op school. Na eindeloze ergernissen voelt hij zich in het gelijk gesteld. Een slepend onrecht is gewroken. Dit is natuurlijk een straf van Onze-Lieve-Heer. Was het maar al morgen! Zou die grote mijnheer nog naar school durven komen?

'Hij is het zelf gaan aangeven', hoort hij zijn oom zeggen. 'Vanmorgen in Hagenburg. Morgen komt het in de krant.'

Hagenburg! Daar is de Rechtbank en de gevangenis. Messentrekkers en dieven blijven niet in het politiebureau, maar worden tussen twee marechaussees, en dan meestal geboeid, naar Hagenburg gebracht.

Maar moeder wil weer dwars zijn tegen haar broer. En hoewel zij steeds op die van Altinck geschimpt heeft, trekt zij nu een heilig mondje en zegt:

‘Dat is erg genoeg voor die mensen... Als ’t waar is.’

Oom Pius bedwingt een lachje en nu is het of al zijn snorharen op hun tenen gaan staan. En daar spreekt hij opeens overdreven beschaafd: ‘Och, dat weet je niet. In de brand – uit de brand, zeggen ze wel eens.’

Moeder wordt rood van kwaadheid. Dit fijne, Hollandse taal-tje is van ouds de manier om vader na te apen, want deze is opgegroeid in Zeeland, kan geen Brabants spreken en wenst niet nog meer te worden uitgelachen om zijn eigen dialect. Daarom spreekt hij altijd zeer voornaam en op de letter, wat in Donschot voor hoogmoedig doorgaat en de spotlust wekt. De priesters doen het slechts op de preekstoel en de broeders in de klas, maar dan nog lang niet zo erg. Marius heeft maar al te vaak moeten vechten, omdat zijn vader zo aanstellerig spreekt. Ook dat hij ‘vader’ moet zeggen in plaats van het gebruikelijke ‘onze-pa’ geldt als een uitdaging. Gelukkig wordt hij geheel overschaduwd door Karel Altinck, die een Papa heeft, het toppunt van kale drukte, en ten overvloede nog een Mama, die altijd Frans spreekt...

Daarbij komt nog, dat Oom Pius spreekt over brand! Marius kan er zich niets van herinneren, hij was nog te klein, toen het gebeurde. Maar hij heeft het verhaal zo dikwijls gehoord, dat hij soms denkt er toch iets van te weten. Vóór zij hier kwamen wonen, is hun woning in de stad met de kleine fabriek afgebrand. Het is een huishoudelijke tijdrekening geworden: iets is gebeurd zoveel tijd vóór of na de brand. En nog altijd is vader even trots op het rake antwoord, dat hij heeft gegeven aan de Papa van Karel, de deftige bankier Altinck, die zich ook met verzekeringen bezighoudt. Toen vader na de regeling der brandschade dit oude, afgelegen gedoente aan de Hagenburgse weg, dat hij voorlopig had gehoord, ook bij dezelfde maatschappij wilde verzekerd hebben, heeft Mijnheer Altinck gezegd: ‘O neen, mijnheer Marijnen! Lui, die zijn afgebrand, moet onze maatschappij niet meer hebben.’ En vader speelt dan de gemene grijnslach na, waarmee het werd gezegd. Maar vlak daarop trekt hij zulke vervaarlijke ogen en rimpels, dat Marius telkens opnieuw zijn adem inhoudt. ‘Wilt u daarmee zeggen, dat ik de brand heb gesticht, mijnheer Altinck?’ Het klinkt langzaam, diep en dreigend als het gebrom van een leeuw. In vader’s verhaal wordt Mijnheer Altinck daarop zeer klein en bang, hij put zich uit in verontschuldigen: Zo

moet Mijnheer Marijnen dat niet opnemen! Dat was helemaal niet de bedoeling. Het is niet anders dan een vaste gewoonte van deze maatschappij. Vindt het zelf ook wat idioot, maar het staat eenmaal in de statuten... 'Dus uw maatschappij wil wel de lusten maar niet de lasten?', heeft vader geroepen. 'Dan dank ik u feestelijk voor zo'n maatschappij! Ik zal wel een andere vinden!' Hiermee is hij als een groot overwinnaar uit de strijd getreden; dat is duidelijk te zien aan zijn gesperde neusgaten en het driftig opdraaien van zijn snor. Vader is toen recht naar Kapiteintje Galliard gegaan en werd op zijn wenken bediend, nog veel voordeliger dan bij die windbuil met zijn vuile insinuaties... Naar gelang er meer of minder tijd is, de toehoorder van groter of kleiner aanzien, wordt Mijnheer Altinck korter of langer op de rooster gelegd. 'Wat zijn dat voor achterbakse insinuaties? Zullen wij samen naar de commissaris gaan? Dan kunt u mij formeel beschuldigen van brandstichting. Dat laat ik er niet bij zitten, ik wil deze verdachtmaking openbaar en gerechtelijk zien opgehelderd. Ik laat mijn goede naam niet door het slijk sleuren door een troepje Donschotse lasteraars!' En zo voort. Vader kan zich nog altijd vreeslijk opwinden over Mijnheer Altinck, vooral 's Zondags, wanneer er bezoek is en de grote karaf met port op de tafel staat. Op den duur heeft Marius deze samenspraak nog beter geleerd dan vader zelf. Deze maakt nog al eens fouten, slaat soms stukken over en voegt er nieuwe, waar hij blijkbaar al die tijd niet aan heeft gedacht, aan toe... Geen wonder dus, dat Moeder kwaad wordt, nu Oom Pius zo slinks op de brand zinspeelt. En Marius weet dadelijk op wie de boze bui zal neerkomen.

'Marius! Wat zit jij daar nog te semmelen? Je had allang in je bed moeten liggen. Vooruit en een beetje vlug!'

Nu is het zaak het galgenkoord zoveel mogelijk te verlengen. Hij vouwt netjes een ezelsoor in zijn laatste bladzijde en komt langzaam overeind. Nu eerst gaat hij, zoals hem dat geleerd is, een hand geven aan zijn oom, die nog steeds op de mat staat en geniet van de aangerichte verwarring.

'Zo, kroonprins!'

'Oom Pius, zit mijnheer Altinck nu in de gevangenis?'

Moeder, die nog zit te snuiven van drift, kan nu geen onverschilligheid meer veinzen en kijkt heel even op. Haar broer ziet het en wacht even. De halve maantjes zijn weer aan het dansen.

'Nee, daar is hij te slim voor. Het schijnt, dat de klanten van de bank hun geld zullen krijgen - mettertijd! Hij kon alleen

zijn eigen schulden niet meer betalen, hij moet gespeculeerd hebben op de beurs. Ik weet het van de klerk van Advocaat Bomans.'

Moeder doet alsof zij niet meer luistert, het grote nieuws reeds heeft opgeborgen op de zolder van haar verloren belangstelling. Om haar broer ervan te overtuigen, dat zij heel niet overbluft is, bekijkt zij hem van top tot teen met wantrouwige afkeuring. En terwijl Marius de deur van de keuken achter zich toetrekt, hoort hij haar zeggen:

'Moet ge vannacht weer gaan streuven met die andere bosduvels?'

Vreemd, dat Moeder altijd terugvalt in het dialect, zodra Marius er niet meer bij is. Ook wel wanneer zij schrikt of heel kwaad wordt. En nu proest Marius het bijna uit. Met dezelfde gezwellen voornaamheid antwoordt zijn oom: 'Pardon, mevrouw, ik kom van de jacht.'

Terwijl het licht van de blaker langs de hanebalken van de grote zolder spookt, denkt hij niet eens aan de Roodhuiden die daar altijd in de donkerste hoeken op de loer liggen. Evenmin slaat hij er acht op, dat hij nu zeer stil te werk moet gaan om Geertje niet wakker te maken. Als die snertmeid begint te gillen, krijgt hij de klappen en moet de volgende avonden tegelijk met haar naar bed, als een klein kindje. Dit keer heeft hij ook geen kippevel op het moment, dat hij de deur van zijn slaapkamertje achter zich sluit, en hij vergeet zelfs te bidden. Lange tijd ligt hij wakker, met kloppend hart. Was het maar al morgen! Zou de lafaard wel op school durven komen? Hij, Marius Marijnen zal natuurlijk de aanvoerder zijn en het woord doen. Even opmaken, wat hij dan zal zeggen. Verwaande kaaljakker in zijn rijtuig met twee paarden. Van het geld van andere mensen! En een Franse kinderjuffrouw uit Turnhout, die hem als een klein kind kwam halen en brengen tot in de derde klas toe! En zijn lange meisjeskrullen tot in de tweede klas! En zijn pauw van een moeder, die uit Brussel komt en altijd hardop Frans met hem spreekt, als zij haar lief, zoet suikerkindje komt afhaken met het open rijtuig. En die palfrenier met bakkebaarden, die het portier openhoudt voor de jonge graaf. En dat allemaal van gestolen centen!

Daarna zou het bevel gegeven worden, dat deze kale druktemaker in het zandhok moest.

Wie met algemene instemming in het zandhok wordt gegooid, ondergaat de zwaarste der onterende straffen. Het is even onherroepelijk als een brandmerk op het voorhoofd. Jongens, die reeds van school zijn, worden er nu nog op aangewezen, dat zij

eens in het zandhok hebben gezeten, en verliezen daarmee alle respect, zo groot als ze zijn. Het hok is in de regel op slot, maar het smidje heeft van zijn grote broers op zijn beurt de valse sleutel geërfd, een familie-bezit, dat krachtens gewoonterecht door de oudste der zeven smidjes bij het verlaten van de school aan zijn opvolger wordt overgedragen. Het smidje uit hun klas is al de vijfde in de reeks en nooit heeft iemand het geheim durven te verklappen. Bij zo'n executie houden enkele jongens de surveillant aan de praat, terwijl de grote bende zich op haar prooi werpt.

Maar wacht eens... Zou het weer een grapje zijn van Oom Pius? Hij is er altijd op uit de mensen voor de gek te houden. Moeder beweert bij iedere aanleiding, dat hij in niets te vertrouwen is. En daarjuist heeft zij nog gezegd: 'Als 't waar is.' Als het over Oom Pius gaat, moeten alle grote mensen lachen, de werklui, die van Boer Cruyssen hiernaast en zelfs vader, ofschoon moeder dan begint te mopperen. Voor haar is het, onder veel andere, een onuitwisbaar schandaal, dat haar broer, een geboren Dockx, gemeen soldaat is geweest. Daar komt zij niet overheen, ofschoon nu al enkele jaren ook de rijkste jongens soldaat moeten worden. Zij en haar tante Pia Vermeer zijn het erover eens, dat 'de jongen' in de kazerne zo geworden is. Dan schudden zij het hoofd en zuchten. Wanneer die oude tante er is, lijkt moeder opeens veel heiliger dan anders en oordeelt zeer streng over andere mensen. Willem, die tegelijk met Oom Pius soldaat is geweest, heeft eens in schafttijd aan de andere knechts verteld, hoe het gekomen is, en Marius was er onopvallend, maar met al zijn aandacht bij: Het jaar, dat Oom Pius er ingeloot was, kostte een remplaçant om en bij de 350 gulden. Opa Dockx had hem het geld meegegeven naar Hagenburg om de zaak af te sluiten met een remplaçantenaar. Zes dagen later was Pius thuis gekomen met veertig gulden overschot! Antwerpen natuurlijk, verkeerde trein gepakt. En heel de familie kon dan op haar kop gaan staan, die ouwe, taaie Dockx was niet te verporren. Ons-Piuske had zijn remplaçant versnoept en zou dus soldaat worden. En een beste soldaat was hij geweest, daar kon Willem over meepraten. De helft van de tijd in de patoet. Eens kwam hij op een ezel naar de kazernepoort gereden en begon te tieren tegen de schildwacht. Daarbij had hij de stem van de kolonel zo zuiver nagebootst dat de sergeant, wit als een doek, met zijn geweer uit de wacht kwam gevlogen: 'In 't geweer! In 't geweer!' Wat later is heel Donschot ermee gemoeid geweest, dat de heer Pius Dockx op een Zondagmorgen werd gearresteerd en naar Hagenburg over-

gebracht. Het was bij het uitgaan van de 9-uren-mis en oudergewoonte stonden honderden mensen op de markt om naar het buitenkomende kerkvolk te kijken. Uitgemeten op dat ogenblik werd hij, geflankeerd door twee marechaussees, midden door de brede ruimte geleid, tussen de ene helft van de parochie en de andere, als door een volle arena. Eerst was het doodstil, dan ontstond er een verbaasd geroezemoes. Die van Dockx! En geen gewone politieagenten, maar marechaussees, wat om duistere redenen voor veel misdadiger gold. Een van zijn vele vrienden waagde zich in de open vlakte en riep: 'Pius wat is 't?', maar de gevangene zag niet op of om, ging diep gebukt onder de schande en keek met verwilderd gezicht naar de punten van zijn schoenen. Tante Pia Vermeer, die peet over hem is en zich grote zorgen maakt om zijn zieleheil, sloeg een kruis en viel in de armen van Bakker Meys. Over de hele breedte van de Spoorstraat vormde zich een drom, die meedeinde naar het station, waar de stuurse gezichten der wachmeesters de menigte op afstand hielden. Zij verdwenen met hun arrestant in een lege coupé... Die Zondag werd schier over niets anders gepraat in Donschot. Twee, drie kapitale misdrijven, als door ooggetuigen in kleinigheden ontleed, werden Pius Dockx in de schoenen geschoven. Er was dus tegenspraak en er ontstond grote ruzie tussen aanhangers van onverenigbare theorieën. De grootste aanhang had de zwager van een klerk van de griffie en bij deze gelegenheid liep hij de bijnaam 'A-bout-portant' op, die hij nog niet kwijt is. Hij wist officieel, dat Pius Dockx de afgelopen nacht met de lichtbak in de Beekse bossen was geweest en daar die schele boswachter had doodgeschoten, op twee pas afstand, à bout portant! Pius beweerde natuurlijk, dat het een ongeluk was geweest, maar de marechaussee van Brembeek had duidelijke bewijzen, dat het in koel overleg en met voorbedachte raad was gebeurd. A bout portant!... Dit werd niet onmogelijk geacht, want iedereen wist, dat Pius Dockx al eens door de Kantonrechter was vrijgesproken van stropen, en kende het vermakelijk verloop van deze zitting. De onervaren jachttopziener van de Beekse Bossen, die nu op zijn dode rug lag, had verzuimd vast te stellen, of het geweer, dat beklagde in het verboden jachtveld bij zich droeg al dan niet geladen was. Gewaarschuwd door een deurwaarder, ging Pius inzage nemen van het proces-verbaal en toen hij ter zitting het woord kreeg, zei hij: 'Als u het proces-verbaal leest, edelachtbare, zult u zien, dat ik daar even goed door de Beekse Bossen had kunnen wandelen met een chocolade-geweer van Sinterklaas'. ... Anderen hielden staan-

de, dat Pius Dockx grof geld had gestolen van zijn vader, wel duizend gulden. En ge kent immers de oude Dockx, denk maar aan dat geval met het remplaçantengeld. Had zijn zoon koudweg door de marechaussee uit zijn eigen huis laten weghalen! Tegen deze bewering werd aangevoerd, dat de twee wachtmeesters waren herkend als behorende tot de brigade die in het dorp Brembeek gekazerneerd lag. Een derde lezing sprak van een dienstmeisje, dat in allerijl naar het gasthuis was gebracht en inmiddels al doodgebloed. Hiertegen gold het zelfde bezwaar. Wij in Donschot hadden onze eigen marechaussee en die van Brembeek hadden hier niets in te brengen... Opa Dockx is die Zondagmiddag niet zijn bittertje gaan drinken in De Gouden Zwaan, tot grote ongerustheid van Omoe, die voorlopig niets mocht weten en hem aan de oren bleef zagen. Wat hij dan had, of hij niet goed was, waar hij het voelde. Hij werd niet eens kwaad, toen zij lindenthee ging zetten, omdat het wel influenza zou zijn... Moeder was toen nog thuis, zo half en half verloofd met vader, en zij kreeg het op haar zenuwen, want zij moest de toestromende familieleden al aan de huisdeur opvangen om hun de mond te snoeren voor Omoe. De meesten liepen toen maar door, omdat er zo geen aardigheid meer aan was... Nu nog, wanneer het schandaal ter sprake komt, houdt moeder haar hoofd tussen de handen en rolt haar ogen. Die zondag is zij wel tien keer gestorven, van schaamte en van zenuwen, tien keer! En kort voor het avondeten is de vlegel fluitend en wel thuisgekomen. Goeien avond, allemaal! En omdat iedereen hem zo sprakeloos aankeek, vroeg hij nog: 'Is er iets?' Aanvankelijk begreep hij er niets van, daarna was hij verbaasd en verontwaardigd. Heilige Maagd Maria, toen hij vanmorgen van huis ging, kwamen daar juist die marechaussees van Brembeek gemarcheerd, hij was met hen opgelopen en had hen getraceerd op een glas bier in De Zwarte Ruiter, want die lui kondt ge beter te vriend houden, als ge woudt jagen aan de kanten van Brembeek. Ja, dat kwam uit: toen zij opstapten, ging juist de Grote Kerk uit. En Tante Pia was stapelzot: hij had heel tegoedertrouw met die kerels lopen te praten. Had hij dan kunnen zeggen, dat zij een meter of tien voor hem uit moesten gaan, alsof zij te min voor hem waren?... Hiertegen viel weinig aan te voeren, tot in De Nieuwe Donschotse Courant van Dinsdag een stukje verscheen onder de titel: 'Een Welgeslaagde Grap'. Hierin werd Oom Pius aangeduid als 'een lid der jeunesse dorée van Donschot' en de gebeurtenis voorgesteld als een behartigenswaardig lesje voor alle kwaadsprekers en lasteraars...

Ja, Oom Pius is een held, maar toch niet geheel van de soort, die Marius zich droomt. Van zijn helden eist Marius, dat zij door hun waardigheid de mensen niet alleen bewondering maar ook ontzag inboezemen. Om zijn oom, hoewel algemeen bewonderd, wordt door iedereen gelachen, behalve door moeder, die hem steeds als kwajongen behandelt. Een held, die zich op de kop laat zitten door zijn zuster! Marius wou wel eens zien, dat zo'n apekop als Geertje later zo'n mond tegen hem zou opendoen. Zou haar wel anders leren.

Een paar keer is hij toch zonder voorbehoud trots geweest op zijn oom. Laatste zomer, op een mooie Zondagmiddag mocht hij met hem en vader meerijden naar Brembeek in de dogkar van Opa. Daar aangekomen, kreeg hij in Het Voske, waar al het zondags gerij uit Donschot aanlegt, een kappertje Trappistenbier met suiker. Van limonade kon niets komen; moeder had het vlak voor het wegrijden nog minstens drie keer verboden. Die giftige namaak-rommel uit zo'n smerige fabriek! Al wat uit een fabriek kwam gaf haar een rilling, allereerst die afschuwelijke margarine. Om te plagen vroeg Oom Pius nog of de kroonprins geen limonade beliefdde. 'Neen!' zei vader haastig. Belachelijk, vond de ander, het was volkomen onschadelijk en het werd de laatste tijd algemeen gedronken. 'Dat kan best zijn', heeft vader toen geantwoord, 'maar jij bent niet getrouwd.' En zij lachten of er iets zeer grappigs was gezegd. Dat getrouwd-zijn wilde altijd wat zeggen onder de grote mensen. Marius wist nog niet wat hij zou doen, als hij groot was. Alle vaders van alle jongens waren getrouwd, maar zij werden door Oom Pius uitgelachen bij de geringste aanleiding. Grote mensen waren altijd even onbegrijpelijk. Zo kwam bijvoorbeeld, terwijl zij daar onder de lindebomen zaten, die veel-besproken juffrouw Milly van het telegraafkantoor aanrijden in de tilbury van Mijnheer Metsemakers. En wat een opschudding! Moeder sprak altijd met de grootste minachting van die zotte, Haagse flodder. Een openbaar schandaal: je zag haar soms op één dag wel met drie verschillende flierefluïters van de bekende soort. En vader gaf haar dan gelijk, hij verwachtte zelfs, dat die moderne juffrouw binnenkort wel van dat kantoor zou gestuurd worden, als 't niet gauw veranderde... Maar nu draaiden de heren aan hun snorren, voelden of hun dassen recht zaten en trokken hun liefste gezicht. In een grote zwaai namen zij de hoed af en lichtten zelfs hun achterste een eindje van de stoel. Het was zeker niet bedoeld voor Mijnheer Metsemakers, want die keek niet eens, sprong juist van het karretje. Milly knikte vrolijk naar Oom Pius als

naar een goede, oude kennis en liet daarbij heel haar gebit zien. Met beide handen geholpen door Mijnheer Metsemakers, stapte zij dan af en in een flits was er een lang stuk kous te zien en hoge, bruine knooplaarsjes, alles in een wolk van sneeuw witte kanten. 'Nou-nou', bromde Oom Pius. Mijnheer Metsemakers liet haar voorgaan en achter haar gaf hij een loerend knipoogje, waarop de heren zachtjes grinnikten. 'Die is voor vandaag wel onderdak', mompelde vader. 'Je moet maar durven.'

Zonder durven had je nooit eens plezier in Donschot, vond Oom Pius.

Marius begreep er weer niets van. Eerst het hoofd schudden over zoveel slechtheid, dan groeten met nog meer eerbied dan voor een pastoor en dan weer dit. Alle jongens van de school spraken even smalend over Milly van het telegraafkantoor en meenden, dat dit er eentje was, die je mocht pesten, omdat zij toch naar de hel ging en niemand haar partij zou trekken. Zo heeft hij eens, samen met Frits Lejeune, een grauw papieren puntzak gevuld met verse paardenvijgen en door het open raam geslingerd. Voor zij op de loop gingen langs het Schoenstraatje naast het kantoor, zagen zij nog, hoe mooi de zak uiteensprong tegen het koperen wiel van het toestel en hoorden haar gillen...

'Concurrentie voor Velleman?', vroeg vader.

Wat er bij Velleman & Ross (Handel in Aardappelen, per mud, per vat, per kop, gelijk het uithangbord aangaf) te doen was, mocht joost weten. Frits Lejeune heeft eens, jaren geleden, gezegd, dat daar komedie werd gespeeld, alleen voor grote mensen, maar hij werd door de oudere jongens uitgelachen. Als het over Velleman gaat, weet Marius, dat hij buiten het gesprek staat en zeer voorzichtig moet zijn, wil hij iets te weten komen. Daarom keek hij een andere kant uit, begon zacht te neuriën en spitste zijn oren.

'O, nee! Zo uitgeslapen is ze wel. Je zult er je niet bij vervelen, maar het is trouwen of afblijven.' Aan de toon te horen, wist Oom Pius er alles van.

'Dus naar de wildernis getrokken om snel fortuin te maken?' Oom Pius trok de schouders op. 'Ze is protestant... Maar 't zou me niet verwonderen, als er een uit Donschot aan bleef hangen. Metsemakers waarschijnlijk niet. En ik zeker niet.'

'Ze zoekt het natuurlijk veel te hoog. En dat loopt meestal verkeerd af. Haar naam is al gemaakt. En wat is het tenslotte? Een doodgewoon klerkje met rokken. Wie weet waar zoiets vandaan komt.'

'Zeker niet uit de gribus. Ze weet over iets mee te praten, ze is geestig en heel wat beschaafder dan de meeste Donschotse dames. Ze heeft drie jaar Hogere Burgerschool, moet je niet vergeten! Ik vind het knap, dat zo'n kind voor zichzelf de kost verdient; wie van de Donschotse schoonheden kan dat? En ze heeft gelijk, dat ze 't ervan neemt. Ze is haar eigen baas en kan doen wat ze wil.'

Marius besloot niet meer met paardenvijgen te smijten. Telegraferen was ook iets heel moeilijks; het ging met punten en strepen. En Broeder Ambrosius zei, dat goede telegrafisten aan het getik van de machine kunnen horen wat er geseind wordt. Het leek wel toveren.

'Op het kantoor bij Petit & Van Dulken in Hagenburg hebben ze een juffrouw voor de schrijfmachine', zei vader en hij liet zijn vingers piano spelen. 'Dat moet je zien! Rikketikketik, een regel vol. Roetsj, een nieuwe regel. Rikketikketiketk, wéér een regel. Zo vlug kan geen mens met de hand schrijven.'

'Ja, het leven zal hoe langer hoe stommer worden met al die machines.'

Vader heeft een fabriekje van drijfriemen en tevens een agentuur van Duitse machines. Om beurten schijnt het een voorspoediger dan het ander, maar het lijdt geen twijfel, dat zijn hart geheel en al bij de machines is. Op zijn kantoor staat een kast vol albums, waarin machines zijn afgebeeld en op velerlei manier doorgesneden om hun ingewanden te laten zien. Over deze tekeningen zit hij soms urenlang te mompelen als een jongen, die zijn les van buiten leert... Volgens Marius moet hij op dit gebied onmenselijk geleerd zijn. In Duitsland mag hij zich zelfs ingenieur noemen, want hij heeft daar gestudeerd aan een 'technikoem', wat dat zijn mag. In zijn secretaire bewaart hij een stapeltje foto's, waarop hij te vinden is in grote groepen van studenten, die allen een zelfde opzichtige petje, een zelfde sjerp en een zelfde opgedraaid snorretje dragen, dezelfde houding hebben aangenomen en eendere bierpullen in de hand houden, alle precies ter hoogte van het hart. Bijna niemand slaagt erin vader aan te wijzen, want het scheelt niet veel of zij hebben ook allen dezelfde gezichten... Vader vertelt zonder ophouden aan wie maar luisteren wil, waarom hij zich bezighoudt met zo iets simpels als drijfriemen. Ten eerste bestaat er nog al wat vraag en is het lang geen onvoordelig artikel. Maar het belangrijkste is – en hier zit de kneep! – dat de drijfriemen hem noodzakelijkerwijze bij de machines brengen, dus bij de fabrikanten. En dan ziet hij

met welke verouderde koffiemolens velen nog werken. Kan hij een nieuwe machine leveren, dan vraagt deze weer om drijfriemen. Snappez-vous? Het mes snijdt om zo te zeggen aan twee kanten... De uitlating van zijn zwager, als zouden machines het leven verbeesten, trof hem dus als een persoonlijke belediging. Hij schokte overeind en deed zijn mond al open, doch Marius vergat zich en was hem vóór: 'Zij krijgt wel limonade!'

Oom Pius schoot in een lach. Maar vader fronste het voorhoofd: 'Zij, zij, zij? Die juffrouw, bedoel je. Hoe dikwijls moet ik dat nog zeggen?'

Intussen was het druk geworden bij Het Voske; er stonden al zeven rijtuigjes op het voorerf. Het zondagse ritje naar Brembeek behoort tot de goede toon en wordt begunstigd door een mooie grintweg, zeven kilometer lang. Het loopvlak voor de wielen is spiegelglad, het midden daarentegen ruw en los door het vele hoefgetrappel, zodat de paarden geen gevaar lopen voor uitglijden en zelfs zonder groot bezwaar kunnen galoperen, ofschoon de toonaangevende paardenkenners het sterk afkeuren. Over de stenen wordt nu eenmaal niet gegaloppeerd en daarmee uit. Trouwens, een ingespannen paard behoort te draven en een ruiter neemt zijn galop vanzelf over de zachte bermen. Wie hiertegen zondigt, wordt niet gerekend tot het fatsoenlijk paardenvolk, gelijk iemand, die margarine eet of niet naar de kerk gaat, geen respectabel burger kan zijn. Oom Pius, die reeds tegen alle regelen van het Donschots fatsoen schijnt te hebben gezondigd, gaat toch uitermate precies met paarden om. Volgens hem is een grintweg heel mooi, maar niet helemaal te vertrouwen. Eens had hij op deze weg een paard bijna kreupel gereden, omdat een scherp stuk van die losse kiezel tussen het ijzer en de straal was beklemd geraakt, zó vast, dat hij zijn zakmes erop gebroken had. En nu, bij het wegrijden, lichtte hij eerst de vier voeten van Wieske even op, trok dan zijn witte zeemleren handschoenen aan en steeg op. Voor het juiste evenwicht moest ook Marius naast hem zitten en vader op de achterbank. Deze ging haaks achter Marius zitten, zodat de heren elkaars gezicht nog konden zien bij het praten. En vader wist zich nog een sierlijke houding te geven, vond Marius, hij legde zijn rechterdij op de zitbank, steunde de enkel op zijn linker knie en plantte zijn wandelstok met zilveren kruk tussen de benen. Oom Pius liet het karretje keren, reed het op de grintweg en salueerde buigend met de zweep. 'Neem je baret af, Marius', zei vader en groette zeer in het algemeen, nu er zoveel bekend volk was. De meeste mensen

groetten stijfjes terug, maar Milly wuifde royaal met de hand, zodat Oom Pius nog eens extra in haar richting de zweep voor zijn rechteroog bracht en veel dieper boog. 'Nou, jij staat in de pas', bromde vader, die zich wat scheen te geneeren, want vele hoofden wendden zich nu naar de telegrafiste. 'Dat doet ze natuurlijk om Metsemakers op te stangen', grinnikte Oom Pius. Vóór Marius zich kon afvragen, wat deze dieventaal mocht betekenen, kreeg Wieske iets te veel hoofd en sprong wat al te dartel aan. Vader wankelde, greep zich verschrikt vast en daar viel zijn wandelstok kletterend op de weg. En onwillekeurig riepen de meeste mensen: 'Ho!' Eerst een tiental meters verder werd Wieske met moeite tot staan gebracht. Vader zei: 'Ga eens gauw mijn stok halen, Marius!... Die stomme boerenkellner staat daar maar te gapen in plaats van hem even aan te reiken. Lieve goden, wat een apenland!' Marius repte zich en voelde zijn wangen branden, toen hij met één schuwe blik zag, dat iedereen zat te meesmuilen. En hij had in de grond willen zinken van schaamte, toen dat kreng van een baret, die altijd zo wrakkig boven op zijn hoofd stond, ook nog afviel. Nu lachten de mensen hardop. Vader lachte ook, toen hij de stok aannam, maar hij zag rood. Alleen Oom Pius was volkomen op zijn gemak, met zingende stem vleide hij 'hooo-braaaf' tot Wieske, die stond te dansen en wild het hoofd op en neer sloeg. In één wip, haast zonder de ijzeren tree te raken, zat Marius met bonzend hart op zijn plaats. Oom keek bedaard over zijn schouder en vroeg: 'Kunnen we vertrekken?' Hierop lachte vader hard en gemaakt. Om te laten zien, dat hij zich niets aantrok van zijn mal figuur, begreep Marius...

Wieske is een jonge donkervos, niet groot, maar sterk en vurig, hoog op haar droge, nerveuze beentjes. Zij heeft een naam in Donschot, zij telt mee. Er zit bloed in, zeggen de kenners. Op de terugweg moest Oom Pius haar steeds inhouden en kalmeren met zijn stem. Anders werd zij te nat en overigens zou zo'n fel dier als Ons-Wieske zich dood kunnen lopen, als zij haar hoofd kreeg...

En hier kwam de tweede vernedering van die dag. Vóór Marius het merkte, had zijn oom al omgekeken en verachtelijk gegromd. Achter hen naderde het stormachtig rikketikken van een paard in vliegende galop, even later klonk een brutaal koetsiersfluitje. Oom Pius vloekte, zette zich schrap om Wieske in te tomen en bracht haar op de rechterhelft van de weg. En reeds enkele seconden later kwam het wagentje met het zwarte paard van Bleys voorbijstuiven, viervoets, met los-

se teugels. De schuimvlokken vlogen van het bit. Frans Bleys, de grootste kwal van heel de school, zat naast zijn vader en zij deden geen moeite hun leedvermaak te verbergen. De oude stak grijnzend de zweep op, de kleine wuifde hatelijk en schaterlachte. Dit ogenblik droomde Marius van moord en vernieling. Oom Pius keek niet eens, hij had de handen vol aan Wieske, die zwaar beledigd was, de voorhand opwierp in vergeefs zoeken naar ruimte voor haar hoofd, briesend van machteloze drift. Maar Oom Pius vertraagde nog meer haar gang en zei: 'Ik zou niet graag paard zijn bij zo'n idioot. Die zot rijdt dat dier in de soep! 't Zou geen wonder zijn geweest, als hij vlak voor mijn neus met de vier ijzers in de lucht had gelegen en dan waren wij er overheen gedonderd.'

Marius voelde zich gekrenkt en teleurgesteld. Zijn oom, die altijd zo'n groot woord had over de snelheid van Wieske, liet zich voorbijrijden door die van Bleys! En die kwal vertelde het morgen heel de school rond. Heel de weg langs zocht hij vergeefs naar een afdoend verweer. De uitleg van Oom Pius zou alleen uitgejouwd worden. Een paard kan lopen of niet en wie zich vergeefs laat uitdagen, is de mindere..

Ritueel wordt het Brembeekse ritje besloten met een opont-houd in De Gouden Zwaan op de markt, waar het gerij naast elkaar wordt opgesteld, de paarden met het hoofd naar het terras. En gelijk Marius al gevreesd had, zaten die van Bleys zich daar al te verkneuteren. Aan het tafeltje naast hen zat Kapitein Galliard knorrig aan zijn snor te trekken, de langste snor van Donschot en misschien wel van heel het gewest. Op een avond in de sociëteit Musis Sacrum is deze fraaie knevel onder talrijke betrouwbare getuigen opgemeten: twee en twintig centimeter, zes millimeter van punt tot punt, zonder trekken. Mijnheer Galliard is kapitein der schutterij, die nu bijna geheel ontbonden is, en niemand boezemt meer ontzag in aan de jongens van de school. Wanneer hij zich vertoont in zijn uniform en dan meestal te paard, kunnen zij hem straten ver nalopen, gapend van bewondering. Ook vader en oom groetten hem nu eerbiedig en namen het andere tafeltje naast hem. Nauwelijks waren zij gezeten, of Mijnheer Bleys boog zich voorover en riep op joelende toon, vóór de snor van de kapitein langs: 'Hé, Pius! Je hebt toch maar niet geprobeerd om me bij te houden, èh?'

'Mijnheer Bleys', zei oom en het klonk vernietigend na dat gemeenzame 'Pius', 'ik ben oud genoeg om te weten, dat het ene paard harder loopt dan het andere.'

Niet zo heel slecht, vond Marius. Maar nu werd het duidelijk

waarom het kapiteintje zo kwaad keek. 'Juist!', riep hij en keek vol afkeuring naar het paard van Bleys. Het stond met hoge rug, hangend hoofd en gesperde neusgaten te hijgen en de zwarte robe scheen bont van de schuimvlekken. 'Goed gezegd, mijnheer Dockx! Maar veel mensen schijnen dat niet te weten en nooit te leren. Zulke mensen zouden geen paard mogen houden. Voor een maand of zes, was die zwarte daar een aardig diertje. Niks bizonders, maar er was iets behoorlijks van te maken. Nu zou ik het niet meer cadeau willen hebben. Tien tegen één is dat dier voorgoed gebroken. Tjå, je kúnt een viool tegen een boom kapotslaan. Helemaal geen kunst. Goede middag, heren!' Hij stond op, nam met een nijdtige ruk zijn lichtbruine bolhoed af en zonder die van Bleys een blik te gunnen, marcheerde hij met rinkelende sporen het café binnen.

Oei-oei! Bleys, vader en zoon, zaten als van de hand Gods geraakt. Dit was een vonnis in hoogste aanleg. Want Kapitein Galliard behoort tot de voornaamste families en daar kan men nog maling aan hebben, maar hij spreekt in Donschot ook het laatste woord over paarden. Tot ver in de omtrek, zelfs in het vijandige en verwaande Hagenburg, wordt geen concours-hippique gehouden, of hij zit in de jury. Achter zijn huis heeft hij een eigen buitenmanege, waar hij met oneindig geduld zijn paarden en die van zijn vrienden de passen, gangen, standen en sprongen der Hoge School leert.

Marius voelde zijn hart gloeien. Nu waren de bordjes verhangen. Vergeefs trachtte hij de blik te vangen van Frans Bleys, die zo even nog zat te gnuiven. Morgen zou heel de school het weten. Kapitein Galliard had zelf in De Gouden Zwaan gezegd, dat het paard van Bleys niets meer waard was. En Oom Pius had toch gelijk gehad!

Deze liet zijn ogen flikkeren en bromde: 'Hoe vind je die uitdrukking? Die viool en die boom. Je ziet het voor je ogen gebeuren. En iets stommers bestaat er haast niet. Dus voor ons kapiteintje is een jong paard net zo'n fijn instrument als een viool.'

Het woord is steeds in de familie gebleven. Wanneer iemand iets zeer lomps heeft gedaan, of van plan is te doen, krijgt hij te horen: 'Dat is een viool tegen een boom kapotslaan.'

Winter en zomer, weer of geen weer, wordt hij door Liza omstreeks vijf uur letterlijk uit zijn bed gesleurd. Zij slaat de warme dekens over het voeteinde, grijpt hem onder de oksels, sleept hem tot zijn slappe benen over de rand vallen en zegt dan heel monter: 'Hupsakee!' Het is laf en verraderlijk, het is al gebeurd, voor hij wakker genoeg is om zich te verweeren. Zo is het haar schuld, dat hij de dag steeds begint met moordlust, terwijl hij 'Geloofd zij Jezus Christus' zou moeten prevelen, wat een hele hoop dagen aflaat geeft. En iemands dood wensen is een grote zonde, volgens Broeder Celestinus van de godsdienstles, een zonde door begeerte. Toch heeft Marius het nooit gebiecht. Even later weet hij immers, dat het niet zo wreed bedoeld is, vooral omdat hij haar toch niet aankan. Liza is een boerendochter uit Maaldonk en een zeer voorspoedig frommes. Zo het te pas komt, slingert zij een zak aardappelen over haar schouder, of het een donzen peluw is, en als moeder dat ziet, is het een der zeldzame keren, dat zij het uitschatert van plezier... In volle zomer, als de mussen zo'n lawaai maken op het dak, is hij wel eens zo gelukkig, dat hij haar hoort aankomen, en wordt het een overwinning, die heel zijn dag schijnt goed te maken. Dan houdt hij zich slappende, tot zij toegrijpt, duwt haar met handen en voeten van zich af en staat zelf op, als een man. De eerste keer heeft zij verbaasd gezegd: 'Wat zullen we nu hebben?' en snauwend heeft hij geantwoord: 'Niks ervan, géén vrouwvolk aan mijn lijf!' Wankelend is zij toen zijn kamertje uitgevlucht en de zolder galmde van haar gelach. Even later ging ook beneden een gejoel op en wekenlang zei iedereen in zijn omgeving, te pas en te onpas: 'Geen vrouwvolk aan mijn lijf.'

Voor hij naar de kerk gaat, krijgt hij als voorlopig ontbijt een kop thee en een beschuit met suiker. Reeds van half zes kloppen daarbuiten de klompen van het werkvolk, dat zich naar de fabrieken haast. Donschot is een uitgestrekte gemeente en velen moeten wel drie kwartier lopen. Dan gaat hij met Liza door het donkere geroezemoes naar de vroegmis. In deze zwarte drommen herkent hij bijwijlen onder de zeldzame straatlantaarns enkele jongens uit de buurt, met wie hij nog heeft gespeeld. Nu doen zij geen teken van herkenning meer. Zij zijn twaalf jaar geworden, hebben hun eerste communie gedaan en moeten niet meer naar school, wat zij aanvankelijk fijn vonden. Zij werken als draadmakers op de weverijen,

staan tot 's avonds 8 uur aan een machine, die 'self-acter' heet, om aldoor de gebroken draden van het weefsel te herstellen. Hun kleren glimmen van vet; hun gezichten en handen zijn indigo-blauw, ook 's morgens. In dit koudgroene gaslicht zien zij eruit, of zij uit hun graf zijn opgestaan. Alleen op zondagen is hun bedorven kleur wat opgebleekt, maar ook dan kan men op honderd schreden afstand een draadmakertje aanwijzen. Door de andere jongens worden zij zeer veracht, zij stinken. In hun eerste werkjaar vechten zij nog met wat zij op hun beurt de rijke stinkers noemen, die nog als kleine snotneuzen op school moeten blijven. De aanleiding tot deze gevechten is simpel. Als zij in de minderheid zijn, wordt hun scheldnaam 'vethollekens' geroepen en dit is het sein tot de aanval. Maar na een goed jaar zijn de meesten al wijzer geworden. Zij weten precies wat zij betekenen en achten het verloren moeite voor de waardigheid van hun stand te gaan vechten...

Vlak bij de Grote Markt, op de tweesprong van de Hagenburgse weg en de Brembeekse straat, ligt de grote herberg De Ploeg en er brandt reeds licht. De stoelen staan op de tafels, want men begint daar altijd zeer vroeg schoon te maken. Voorlopig heeft men echter de handen te vol. Uit de sombere massa der wevers vormt zich een rij, die door de ene deur binnentrekt en door de andere weggaat. Deze doortocht geschiedt snel, haast zonder enig oponthoud. Op de toonbank, onder het licht van één bescheiden gaslamp, glinstert een veld van volle jeneverglasjes. Er zijn in de stad nog een paar kroegen, waar men zo vroeg aan de schoonmaak begint. Pater Alphonsus, een capucijn met witte baard en vervaarlijke stem, heeft er vreeslijk tegen gepreekt, maar het heeft niets uitgericht... Volgens Oom Pius worden zulke nieuwerwetse verzinsels als drankbestrijding door de pastoors liever overgelaten aan de paters, tegen wie kwalijk gezegd kan worden, dat zij naar zichzelf moeten kijken. Drankbestrijding komt Marius niet bijzonder heilig voor; de meningen zijn verdeeld en er wordt zelfs mee gespot door mensen, die als zeer braaf te boek staan. Niet ver van de stad ligt sedert een twintigtal jaren een Trappistenklooster, waaraan een grote brouwerij is verbonden. Het sterke trappistenbier is zeer geliefd en wordt in alle herbergen van de streek geschonken. Kleine Donschotse brouwers van eeuwenoude stam zijn reeds bezweken; alleen De Posthoorn houdt nog stand, maar er gaan al kwade geruchten. Tersluiks heeft hij eens gehoord, dat vader sprak van oneerlijke concurrentie. Die paters hadden geen lonen te betalen. Zo rijk als zij waren,

leefden zij om zo te zeggen als koelies van een paar handen vol rijst per dag. Voor hen was het geen kunst om iemand, die voor zijn huisgezin en zijn werkvolk de kost moest verdienen, dood te drukken. Moesten die eerwaarden het in hun hoofd halen om drijfriemen te gaan maken, dan kon hijzelf ook zijn biezen wel pakken... En voordat moeder 'ssst' kon doen, had vader de drankbestrijding een flauwe komedie genoemd. De ene pater voerde de werklui dronken en de andere wou er afschaffers van maken... Marius is ervan in de war geweest. Hem is steeds voorgehouden, dat pastoors en paters heilig zijn, dus alles wat zij doen is goed. En nu hij daar die van Lauwerijssen uit De Ploeg, vader, dochter en twee zoons, al zo vroeg achter de toonbank ziet staan, is hij geneigd aan te nemen, dat zij kandidaten zijn voor de hel. Pater Alphonsus was me nog al niet te keer gegaan! Toch gaan die van Lauwerijssen ermee door. Volharden in de boosheid is een grote zonde, staat er in de catechismus, een zonde tegen de Heilige Geest... Zonder het te weten is Marius een soort veldwachter van de katholieke kerk, hij probeert alle verdachte gedragingen op te vangen in de artikelen van zijn heilig strafwetboekje...

Intussen heeft hij niet vergeten lucifers bij zich te steken. De koster wacht veelal tot tien voor zes, en als Piet Hoenders er nog niet is, staat Marius alleen voor het griezelig karweitje. Hij hoopt, dat het al laat is, want voor hij de klok hoort, valt er niets van te zeggen. Voor Liza schijnt het een soort bezetenheid, dat zij als eersten in de kerk komen. Het is al gebeurd, dat zij op een maandagmorgen de koster nog om kwart voor zes uit zijn bed moesten bellen, omdat zij voor gesloten deuren stonden...

En ja, daar heb je 't weer. De koster loopt daar nog met zijn lange stok, hij heeft juist de gaslampen aangestoken. Als hij hen hoort binnenkomen, wijst hij op bazige manier even naar de toren en keert zonder nog om te zien naar de sacristie terug. Voor dit hoogmoedig gebaar kan Marius hem wel bijten. En geen Piet Hoenders te zien.

Marius maakt rechtsomkeert en tast al naar zijn lucifers. Het is streng verboden licht te maken in de toren, maar dan moet die luie koster zelf de klok maar trekken... Het deurtje naar het zangkoor staat altijd aan en Marius stijgt op in de nauwe wenteltrap. Tot aan het zangkoor is het niet erg, daar schijnt het licht uit de kerk, maar dan moet hij op de tast hoger, naar de eerste verdieping boven het kerkdak. Na enkele windingen vindt hij het eindje waskaars, dat daar verstopt is in een holletje, en steekt het aan. Het is akelig in de toren en zeer vuil,

hij loopt als op een tapijt van stof. De grote beelden van de kerststal staan daar als evenveel spookgestalten onder witte lakens, deinend als levend door de sterke tocht, die langs wendeltrappen en verdiepingen opstijgt naar de galmgaten. Het is angstwekkend; er kon best iemand onder die wijde plooiën zitten. Komen zij zeer bol te staan, dan is het of de moordenaar aanstalten maakt er onder uit te kruipen... En je kunt je in het donker zo gemeen stoten aan de houten balustrade, die als verschansing dient voor het grote luik in de vloer, waarlangs rond Kerstmis de beelden in een katrolbak op en neer getakeld worden. In een hoek staat dan nog het sombere gevaarte van de katafalk, die naar beneden gehaald wordt, wanneer voor een zeer rijke dode het Zevende wordt gehouden. Marius heeft een hekel aan dit schavot, hij heeft er eens een oorveeg voor gehad van de koster, omdat hij het, naar het woord van vader, een flauwe komedie had gelieven te noemen. Het lijk is immers gewoon begraven, maar zeven dagen lang blijft die lege kist in de kerk staan met dikke waskaarsen er omheen. Iedere morgen komt er dan een priester gebeden bij lezen en met een wierookvat zwaaien...

Zodra het dikke eindje kaars staat te flakkeren op de borstwerping en de wilde dans der schaduwen wat tot bedaren is gekomen, voelt hij zich wat beter vertrouwd en grijpt dadelijk het zeel van de kleine klok, die echter nog zwaar genoeg is voor één jongen. Na een twintigtal halen vindt hij het wel goed en hij laat zich tot slot ook niet omhoogtrekken. In de zomer, of wanneer zij met hun beiden zijn, krijgen zij er niet genoeg van, ofschoon het vaak uitloopt op standjes en dreigementen van de kapelaans en de koster. De pastoor is al heel oud en zegt nooit wat. Voor een half jaar hebben zij wat meer respect voor hem gekregen, want toen moesten zij opeens 'monseigneur' tegen hem zeggen en nu draagt hij op feestdagen een kort schoudermanteltje en is zijn toga versierd met paarze knoopjes en biesjes...

Op het ogenblik, dat hij het kaarsje uitblaast, is zijn rug een en al kippenvel. Daarboven luidt de klok op eigen vaart verder en steeds moet hij denken, dat iemand achter zijn rug is toegeslopen om het luiden voort te zetten. Eerst wanneer hij het schemerige zangkoor heeft bereikt en de klokslagen verflauwen, houden zijn huiveringen op. Weer op begane grond, moet hij toegeven dat hij niet geheel zonder angst is geweest, wat hij zich zwaar aanrekent. Het maakt hem nijdig op de koster en op Piet Hoenders, die natuurlijk met opzet laat komt om niet in die donkere toren te moeten. Ruw en on-

verschillig loopt hij de kerk door naar de noordelijke sacristie, rukt zijn toga uit de kast en smijt met de deur. Want ook hier is het onbehaaglijk en donker, het heet wel sacristie, maar het zijn drie of vier rommelhokken, waar gedurig jacht moet worden gemaakt op ratten. Hij is nog kwaad van humeur en moet een beetje de ezel uithangen. Daarom steekt hij reeds het priesterkoor over naar de eigenlijke sacristie, terwijl hij zich nog met een brutale armzwaai in zijn toga werkt, knielt overdreven slordig voor het altaar en maakt de vele knoopjes vast. Vooraan zitten twee rijen nonnen en een half dozijn kwezels, zij zullen zich lekker ergeren. En zolang de koster het niet ziet... Na al deze dwaze drukte heeft hij niets te doen dan wachten. Hij laat zich hard neer op het bankje in de hoek van het portaal, juist achter het hoge marmeren deurkozijn. Als het zeer koud is, gelijk verleden winter, toen er een korst ijs op de wijwaterbakken lag, mogen zij in de grote kamer van de heren bij de gasgaard zitten. Dat heeft de oude pastoor jaren geleden al ingevoerd. Nu brandt het vuur daar ook, maar de koster, die daar aan 't scharrelen is, houdt de deur toe. Het is nog lang niet koud genoeg; eerst moet het wijwater bevroren. 's Zomers laat hij de deur open om beter het oog te kunnen houden op de misdienaars. Rotkreng, dat hij zelf luidt. De jongens hoeven het niet te doen vóór de eerste mis, wel voor die van zeven uur, omdat mijnheer dan gaat ontbijten. En daar komt Pieter Hoenders aangekakt. Die bangbroek gaat natuurlijk niet van huis, voor hij de klok heeft gehoord. Marius neemt zich voor hem even de waarheid te zeggen, maar dan denkt hij opeens aan die van Altinck en vindt het beter geen ruzie te maken, want al zit het broekje een klas lager, straks op school wil hij rekenen op de steun van Piet Hoenders.

Deze knoopt daar aan de overkant zijn toog netjes dicht, voor hij zich in het priesterkoor waagt, de brave hendrik. Maar hij bederft het weer, want als hij geknield heeft, geeuwt hij als een grote kerel: 'hoe-oe!' en het klinkt, dat al het vrome vrouwvolk ervan opziet. 'Dat is nummer twee, zullen ze denken', grinnikt Marius bij zichzelf.

Neen, Piet Hoenders heeft nog niet gehoord, dat die van Altinck failliet zijn. Hij slaapt nog half en neemt het maar koeltjes op, weet niet eens wat het eigenlijk zeggen wil. 'Is dat erg?', vraagt hij nog. Marius voelt zich zeer tekort gedaan en begint heet te fluisteren. Weldra fluistert hij zo, dat de koster, steeds achter de gesloten deur, op de grond stampet en sist. De mis wordt gedaan door de jongste kapelaan, Mijnheer

Beckers, kampioen van de parochie, ja van heel de stad. Als hij goed de slag heeft en het evangelie van de dag is niet buitenmodels lang, dan jakkert hij de dienst af in 16 of 17 minuten. De jongens dwepen met hem, vertellen elkaar wonderlijke verhalen over zijn lichaamskracht en zijn onstuimigheid. Hij is een zware, jonge kerel van bruuske manieren; zijn bouw is kort en breed; hij heeft een groot hoofd met een donkere massa golvend haar, een bruinrode kleur en fonkelende ogen. Wanneer iets niet vlug van de hand gaat, spert hij de neusgaten, snuift en stampst als een hengst. Bij een gezongen mis staat hij te zweten van drift en met zijn donderende stem brult hij over de laatste maten der tegenzangen heen om de koorzangers tot meer snelheid aan te hitsen. 'Hij trapt ons gewoon op de hiel', heeft de dirigent eens gezegd... Als de monstrans wordt uitgesteld in het troonhemeltje boven het tabernakel, moet een misdienaar te hulp komen met een sierlijk gebeeldhouwd voetenbankje, anders kan geen der heren erbij. En schiet de jongen niet bliksemsnel toe om het bankje weer weg te nemen, dan schopt Kapelaan Beckers het in een los boogje de altaartrappen af. Bij de voorname kwezels schijnt hij niet in de gratie te staan; volgens de geruchten vinden zij hem 'niks geen priester' en zelden of nooit zit er een aan zijn biechtstoel. Hij vindt zijn klanten meer onder de fraaie dames, die alleen 's Zondags in de kerk komen en waarover wel eens praatjes rondgaan. Marius heeft hem al eens tot de koster horen zeggen: 'Ik wou, dat al die kwezels van ons vandaag nog hemelden.' De koster had het uitgeproest. Sedert heeft Marius de grootste verachting voor kwezels en houdt er nauwkeurig boek van. Tante Pia Vermeer is ongetwijfeld een erge. Evenwel zijn er schakeringen; van een stuk of zes is hij niet geheel zeker. En als hij Liza wil kwaad maken, noemt hij haar een kwezel...

Daar vliegt de deur open en Mijnheer Beckers komt in vol ornaat aanstampen, schopt de benen uit en slingert met de schouders. De losse rug van zijn kasuifel wappert hem na als in een storm. De jongens kunnen nog juist voor zijn voeten in het koor springen.

Et introibo ad altare Dei. – Ad Deum qui laetificat juventutem meam... Nu is het zaak geen vleugje adem te verspillen. De korte responsoriën vloeien ineen als tromgeroffel. Het lange 'Confiteor' storten zij uit als een zak erwten. Piet Hoenders is al dadelijk onder de voet gelopen; op zijn zwak gemummel wordt geen acht geslagen. Alleen Marius weet zich opgewassen tegen de grote kampioen, hij geeft geen kamp, smijt

het hoofd in de nek en laat zijn harde sopraan gillen langs de gewelven. Het geheel lijkt op een hooggaande twist tussen echtgenoten, die elkaar niet laten uitspreken. Nog voor het einde bestormt Mijnheer Beckers de trappen. Marius moet hem zijn laatste antwoord naschreeuwen en zit dan een poosje in alle tevredenheid te hijgen. Dit is vakmanswerk. Al anderhalf jaar krijgt hij geen andere 'toer' meer dan die van Kapelaan Beckers en wel op diens uitdrukkelijk verlangen. Hij kan zich dus beschouwen als de uitverkoren schildknaap van deze geweldenaar en dat is geen geringe onderscheiding. Piet Hoenders bungelt er maar toevallig bij, kan even goed gemist worden. Marius is nummer één, zit aan de rechterkant en doet alle belangrijke dingen, zoals ook het uitschenken der ampullen in de kelk. Bij Kapelaan Beckers blijft er niets van de wijn over; hij houdt de kelk lager en lager, zodat Marius moet blijven gie-ten. Maar na enkele druppels uit de waterampul heft Mijnheer de kelk al met een ongeduldige zwaai op. Deze gulzigheid nemen de jongens hem niet kwalijk, zij zijn er trots op, dat 'Beckers hem wel lust'. Toch is het in hun nadeel, want het is een ongeschreven wet, dat zij de restjes uit de ampullen drinken, als niemand het ziet. Ofschoon zij het geen van allen lekker vinden, houden zij zich belust en zullen de gelegenheid nooit verzuimen. Tegen het einde van de dienst wordt Marius neergedrukt door een akelig gevoel van zwakte. Hij moet met alle macht zijn lijf recht houden, want het is alsof hij opeens geen ruggegraat meer heeft, en deze inspanning doet hem pijn. Dat heeft hij nu al sinds een half jaar. Het duurt enkele minuten en soms breekt het klamme zweet hem uit.

Na de mis verlummelen zij hun tijd tot twintig voor zeven en zodra de koster is weggegaan, klimmen zij samen in de toren. Nu komt er geen heldenmoed meer aan te pas; de ochtend schemert al groenig door de smalle gothische vensters van de eerste verdieping. Marius maakt nu ook geen licht, hij is er niet zeker van, dat Piet Hoenders hem vroeg of laat niet zal verklappen. Van dat heilig boontje wordt gezegd, dat hij naar het seminarie gaat om priester te worden. Marius is het ook een tijd van plan geweest, uit bewondering voor Kapelaan Beckers. Hij is gaan twijfelen, toen zijn Belgische tante Vovonne hem uitlachte en zei: 'Als gij pastoor wordt, word ik paus.' Hij is namelijk verliefd op Tante Vovonne. En sedert zijn schokkende belevens met Tinus Walraven, denkt hij er nog zelden aan.

Maar nu is het luiden een kunststukje, het is immers de Engel des Heren. Drie enkele klokslagen, die na een tussenpoos van

ongeveer twintig tellen tweemaal worden herhaald, strakke, flinke slagen, zonder bijgeluid en alle even hard. Voor volwassene is het geen kunst, zij nemen het touw en trekken de klok telkens driemaal tegen de klepel, ervoor zorgend, dat deze niet gaat zwaaien. Maar een jongen kan dat niet; daarvoor is de klok te zwaar. Hij moet haar voorzichtig en geluidloos aan het schommelen brengen en de drie enkele slagen eruit krijgen, door op het juiste moment met heel zijn gewicht aan het omhoogschietende koord te gaan hangen. Eén moet het doen, zuiver op zijn gevoel; met vereende krachten komt er niets van terecht. Sedert kort is Marius nu vrij zeker van zijn greep. Het is hem geleerd door de verschrikkelijke Tinus Walraven, die twee jaar ouder is en voor enkele maanden zijn ontslag heeft genomen. Tinus ging immers naar de ambachtsschool, die niet katholiek is, en hij wilde daar door de groten niet uitgelachen worden om het gekwezel van misdienarij, had trouwens zelf ook allang genoeg van dat flauwe kinderspel. Wat hij al niet dorst zeggen en ook doen!...

Het is dus Marius, die grootsig de negen slagen uit het zeel weet te toveren, en dan mag Piet Hoenders helpen bij het simpele gebimbam, dat erop volgt. Hinderlijk is, dat Marius bij het kleppen van het Angelus steeds aan Tinus Walraven moet denken, wat hem nog altijd een zondig gevoel geeft en in het donker zelfs doet huiveren. Want voor de ogen van Marius heeft Tinus Walraven de grofste heiligschennis gepleegd, die denkbaar is, en hij gaat ongetwijfeld naar de hel, omdat hij zelfs niet tot inkeer is gekomen. Marius is de schrik nog steeds niet te boven, hij zou niet graag in de schoenen staan van deze verdoemde, maar diep in zijn hart voelt hij telkens wat afgunstige bewondering opkomen om zoveel helse durf. Dit ontzag is zondig en wordt dus terstond onderdrukt, maar het is er toch geweest en het komt telkens terug... Afgezien van een lange litanie kleinere oneerbiedigheden, is het eigenlijk begonnen met de fles miswijn. Deze flessen lagen toen nog voor het grijpen in hun kist onder de gootsteen van de pomp in de rommel-sacristie. Het was volop zomer, tijdens de grote vakantie. Vóór de vroegmis was Tinus Walraven trots geweest met zijn nieuw zakmes, dat wel zes plezierige instrumenten bevatte, waaronder ook een kurketrekker. Toen zij kort na half zeven boven kwamen om te luiden, haalde Tinus een nieuwe fles wijn onder zijn toga vandaan, en terwijl Marius slechts verschrikte geluiden kon uitstoten, bewees hij de deugdelijkheid van zijn kurketrekker. Dan zette hij de fles aan de mond. Het duurde lang vooraleer Marius zich liet overhalen.

Zij mochten ook wel wat hebben, vond Tinus; zij werkten alrijd maar voor niets en dat was niet zo het hoorde. De priesters wisten wel beter, die lieten zich goed betalen. Wist Marius wel, wat zo'n begrafenis met het Zevende van de oude Donckers kostte? De kerk was schat-en-schatrijk; het was de beste kostwinning, die er bestond, dat zei iedereen. Daar kon heel goed een fleske wijn op overschieten!... Zij dronken om beurten. Marius was echter onhandig; hem was van jongsaf geleerd, dat drinken uit een fles zeer ordinair is, en hij had geen ervaring. De derde maal schoot de wijn in zijn neus. Hij vond het al een slechte, wrange smaak, maar nu dacht hij, dat hij stikken zou. Tegelijk vreesde hij al, dat dit een straf was van God. Maar de bui dreef over; hij bleef in leven en voelde zich zelfs wonderwel te moede. Toen de fles half leeg was, verborgen zij haar in de armen van de Heilige Jozef, onder zijn witte wade. Zij luidden een wilde fantasie op het Angelus en gingen dan voor twee cent uit de zak van Tinus een bos worteltjes kopen op de Vrijdagse markt om hun zurige monden te verfrissen. Hiermee klommen zij op het zangkoor en veilig achter de balustrade, mikten zij met afgebeten stukjes naar de kwezels binnen hun bereik. Toen dit te gevaarlijk werd, gingen zij eens kijken in de orgelkasten achter het klavier en Tinus ontdekte, dat al die pijpen los in hun rekken stonden. Een der dikste trok hij eruit, zette het stoffige, kopergroene einde aan de mond en blies zo hard hij kon. Zij schrokken geweldig; het was of een sprookjesreus een harde wind liet. In de verte, op het altaar, zagen zij de koster, die de kaarsen aanstak voor de mis van zeven uur. Hij liet met een plof zijn lange domper zakken en keek woedend om. Wat duizelig hobbelden zij de trap af, de kerk uit en verloren zich in het gewoel van de markt. Marius kwam thuis met zware benen en een hol hoofd, hij dronk vele glazen water en was heel de dag hangerig, maar bovenal slecht op zijn gemak. Want de volgende dag, evenals elke Zaterdag moest hij gaan biechten van Broeder Celestinus en trouwens ook van moeder. Bij een der heren van de parochie kon hij niet terecht, hij zou zowel Tinus Walraven als zichzelf verraden. Hij had de wijn weliswaar niet weggehaald, maar hij had er toch van gedronken. En de fles behoorde aan de kerk toe, wat de zaak natuurlijk veel erger maakte. Het zou wel doodzonde zijn, dacht hij. Trouwens, als je maar dàcht, dat iets doodzonde kon zijn, dan was het er ook een, wanneer je haar in de biecht verzwegg. Daar kwam je niet langs en voor het eerst ontdekte hij, hoe fijn het allemaal in elkaar gestoken was. Er zat niets anders op dan

naar de Capucijnenkerk te gaan, bij een pater, die onder de jongens bekend stond als een 'goeie', want hij sprak altijd van mijn vriendje, mijn beste jongen en mijn brave kerel...

Hij ging en droeg het geval zo nuchter mogelijk voor. Had meegedronken van een fles wijn, die door een andere jongen was weggehaald. En Pater Norbertus wilde weten, waar die andere brave jongen de fles had weggehaald: thuis? in de kelder? Marius had deze vraag al gevreesd, want het is heel wat anders of je thuis gapt dan wel bij vreemden. En jokken in de biechtstoel is natuurlijk weer een grote heiligschennis, zodat hij wel moest zeggen: uit de sacristie. Toen ging de pater recht zitten. Uit de sa-cris-tie? Waar dan?

'Uit de kist onder de gootsteen', zei Marius.

'Ja, maar van welke kerk?'

Marius zweeg.

'O nee, mannekelief', haastte zich de goede Norbertus. 'Dat hoef je niet te zeggen, dat is waar ook. Dat was een domme vraag van de pater. Maar hoe kwam dat vriendje in die sacristie? Toch niet ingebroken, hoop ik?'

Zij waren allebei misdienaar, hielp Marius... A-hàà! Nu was de zaak volkomen duidelijk. En dat was heel lelijk en brutaal van die andere jongen. Dat was diefstal van goederen, die aan de Heilige Kerk toebehoorden. Miswijn nog wel en dan een hele fles! Daarvan had hij niet mee mogen drinken, want de heler is even slecht als de steler. Zou hij het nooit weer doen? Dan was hij een brave kerel en bleven zij samen de beste vriendjes. Dus dat was afgesproken... En à propos, was hij allang misdienaar? En met hoevelen waren zij wel? Twaalf? Dat was een hele troep. Er kwamen zeker veel vreemde heren de mis lezen? Ja, juist. Waren er ook veel paters geweest de laatste tijd? O, maar één, omdat de pastoor ziek was, precies. En was de pastoor nu weer helemaal beter? Gelukkig maar...

Het goede vriendje, de beste, brave jongen kreeg de absolutie en maar drie weesgegroetjes penitentie. En hij stond alweer op straat, voor hij ontdekte, dat hij zich ten slotte toch ver-raden had. In heel de stad waren er immers zeven pastoors en de vriendelijke Norbertus wist natuurlijk heel goed, wie van hen ziek was geweest en tijdelijk vervangen door een pater...

Het bleek al gauw, dat zijn vermoeden juist was. Enkele dagen later zag hij een timmerman aan het werk, die een deurtje met slot maakte voor de ruimte onder de pompsteen. En de koster was de eerste tijd met geen riek te voederen. Maar er is geen woord van gezegd en dat sprak van zelf, want het biecht-

geheim kan nooit geschonden worden. God zelf waakt ervoor. Celestinus heeft een verhaal gedaan, waarin een afvallig priester het wou doen, maar plotseling dood bleef, vóór hij een woord had kunnen zeggen...

Daarop volgde het schandaal met de kelk. Een kelk mag alleen door een priester met de blote hand worden aangeraakt en verder alleen door de koster, die er speciaal toe gemachtigd is. De misdienaars is het streng verboden. De zoon van de koster, die al volwassen is en bij grote drukte wel eens meehelpt in de sacristie, pakt een kelk altijd aan met het kleedje, dat erover hangt, tussen zijn hand en het metaal. Aan de jongens is geleerd, dat wie dit verbod overtreedt, opeens dood kan blijven, en daarbij wordt dan verwezen naar een verhaaltje, dat in hun Bijbelse Geschiedenis staat met een plaatje erbij: De Arke des Verbonds werd in processie naar de tempel gereden en David danste voorop met de harp. Er struikelde een os en de Ark dreigde van de wagen te zullen schuiven. Een zekere Uza stak de hand uit om haar tegen te houden, maar werd voor zijn moeite door Jehova op slag gedood. Marius heeft in de godsdienstles een schrobbering van belang gehad, omdat hij vroeg, of dat nu wel eerlijk was... Eens toen zij alleen waren in de sacristie, sprak Marius van het gevaar een kelk aan te raken. Tinus Walraven proestte het uit, greep onverwacht de mooiste kelk, die op de toonbank der misgewaden stond, en zwaaide ermee door de lucht. 'Waar blijf je nu met je kwezelpraatjes? Zie je wel, dat er niets van aan is?' Met het gebaar van een dronkeman zette hij de gouden beker aan de mond en zei: 'Santé!' Marius stond er bleek en verstijfd naar te kijken, overtuigd, dat de wrekende hand Gods onmiddellijk zou toeslaan. Maar er gebeurde niets en hij voelde zich te kort gedaan. Er waren wel meer van die kletspraatjes, die alleen dienden om je bang te maken, zoals Sinterklaas en wie op Vrijdag vlees eet, krijgt een staart. Maar dit was hun in alle ernst op het hart gedrukt door Kapelaan Scheermakers en daarom kon hij niet aanstonds in zijn teleurstelling berusten. Tijdens de mis hield hij Tinus tersluiks in het oog en op sommige momenten dacht hij zelfs, dat de heiligschenner al bleek werd...

Dit alles was niets vergeleken bij de hostie! Een geconsacreerde hostie is geen ouweltje meer, maar het vlees en bloed van Jezus Christus onder de schijn van brood. Marius heeft er veel over nagedacht en begrijpt er niets van. Dit schijnt echter niet van belang, want de grootste geleerden begrijpen het evenmin, naar hem is verzekerd. Het is nu eenmaal zo, want God heeft het zelf gezegd. Dus het is een wonder en alleen een

priester kan het teweegbrengen. Dit is een van de redenen, waarom Marius nu en dan nog aarzelt of hij zal afzien van het seminarie. Het is wel de machtigste positie van de wereld, want zonder de tussenkomst van een priester komt er geen sterveling in de hemel. Het priesterschap verloor echter veel aan betekenis, toen hij op Koninginnedag de kapitein Galliard zag voorbijrijden in zijn groot uniform met gouden fouragères. En zuchtend prevelde hij het oude Brabantse spreekwoord: Ge kunt niet luien en in de processie gaan...

Het was met Pinksteren en daags tevoren, als op elke Zaterdagochtend, had Celestinus godsdienstles gegeven. Daarbij muntte hij altijd uit in huiveringwekkende verhalen van vrome strekking. Ditmaal ging het over vrijmetselaars, die als bandieten bijeenkwamen in een kelder, ergens in Italië, dat een zeer slecht land moet zijn, vol Garribaldiën, die tegen de Paus hebben gevochten. In die kelder zouden deze samenzweerders tegen God en de Heilige Kerk een nieuw lid aannemen en deze schurk moest daarbij volgens de duivelse regelen van dat genootschap een gewijde hostie doorsteken met een dolk. Hij deed het, en ziet, er kwam een druppel bloed uit de hostie!...

Marius was er van onder de indruk, hij vroeg zich vergeefs af, waarom deze mensen met opzet zo slecht wilden zijn en dan op zo'n gezochte manier. Op Pinkstermorgen herhaalde hij de wonderlijke geschiedenis aan Tinus Walraven, die hem weer uitlachte. Huh, wie geloofde nu zo'n kinderachtig vertelsel! Marius wond zich op en hield het verhaal staande als een bewezen feit. Celestinus had het zelf gezegd en in Italië had het in de krant gestaan. 'Wacht maar tot na de mis', zei Tinus, 'dan zal ik je laten zien, dat het geen vlees en bloed is.' Onmiddellijk daarop begon de dienst en het ging er zeer plechtig toe. De misdienaars droegen bloedrode toga's en de fraaiste koorhemden, voorzien van stijfgeplooid vleugels en versierd met borduursels in gele zijde, die blonk als goud. De communie werd uitgereikt tijdens de mis en hieraan gaat gewoonlijk een lieftalligheidje vooraf, dat niet nalaat de vromen te vertederen. Wanneer de priester, met de gouden ciborie in de hand, zich naar het volk keert, liggen daar op de bovenste treden der altaartrappen de engelachtige koorknaapjes geknielend aan zijn voeten. Op het zelfde ogenblik staat er ook de koster in zijn zwart pak en spreidt een kanten kleed over hun biddend saamgebrachte handen, waarna hij eveneens neerknielt. De jongens vinden het fijn, zij voelen zich bevoorrecht als eregasten en bovendien is dit de enige gelegenheid, dat de koster zich

uitsluitend voor hun genoegen heeft te verplaatsen. En zij moeten wel aannemen, dat hij er een hekel aan heeft, want vóór zo'n mis vraagt hij altijd op ontevreden toon: 'Moeten jullie ter communie?' Als zij dan de hostie ontvangen hebben, neemt de koster met zalvend gebaar de doek weg en verdwijnt zijwaarts, terwijl de misdienaars voor de voeten van de priester statig de treden afdalen naar hun plaatsen, alles in het strelend bewustzijn, dat zij door de menigte worden aangegaapt... Marius, die belast was met het wierookvat, was in deze pontificale feestelijkheid de duistere toespeling van Tinus Walraven al gauw vergeten. De sfeer was immers zo toverachtig, als een kind maar wensen kan. Hij vond het priesterkoor haast even mooi als de stoom-carrousel van Piet Xhaffelaire. Bonte bundels zonlicht vielen schuin door de gekleurde vensters op de overladen pronk van een soort barok, waarin het monumentale altaar was opgetrokken. Dezelfde tinteling spiegelde zich in het glanzende, veelsoortige marmer en speelde dartel op de vele gouden en zilveren versierselen, krioelend van krullen en ranken. Zijn knieën koesterden zich in de weelde van het dikke, rode tapijt, dat de altaartrappen en heel het ruime koor bedekte. Het orgel jubelde van Pinkstervreugd. Uit zijn zilveren wierookvat stegen ijle sluiers op naar de zonnestralen en stoeiden met de kleurtjes van het brandschilderwerk. Op zijn rug voelde hij ontelbare ogen, die in bewonderende spanning zijn geringste gebaren volgden, als was hij een wonderdoener. Als wieroker had hij niet veel te doen en weldra was hij een hoog officier der Pauselijke Zouaven, hij had een snor als Kapitein Galliard, hij hakte alle Garribaldisten in de pan en herstelde de paus op zijn troon...

Des te groter was zijn schrik toen het gebeurde. Na de mis verlieten hij en Tinus Walraven als laatsten de kerk langs de achterdeur der rommel-sacristie en kwamen in de smalle tuin, die achter een hoog, ijzeren hek langs de zijgevels en de achterkant van de kerk loopt. Hier lokte Tinus hem met geheimzinnige gebaren mee naar een beschut plekje tussen de heesters, opende zijn kerkboek en haalde er de hostie uit, die hij tersluiks uit zijn mond moest hebben genomen en opgeborgen in hetgeen het eerst bij de hand was. Dit was al een ondenkbare heiligschennis, want een hostie moet onmiddellijk worden doorgeslikt, zelfs zonder dat zij met de tanden wordt beroerd. 'Hier!', zei Tinus en met zijn nagels scheurde hij het allerheiligste in kleine stukjes. Hij deed het driftig en er kwam een wrede trek op zijn gezicht, alsof hij een beest doodmaakte. De stukjes lagen uitgespreid op zijn handpalm en met

een valse, overslaande stem sarde hij: 'Waar blijf je nou met je vlees en bloed?' Vastgehouden door zijn ontzetting, zag Marius nog, hoe zijn maat de restjes der hostie in zijn mond smeed en er grijnzend op kauwde. En het scheen hem toe, dat dit gezicht reeds veranderde in dat van een aankomend duivelsjong. Hij vluchtte voor zijn leven het hek uit, suisde om de hoek van de Kerkstraat en dorst niet omkijken. Waar Tinus gestaan had, zou nu ongetwijfeld een grote vuurzuil te zien zijn... Marius was toen nog in de voorbereiding tot zijn eerste communie. Hij had buien van fanatieke vroomheid, gepuncteerd door snel-onderdrukte aanvallen van twijfelzucht. Wat hij hier met eigen ogen gezien had, was de grootste misdaad, die hij zich kon verbeelden, en dan nog ver weg, in Italië, onder vrijmetselaars, anarchisten en socialisten, het verdoemlijkste schuim der mensheid. Na een korte, wilde vreugde omdat niet hij, maar Tinus Walraven de dader was, voelde hij zich schuldig. Hij was er bij geweest! Zo vaak was hij al gestraft voor deugnietrijen, waar hij enkel als toeschouwer 'bij was geweest', dat hij het niet meer kon onderscheiden van medeplichtigheid...

Heel de dag was hij stil, had hartkloppingen en geeuwkrampen. Het grote geheim, dat hij alleen te dragen had, begon steeds zwaarder te drukken. Er was familie-bezoek en opeens zag hij, dat moeder hem strak aankeek. Hij kreeg een kleur. Zodra zij hem alleen had, vroeg zij: 'Ben je niet goed, of heb je wat op je kerfstok?' Hij ontkende heftig en ging buiten met zijn tol gooien, maar floot er veel te schel bij en zij nam hem voor de tweede keer onderhanden. Hij kon geen beter redmiddel vinden dan kwaad worden. 'Mèns, ik krijg het op mijn zenuwen van jou!', riep hij, gelijk hij dat eens van zijn vader had gehoord. Hij was niet vlug genoeg en kreeg een verdovende oorveeg. Ditmaal sloeg zij hard en boosaardig, om hem pijn te doen. Anders deelt zij klappen uit zonder er veel erg in te hebben, gelijk een voerman wat verstrooid zijn paard aantikt... En dit moest er nog bijkomen! Weinig mensen werden als hij zo zwaar door het lot mishandeld. In een verborgen hoekje hilde hij van medelijden met zichzelf en besloot heel zijn leven geen zier meer om haar te geven.

's Avonds, toen alle bezoek weg was, trok zij hem onverhoeds tussen haar knieën en zei: 'Ik weet wel, dat je niet van je moeder houdt.' Haar ogen glinsterden; zij giechelde en haar flauw gekus geurde naar port. Als afleiding begon hij maar weer het oude kinderspelletje, dat stamt uit de tijd, toen hij nog op haar schoot zat. Dan pakt hij haar wangen tussen duim en

Tinus Walraven het had gedaan! Ik zou gezegd hebben, dat het een andere jongen was geweest.'

Oom Pius grinnikte. 'Maak je maar niets wijs; ze waren er toch wel achter gekomen. Ze hadden je zo fijn uitgehoord, dat ze het wel geweten hadden, zonder dat je die jongen had genoemd. Donschot is veel kleiner dan je denkt.'

Marius drong niet verder aan. Hij herinnerde zich hoe de vriendelijke Pater Norbertus hem te leep was geweest over de miswijn.

'Maar' vindt u het dan niet schriklijk erg, Oom Pius?'

'Natuurlijk is het een lompe rotstreek. Ik geloof niet, dat er veel terecht zal komen van een jongen, die zoiets doet. Want wat heeft hij eraan? Dat je grote deugnieterijen uithaalt om ècht keet te hebben, is nog te verstaan. Je hebt je plezier gehad en wacht de klappen af, die je verdiend heb. Dat is nog eerlijk spel. Maar dit was alleen de zucht om iets beestachtigs te doen, zónder keet, iets dat geen zin heeft en juist het omgekeerde is van grappig. Niemand kan erom lachen, hijzelf ook niet... Van de andere kant hoeft het ook weer niet zo erg te zijn als jij denkt. We moeten aannemen, dat die jongen eenvoudig niet kan geloven, dat een hostie wat bizonders is, anders had hij het niet gedurfd. Dat hij niet kan geloven, is hem niet kwalijk te nemen. Protestanten bijvoorbeeld, geloven ook niet in de hostie; voor hen is het een gewoon stukje ouwel en als zij er een te pakken krijgen, kunnen zij er even goed de goudvis mee voeren. Zij noemen het zelfs een soort afgoderij. Jij zou er bijvoorbeeld geen been in zien om een afgodsbeeld van de wilden aan stukken te smijten, maar die zwarte mannen zouden je dan wel een kopje kleiner willen maken. En als hier in Donschot bekend werd, wat die van Walraven met zijn hostie heeft gedaan, zouden ze hem ook nekken, maar dan op een propere manier. Praat er dus met niemand over, Marius! Even goed was het een vuile streek. Die jongen is opgevoed in respect voor de hostie en al gelooft hij er niets van, het minste dat hij had kunnen doen, was dat ding met rust laten en niet de lompe flinkerd uithangen in de ogen van zijn maatje, dat nog wel een paar jaar jonger is. Nu heeft hij zijn vuil karakter eens laten zien. Laat die vlegel maar zoveel mogelijk links liggen... Nou-nou, het zijn me wel lieve schatjes, die zoete koorknaapjes. Je bent daar in stichtelijk gezelschap, dat moet ik zeggen. Als ze dat wisten...' De lichtjes in zijn ogen begonnen weer te trillen.

'Ik begrijp nog niet hoe hij durfde', peinsde Marius. 'En net wat u zegt: hij schoot er niks mee op.'

'De enige verklaring is, dat hij het niet kon geloven. Maar hij was ver van gerust, hij had nog schrik van dat niet-geloven. Dus hij deed het waarschijnlijk om zichzelf te overdonderen. Als ik dat gedurfd heb, dacht hij, is het bewezen, dat ik niets geloof en hoef ik niet meer te twijfelen. Heb je op school nog niet geleerd van die admiraal, die de schepen achter zich verbrandde, toen hij het land introk?'

'Maar je móét toch geloven, Oom Pius! Anders ga je immers naar de hel?'

'Moeten, moeten... Zeker moet je geloven. Dat wil zeggen: als je kunt. En er leven millioenen fatsoenlijke mensen, die het eenvoudig niet kunnen. Je hebt dat niet voor 't zeggen. Maar dat kan ik je niet uitleggen, dat is allemaal nog veel te moeilijk voor jou.'

In zijn opluchting vond Marius het ditmaal niet zo erg, dat hij weer buiten de wereld der groten werd gehouden. Later had hij toch enkele ogenblikken van ongerustheid. Oom Pius had het zo wel gezegd, maar in heel de familie stond zijn gezag niet bijster hoog, zeker niet op stuk van heilige zaken. Alle vijf voet scheen men hem allerlei slechtheid te moeten verwijten. Was Marius te dicht in de buurt, dan werd er gefluisterd, of men sprak in geheimzinnige termen, ja zelfs in gebarentaal. Wat hij opving, voor hij uit spelen werd gestuurd, was onheilspellend en voor velerlei boze uitlegging vatbaar. Kort te voren was er nog veel te doen geweest over zijn boeken. Vader had er niet aan meegedaan en de zaak willen sussen. Hij scheen het belachelijk te vinden en had zich laten ontvallen, dat 'ze' in Donschot van heel het leven één grote kinderkamer wilden maken. Aanleiding tot het geschil was, dat Oom Pius, voor iemand van Donschot, onbegrijpelijk veel boeken bezit. Eens had hij op een verkoping in Hagenburg er zoveel gekocht, dat de voerman van Van Gend & Loos om hulp vroeg bij het afleveren van de kist. Ook is hij een goede vriend en vaste klant van Saartje, die altijd op de maandmarkt staat met een kraam oude boeken en tegen wie op de preekstoel regelmatig wordt gewaarschuwd, gelijk ook tegen de goddeloze boekhandel. Hiermee wordt bedoeld de winkel van Mijnheer Krane, die protestant is en bovendien te boek staat als anarchist, vrijmetselaar en socialist, wat Marius niet goed kan begrijpen van dat vriendelijk, oud heertje met zijn kalotje en zijn grijze bakkebaardjes... Welnu, tijdens de grote schoonmaak bij Omoe had Tante Pia ruimschoots gelegenheid gevonden eens te gaan snuffelen op de kamer van haar petekind en zij was hard geschrokken van het aantal boe-

ken, wel over de driehonderd! En zij wist zeker, dat het lang niet allemaal boeken waren, die een architect nodig heeft. Er waren zelfs een hele hoop Franse bij! Na een rusteloze nacht raadpleegde zij haar biechtvader, Kapelaan Scheermakers, en deze had gezegd: 'Dat moeten dan wel slechte boeken zijn, want goeie zijn er niet zoveel.' Gewapend met deze uitspraak was zij de familie afgelopen en die week was zij om de haverklap bij moeder op bezoek. Opa Dockx was niet minder lapidair dan de kapelaan, hij moet gezegd hebben: 'Zolang onze Pius leest, kan hij geen zotte streken uithalen.' Dan heeft Marius, zittend op de zoldertrap, nog gehoord, dat er in de volle huiskamer grote ruzie was om het woord 'dompers'. Daar begreep hij niets van. Wat hadden dompers er mee te maken? Soms mocht hij van de koster een domper hanteren, wanneer de kaarsen van het altaar zo ver waren opgebrand, dat hij er bij kon... De kampanje van Tante Pia nam een voortijdig einde, omdat Oom Pius als gewoonlijk voor een nieuw onderwerp zorgde. Toch heeft Marius zich toen zorgen gemaakt. Las zijn oom slechte boeken? Dat is een der zwaarste zonden, volgens Broeder Celestinus. Misschien waren er onder die boeken wel van Jean-Jacques Rousseau, van Voltaire en van de andere zogenaamde filosofen der goddeloze Franse Revolutie. Tegen hen wordt zo vaak en zo eenvormig gepreekt, dat Marius hele tiraden van buiten kent. Tinus Walraven en zulk soort uitschot mochten voor zijn part naar de hel gaan; Oom Pius vond hij er te goed voor...

Als zij weer in de sacristie komen, is de koster, die vlakbij woont, terug van zijn ontbijt en al bezig de pastoor aan te kleden, die wat sukkelig zijn mis gaat lezen in een kamer van de rommel-sacristie, waar een klein, houten altaar staat op een podium van slechts één trede. Marius laat zich deze gelegenheid niet ontglippen en Piet Hoenders kan naar huis gaan, zodra de misdienaars voor de dienst van zeven uur zijn aangekomen. Want ongeveer één in de veertien dagen stopt de pastoor na afloop zijn misdienaar zo'n nieuw, rond stuivertje van nikkel toe, waarover de mensen klagen, dat het teveel op een kwartje lijkt. En Mijnheer Pastoor maakt dan steeds hetzelfde grapje: 'Hier, vriend, een kwartje voor jou'. Dan kraait Marius: 'Dank u wel, mijnheer pas-monseigneur, maar 't is een stuivertje!' En telkens opnieuw lacht Monseigneur, dat zijn vetlaag ervan lilt. Na deze uitbarsting zwijgt hij weer ruim twee weken...

Maar vandaag geeft de pastoor alleen zijn zegen en Marius komt tegen half acht thuis. Onderweg heeft hij wroeging,

omdat hij gisteravond niet naar Oma is gegaan om zijn Franse thema te maken en door haar te laten nazien. Nu voelt hij er zich niet goed tegen opgewassen en uitstellen tot het middaguur durft hij niet, want tussen twaalf en twee kunnen zich gevaarlijke verrassingen voordoen, als verre boodschappen, waar geen moederke-lieve aan helpt. Het spijt hem nu, dat hij zich verplicht heeft tot zo'n hoge levensstaat. Aan het eind van het schooljaar worden er drie tot vijf eerste prijzen uitgedeeld en de laatste twee maal was hij een der uitverkorenen. De eerste keer was hij stomverbaasd, kon het niet geloven. Sedert moet hij tegen zijn hoge rang op leven. Was hij maar een gewone jongen!

Geertje loopt reeds rond te snateren, daarom gaat hij met zijn boeken naar vader's kantoortje. Hij begint zonder enige hoop en onder pijnlijke zuchten. Maar de sommen zijn gemakkelijk, onnozele vierkantswortels uit ronde getallen. Dan zijn Frans. Over het gebruik van *celui*, *celle*, *ceux* en *celles*. La maison de mon père est plus grande que celle de mon oncle... Nu zouden ze graag hebben, dat hij schreef *celui*, maar dat gaat lekker niet door. Verder: mais les cheveux de celui-ci sont plus beaux que ceux de celui-là... Tegen het einde heeft hij plezier in dit vangspelletje, hij laat zich niet verschalken en krijgt weer goede moed voor zijn eerste prijs...

In de keuken verslindt hij staandebeens een stapel boterhammen. Hij wil vroeg op school zijn om de kampanje voor te bereiden en de leiding van eerst af in handen te nemen. Maar moeder kijkt op haar horloge en zegt, dat hij nog best even naar Juffrouw Dielissen kan gaan om gist. In andere tijden is gist een toverwoord, dat pannekoeken, misschien zelfs wafels betekent, maar nu verzet hij zich zo fel, dat er een paar zakelijke voermansklappen aan te pas moeten komen, voor hij mopperend de deur uit rent. Het is wel ongeveer een kilometer en hij loopt zich buiten adem. In de winkel staat hij te zieden van ongeduld, want er zijn drie vrouwspersonen, die niet uitgekakeld komen over het faillissement Altinck. Voor één keer is hij brutaal genoeg hen in de rede te vallen. Kan hij gist krijgen alstublieft, juffrouw, anders komt hij te laat in school. In dezelfde dolle vaart, met steken in de zij, gaat hij naar huis, smijt het groezelige pakje en het wisselgeld op het aanrecht en loopt wat hij kan. Niet ver van de school overvalt hem dezelfde nare slapte en voelt hij weer de groeipijnen in zijn rug. Nu is hij tot niets meer in staat en sleept zich voort als een oud ventje. Andere dagen heeft hij het

meestal in de eerste uren van de les, hij kan zijn hoofd er niet bij houden en krijgt standjes voor slecht opletten. Na een klein half uur klaart zijn verdoving langzaam op; in de loop van de dag wordt hij steeds levendiger en tegen de avond is hij een en al koortsachtige drukte. Op het ogenblik hoopt hij, dat Karel Altinck maar weg zal blijven. En was die jongen eigenlijk wel zo'n opschepper? Gewoonlijk scheen hij zeer verlegen onder al dat gepronk. Rood van schaanfte steeg hij altijd snel in het rijtuig, dorst niet rechts of links te kijken en was duidelijk stuurs tegen zijn Mama, die bovendien nog – het ergste dat een knul kan overkomen! – kinderachtig lief wou doen, aaien en zo, misschien wel kussen. Eerlijk gezegd zou Marius op zo'n moment niet in de schoenen van die vent willen staan, niet voor tien rijtuigen met blauwšchimmels of goud-isabellen. Nog steeds kan hij niet besluiten welke van deze kleuren hij voor zijn paarden zal kiezen, als hij groot is... Was hij maar niet zo slap en moe... De schooltijd loopt van negen tot twaalf, van twee tot vier en dan nog van half vijf tot half zes voor de Franse les. En niemand, ook hij zelf niet, denkt eraan, dat hij al vier uur in touw is geweest, voordat zijn eigenlijke dagtaak begint.

★ 3 ★

In de Schoolstraat is al een hoop jongens verzameld bij het kleine poortje in de lange, blinde muur en van de hoek af ziet Marius, dat er grote opwinding heerst. Eén maakt zich dadelijk uit de drom los en rent op hem af. Marius kijkt afwendend een andere kant uit, want het is die onuitstaanbare Bleys van het paard, dat volgens Kapitein Galliard voorgoed gebroken is. Hij ontkomt er niet aan. 'Marijnen! Marijnen! Die van Altinck zijn failliet en ze gaan hem in het zandhok gooien.' Marius kan die zwarte ogen niet verdragen, zij lijken op-zichzelf-levende beestjes, een soort bloedzuigers en zij zuigen alle blijdschap uit zijn lijf. En dan die kleffe stem, heet en hees als die van de toverheks in de kindervoorstelling van de komedie op de kermis. Marius krijgt het land. Reeds heeft hij begrepen, dat hij te laat komt voor de rol van aanvoerder. Verploeg vormt het middelpunt van de voornaamste persoonlijkheden uit de klas en heeft ongetwijfeld het initiatief al in handen genomen. Marius Marijnen zal niet veel meer kunnen zijn dan gemeen soldaat, wat in strijd is

met zijn waardigheid. Nu is er geen aardigheid meer aan en die kwal van Bleys doet de deur toe. Marius trekt verachtelijk de schouders op en zegt 'Pfu!' alsof hij veel te groot is voor zo'n kinderspelletje. Opeens slaat de vlam der inspiratie door zijn bloed en meteen heeft hij al zijn veerkracht terug. Hij heeft een andere hoofdrol gevonden!

Als met een bepaald doel en zonder groeten loopt hij langs de samenscholing heen. Dit is niets bijzonders. Aan het eind van de straat is het snoepwinkeltje van Vrouwke Den Ekster en dit is belangrijker dan al het andere voor wie een snoepcentje heeft. Daar aangekomen, ziet hij, dat in al die drukte niemand op hem let, en hij druilt de hoek om, de Nieuwstraat in. Van deze kant moet Karel Altinck komen, als hij komt. Op de winkelklok van Bakker De Zwart is het tien voor negen, dus Innocentius, de surveillant, zal nu het poortje hebben opengedaan. Marius tracht zich een houding van bedrijvigheid te geven voor de jongens, die hij hier tegenkomt, hij moet vermijden, dat zij hem aanspreken. Gelukkig zijn het voorlopig alleen kleintjes, met wie hij, als man van uit de hoogste klas op een na, geen rekening heeft te houden. Maar als hij een goede bekende ziet aankomen, schuift hij gauw het doodlopend straatje in, de Tuinsteeg, waar hij kan gaan kijken bij de klompenmaker, die in de open lucht, onder een afdeksel naast zijn huisje, de lange boor hanteert. Tegelijk kan hij ongezien de Nieuwstraat in het oog houden...

Klompen... Een van zijn knagende zorgen is, dat Opa Dockx 's winters nog vaak bij het vuur zit met klompen aan en er ook wel mee over de binnenplaats rommelt, langs de loodsen en opslagplaatsen. En daar gaat hij nog groot op, hij heeft er zelfs een rijmpje voor: Geen goud zo goed/Als klompen aan de voet. Daarop volgt dan een verhandeling over reumatiek, jicht en het pootje. Heel de familie moet hem bewaken, of hij zou ermee de straat opgaan. Moeder en de tantes zijn er fel op, gelukkig. Een versleten verhaal in de familie luidt, dat hij, lang geleden, al een heel eind de deur uit was met zijn hoge hoed op en klompen aan. Volgens dezelfde overlevering ging hij immers op bepaalde middagen met zijn vrienden uit wandelen en dan droegen deze heren een hoge zijden. Nu is dat uit de mode en draagt hij er een van vilt, in de vorm van een omgekeerde bloempot... De bezorgdheid van Marius werd wat verlicht, toen hij eens op de grote fabriek van Wittemans kwam om een brief af te geven en tot zijn verbazing zag, dat die oude, deftige mijnheer, voor wie hij van moeder zijn pet moet afnemen, eveneens op klompen uit de

fabriek kwam. Toch moet hij er niet aan denken, dat jongens van school zijn grootvader op deze manier zouden betrappen, want dan was zijn naam gemaakt onder de druktemakers, die kennelijk van rijkeren huize zijn dan hij. Bijwijlen droomt hij akelig, dat Opa Dockx, met hoge hoed en klompen, hem aan een handje naar school brengt...

Zou hij van hier de schoolbel nog kunnen horen? Zijn opwinding drijft hem weldra het steegje uit en hij loopt verder de Nieuwstraat af, desnoods de Willemstraat in. Bij de horlogemaker Spielstra kan hij gaan kijken hoe laat het precies is. Op de uitstalkast staat een groot uurwerk in een soort aquarium, zodat heel het raderwerk te zien is, en er hangt een zwart-marmeren plaatje bij, met gouden letters: *de juiste tijd*. Hierover is heel wat krakeel in Donschot. Sommigen zeggen, dat het op niets trekt; anderen houden vol, dat Spielstra iedere morgen naar het station gaat om de tijd op te nemen, die telegrafisch uit Utrecht naar alle stations wordt uitgezonden...

Het is nog zes minuten en daar komt Karel! Marius beloert hem door de spiegeltjes van de uitstalkast. Altinck loopt diep in gedachten en zijn gezicht staat verwonderd. Hij draagt een donkerblauwe jekker met vergulde knopen en een matrozenmuts. Bij het zien van deze stijlvolle kleding wordt het oud zeer in Marius weer opgewekt en hij begint te aarzelen. Hij en de andere jongens dragen 's winters een vulgaire, donkere cape en dan nog alleen op bevel van thuis. Intussen houdt hij zich geheel verzonken in de uitgestalde uurwerken en bedwingt zijn ademhaling, hoewel zijn hart bonst. Heel even kan hij zelfs nog bewondering hebben voor een zilveren horloge, dat zijn rugzijde toont, en de gravure stelt een dravend paard voor. Dit zou hij dadelijk kiezen... Dan, op drie schreden afstand, ziet hij verrast op en groet enigszins knorrig met 'Ha!' Hij wil geen blauwtje lopen.

'Ha, Marius.'

Is het niet de eerste keer, dat Altinck hem bij zijn voornaam noemt? Vrijwel alle jongens zeggen 'Marijnen'. En hier wordt hij gepakt door een wonderlijk gevoel, dat als een behaaglijke gloed naar zijn hoofd stijgt. Iets, waarvan hij nu en dan schuchter heeft gedroomd, maar al gauw van zich afgezet als onbereikbaar, schijnt opeens werkelijkheid geworden. Nog steeds met een hete kleur begint hij haastig te praten. Hij wou Karel even waarschuwen: ze willen hem in het zandhok gooien. Waarom? Marius doet zijn mond al open om het eruit te flappen met de onbarmhartige directheid van zijn

leeftijd: Omdat ze bij jullie failliet zijn, natuurlijk! Op het laatste ogenblik begrijpt hij, dat Karel nog niets weet van de ramp. Hij schrikt en is zeer verlegen. Overdreven, als een slechte komediant, trekt hij de schouders op: Zo maar. Hij weet het niet precies. Maar hij zal wel helpen.

'Fijn,' zegt de ander en zwijsend slenteren zij een eindje voort. Dan wil Karel weten, wie dat zo al zijn. Marius noemt de rijksten en geweldigsten van de klas: Verploeg, Drijvers, Mastboom en Van Scheut. Zowat allemaal zullen zij meedoen, gelooft hij. En stilzwijgend betekent het: ik alleen uitgezonden.

'Maar ik heb geen mens wat gedaan.'

Nu moet Marius een kleine toegeving doen, anders maakt hij zich al te verdacht. Hij denkt dus, dat er weer gekletst is, en ze hebben toch al een beetje de pest aan Karel. Maar dat is niets, want hij zal wel helpen.

'Fijn,' herhaalt Karel, maar zonder enige aandacht, uit louter beleefdheid. Hij zoekt nog steeds naar de oorzaak. Thuis is hem niets gezegd, weet Marius, maar ongetwijfeld moet hij gemerkt hebben, dat er iets vreemds aan de hand was. Marius wordt zenuwachtig. Over een paar minuten gilt heel de speelplaats van failliet. Hij hoort het al en het snijdt hem de oren af. Dan zal Karel zo schrikken, dat hij niet meer kan vechten. Verlamd van schrik aan de grond genageld, heet dat in de boeken. 'Dat wordt vechten', zegt hij.

'Vechten kan me niets schelen. Als ik maar wist, waarom ze 't juist op mij gemunt hebben.' En zonder veel schaamte zegt Marius, dat het niets dan jaloezie is. Wat moet hij doen?

'Wil mijnheer Marijnen zijn familie niet meer kennen?'

Oom Pius is hun ongezien al een paar schreden voorbij en blijft nu staan. Hij draagt een rol blauwdrukken onder de arm. Zijn ogen ruisen weer en al zijn snorharen staan op hun tenen. Karel heeft dadelijk zijn baret afgenomen en houdt haar in de hand. 'Dit is Karel Altinck', zegt Marius.

'Ja, dat zie ik wel. Zijn jullie kameraden?' Het klinkt wat verwonderd en Marius bloost, praat er snel overheen: 'Dadelijk moeten we gaan vechten tegen heel de rest, want ze willen hem in het zandhok gooien.'

'Och ja,' knikt zijn oom en het klinkt of zoiets te verwachten was. 'En voelen jullie je opgewassen tegen heel die troep?'

Hij vraagt het aan Karel.
'Ik ben helemaal niet bang, mijnheer Dockx, ik heb niks gedaan en ik weet niet eens waarom ze mij moeten hebben.'

'Hé!' zegt Oom Pius en hij denkt even na. 'Hebben ze thuis dan niets gezegd, Karel?'

'Nee, mijnheer?' De jongen is strak van nieuwsgierigheid. Pius Dockx aarzelt nog wat en kijkt met opgetrokken wenkbrauwen naar Marius, die zijn ogen neerslaat. Als zijn oom nu maar geen zotte streken gaat uithalen! En daar komt het: 'Wel, ik vind, dat je 't weten moet, voor je op school komt. Dan ben je tenminste voorbereid en weet je waarvoor je vecht... Kijk eens, Karel, het is helemaal niet erg. Je vader heeft grote verliezen geleden op de beurs en nu denken de mensen, dat hij helemaal over de kop is. Maar dat is schriklijk overdreven. En krijg maar geen kleur, want niemand zal er een cent aan te kort komen en je hoeft je dus helemaal niet te schamen, hoor Karel!'

'Nee, mijnheer Dockx. En ik dacht al, dat het zo iets zou zijn.' 'Het komt allemaal terecht en arm ben je nog lang niet. Je trekt er je niets van aan en je slaat er flink op los, als ze je te na komen. Dan moeten jullie ervoor zorgen, dat ze je niet van achteren kunnen aanvallen. Je laat zien, dat je helemaal niet bang bent, je kijkt de voorsten recht in hun ogen, houdt je vuisten gereed en zegt heel bedaard: Kom maar op! Dan is de kans groot, dat er geen één durft beginnen, want er is niets zo laf als een grote troep. Probeer ze zó van je lijf te houden, dat is een veel grotere kunst dan vechten.'

Marius ziet, dat zijn plotselinge bondgenoot geheel is opgelucht en vol vechtlust. Altijd heeft hij, jaloers en weerbarstig, moeten toegeven, dat Karel een bijzonder gezicht heeft. Rozig aan de warme kant, zeer donker van haar en tekening, maar dan, als een eeuwige verrassing, een paar lichte ogen, blauw als de rook van een goede sigaar.

'Ik wou, dat ik nog kon meedoen met jullie,' zegt Oom Pius. 'Kom, joh!' riept Marius. 'Dadelijk gaat de bel.' Weer is hij trots op zijn oom. En opeens lijkt failliet iets heel gewoons. Zij nemen haastig afscheid en gaan er in draf vandoor. Als het nog kan, moeten zij de zaak nu uitvechten, anders wordt het uitgesteld tot het speekwartier. En bij instinct weten zij, dat deze lange spanning fnuikend zal zijn.

'Fijne kerel, jouw oom.'

'O, ja!'

Karel zucht: 'Hè-hè. Nu het zo is, hoop ik maar één ding. Dat ik nooit meer in zo'n stom open rijtuig moet zitten.'

'Vond je dat zo rot?'

'Zit nog liever op een mestkar.'

'Ja, ik vind een dogkar ook veel lolliger,' zegt Marius grootsig,

al heeft hij dan nooit in zo'n plechtige landauer gezeten. Om de hoek bij Vrouwke Den Ekster zien zij, dat die van Bleys op de uitkijk staat bij het poortje. Enkele seconden beweegt hij niet van verbazing, dan schiet hij als een rat naar binnen. Marius gromt: 'Dat is de grootste kwal van heel de school. Die gaat gauw vertellen, dat we nu met ons tweeën zijn. Veel te laf om te vechten, maar hij wil toch wát doen om interessant te zijn.'

Wanneer zij het poortje ingaan worden zij niet eens opgemerkt door Innocentius, die vlakbij een opgewekt onderhoud heeft met de grote zuster van een jongen uit hun klas, Willem Spapen, die al een paar dagen ziek is. En hun surveillant lacht zo lief, dat zij hem niet dadelijk herkennen. Het ogenblik kon niet gunstiger zijn, weet Marius, want Innocentius hoort en ziet niets meer dan de slijke zuster van Willem Spapen.

Op de schoolplaats blijven de verschillende klassen hoofdzakelijk in hun eigen speelruimte. En juist in hun terrein, aan het einde van de lange loods tegen de buitenmuur, bevindt zich het zandhok. Op voorstel van Marius gaan zij er zonder aarzelen op af. Hij ziet, dat heel hun wijk zich stil houdt van verwondering, maar hij steekt uitdagend zijn kin omhoog, des-te meer omdat zijn geweten niet geheel rustig is. Want op dit ogenblik waagt hij een groot deel van zijn populariteit. Zij zullen hem een verrader noemen, een onderkruiper en een mouwveger, want tot gisteren toe heeft hij even sterk op die van Altinck afgegeven als wie ook. Aan de andere kant weet hij, dat zijn houding grote verwarring sticht. Twee of drie van de belangrijkste figuren zijn zo goed met hem bevriend, dat zij hem zeker niet zullen aanvallen, ja zelfs niet in de steek laten, mocht hij in het nauw geraken. Verploeg, die de gevaarlijkste is en ongetwijfeld het grootste woord heeft gehad, tracht zijn figuur te redden door zich haastig, als in grote nood te gaan opstellen in een der kleine gelegenheden. Marius doet alsof hij het niet eens opmerkt, maar gnuift inwendig. Met Verploeg heeft hij vorig jaar een groot gevecht geleverd, dat wel onbeslist bleef, omdat Innocentius er tussenkwam, maar het is toch naar iedere mening in zijn voordeel uitgevallen. Hij was immers maar gewoon door zijn knie gevallen, terwijl de ander een bloedneus had en een blauw oog, dat drie dagen duurde...

Nog enkele seconden blijft het stil. Dan probeert Bleys de ban te breken. Hij springt recht omhoog, zwaait oproerig de armen en begint te jouwen: Bèèèh! zolang zijn adem rekt. Maar

wonderlijk genoeg komt de massa niet in beweging en de schreeuwer houdt onthutst op.

'Hé, Miéke!', roept Marius en hij wenkt met een kromme wijsvinger. 'Kom hier staan blaten, dan horen we je beter. Kom dan! Mieke-Mieke-Mieke, kom-kom-kom!' In de streek van Donschot heet iedere geit Mieke.

Het is niet slecht gespeeld. Bleys staat te boek als een bangerik, een bemoei-al en een kletswijf, hij wordt gemeden en uit de hoogte behandeld. Enkele jongens uit de lauwe achterhoede beginnen te lachen om dit mal figuur. En ja! het front rolt zich op; er vormen zich groepjes en daar bonkt al een tennisbal tegen de muur. Frits Lejeune, de beste vriend van Marius, is zijn verbazing te boven, keert zich om en slentert naar het klaslokaal in een houding, die duidelijk te kennen geeft, dat de vertoning niet doorgaat. De twee leunen uitdagend met hun rug tegen de deur van het zandhok en maken grapjes. En daar gaat de bel. De slag is gewonnen en wel zonder vechten, wat volgens Oom Pius nog veel roemvoller is, hoewel Marius dit niet goed kan aannemen.

Voor het rumoer in de klas is bedaard, vraagt Frits Lejeune, die naast hem zit: 'Hoe ben je opeens zo dik geworden met die van Altinck?' en het klinkt wat achterdochtig.

'Ik vond het laf, zo met zijn allen tegen één. En 't is toch al erg genoeg, dat ze failliet zijn.' Nu hij dit zo vlot gezegd heeft, begint hij al te geloven in de verhevenheid van zijn beweegreden. En hij is nog wat duizelig van glorie. Zonder hem zou Karel vast en zeker in het zandhok hebben gelegen. Bijwijlen hoopt hij zelfs, dat straks de vijandelijkheden worden hervat, maar dan hard tegen hard.

Dit is uitgesloten, want nog vóór het speelkwartier gebeurt er iets, dat een historisch feit kan worden genoemd. Al op het eerste gezicht weten zij, dat Ambrosius vandaag een gevaarlijk humeur heeft. Hij zet hen op dreigende toon aan het werk, laat de rekenschriften ophalen en begint deze na te zien. Pietje Sonnemans is een klein, dun kereltje, hardleers op het domme af, maar geestig en daarom nog al geliefd. Hij fluistert, dat onze eerwaarde broeder vanmorgen zijn keutel niet is kwijtgeraakt. Zijn buurlui kunnen hun lach niet houden en Pietje is er bij. Als naar gewoonte laat Ambrosius hem de handen vooruitsteken en slaat hem met de dunne kant van een platte halve-meter-liniaal op de vingers, tot de jongen het uitschreeuwt en de tranen hem langs de neus lopen. Dit is niets bijzonders: er zitten 56 wilde beesten in de klas. Frits Lejeune heeft eens dagenlang de sterk gezwollen knokkel van

zijn middelvinger niet kunnen buigen... Maar wie had het ooit gedacht van Ketelaars? Niemand weet zijn voornaam; zij noemen hem De Ketel. Hij is een zeer stille jongen uit de kleurloze middenmoot, groot en grof voor zijn leeftijd. In al die jaren heeft hij nooit de aandacht getrokken, hij bemoeit zich met niets en niemand en wordt ook door allen met rust gelaten. Kort na de afstraffing van Pietje Sonnemans wordt hij door Ambrosius op een hatelijke manier aangemaand om recht te zitten en hij geeft een brutaal antwoord, dat al een grote vergissing moet zijn, want het komt van Ketelaars! Ambrosius komt op hem af met de liniaal... Maar dit is ondenkbaar, het kan niet echt zijn! De zwijgzame Ketel staat op uit zijn bank, komt, de broeder langzaam een paar schreden tegemoet en dan, met de plotsheid van een roofdier, schopt hij hem uit alle macht tegen de scheen. Het klinkt alsof hij tegen een houten paal trapt. Zonder zijn saai gezicht te vertrekken neemt hij pet en cape van de haak en wandelt de deur uit, terwijl Ambrosius nog staat te krimpen en zijn adem met sissende rukken door de tanden zuigt. De eerste ogenblikken geloven zij aan een gruwelijk wonder. En zij houden zich roerloos, want nu ziet de broeder eruit, of hij in staat is tot moord bij de geringste aanleiding. Terwijl zij angstig loerend zich diep over hun rekenwerk buigen, strompelt hij naar zijn lessenaar en begint een briefje te schrijven, vol nijldige onderstrepingen. Even later moet een jongen het naar de broeder-directeur brengen.

Eerst in het speekwartier kunnen zij hun verbazing luchten. Voor het eerst staat Karel Altinck, geflankeerd door Marius en Frits Lejeune, tussen de kopstukken en neemt zelfs aan de beschouwingen deel. Neen, van zoiets hebben zij nog nooit gehoord. Wie zou dat verwacht hebben van zo'n dooie visjes-vreter? Je hoorde of je zag hem niet; hij had er al die tijd even goed uit kunnen zijn. En dit was naar alle heugenis de eerste keer, dat hij ransel ging krijgen...

'Juist daarom,' meent Karel. 'Waarschijnlijk heeft hij zich al die jaren groen geërgerd, wanneer andere jongens zo gemeen op hun poten werden getimmerd met de scherpe kant van die liniaal. En telkens heeft hij zich voorgenomen: als ze 't mij proberen te flikken, stamp ik zo'n rotvent een ongeluk. Daar heeft hij nooit over gepraat, maar hij heeft het bij de Maagd gedààn!'

Er gaat een wild gelach op, vooral om dat 'bij de Maagd', zo'n gek woord uit hun verhalen over piraten en Italiaanse struikrovers. Dit is de zoveelste verrassing van deze dolle morgen.

Eerst nu ondervinden zij, dat die van Altinck, dat troetelkind, zo komiek en grote-menschtig kan praten, zo lekker op de broeders kan schimpen. En dan zo wijs en overtuigend. Die hebben zij altijd voor een strooplikker versleten! Marius lacht het hardst, hij is trots op zijn beschermeling.

En de verbazing gaat verder. Ja, dat kan best zijn, beamen enkelen. En hij had zich pas nog opgestoot, omdat Pietje Sonnemans zo'n slaag kreeg. Die Ketel wordt natuurlijk van school gejaagd. Misschien juist daarvoor deed hij het? Maar wat weten zij eigenlijk van Ketelaars? Wacht, er is nog een hele ris kleinere broers van hem op school en de oudste zit in de vierde. Deze is veel spraakzamer. Onder de hete belangstelling van de groten voelt hij zich opeens beroemd geworden en in deze roes vertelt hij al het lief en leed van zijn familie. Ja, die grote van ons... O, hij heet Jan; wisten ze dat niet eens? Die van ons is een rare; daar moet je voor oppassen, al zegt hij niet veel. Als hij iets in zijn kop heeft... Vorige week hebben ze thuis weer een kindje gekocht, zij zijn nu met dertien, en toen heeft Jan gezegd, dat hij van school afwou en meewerken in de zadelmakerij van hun vader. 't Werd tijd, dat hij wat ging verdienen, hij was al geleerd genoeg. Hij is de oudste van de jongens; er zijn nog vier zusjes boven hem...

Dertien kinderen. Het getal maakt indruk. In hun klas is Koos Louwers de kampioen en daar zijn er maar negen. Marius begrijpt er niets van. Of kinderen worden gekocht, weet hij niet zeker; dit is ook zoiets waarbij ze je van alles wijs maken. In ieder geval kosten zij geld. En toch hebben de rijkste mensen van Donschot, op enkele uitzonderingen na, de minste kinderen. Maar bij mensen, waarvan hij weet, dat ze nauwelijks hun aardappelen kunnen betalen, krioelt het ervan. Zonder juist te weten waarom, voelt hij zich wat armzalig tegenover zo'n getal, maar troost zich al gauw met de gedachte, dat Karel Altinck ook maar één zusje heeft, nog wat kleiner dan Geertje. Dat noemen ze dan een nakomertje. De wereld zit gek in elkaar...

De kleine Ketelaars kan weer gaan en zij blijven nog wat meesmuilen om de dertien kinderen. 'Wat een keet zal het daar zijn,' meent Verploeg. 'Bij ons zijn we maar met drieën en toch heeft -' Hij houdt schielijk op. Marius maakt ervan gebruik om nu eindelijk ook eens zijn mening te geven. En om elke onderbreking vóór te zijn, kraait hij harder dan nodig: 'Mijn moeder zegt, dat het grote stommeriken zijn, die zo veel kindjes kopen!' Op het laatst ziet hij nog, dat Karel Altinck waarschuwend de wenkbrauwen fronst en met felle rukjes

zijn hoofd schudt om hem het zwijgen op te leggen. Te laat. Innocentius staat achter hem, pakt hem bij zijn oor en trekt hem mee buiten het gehoor der anderen. Na een korte schrik wordt Marius woedend. Hem als een klein kind aan een oor meenemen, ten aanschouwe van heel de school en vlak na de heldendaad van Ketelaars! Kon hij nu ook maar die rotvent een ongeluk stampen en voor goed van school weglopen. Maar dit zou alles bederven, want toen hij de laatste keer thuiskwam met een eerste prijs, heeft vader hem beloofd, dat hij naar de Hogere Burgerschool in Hagenburg mocht, als hij zo voortging. Hij is ervan in de lucht gesprongen. Stel je voor: iedere dag heen en weer reizen met de trein! Het is een der naaste wonderen uit de hoorn des overvloeds, die de toekomst voor hem gereedhoudt, veel dichterbij dan zijn blauwschimmels of goud-isabellen. Deze vernedering zal hij moeten slikken. Er komt bij, dat hij zich niet veilig voelt en schandaal vreest. Dat kindjes-kopen is ook weer zoiets onbegrijpelijk. Er zal wel onkuisheid of iets van heiligschennis mee gemeoid zijn, ofschoon dat nooit zo duidelijk is gezegd. Sommige grotere jongens moeten er meer van weten; dat is te zien aan hun heimelijk grijnzen en hun loerende ogen. Het ellendigste van heel dit leven zijn al die onbekende misdaden, die je al gepleegd hebt voor je het weet. Waarom zeggen die grote lummels van kapelaans en broeders niet precies waar je aan toe bent?

Innocentius houdt hem niet al te stevig vast en met een astringent rukje weet hij zich te bevrijden. Er gaat een zacht gegrimnik van waardering achter hem op, hij kijkt om en trekt een grimas. En Innocentius wil opeens de joviale uithangen, legt hem nu de hand in de nek en schudt hem speels wat heen en weer. Zij doen nog enkele schreden en dan keert de surveillant de rug naar de muur, zodat hij tijdens het verhoor nog de speelplaats kan overzien. Langs zijn neus kijkt hij op Marius neer en vraagt: 'Heeft jouw moeder dat gezegd, of heb je dat zelf verzonnen?' Het is helemaal geen drama, integendeel. De broeder knijpt één oog dicht in komieke ongelovigheid. Marius is al wat gerustgesteld, maar om tijd te winnen vraagt hij: 'Wat bedoelt u, broeder?' Intussen klinken de woorden van moeder hem weer even duidelijk door het hoofd als enkele weken geleden. Zij en Liza waren in de keuken bezig en de deur stond aan. Hij zat al een hele poos met zijn aardrijkskunde in de huiskamer en zij moesten hem vergeten zijn. Liza deed een lang droevig verhaal over een weduwe Van Bommel uit Lage Zand, die elf kinderen had en er zeer slecht aan toe

was. Marius wist al uit ervaring, dat moeder ongeduldig en bits kon worden bij zulke lamentabele histories van honger en armoede. En toen het jonge elftal weer voor de zoveelste keer ter sprake kwam, kon zij zich niet meer bedwingen: Precies, zulke sukkelaars moesten er natuurlijk minstens elf hebben! Wel, zij had meer dan genoeg aan twee. Als zij morgen alleen kwam te staan en geen geld meer had, zou zij met hard werken misschien nog de kost kunnen verdienen voor die twee. Maar voor een sleep van elf, neen! Daar was geen enkele vrouw tegen opgewassen. Het waren grote stommeriken die zoveel kindjes kochten... Marius kan er woordelijk op zweren, want het maakte nog al indruk op hem. Hij vond het zeer verstandig gezegd en het gaf hem een gevoel van veiligheid. Nu had hij niet meer te vrezen, dat er nog zo'n exemplaar bij zou komen als Geertje, zo'n onding, waar hij alleen maar last en narigheid van had. Heel wat jongens van zijn kennis moesten al hun vrije middagen op een sliert klein grut passen...

'Dat van stommeriken, die veel kindjes kopen,' zegt Innocentius en hij glimlacht nog even guitig. 'Ik geloof nooit, dat jouw moeder zoiets tegen jou zal zeggen. Je was weer aan 't opsnijden.'

Is het dat maar, denkt Marius. Een ogenblik is hij bang geweest, dat zijn moeder iets verkeerd zou hebben gezegd, zonde of heiligschennis. Nu acht hij alle gevaar geweken. 'Ja, maar dat zei ze niet tegen mij!' roept hij heet. 'Ik hoorde, dat ze het tegen de meid zei, toen ze samen in de keuken waren.'

'En was jij daar bij?'

'Nee, ik zat in de huiskamer mijn aardrijkskunde te leren.'

'O, ik dacht ook al... Dus jij bent de enige thuis?'

'Nee hoor, ik heb nog een zusje.'

'En hoe oud is die al?'

'Dat weet ik niet eens, daar bemoei ik me niet mee,' lacht Marius. 'Ze is nog heel klein en er is niks aan. Een jaar of vier, geloof ik.'

Innocentius vindt, dat Marius maar weinig op heeft met zijn zusje en eindigt het onderhoud met een harde duw voor de grap.

Marius brengt een honend verslag uit over het flauwe gezever van Innocentius en maakt zich flink, tot hij ziet, dat Karel zich bedenkelijk achter het oor krabt. Wat Karel wil zeggen? Hij vreest, dat het er niet bij zal blijven, dat die goocheme Innocentius iets in zijn mouw heeft. Waarom? Karel trekt de schouders op, het is zo maar een idee. De vent trok na

afloop zo'n verguld bakkes, zo gnuivend en triomfantelijk, alsof hij een lekker plannetje had. En je weet hoe ze in de kerk altijd te keer gaan over dat kindjes-kopen. ...Marius is overmoedig, hij maakt zich' vrolijk over een Innocentius, die dan niet hem, maar zijn moeder bij haar oor moet pakken en van een koude kermis zou thuiskomen...

Midden in deze pret gaat de bel. Terug in de klas, is hij minder op zijn gemak. Karel kon wel eens gelijk hebben. Dat kindjes-kopen is even gevaarlijk als geheimzinnig. Krijgt hij daarmee te doen, dat moet hij blindelings en machteloos, als in een benauwde droom, zijn weg zoeken door een donkere doolhof vol valluiken en vossenklemmen. Soms is het 'missie' in de kerk en komen er vreemde paters, die geweldig kunnen spreken. Zo'n sermoen is eigenlijk alleen bedoeld voor de groten, maar gewoonlijk is er een Lof aan verbonden en kunnen de misdienaars niet gemist worden. Als de paters goed op dreef komen, ziet het er slecht uit voor de zondaars en op sommige ogenblikken lijkt het wel of de kerkruimte zich reeds vult met de zwaveldampen der hel. Dan is er altijd één categorie, voor wie geen vuur heet genoeg kan zijn: 'zij, die het huwelijk ontheiligen door beperking van het kindertal.' Marius kan deze formule wel dromen, maar het is zoiets verschrikkelijks, dat hij er nauwelijks over durft na te denken. Wat het ook mag zijn, het is een Wraakroepende Zonde en bovendien worden aan deze mensen de sacramenten geweigerd, zodat zij ten slotte alleen nog in de ergste afdeling van de hel terecht kunnen komen. En al kwamen zij bijtijds tot inkeer, dan zouden zij, naar hij wel moet aannemen, zó lang in het vagevuur moeten branden, dat het niet veel verschil meer maakt. Zij zijn er bijvoorbeeld veel erger aan toe dan 'zij, die zich begeven in de eenzaamheid', uit de preken tegen de Langdurige Verlovingen...

Maar wat kan hem overkomen? Hij heeft niets dan de waarheid gesproken. Moeder heeft het duidelijk zo gezegd en daarmee uit... Of juist niet? Hij weet, dat al te grote waarheidsliefde heel verkeerd kan uitvallen, hij denkt maar aan de man Uza, die door Jehova werd gedood, wat hij nog altijd oneerlijk vindt, aan het Zevende, dat hij een flauwe komedie noemde, omdat daarbij een lege doodskist wordt bewierookt, en aan zoveel andere oprechtheden, die hij er tot zijn schade heeft uitgeflapt.

De eerstvolgende dagen kan Marius zich ongestoord verheugen in zijn nieuwe vriendschap. Het verdriet hem wel enigszins, dat er opeens zo'n groot gedrang is ontstaan rond Karel Altinck. Hij had zich een driemanschap gedroomd, dat zich afzonderde en de vulgaire massa op afstand hield. De derde is natuurlijk Frits Lejeune, wiens vader directeur is van de Donschotse manege. Frits heeft zich aanvankelijk wat stug gehouden bij de plotselinge ommezwaai van Marius, maar hij is al gauw bezweken en weer bijgedraaid, evenals heel de klas. Want na vijf jaar ontdekt men opeens, dat die van Altinck een knul is, met wie je keet kunt hebben. Hoe heeft dat al die jaren kunnen duren? Niemand kan zeggen hoe het begonnen is. Heeft hij zich uit hovaardij afzijdig gehouden, of hebben zij hem uit de gemeenschap geweerd? Toen hij als kleuter voor het eerst op school verscheen met zijn pijpkrullen, zijn verwijfde kleertjes en zijn Franse kindertuff uit Turnhout, werd hem door de broeders zo opvallend het hof gemaakt, dat hij wel moest beschouwd worden als een lieveling, een strooplikker. En met zo'n misselijk verschijnsel gaat geen echte jongen om. Ook al jeuken je vingers, je laat zo'n exemplaar met rust, want tegen een schoothondje van de broeders kun je niet op. Maar eerst nu dringt het tot hen door, dat Karel zo te zien nooit gediend is geweest van alle zoet gekoos, dat dan ook met de jaren sterk is afgenomen... Dan waren er nog de ouders, die zich verbaasden. Zat er een van Altinck in hun klas? Was die niet te voornaam voor zo'n doodgewone school? Want de zeer rijke mensen, die met minstens twee luxe-paarden, zenden hun kinderen naar kleine, dure kostscholen buiten de stad. Ook in Donschot bestaat er zo een, het Institut Français van Monsieur Hoppenbrouwers, dat op 't ogenblik maar zeven leerlingen telt, waaronder een jonkertje. Een dergelijk instituut scheen wel het minste, dat Karel toekwam, en het was geen wonder, dat de broeders duidelijk lieten zien hoe gevoelig zij waren voor de eer. Alles bijeen moesten de gewone jongens wel aannemen, dat die van Altinck van een apart soort was, dat zich niet met hen verdroeg.

In deze week valt de derde Donderdag van November en hebben zij de namiddag vrij. Even voor het eten komt Oom Pius zijn nieuwe fiets laten zien, een Brennabor. En dit is het allernieuwste: hij kan zijn benen stilhouden tijdens de rit, ter-

wijl de fiets in dezelfde vaart doorloopt. Dat noemen ze freewheel. En als hij de rem laat werken, die met een blokje caoutchouc op de voorband drukt, staat hij dadelijk stil. Zonder rem zou het immers gevaarlijk zijn, want je kunt zoveel achteruittrappen als je wilt, kijk maar, het maakt geen verschil... Nu hij dit blinkende tuig ziet, wordt Marius een ogenblik bijna ontrouw aan zijn paarden, maar al gauw besluit hij, dat het een het ander niet uitsluit. Later kan hij er best een fiets bijnemen, waarom niet? Dan kunnen zijn blauwschimmels of goud-isabellen ook eens uitrusten...

En Oom Pius komt weer met nieuws: Als het kalf verdronken is, dempt men de put! Het faillissement van Maurice Altinck wordt weer ongedaan gemaakt. Het schandaal moest eerst compleet zijn en toen kwam eindelijk de familie in beweging. Zijn moeder, broers en zusters en ook zijn schoonouders in Brussel zullen zijn schulden betalen. En die zwager uit Rotterdam, die ook in het vak is, komt naar hier om de bank te doen. Het kapitaal wordt uitgebreid en er wordt een naamloze vennootschap van gemaakt. Maurice wordt zogenaamd mede-directeur, dat wil natuurlijk zeggen: onderdirecteur. Hij kan zelf niets meer doen, want zij moeten voortaan met hun beiden alles tekenen. En hij gaat verhuizen uit de Spoorstraat; weten zij waarheen? Wel, naar het huis van de oude Mansveld, hier op de Hagenburgse weg. Dus zij worden om zo te zeggen burenhuis!... Marius kent deze woning, een herenhuis uit een rij van zes of zeven, zonder poort. Dus ook geen paarden meer. Op zichzelf heel behoorlijk, maar niets vergeleken bij het huis in de Spoorstraat met zijn gevel bijna geheel in hardsteen, zijn breed balkon, gesteund door de naakte rompen van twee stenen kerels met baarden, zijn ruime koetspoort in blank, gevernist eikenhout...

Wie er nu in dit huis komt? Die zwager uit Rotterdam, die met Adèle is getrouwd.

'Als 't waar is,' zegt moeder.

Zodra het op huizen aankomt, voelt Marius zich beschaamd. Zijn enige uitvlucht is, dat hij hier maar voorlopig woont, vanwege de brand. Het huis ligt twintig minuten gaans van de markt, buiten bereik van gas, waterleiding en riolering. Verderop staan er alleen nog boerderijen en een lange rij krotwoningen, het 'Hemeltje'. De herenhuisen, waar Karel nu terecht komt, liggen haast een halve kilometer meer stadwaarts. Daar zijn reeds trottoirs en is de Hagenburgse weg breed geplaveid. Hier echter is de weg nog volkomen landelijk, met hoge bomen en een karrespoor langs het smalle ge-

deelte, dat verhard is met kinderhoofdjes uit Napoleon's tijd. Het huis is in de breedte gebouwd, met een deur en vier vensters langs de straatkant, het heeft geen verdieping, wel een hoog, leien dak, dat om reparatie verlegen is, en twee dakvensters aan voor- en achterkant. Het ziet er zeer verwaarloosd en vervallen uit. De muren zijn bijna zwart; van voegwerk is haast niets meer te bespeuren, evenmin van de verf. Het lijkt wel of het oude huis weet, dat zijn dagen zijn geteld, het heeft alle moed verloren. Zodra vader hier eindelijk eens zal wegtrekken laat de eigenaar het afbreken, want volgens de plannen van de gemeente komt hier mettertijd een dwarsstraat. De werkplaats, die vader de fabriek gelieft te noemen, is een grote boerenschuur met te weinig vensters, zodat meestal de grote deuren moeten openstaan. Als moeder slecht gemutst is en niet zo gauw een ander onderwerp bij de hand heeft, scheldt zij honderd uit op haar ellendige behuizing, deze oude rattental, die haar minstens tien jaar van heur leven zal kosten, om niet te spreken van de rheumatiek, die zij zeker zal krijgen van de stenen vloeren en het lekkende dak. En dan iedere dag dezelfde slameur van bronolie, kaarsen en pompwater! Die stinkende boerderij vlak naast de deur, met alle vliegen en ongedierte! Het eeuwig gesuis van de populieren, dat haar nog eens krankzinnig zal maken. En ofschoon Marius nog nooit zulke beesten heeft gezien, kan niemand haar de wandluizen en kakkerlakken uit het hoofd praten. Van ratten kan zij niet spreken, want Onze Spits is een scherpe fox, die er niet tegen opziet ook heel de boerderij schoon te houden. Ten slotte voorspelt zij, dat het wrak vandaag of morgen boven haar hoofd zal instorten... Op een van deze momenten heeft vader, die zich toch altijd gedraagt alsof hij heel Donschot wel een lesje in goede manieren kan geven, eens geroepen: 'Mens, ik krijg het op mijn zenuwen van jou!'

Oom Pius, die er meestal tegendraadse meningen op na houdt, noemt het nu juist een der weinige mooie huizen van de stad. Hij weet te zeggen, dat het ruim twee honderd jaar oud is, gebouwd in 1690 door een drost van Donschot, dat toen een groot dorp was en trouwens nog altijd is. Een drost was de grote man van het dorp, een soort burgemeester, en deze was tevens heerboer, want de hofstee van Cruyssen hoorde er toen bij. En als dit fraaie huis hersteld werd in zijn oorspronkelijke gedaante, met trapgeveltjes, kruisvensters, luiken en ruitjes in lood, zou je eens zien wat magnifiek en deftig dorpshuis het was, een schilderijtje! Hij weidt dan

zeer onbegrijpelijk uit over geraffineerd-fijne verhoudingen, over het kunstige metselwerk en de hechte doortimmering in slavonisch eiken. Invallen?! Ja, je kunt op den langen duur ook de Sint-Pieter van Rome laten rotten, maar met een paar kleine reparaties en een minimum aan onderhoud blijft dit huis nog minstens drie honderd jaar goed bewoonbaar!... En dan komt hij alles af wat er in Donschot aan belangrijke bouwwerken te zien is. Het algemeen bewonderde huis van Altinck in de Spoorstraat noemt hij een monster, waarvoor hij altijd zijn kop moet omdraaien, anders wordt hij misse-lijk...

Maar iedereen lacht hem uit. Opa Dockx noemt hem 'onze artiest', wat in Donschot en omstreken gelijk staat aan clown. Vóór hij soldaat moest worden, heeft hij jarenlang gezanikt om voor beeldhouwer te mogen leren. Mijnheer wou naar de akademie voor schone kunsten in Antwerpen. En dat kwam er nog aan te kort: Onze Pius frank en vrij te laten rondboemelen in zo'n slechte en gevaarlijke stad als Antwerpen! Omoe zegt, dat zij het van deze trubbel aan heur hart heeft gekregen. Op zeker ogenblik begon de familie zelfs te vrezzen, dat Opa zou toegeven, want Pius is de jongste zoon en volgens moeder de lieveling. Hij kon altijd veel meer gedaan krijgen dan de andere vijf kinderen. Op dit gerucht heeft Tante Pia de pastoor te hulp geroepen, maar het was overbodig. Opa maakte er voor goed een eind aan door te zeggen: 'Als vader heb ik niet het recht een hoop geld uit te geven om jou te laten studeren voor armoedzaaier.' En dit was zijn laatste woord. Maar als Donschot te klein was voor Pius en het aannemersvak niet goed genoeg, mocht hij wel in de leer op een architectenbureau, bij de bekende gebroeders Grijspeerd in Hagenburg, onder wie de Firma Jan Dockx en Zonen verscheidene belangrijke werken had uitgevoerd, zoals een dorpskerk, een ziekenhuis, scholen en kloosters. Pius koos eieren voor zijn geld en zonder veel geestdrift, maar hij moet er toch wat van terecht gebracht hebben, want bij Grijspeerd zijn ze zeer goed over hem te spreken. In zijn vrije tijd is hij daar blijven boetseren, want Hagenburg bezit een school voor nuttige en beeldende kunsten, waar de leerlingen alleen mannen als model krijgen en dan nog met een klein broekje aan. Ook heeft hij daar al gauw naam gemaakt als boze geest en leider van dit kuise Vie de Bohème, des te gereeder omdat hij van Tante Pia een extra zakgeld had weten los te maken. Moeder heeft eens aan tante Vovonne verteld hoe sluw hij hierin te werk was gegaan. Kort voor zijn vertrek had hij zo

eens terloops in een groot gezelschap gezegd, dat het een pleizierige verandering zou zijn in een andere stad te wonen, waar de mensen hem niet kenden en er niet zo precies op zouden letten hoeveel borreltjes hij dronk en hoe dikwijls hij naar de kerk ging. Daar is Tante Pia zo van geschrokken, dat zij hem een toelage gaf in ruil voor de heilige verzekering, dat hij minstens iedere Zondag naar de Mis zou gaan... Tegenwoordig doet hij niet veel meer aan beeldhouwen, maar vroeger moet hij toch een borstbeeld hebben gemaakt van Opa in geklede jas en hoge boord. Dit was al tegen zijn smaak; hij had alleen de kop gewild, op een stevige zuil van een hals. Maar Omoe en de tantes vonden het griezelig, zo'n afgesneden hoofd in de huiskamer. Met Kerstmis kwam heel de familie het bezichtigen. Marius heeft het verhaal ontelbare keren gehoord. De buste was afgegoten in gips en allen vonden dat het heel goed trof, maar dat Opa er zo toch niet goed konden uithalen. 't Was zo akelig wit, terwijl hij toch zo veel kleur had van zichzelf. En toen heeft tante Pia beslist, dat Opa gekleurd moest worden. De snor en het haar konden zo schoon wit blijven, maar de ogen zouden veel beter uitkomen, als zij blauw geverfd waren. En dan het gezicht fris rood, de jas zwart en allez! Alles navenant gelijk hij in werkelijkheid was. Dat zou een hemelsbreed verschil maken, het zou er onnoemelijk veel op vooruitgaan. Het was zo al heel mooi, hoor, daar niet van. Maar als hij netjes geschilderd was, zou je om zo te zeggen met hem kunnen praten!... En heel de familie vormde een koor: Hè ja, gekleurd! Toen, op eerste Kerstdag nog wel, heeft Pius weer eens bewezen, dat hij ze niet alle vijf heeft. Moeder zegt, dat hij er stokstijf bijstond en geen woord tegensprak. Maar zij zag heel goed, dat hij zich heimelijk aan 't opstoken was. En daar greep hij op eens een zware vuisthamer en voor hun aller oog sloeg hij het portret in duizend stukken. Dat prachtige beeld! Want van dat moment is dit beeldhouwwerk voor de familie een kunststuk geworden, dat zijn weerga niet vindt. Tante Pia heeft toen een lichte flauwte gehad en moest met water worden bijgebracht. Zij was woedend en iedereen dacht, dat zij voorgoed haar handen van hem zou aftrekken. En dat wilde wat zeggen. Marius is opgevoed in ontzag voor zijn oudtante. Uit duizend kleinigheden heeft hij moeten opmaken, dat zij veel geld heeft, en zij commandeert dan ook de hele familie, behalve Opa, de enige die haar durft tegenspreken. Zij is een kinderloze weduwe en alle verwanten tot in verre graden zijn op haar bevel verzameld in de kerk, wan-

neer het Jaargetijde wordt gehouden voor de zielerust van haar man, de wazige Oom Nico Vermeer, die Marius kent van een verbleekte foto en een groot crayonportret in een kostbare gouden lijst, waarop twee en dertig vogeltjes paarsgewijze hangen te fladderen boven zestien nesten met eitjes. Het laatste Jaargetijde was hij juist vijf en twintig jaar dood en Oom Pius sprak van 'een gebrand-zilveren bruiloft'. De vrouwen vonden het gevoelloos, want Tante Pia had tijdens de Mis gedurig haar gouden schuiflorgnet moeten afnemen om haar tranen weg te vegen. (Marius kan maar niet begrijpen hoe dat ding blijft staan; het klemt zich vast aan een dun velletje boven haar neus en als tante zich opwindt, wiebelt en fonkelt het zo angstwekkend, dat hij zijn ogen moet dichtknijpen.)

De dwaze smaak van Oom Pius op stuk van huizen is een der redenen, waarom Marius hem niet onbeperkt kan bewonderen. Hij weet, dat Opa er altijd bij moet zijn, wanneer Oom Pius begint te tekenen, anders zou zo'n huis nooit gebouwd kunnen worden. Hij zet alles op zijn kop; van een villa voor een rijke fabrikant zou hij een grote boerenstee maken, met een rieten dak, het armoedigste dat er bestaat! Marius heeft al veel van deze twisten aangehoord. Villa betekent landhuis, zegt zijn oom, het moet dus in een landelijke omgeving passen en er niet tegen aan vloeken. Die operette-paleisjes van onze fabrikanten slaan het mooiste landschap kapot. Bovendien is heel die suikerbakkersstijl zo dood als een pier. Dit is de nieuwe stijl en hij is niet tegen te houden. Mijn landhuis is tenminste verantwoord, het is landelijk!... Hierop volgt dan met Opa en de andere ooms een woest geredeneer, waarin Oom Pius altijd met vereende krachten wordt platgeslagen. Maar juist dan krijgt Marius soms het vreemde gevoel, dat deze dolle architect wel eens gelijk kon hebben...

Nu Marius zo'n voorname vriend heeft gekregen, verdriet het oude huis hem des te erger. Van zijn eerste besef weet hij, dat vader van plan is te gaan bouwen, maar het is of de duivel ermee speelt; er komt telkens wat tussen. Dan heeft Opa een perceel in de Sint-Bernardstraat largs zijn neus laten gaan, omdat er minstens een kwartje per meter te veel voor gevraagd werd, en hij liet zich nu eenmaal niet verneuken... Dan weer begon moeder te huilen, omdat ze wilden gaan bouwen aan de Varkensmarkt, en dat was geen stand. Later heeft zij zich geprezen, want opeens was het 'malaise'; er ging een bank over de kop en vader verloor een groot deel van het geld, dat als bouwsom bedoeld was. Gelukkig, dat zij voet bij stuk had gehouden, want op dat ogenblik zou het werk al

begonnen zijn en dan hadden zij tot een hypotheek moeten overgaan. En hypotheek schijnt wel even schandalig te zijn als margarine. Met dat al zitten zij hier nu al ruim acht jaar en het wordt een beetje belachelijk er telkens opnieuw die eeuwige brand bij te halen. Het geestdriftige praatje van Oom Pius over het antieke huis van de drost en de mooie verhoudingen durft hij niet napraten; zij zouden hem uitjouwen of achter zijn rug voor de gek houden. Hij weet trouwens niet eens wat verhoudingen zijn. Durft hij Karel hier uitnodigen op een vacantedag? Bij Cruyssens is hij kind aan huis en een boerderij is altijd wat. Frits Lejeune is ook ver van weelderig gehuisvest, maar hij beschikt over een complete manege en daarbij zinkt alles in het niet. Marius steelt sigaren uit het kistje van vader voor Rinus, de manegeknecht. Op dagen van slapte mogen zij zelf de paarden zadelen en afrijden in de manege. Ook vóór de beginnelingen hun les krijgen, kunnen de jongens een kwartiertje rondtollen, opdat de dieren geen onverhoedse bokkensprongen zullen maken tijdens het onderricht. Meestal staat Mijnheer Lejeune dan met zijn chambrière midden in de arena en brult hen toe. Hij is opperwachtmeester van de huzaren geweest en kent er wat van. 'Trek niet zo stom aan die teugel als een bezopen koetsier, leg de beenhulpen aan en verplaats je gewicht!... Goeie genade wat een zoeloe's, dat zit te paard als een hond die niet kan kakken!' En als zij in een rustig drafje op de lange zijde komen, gebeurt het wel, dat Mijnheer onverwachts met de lange zweep achter hen aan knalt, zodat de paarden in galop onder hen wegschieten. 'Kònt in 't zadel, potverdomkoppen!' Wie ontzadeld wordt, moet weer opstijgen voor hij het zand uit zijn haar kan schudden. Dit noemt hij 'lichte zit-oefeningetjes'. Ook voor Mijnheer Lejeune schijnt het goed te zijn, dat hij tevoren wat stoom kan laten schieten, want even later komen bijvoorbeeld Juffrouw Wijngaards en Juffrouw van Kol, twee stoethaspels, die alles verkeerd blijven doen. Dan is hij ijzig beleefd, maar de jongens weten, dat hij inwendig kookt: Dames, hij heeft het al meer gezegd, met slappe polsen rijden alstublieft, de handen laag houden en de ellebogen licht aangesloten... Neen, nu legt Juffrouw Wijngaards de verkeerde teugel aan, nu weet het paard niet wat zij verlangt en hij eerlijk gezegd ook niet. Rechterteugel was de bedoeling. Wil zij het eens proberen met de andere rechterteugel?... Dan giechelen zij, wat hem nog meer verhit... Om twee uur vindt hij Frits en Karel aan de manege-poort. Zij treffen het slecht. Het is een uitzonderlijk mooie dag voor

November en alle paarden zijn uit, behalve de oude Trui, op wie de beginnelingen hun eerste kansen wagen. Een gezelschap van vijf is met Mijnheer naar de Boomse Warande en dan is er nog een officier op zijn eentje uitgereden met Loeki. Een officier? Ja, maar eentje van de zandhazen... Rinus heeft bij de Gele Rijers gediend en daar kan niets tegen op... Neen, hij heeft die officier nooit eerder gezien. Een totaal onbekende luitenant van het derde in Hagenburg; daar staat zijn sabel... Zij vliegen erop af en proberen ermee te salueren, zoals zij dat hebben afgekeken van Kapitein Galliard. Frits wil het zo winnig doen, dat de zware zilveren dragon hem bijna een bloedneus slaat. Marius heeft dat beter bestudeerd, hij heeft al dadelijk opgemerkt, dat Kapitein Galliard het zwart-zijden koord van de dragon tussen de vingers klemt, zodat het ding niet kan slingeren. Zó moet het... Maar Rinus lacht hem uit, het trekt op niets. Hij neemt hem het wapen af, commandeert zichzelf en voert de bewegingen uit van draagt-sabel, in den arm-sabel en presenteert-sabel. Maar als hij salueert, vinden de jongens, dat de officieren het veel sierlijker doen. Dat is aanstellerij van die lui, beweert Rinus, zoals hij het doet is het model. En nu is het afgelopen. Met hun kliederige vingers hebben zij de schee zo vet gemaakt als spek en nu kan hij zich nog gaan rotpoetsen op die sabel, anders krijgt die luitenant straks een rolberoerte. En zij moeten hem vertellen hoe er met de sabel wordt geëxerceerd, huh! Hij heeft het diploma van Meester op alle Wapens, hah! De beste sabelschermer van heel de batterij... Nu moeten zij wel aannemen, dat zij het voor vandaag bedorven hebben bij Rinus en zij druielen af. Wat nu? Zullen zij naar de Beekse Duinen gaan? Het is mooi weer en nog vroeg genoeg. Vooruit dan maar... Even buiten de manegepoort heeft Marius eindelijk gelegenheid om te vragen, of Karel het niet lollig vindt, dat zij nu zo dicht bij elkaar komen te wonen. Hij is goed bevriend met boer Cruysens en op een boerderij kun je wel keet hebben... Karel staat stil van verbazing. Daar weet hij niets van! Het huis van Manders?... Marius wil het wat vergulden. Jezus Christus, weet hij dan ook niet, dat alles weer in orde is met het fa – met het geld van zijn vader? Neen? Wel, Marius heeft het pas gehoord van zijn oom, je weet wel, die lollige vent, de architect. Dus het zal wel waar zijn. Hij vertelt ook van de oom uit Rotterdam, die nu in Karel's huis komt.

'Thuis zeggen ze niets,' zucht Karel. 'Ik hoor alles op straat.' Dat is in alle huishoudens hetzelfde, troosten de anderen. De 'duinen' liggen tussen de Westelijke rand van de Beekse

Bossen en een onafzienbare heivlakte. Het is een zandverstuiving, een fraai stukje woestijn met koppen van wel tien meter hoogte. In het fijne, witte zand vinden zij prenten van vogels, hazen en konijnen. Het wild is gemakkelijk te herkennen, maar over de vogelsporen ontstaat er een hooggaande twist. Karel heeft er geen verstand van, hij doet of de twee ruziemakers Indiaanse opperhoofden zijn, noemt hen Grijsze Valk en Scherpe Dolk. Hij spreekt zo goed de taal der Indianen, dat zij al gauw weer lachen. En hij is het, die het verse spoor ontdekt van een mustang! De ruiter moet een bleekgezicht zijn, want de krijgers van onze stam rijden op ongeschoeide paarden. Zij zullen deze vreemde indringer achtervolgen en hem naar de Eeuwige Jachtvelden zenden, waugh! En zijn scalp zullen zij onder elkaar verdobbelen... Hier heeft hij gedraafd en hier gestapt... Hier is hij afgestegen en heeft een plas gedaan. Ook heeft hij een sigaar aangestoken, kijk maar, een lucifer en het afgesneden puntje. En het was zijn laatste sigaar, want hier ligt het lege zakje met de overbekende blauwe rebus: Geen rozen zonder doornen... Zij volgen het spoor, tot Karel in een lach schiet: Als deze dappere Sioux wat verder kijken dan hun speurende neuzen, zullen hun haviksogen het bleekgezicht aanschouwen... Verrek! Geen vijftig meter verder, op de top van een heuveltje, staat Loeki met de luitenant van de zandhazen als een levensgroot standbeeld. De officier bestudeert gewichtig de stafkaart en kijkt even later op hen neer. 'Hé jongetjes, komen jullie eens hier!' Het is een hol en verwaand geluid, het wekt hun slechtste instincten op. Karel grinnikt zachtjes: 'Hé jongetjes, kleutertjes, schaaapjes.' Schoorvoetend komen zij toch naderbij. Een officier, ook al is hij van de zandhazen, is nog altijd een officier. En bovenal zijn zij nieuwsgierig. 'Jullie kunnen me zeker wel zeggen wat de kortste weg is naar Don-schot?'

En weer heeft Marius een moment van inspiratie. Met een gorgelende lach in de keel roept hij: 'Laat de teugels maar los en geef hem de sporen, dan loopt hij recht naar de manege!' De twee staan een ogenblik versteld en proesten het dan uit. De luitenant wordt zeer rood, keert zijn paard om de helling af te rijden en galmt over zijn schouder: 'Jij bent een brutaal aapje!' Karel houdt zijn kaak vast en wankelt. Frits is gaan zitten en legt het hoofd op de knieën. Zij wentelen zich in een verlamdende aanval van kwajongenspret. En er komt geen eind aan. Als zij buiten adem zijn en nog krimpen van zoete pijn, zegt Frits moeilijk: 'Brutaal aapje' en

prompt volgt een nieuwe vlaag. Intussen overweegt Marius of hij deze goede zet thuis kan vertellen. Misschien noemt vader het ongemanierd en krijgt hij op zijn donder. Je weet nooit wat de groten lollig vinden. Aan Oom Pius zal het wel besteed zijn. Frits en Karel zullen wel zorgen, dat het glorierijk verhaal de klas rondgaat. Kan hij dit gebruiken voor zijn opstel? 'Op een schone zomermiddag, de zon stond hoog aan de hemel, stapten wij met ons drieën welgemoed langs de stoffige landweg, die naar het liefelijk dorpje B. leidt...' Het is wel November, maar al zijn opstellen spelen op een schone zomermiddag...

In uitgelaten stemming bereiken zij de grintweg en na vijf minuten lopen vinden zij een boerenarbeider, die langs de weg zit. Hij heeft een klomp en een sok uitgetrokken en betast voorzichtig een rauwe plek aan zijn hiel. Karel kent hem; dit is Bartje, tuinman op het kasteeltje van Brembeek, waar de rijke Mijnheer Wittemans woont, die door Marius werd betrapt op het dragen van klompen. Karel is met zijn ouders enkele keren te gast geweest op het kasteeltje en groet de tuinman als een oude kennis. Ha, dag jongeneer! Heeft Bartje zijn voeten doorgelopen? De man neemt zijn zwart-zijden pet af, veegt langs zijn voorhoofd met de mouw van zijn kiel en begint zijn verhaal. Ja, en dat is helemaal geen wonder, dat hij zijn voeten heeft kapot gelopen. Om half één is Mijnheer thuis gekomen met het gerij en hij wou zijn krant gaan lezen. Maar hij had zijn lorgnet op het kantoor laten liggen en hij zei: 'Bart, ga eens eventjes naar Donschot mijn lorgnet halen.' Bartje had flink doorgestapt en was al om kwart voor drieën terug, terwijl het op-staai-aan toch twee en een half uur lopen is, heen en terug. Mijnheer pakt de lorgnet aan en begint me daar uit te vallen van lelijke stommerik, dat is de verkeerde lorgnet! Terug, en vlug een beetje!... Nu moeten ze weten, dat hij daar op het kantoor niet verder is gekomen dan de deur. Een van de klerken vroeg waarvoor het was en is de lorgnet gaan halen. Bartje kon het dus niet gebeteren, maar even goed werd hij uitgescholden voor stommerik en dat is toch geen behandeling! Zo maar stommerik zeggen tegen een mens, zonder iets te weten of te vragen...

Karel kijkt naar de lucht; de zon is verdwenen achter de bossen. 'Moet je nu nog helemaal naar dat kantoor en terug, Bartje?' vraagt hij... Neen, Bartje is goddank al op de terugweg. En deze keer hebben ze alle brillenhuisen meegegeven, die ze in zijn lessenaar konden vinden, kijk maar... Hij haalt uit verscheiden zakken vier leren brilledozen te voorschijn.

'Vier maal zeven is acht en twintig,' zegt Karel voor zich heen... Wat hij bedoelt? Kilometers, natuurlijk. Dat is nog vier kilometer meer dan de weg van Donschot naar Hagenburg. En dat op klompen... Maar dit raakt Bartje niet. Hij vindt het alleen maar geen manier van doen, dat hij voor stommerik wordt uitgemaakt, terwijl het toch duidelijk de schuld was van die geleerde slimmeriken op het kantoor. Als hij ergens anders werk kon vinden, liet hij de grote Mijnheer Wittemans stikken met zijn zeven gulden. En dat krijgt hij nog maar van Pasen; vijf jaar geleden is hij daar begonnen met zes. In de stad krijgt een hovenier, die iets of wat betekent, tien of elf gulden. En dan moet g'uw eigen nog laten uitmaken voor stommerik... Hij begint zijn grove sok aan te trekken. De wol zit vol stoppels in allerlei kleuren...

'Wacht even,' zegt Karel en komt voor de dag met een zakdoek, die nog niet uit de vouwen is geweest. 'Wikkel dat om je hiel; dat zal veel zachter zijn.' Bartje staart met open mond naar het doekje en durft het niet aanvaarden. Neeneen, dat hoeft niet, dat is zonde. Zo erg is het niet. En wat zouden ze bij de jongeneer thuis wel zeggen?

'Thuis merken ze dat niet eens. Je mag hem houden. Neem hem nou!'

Mardi, dat is een fijn doekske, voelt Bartje. Zunde om het vuil te maken...

Zij zien dat Karel een kleur heeft en kwaad kijkt. Het is dan ook een veel te kostbaar lapje voor een jongen. De stof doet hen denken aan zomerse damesbloesjes; je kunt er haast doorheen kijken. En dan wordt Karel driftig. 'Hier!' Hij rukt Bart het doekje uit de hand, slaat het open en vouwt het tot een driehoek. Met vlugge spitse vingers wikkelt hij het verband om de hiel en houdt de punten vast om de wreef. 'Trek er nu de sok overheen en zorg dat het goed glad blijft zitten.'

Bartje vindt, dat de jongeneer maar voor dokter moet gaan leren. En ja, dat verlicht veel; nu kan hij weer uit de voeten. 't Is dat hij niet gewend is zolang aan een stuk te lopen. Aneen! Hij werkt steeds in de hof en gemeenlijk komt hij heel de week niet verder dan 's Zondags in de kerk. En moet de jongeneer dat fijn doekske wezenlijk niet terug hebben?

Hij komt overeind en voelt eens of hij alle brilledozen nog heeft. Dat zij bedankt zijn, dat weten ze...

Zij kijken hem na. Hij trekt maar een klein beetje met zijn been. Frits en Marius genieten ieder voor zich van hun gezamenlijke edelmoedigheid, zij spelen stilzwijgend de rol van

Barmhartige Samaritaan. Maar Karel, die toch het meeste recht heeft zich verheven te voelen, zwijgt en kijkt boos, tot hij opeens zegt, dat die oude Wittemans de grootste kaffer is van heel Donschot... Zij schrikken ervan, het lijkt wel heiligschennis. Mijnheer Wittemans staat hoger in aanzien dan de burgemeester. Hij is regent van de Grote Kerk, hij heeft behalve het kasteeltje van Brembeek nog een groot huis in de Hoogstraat, hij houdt vier paarden en de geruchten noemen hem zelfs een Millionnair. Dit heeft indruk gemaakt op Marius, vooral sedert hij de rekensom heeft moeten maken, waaruit bleek, dat iemand, die een miljoen guldenstukken gaat tellen – tien uur per dag en één gulden per seconde – er bijna acht en twintig dagen voor nodig heeft, en dat is bijna de hele grote vakantie. En vader vertelt vol trots aan iedereen, dat hij Mijnheer Wittemans als klant heeft, zowel voor drijfriemen als voor machine-onderdelen. De grootste kaffer van Donschot? Het is iemand, waar alle jongens met open mond naar kijken, want met zijn lange, witte haardos en zijn servet-baard trekt hij tegelijk op God de Vader en op Leopold II van België. Over pastoors en kapelaans worden nog ondeugende grapjes gemaakt, altijd dezelfde. Dat zij niet getrouwd zijn, dat zij alleen op Zondag werken en dan nog maar een paar uurtjes, dat zij een lekker leven hebben en een wijnkelder, dat zij zich vooruit laten betalen enzovoort. Maar als vaders en moeders over Mijnheer Wittemans spreken beginnen zij te fluisteren van ontzag... Maar Karel gaat verder: Bij zo'n hondse behandeling zou je iemand als Bartje toch niet kwalijk kunnen nemen, dat hij socialist werd.

Het klinkt alsof het socialisme voor hem geen geheimen meer heeft. En in de klas is al herhaaldelijk gebleken, tot zichtbaar ongenoegen van de broeders, dat die van Altinck dingen wist, waarvan de andere jongens nooit hadden gehoord.

'Ze preken altijd tegen socialisme en anarchisme en dat soort dingen,' zegt Marius, 'maar ze zeggen nooit wat het betekent. Weet jij wat die socialisten eigenlijk van plan zijn?'

Karel trekt de schouders op. Hij weet er niet het fijne van, maar toch altijd meer dan ervan verteld wordt. Als hij iets wil weten, probeert hij het te vinden in de Winkler Prins van zijn vader. Dat is een woordenboek van vijftien delen, een encyclopaedie, waarin alles te vinden is, in de volgorde van het A.B.C. Voor socialisme zoek je onder de S. en dan vind je een beschrijving van drie of vier bladzijden kleine druk, vol geleerde woorden, waarmee je niet veel verder komt. Daar

staat bijvoorbeeld, dat de socialisten de eigendom van alle productiemiddelen aan de gemeenschap willen brengen. Dan moet je weer naar de P. om productiemiddelen op te zoeken en zo kun je uren bezig blijven...

Wat productiemiddelen voor beesten zijn, kunnen de twee niet boeiend vinden, zij willen weten wat er te lezen staat over de slechtheid van de socialisten, over hun godloochenarij en kerkvervolging, hun bloedige revolutie, waarin alle rijken de kop zal worden afgesneden en de moordenaars goede sier gaan maken met het geroofde geld...

Ja, daar heeft Karel allereerst naar uitgezien. Maar er is geen woord over te vinden!

Allez, dat is toch het voornaamste van heel het socialisme!... Hun eerbied voor de vijftien grote boekdelen begint te wankelen. Toch wil Marius nog een poging doen: Staat er ook iets in over kindjes-kopen?

Natuurlijk! Eerst wist Karel niet goed, waar hij moest zoeken, en toen probeerde hij het maar bij Geboorte. De eerste regel kan hij uit zijn hoofd opzeggen: Geboorte is de werking, waarbij de vrucht het moederlichaam der zoogdieren verlaat... Werking? Vrucht?

Ja, en meer van die geleerdheid. Vrucht wil zeggen het jong of het kind, want mensen zijn ook zoogdieren. In ieder geval komen de kinderen uit het moederlichaam. Heeft Marius op die boerderij nooit een koe zien kalven?...

Voor Marius kan antwoorden, roept Frits, dat hij het gezien heeft bij een paard! En het veulen kwam er van achteren uitgekropen. Met het snuitje op de voorbeentjes!...

Hij loopt te dansen van opwinding. Karel blijft wijs en koel: Precies, en bij vrouwen gaat het juist eender...

Frits slaat zich met de vuist in de palm van de linkerhand. Hij had al gedacht, dat het zo zou moeten gaan!... De twee onnozelen hebben een kleur; hun ogen staan schuw en fel. Marius is wat teleurgesteld, hij had het zich veel wonderlijker voorgesteld, iets waar engelen bij te pas kwamen of zo. Nu is het alleen maar vies, zoals naar de plee gaan en daarom is het onbeleefd erover te praten. Met heiligschennis of onkuisheid heeft het niets te maken. Moesten ze daarom zo geheimzinnig doen?

'Praat er thuis niet over, mannen,' waarschuwt Karel.

'Want dan krijg je op je donder.'

Daar kan hij op rekenen. Dat begrijpen zij ook wel. Marius herinnert eraan, hoe ijzig Innocentius al deed, toen zij het over kindjes-kopen hadden gehad. Kopen, ha-ha!

Ja, maar dat was weer iets anders, bedenkt Karel. Hoe zo? Marius had gezegd, dat het grote stommeriken waren, die zoveel kinderen kochten. Tenminste, zijn moeder had het gezegd. Waarom is dat weer wat anders? Kan een vrouw dan zo veel en zo weinig kinderen krijgen als ze zelf wil? Ze groeien toch immers vanzelf?...

Eerst heeft Karel een superieur glimlachje en hij doet zijn mond al open. Dan opeens wordt hij rood en schijnt weinig op zijn gemak. Hij trekt de schouders op: dat weet hij niet zo precies. En laten zij er vooral niet over praten met de andere lui op school, want er zijn altijd verklidders en als de broeders er achter komen, zullen zij eens zien wat een herrie ervan komt...

Nu lijkt het er veel op, dat zij drieën een soort samenzwering vormen, zij hebben een geheim! Als er op de speelplaats weer eens over kindjes-kopen wordt gesproken, zullen zij elkaar eens sluw aankijken, hun mond houden en zich groot voelen. Zij geraken in een sentimentele bui en even later lopen zij met de armen om elkaars halzen te zingen van de gezworen kameraden, die elkander nooit verraden. Daarna laten zij de luitenant nog eens voordraven op Loeki en gillen weer even hard. Het is een onvergetelijke middag...

Marius heeft ruimschoots tijd om na te denken, wanneer hij alleen de Hagenburgse weg afloopt naar huis. Het is, als speurt hij een verandering in zijn wezen; hij acht het raadsel des levens opgelost en voelt zich meer man. Vrouwen dienen toch voor iets, denkt hij toegeeflijk, en hij verheugt zich, dat zo'n beschamende viezigheid hem niet kan overkomen. Voor het eerst bekijkt hij alle vrouwen, die hij tegenkomt, en schat hun omvang. Hij herinnert zich immers, dat Vrouw Cruysens van de boerderij vorig jaar zo dik was geworden, dat zij haast niet meer bukken kon, maar na de komst van de kleine Stientje was zij opeens weer even dun en vlug als ooit te voren. Ja, er valt niet aan te twifelen: Karel heeft gelijk. En in het Wees-gegroet staat immers: 'gezegend zij de vrucht uws lichaams'. Al die praatjes over 'kopen' en de ooievaar en meer van die onzin zijn goed voor kinderen. Had hij thuis ook maar zo'n woordenboek van vijftien delen...

Onder de hoge eiken van de Hagenburgse weg hangt reeds de avond. Liza komt juist op een drafje van de boerderij gelopen en als zij hem ziet, blijft zij verschrikt staan, kijkt even schuldig in het rond en wenkt hem bij zich met een dringend rukje van haar hoofd. En hijgend fluistert zij, dat hij zich maar koest houdt, want Mijnheer Scheermakers is vanmiddag

hier geweest en zij denkt, dat het over hem ging. Heeft hij wat uitgehaald met de misdienaars of zo?...

Scheermakers? Reeds de naam geeft hem een gevoel van afkeer. Dit is de oudste kapelaan. De misdienaars hebben zo weinig eerbied voor hem, dat zij hem nauwelijks vrezen, ofschoon hij de builen op hun kortgeknipte schedels weet te slaan met een boksebeugel van eigen vinding, de grote sleutel van de sacristie. Twee vingers kromt hij door het oog, maar schacht en baard houdt hij verborgen in zijn mouw. Zo te zien slaat hij maar met zijn knokkels. Hij is altijd even slecht geluimd, alleen voor de kwezels, waarvan hij zeer omringd is, heeft hij een zuinig en zalvend lachje. Dit zure uiterlijk wordt door hen aanvaard als een bewijs van heilige ascese. Zijn gezicht lijkt wel van stopverf, het is vaal en vettig, zeer in tegenstelling met de bloeiende koppen der twee andere kapelaans, Tiebosch en Beckers. Dezen zijn geboortig uit de welgestelde burgerij en dat is te zien. Zij zijn altijd piekfijn afgeborsteld, dragen dikke gouden horloges, met openslaande dekzels en slagwerk, aan massieve kettingen. Hun steken en soutanes zijn van de fijnste kwaliteit, steeds glanzend van nieuwhoud. In groot tenue pronken zij met zware zilveren schoengespens uit de pruikentijd. Scheermakers daarentegen is een goedkope boerenzoon, met eeuwige roos op zijn schouders, en het gerucht spreekt zelfs van een studiebeurs... Maar bovenal maakt hij zich ondraaglijk door zijn bemoeizucht. Daar de pastoor oud is en weinig actief, meent Scheermakers in alles zijn neus te moeten steken, anders loopt de hele parochie in het honderd. Zo was het vóór zijn komst een aloude traditie, dat de jongste kapelaan belast is met de misdienaars. Hij werft hen aan en drilt hen, regelt hun toerbeurten en deelt de klappen uit. Toen Scheermakers als jongste werd opgevolgd door Tiebosch, moest hij het bewind aan deze overdragen. Sinds mensenheugenis waren al zijn voorgangers blij geweest van deze korvee te zijn verlost, maar hij scheen niet goed afstand te kunnen doen, hij begon te adviseren, dan te vitten en weldra gaf hij zelfs tegenorders. Het duurde dan ook geen maand of Tiebosch zei: 'Doe 't zelf maar.' En zo is het gebleven, ook na de komst van Beckers. Al van de aanvang hebben de twee jongeren saamgespannen om zich te verweren tegen deze bemoeial. Zij kijken met bedekte hoon naar zijn druktemakerij, houden hem van het lijf en saboteren al zijn bedenksels, waar en wanneer het oog van het kerkvolk niet kan toezien. Deze stille oolog is geen geheim voor Marius en eenmaal was hij er zelfs in betrokken... Ook deze heren

hebben hun 'toeren' en moeten om beurten een week lang op elk moment te vinden zijn voor spoedgevallen als het toedienen der Laatste Sacramenten, het Doopsel enzovoort. Op een warme middag in de grote vakantie kwam Marius eens langs de gevel der kerk geslenterd en werd uit het portaal aangeroepen door een opgewonden koster, die hem uitzond om Kapelaan Scheermakers te gaan zoeken op een vijftal adressen van bekende kwezels. Als hij Mijnheer vond, complimenten van de koster, dat zij al drie kwartier in de kerk zaten te wachten voor een doop. En als hij een van de andere heren zag, of die dan alstublieft direct naar de kerk wou komen... Marius ging er in gestrekte draf op uit. Bij de Dames Boelaars geen kapelaan, bij Juffrouw Ackermans evenmin. Op weg naar de Dames Puiflik ontmoette hij Louis, de grote zoon van de koster. Hij waaierde met een platte, stijve strohoed naar zijn bezweet voorhoofd en luchtte zijn gemoed. Die vervelende Scheermakers ook altijd! Die was overal waar hij niet zijn moest. De pastoor lag ziek te bed en die twee anderen waren hem natuurlijk gesmeerd, vielen nog liever dood dan in te springen voor Scheermakers. Louis was juist bij die oude tang van Vermeer (dat is Tante Pia) geweest, dus daar hoefde Marijnen niet meer naar toe... Doch Marius had andere schuilhoeken na te gaan; er zat systeem in de kloppjacht. Op weg naar Dientje Suykerbuyck zag hij in de stille Kloosterstraat Kapelaan Beckers voor zich uit lopen en stooft er op af. De pet in de hand, hijgend en zwetend, begon hij het geval uit te leggen, maar onmiddellijk moest hij gewaar worden, dat mijnheer Beckers al op de hoogte was en ook een beetje verlegen met deze ontmoeting. Ja, het speet hem wel, maar hij had andere bezigheden. Het beste was, dat Marius eens hard naar Juffrouw Verachttert liep, daar zat Mijnheer Scheermakers vast en zeker te... h'm. En pst! Niet zeggen, dat hij Mijnheer Beckers had gezien, hè Marijnen?... Natuurlijk niet! Zelfs op de pijnbank zou de trouwe schildknaap zijn ridder niet verraden... Ruim een half uur na het begin van zijn tocht kwam hij terug in de kerk. De dooper van de week was nog steeds niet terecht. De dopeling schreide zonder ophouden. Een baker van strijdbaar uiterlijk sprak hardop van schandaal; er was geen ander woord voor! De koster was ongelukkig, suster vergeefs en zond dan zijn zoon naar de pastorie met een gefluisterde boodschap. Een kwartier later, wankel en zeer bleek in zijn witte stoppelbaard, verscheen de pastoor. Maar alsof zij het geroken hadden, nauwelijks was de plechtigheid begonnen, of daar kwamen de heren Tiebosch en Beckers aan-

stormen, bijna op hetzelfde ogenblik, de een uit de sacristie, de ander langs de kerkdeur. Zij sloegen de handen ineen en zwaaiden het hoofd heen en weer van ontsteltenis. Na afloop zag Marius hen, voetje voor voetje, naar de pastorie terugkeren. Zij hadden de pastoor in hun midden en steunden hem zo onopvallend mogelijk onder de ellebogen. Het was duidelijk te zien, dat zij niet alleen zeer bezorgd waren, maar ook diep geschokt door de nalatigheid van een kapelaan, wiens beurt het was te dopen... Bij Marius en de andere flinke kerels van het korps misdienaars verloor Scheermakers het laatste beetje respect, toen hij te bang was de Mis te lezen aan het hoofdaltaar. Verleden jaar, na een nacht van storm, die enige schade had toegebracht aan dakpannen en bouwvallige schoorstenen, zag de koster vóór de vroegmis, dat er kalkschilfers van het pleisterwerk uit het gewelf in het koor waren gevallen, ook op de altaartafel. Beckers zei, dat het kwam van die harde wind, trok er zich verder niets van aan en rammelde zijn Mis af. Maar Scheermakers, die daarna de Mis van zeven uur moest lezen, was zeer ontdaan en deed of heel het koor ging instorten. Hij verhief zijn stem, hij zou wel gek zijn, als hij heel de Mis op die gevaarlijke plaats ging staan! Nu het eenmaal begonnen was, zouden grote steenklompen kunnen volgen!... In allerijl moest de koster een zij-altaar gereed maken voor de dienst. En onmiddellijk moest er een aannemer gehaald worden om daar boven te gaan zien wat er nog aan gedaan kon worden. En een architect!... Marius viel er van om, begreep er niets van. Als een priester, die daar met Onze Lieve Heer in zijn handen stond, zich niet veilig kon voelen, wie was er dan nog veilig? Geloofde Scheermakers dan niet, dat God hem zou beschermen, zeker op zo'n ogenblik?... Zijn verachting werd er niet beter op na het toneel met de tabernakeldeur. Het tabernakel is een brandkast, waarvan de stalen deur is verguld en versierd met wijnranken. Als zij flink wordt dichtgeduwd, valt zij in het slot, zonder dat men de fraaie, gouden sleutel hoeft te gebruiken. Eens, toen Scheermakers na zijn Mis te hebben gelezen zich in de sacristie gereed maakte om de communie uit te reiken, hoorde Marius door de openstaande tussendeur de pastoor praten, vriendelijk en overredend als altijd: 'Scheermakers, ik heb het je al eerder willen zeggen. Je hebt, natuurlijk zonder erg, de gewoonte aangenomen om de deur van het tabernakel nogal hard dicht te zwieren. En dat is geen stichtelijk gezicht. Als je iemand beleefd uitlaat, hou je de knop in je hand en doe je onhoorbaar de deur achter hem dicht. Nu lijkt het er

veel op, dat je iemand buitengooit en hem de deur op zijn hielen smijt. Doe mij nu een plezier en sluit voortaan de deur zachtjes met de sleutel. Zo is het ons trouwens geleerd en de andere heren doen het ook zo.' En dan de dunne stem van de ander: 'O ja, als die twee anderen wat doen, is het natuurlijk goed. En ik, die me heel de dag uitsloof, doe alles verkeerd. Huh!' Meteen liep Scheermakers weg uit de sacristie en betrad het koor, voorafgegaan door Marius, wiens taak zich bepaalde tot het aannemen en weer aanreiken van de bonnet. Toen de communie was uitgereikt en de kapelaan het altaar besteeg, zag Marius, dat de pastoor toekeek achter de deurstijl van het portaalje der sacristie. Scheermakers opende het tabernakel, plaatste de ciborie achter het witzijden ordijntje, gluurde even schuin naar de pastoor en sloeg de zware deur in het slot, dat heel de kerk ervan daverde. Marius schrok hevig. Een tergende gemeenheid als deze ging boven zijn begrip. En als dit geen heiligscheenis was, wat was het dan? Zou Scheermakers nu afgezet worden? Marius had immers al gehoord van slechte priesters, die in de ban gedaan werden. Maar dat gebeurde niet hier wel in slechte landen als Italië, of Frankrijk tijdens de revolutie... De pastoor is een goede mens, dat zegt iedereen en dat weten de misdienaars het best. Van hem krijgen zij nooit een kwaad woord en daarom doen zij in zijn aanwezigheid hun uiterste best zich goed te gedragen, eigenlijk zonder dat zij het weten... En wat had die arme man miszegd? Doe mij nu een plezier, had hij gevraagd... Het scheelde niet veel of Marius kreeg de tranen in zijn ogen van woede. En toen zij terugkwamen in de sacristie, was de pastoor al weg. Lieve hemel, als Marius nu maar eens tien minuten in de plaats van de pastoor was geweest, hij zou dat stuk chagrijn ik-weet-niet-wat... Tot bedaren gekomen, dacht hij dieper na. Zijn critische geest en zijn twijfelzucht werden roerig. Het woord 'psychologie' en het begrip 'symbolische handeling' waren hem onbekend; hij werd slechts geleid door zijn ongerept instinct: God was de allerhoogste macht, veel machtiger dan alle koningen en keizers tezamen. Ook al was hij nog zo nijdig, Scheermakers zou het niet in zijn hoofd halen zo honds een deur dicht te gooien achter de Koningin, of zelfs maar achter de burgemeester. En nu behandelde hij God-zelf op deze manier, alleen om die goede pastoor te sarren. Bij dat al preekte hij toch zonder ophouden, dat God persoonlijk, met het Lichaam en Bloed van Jezus Christus, tegenwoordig was in het Heilig Sacrament. Had Scheermakers nu niet - misschien zonder erg

- het bewijs geleverd, dat hij in het diepst van zijn hart er niets van geloofde? Dat hij zich maar wijsmaakte te geloven, omdat het zo hoorde, nu hij eenmaal priester was geworden? En was die kinderachtige angst voor de kalkschilfers, die uit het gewelf waren gevallen, niet een bewijs te meer?... Maar als je zo redeneerde, wie ter wereld geloofde dan wel, in volle overtuiging? Wie gedroeg zich tegenover de hostie precies eender, als wanneer Jezus Christus, in glinsterend gewaad en het hoofd omgeven door een stralenkrans, daar opeens tegenover hem zou staan en tot hem spreken? Dat zou toch moeten, als men echt geloofde, want er was geen wezenlijk verschil tussen beide verschijnselen. Maar zelfs de brave pastoor deed, weliswaar zacht en met de sleutel, het tabernakel dicht en ging thuis koffie drinken, een sigaar roken en De Tijd lezen... Kapelaan Scheermakers werd niet weggejaagd en in de ban geslagen. Wel was enkele dagen later het slot van het tabernakel zo veranderd, dat de deur niet meer dichtgezwaaaid kon worden...

En nu is zijn verfoeilijke Scheermakers vanmiddag aan huis geweest. Hij is immers overal waar hij niet zijn moet, volgens Louis van de koster. Marius overziet snel zijn geweten en kan niets vinden. De fles miswijn behoort tot het grijs verleden. Voor enkele dagen heeft hij uit moedwil de kwezels geërgerd door zijn onbehoorlijke manieren voor het altaar. Maar voor zo'n wissel wasje komt Scheermakers niet op bezoek, hij doet de zaak af met zijn slukse boksbeugel. En iets anders kan er niet zijn. Marius voelt zich buiten schot; zijn vrees wordt trouwens overvleugeld door zijn wrevel. Wat heeft die bemoeial hier te maken gehad?... En het geeft hem een veilig gevoel, dat iedereen het land heeft aan die vent. Reeds bij de inrijpoort begint hij te fluiten en loopt naar de keukendeur in het ietwat overdreven gebaar van een onbezorgd man. Nauwelijks over de drempel, voelt hij zich bij de kraag gepakt en in de huiskamer gesleurd. Het gebeurt zo onverwachts, dat hij struikelt over zijn voeten. Moeder slaat zo hard zij kan, waar zij hem maar raken kan, tot hij zijn ellebogen opsteekt en zij haar handen meer pijn doet dan hem. Hij gromt van woede. Zij grijpt hem bij zijn oor en sist van serpent, van gemene leugenaar, die vuile kletspraatjes rondstrooit op school over stommeriken die veel kindjes kopen. En dan nog durven zeggen, dat het van háár kwam!... Met beide handen houdt hij haar pols vast, want het is, alsof hij dadelijk zijn oor gaat verspelen. En hij schreeuwt, dat het wél waar is, dat zij het ge-

zegd heeft tegen Liza, toen zij het hadden over die vrouw Van Bommel uit Lage Zand, met haar kinderen!... Eindelijk laat zij hem los: Naar boven en recht naar bed en géén eten!... Met stompen in de rug dribbelt hij de kamer uit, de gang in en de trap op. Eenmaal buiten haar bereik, brult hij nog eens, dat het wèl waar is...

Op zijn kamertje is het bijna donker. Alleen op zijn ingelijste communieprent, die vlak bij het venster hangt, glimt nog wat licht. Het is een zoet-gekleurde Christusfiguur met een vergulde kelk en een stralende hostie in de handen. Hij gaat er vlak voor staan, steekt zijn tong zo ver mogelijk uit en gromt driemaal met veel nadruk: god-ver-domme. Zie-zo, nu is hij lekker verdoemd en heeft niets meer te verliezen. Nu begeeft hij zich in moord en zelfmoord, hij steekt de kerk in brand, hij slacht Scheermakers af met de grote, Zondagse hellebaard van de suisse, hij slaat Innocentius neer en stampst zijn vuile huichelaarstronie tot moes. Tegen moeder spreekt hij heel zijn leven geen woord meer, al ligt zij op haar knieën te huilen...

Na een kwartiertje in deze donkere kilte acht hij zich beter en veiliger in bed. Bij het uitkleden smijt hij hard met zijn schoenen. Even later wordt Geertje door Liza naar bed gebracht. Zij fluisteren alsof er een lijk in huis is. En die meid durft niet op zijn kamertje te komen; hij is uitgestoten en niemand mag nog met hem spreken. Wat zal vader doen? Die komt gelukkig pas laat thuis. Hij is vanmorgen naar Utrecht gereisd voor een vergadering met heren van de machinefabrieken uit Duitsland. Als de zaken goed verlopen waren, zou hij Utrechts Botersprits meebrengen...

Hij kan niet slapen door het bonzen van zijn hart. Zijn oor brandt en één ooglid is wat gezwollen. Urenlang verheugt hij zich in moord en vernieling, afgewisseld door vlagen van medelijden met zichzelf. Dan gaat Liza naar bed, aan het andere einde van de zolder. Boven aan de trap gekomen, trekt zij haar leren pantoffels uit en hij ziet het licht van haar blaker voorbijgaan door het spleetje onder zijn deur. Staat zij stil? Ja, zij kucht zachtjes. Zal hij laten horen, dat hij nog wakker is? Misschien wil zij hem iets zeggen. Te laat, het lichtstreepje verdwijnt...

Eindelijk hoort hij vader thuiskomen. Hij is geruime tijd alleen aan het woord en er klinkt een vrolijke galm door zijn stem, dus de zaken zijn goed gegaan. Dan volgt er een zacht en dringend gepraat, onderbroken door uitroepen van verbazing en woede... Marius kan zich niet bedwingen. Geruis-

loos komt hij uit zijn bed, zoekt tastend zijn weg naar de zoldertrap en gaat zitten. Na enkele seconden zit hij vier treden lager. Bij tussenpozen dringen flarden van het gesprek tot hem door. Moeder spreekt gedempt en onverstaanbaar, doch vader is zich bijwijlen niet meester en laat zijn preciese stem horen: 'Je hebt toch zeker niet toegegeven, dat... O, dat heb je goed gezegd; daar kon hij het mee doen... Jammer dat ik niet thuis was!... De brutaliteit van die verwaande boerenkinkels gaat verdomme toch ver. Straks komen ze nog tussen je beddelakens kijken. 't Is een compleet schrikbewind... Och meisje, die jongen weet immers niet beter. Die viezeriken hebben dat kind uitgehoord. Bäh!... Dus als ik het goed begrijp, heeft hij een pak slaag gehad voor iets dat feitelijk je eigen schuld was. Dat lijkt me zeer opvoedkundig, huh-huh-huh... Praatjes?! Mens-lieve, als je begint met je in Donschot om praatjes te bekommeren, heb je dag en nacht werk... Tante Pia? Die kan me nu eens feestelijk gestolen worden, als je 't nog niet weet. Gaan wij ons leven laten inrichten door een aftandse kwezel?... Ja laat je toch zeker niet in de war maken door de kinderachtige dreigementen van zo'n pummel! Ik ben oud genoeg om zelf uit te rekenen welke lasten wij op onze hals kunnen halen en daar heeft geen sterveling zich mee te bemoeien... Storm in een glas wijwater! Ik heb andere dingen aan mijn hoofd. Die lui lakken hebben heel de week niets te doen en voor tijdverdrijf gaan ze knappe, getrouwde vrouwtjes op hun gemoed werken en bang maken. Want stiekem zijn ze razend jaloers, omdat ze zelf zo weinig kans krijgen eens met zo'n lekkere, mollige...' De rest van deze ontboezeming kan Marius niet verstaan, omdat moeder verschrikt begint te giechelen. En daar kraait zij, aanstellerig als een jonge meid: 'Schei toch uit, zot spektakel!' Er is een stoeis gestommel van voeten en stoelen. Marius vlucht op zijn blote tenen naar zijn kamertje. Eenmaal in veiligheid, weet hij niet waar zijn hoofd staat. Steeds is hem de diepste eerbied ingehamerd voor het heilig aanzien van de priesters. Dit is de eerste maal, dat hij vader zo ongezoeten zijn mening hoort zeggen. Moet hij nu aannemen, dat vader heimelijk tot de godloochenaars behoort, tot de voor eeuwig verdoemde hellespijs uit de preken van de missie-paters? Want hij sprak niet alleen over Scheermakers, hij schoor hen allen over één kam, de verwaande boerenkinkels en hun schrikbewind... Tussen je beddelakens kijken, wat mag dat nu betekenen? Marius krijgt geen tijd zijn gedachten te rangschikken. Daar beneden is de joligheid verstomd en nu komt er iemand zacht

naar boven. Dat kan alleen moeder zijn, zij komt om het goed te maken. Maar hij zal zich niet zo gauw laten vangen na zo'n gemene behandeling, hij kruipt diep onder de dekens en houdt zich slapende... De deur gaat open en de blaker wordt op het nachtkastje gezet. Zij buigt zich over hem heen en staat even te kijken. Hij ruikt een sterke geur van vers, boterig gebak... En nu wil zij grappig zijn: 'Doe maar niet of je slaapt, grote aansteller,' zegt zij met vleierende stem. 'Of moet ik het weer meenemen?' Verveeld en hangerig wentelt hij zich, als werd hij juist wakker, en knipt met de ogen tegen het licht. Op een bordje naast de kandelaar liggen twee grote repen botersprits. Eerst nu voelt hij, hoe groot zijn honger is, en het water komt hem in de mond. Als zij nu maar niet al te flauw gaat doen, ziet de wereld er opeens weer bewoonbaar uit... En daar heb je 't al; zij komt op het bed zitten, neemt zijn hoofd tussen haar handen en leunt haar wang op het kussen. Uit haar hoog kapsel is een lange lok losgeraakt. Zij fluistert: 'Ik dacht eerst, dat je die praatjes zelf verzonnen had.'

'Huh!' mikt hij. 'Maar toen je beter wist, sloeg je nog harder.'

Enkele seconden blijft het stil. 'Je mag ook niet alles wat je hier in huis hoort, gaan rondbabbelen op school. Dat weet je heel goed.' Haar stem zakt een paar maal door; hij gelooft, dat zij huilt. Ook dat nog! Hij wordt altijd zo akelig van dit soort gefleem. Om er een eind aan te maken slaat hij even zijn arm om haar hals, kust haar vluchtig en probeert zich op te richten. Maar zij blijft met haar gezicht op zijn wang liggen en hij voelt iets nats. Komt er dan geen eind aan deze komedie?... Even later fluistert zij: 'Zijn we weer vriendjes?'

'Jàà!' zegt hij ongeduldig en begint weer te wroeten om zich te bevrijden. Met een zware zucht komt zij overeind, zij laat haar gezicht niet zien, maar opeens is zij weer even bedrijvig en bedillierig als ooit: Voorzichtig zijn met het licht. Als deze oude rattenva in brand vliegt, komt er geen mens levend uit. En niet met de kruimels morsen. Anders krioelt het morgen van de muizen...

Intussen heeft hij zijn mond al vol koek. Als hij de laatste kruimels van het bord heeft gelikt, blaast hij de kaars uit, strekt zich in alle tevredenheid en boert geweldig... Vaders zijn mannen, waarop je nog een beetje staat kunt maken. Moeders zijn kippen zonder kop, niet de moeite waard er kwaad op te zijn.

* 5 *

Marius heeft zichzelf voor het eerst ontmoet op het erf van boer Cruyssens. Hij was met Anna meegelopen, toen zij de geit Mieke uit de wei ging halen. Wat zij gezegd heeft kan hij zich niet meer te binnen brengen, maar eer hij het wist had hij het touw van de geit in zijn hand. En Anna liep zonder omkijken een eindje voor hem uit, terwijl zij hem anders meestal bij de hand hield. Daar liep hij dan bijna alleen met de reusachtige geit, een hachelijk waagstuk. Het dier was groter dan hij, het had vervaarlijke hoorns en onbetrouwbare, vuilgroene ogen. De huiveringen rolden over zijn rug. Voor het eerst wist hij, dat er een grote overwinning te behalen was, als hij maar niet bang wilde zijn en zich gedroeg als een grote kerel... Opeens maakte Mieke een akelig en grinnikend geluid. Het was of de schrik hem van de grond lichtte. Maar in al deze angst moest hij toch even denken, dat Chrisje van de smid zo iets niet zou durven, en hij hield koppig het touw vast. Wel liet hij het zo ver mogelijk vieren en hield zijn arm gestrekt. Geen seconde verloor hij het dier uit het oog, gereed om bij de eerste verdachte beweging een keel op te zetten en zich hals over kop te storten in de lange rokken van Anna. Zij was al heel oud, wel twintig jaar, een reuzin, die slechts bestond om hem te beschermen. Maar alles ging goed. Daar stond Anna reeds met de open staldeur in de hand en lachte hem prijzend toe. Vlakbij gekomen, was hij brutaal genoeg om eens ruw aan het koord te rukken. Dat beest moest niet denken, dat hij bang was. De geit ging even gedwee naar binnen en toen de staldeur gesloten was, wist hij opeens, dat hij een eigen bestaan had. Hij haalde diep adem en zei plechtig: 'Nu ben ik de Man van de Geit.' En hij was beledigd, omdat Anna zo hard lachte, hij liep naar huis om zich in een stil hoekje ongestoord te bewonderen. Een groot gordijn was weggetrokken en alles licht geworden. Van dit ogenblik bestond alles, al had het dan steeds bestaan: hij zelf, vader en moeder, Liza en Onze-Spits, het huis, de werkplaats met de knechts, die van Cruyssens op de boerderij en niet te vergeten de grote Belgische merrie Karlien. Buiten dit domein was er het drukke gerij op de Hagenburgse weg en ook het vreemde gedoe van Velleman & Ross...

Het staat schuin tegenover het huis van Marius, een eindje van de weg af en dan nog wat schuchter weggedoken achter drie grote kastanjbomen. De woning heeft drie ramen naast de

huisdeur en een gebroken dak met een mansarde-venster. Het pand bestaat uit twee aparte huizen, want een zestal meters achter het voorste ziet men het dak van een tweede bouwseel, ongeveer even groot. Meer valt er niet waar te nemen, want alles is omgeven door een hoge tuinmuur. Naast de gevel is er nog een zijpoortje, bekroond door een zwartgeverfd bord, waarop in grijze letters: Velleman & Ross, Handel in Aardappelen. Per mud, Per vat, Per kop. Het poortje is altijd gesloten, weet Marius, en van enige bedrijvigheid in aardappelen heeft hij niets kunnen bespeuren. Omdat het huis een stukje voorerf heeft, veilig achter de oude eiken langs de baan, heeft Marius hier aanvankelijk veel gespeeld met kinderen uit de buurt. Dit plekje is immers hard en effen, geschikt voor knikkers en tolleren. Op hete dagen zag hij dan wel eens achter een opgeschoven raam een of twee voorname dames zitten, met hoog opgekrulde kapsels, lichte, dunne bloesjes en een fluwelen bandje om hun blote halzen. Vaak waren het andere gezichten, maar altijd waren zij gekleed als voor een bruiloft en dan nog wel mooier dan moeder en de tantes. Zij schenen wel rijk te zijn, want heel zo'n middag voerden zij niets uit. Urenlang zaten zij te luieren over een boek, of keken verveeld naar de passerende rijtuigen. Nu en dan kwamen er wel eens een paar lachende en rumoerige heren aanrijden in sportieve karretjes, maar nooit waren zij van Donschot. Dat zag Marius dadelijk aan het onbekende paard. Dit werd dan vastgemaakt aan een ijzeren ring in een der kastanjebomen en tegelijk gingen alle ramen en gordijnen dicht. Eens heeft een van deze plezierige heren hem een dubbeltje aangeboden, mits hij zou zorgen, dat de anderen het paard niet pestten. Gelijk hem dat geleerd was, heeft hij toen zijn petje afgenomen en gezegd: 'Ik mag van vreemde heren geen geld aannemen.' De taak was echter zo eervol en gewichtig, dat hij op eigen houtje eraan toevoegde: 'Maar ik zal toch wel op het paard passen.' Op gezette tijden was er ook het koetsje van Dokter Schouten, maar deze leek ver van vrolijk, hij keek nog strenger dan gewoonlijk, wanneer hij met zijn kleine valiesje naar binnen ging. En Piet, zijn koetsier, zat dan wat verlegen te grinniken op de bok en gaf geen antwoord op de onbegrijpelijke dingen, die sommige voorbijgangers hem toeriepen... Lange jaren was dit alles voor Marius niets bijzonders, het was er altijd geweest, al voor de tijd, dat hij de geit op stal zette, en hij sloeg er nauwelijks acht op. De aardappelhandel werd eerst belangrijk na zijn pijnlijke ervaring met de reep chocolade.

Hij zal zeven of acht jaar zijn geweest, toen hij eens alleen aan het knikkeren was voor het huis van Velleman & Ross en op-hield, omdat hij een van die juffrouwen aan het raam zag zitten met een dun, gekleurd sigaretje in haar mond. Dit was de eerste maal, dat hij een vrouw zag roken, en in zijn verba-zing staarde hij zolang tot zij hem aankeek. Al dadelijk gaf zij hem een knipoogje, zo grappig en joviaal, dat hij moest lachen. Nu zag hij ook, dat zij een koolzwart en zuiver rond vlekje op haar wang had. En zij begon een praatje, het gewone gezeur: hoe hij heette, hoe oud hij was en of hij al naar school ging. Zij sprak heel anders dan de mensen van Donschot, voor oud zei ze awd en school klonk als schowl. Hij vond het vreemd en mooi. En toen werd hij zakelijk. 'Juffrouw, jij hebt uw eigen zwart gemaakt,' zei hij... 'Zwart gemaakt, waar dan?' Hij drukte een vingertop in zijn wang: 'Hier!' Zij lachte, diep en wat hees. O, dat zwarte puntje? Dat kon er niet af, het was een moesje en daar was zij mee geboren. Vond hij het dan niet mooi? 'Nee, juffrouw,' zei hij. 't Is net of je niet goed gewassen bent.' En hij begreep niet, waarom zij nu weer zo moest lachen. Na nog wat buurpraatjes vroeg zij een hand-je. Dichterbij gekomen, zag zij hoe schoon en blank haar han-den waren. En door het hagelwitte bloesje zag hij, sche-merig en fris, het vlees van haar armen en schouders. Hij kon zelfs zien wat zij er onder droeg; het was alles even rijk, vol gaatjes en tierlantijntjes en rooskleurige linten. Onder de indruk van deze reinheid zei hij: 'Maar mijn handen zijn vuil van het knikkeren.' Dat gaf niets; een flinke jongen moest zwarte handen hebben. Zo'n vriendelijke juffrouw had hij nog zelden ontmoet; zij deed hem denken aan Tante Vovonne. Haar hand was veel zachter dan die van moeder. Hij zou wel op haar schoot willen zitten om het spelletje te doen van lelijk wijf en lekker toetje, zijn hoofd neerleggen op haar zachte plekje en geheel in haar verdwijnen. Zo dicht bij haar, werd hij wat verlegen en keek langs haar heen, zodat hij zich an-dermaal moest verbazen. Het raam was maar weinig opge-schoven en nu eerst zag hij, hoe prachtig het was daarbinnen. Zoveel praal kon hij zich alleen voorstellen in een kerk. Reus-achtige spiegels in woest-krullende, gouden lijsten, drie rood-fluwelen kanapees met tere gulden tafeltjes ervoor, een vloerkleed zoals hij later slechts in het priesterkoor zou terug-vinden. Op de wanden geen papier, maar glinsterende zijde, met gouden figuurtjes doorweven! Een ogenblik later had hij slechts ogen voor een aangebroken pak chocolade in zil-verpapier en in een blauw omslag met gouden letters. Het lag op

een zelfde gouden tafeltje, vlak bij haar stoel. Zijn hart begon te kloppen, toen de witte handen er een dikke reep afbraken. En wat een vraag: of hij van chocolade hield! In zijn opwindend vergat hij toch niet met twee woorden te spreken. Alstublieft juffrouw, dank u wel, juffrouw. Meteen schoot hij de weg over, vlak voor de neus van het rijtuigpaard, dat in gestrekte draf voorbijkwam. De koetsier vloekte en de juffrouw gilde. Toen Marius omkeek, zag hij dat zij haar hoofd tussen de handen klemde, mond en ogen wijd open. Belachelijk! Dacht zij, dat hij onder een rijtuig zou lopen als een klein kind? Hij wuifde haar grootsig toe van de overkant. Dan herinnerde hij zich de goede beurt, die hij kort tevoren had gemaakt bij Mevrouw Terlaan. Achter haar villa wordt getennist en Marius stond er dikwijls naar te kijken. Hij vond het wel een plezierig spel om te zien, begreep alleen niet goed, dat zulke grote mensen er zich mee bezighielden. En toen hij een verloren bal had teruggevonden kreeg hij van mevrouw als beloning een zakje met drie hele ijswafeltjes en nog wel anderhalf aan stukjes. Hij was ermee thuisgekomen en moeder was zeer in haar schik geweest, vooral toen hij eerlijk kon verzekeren, dat hij beleefd was geweest en met twee woorden had gesproken. Zij moest haarfijn weten wat Mevrouw Terlaan had gezegd en welke antwoorden hij had gegeven, zij had hem geprezen en haar gezicht had gestraald. Daarom vond hij het ook nu de moeite waard zijn lust nog even te bedwingen en zwaaiend met de reep chocolade kwam hij de keuken binnenvallen. Hij was beleefd geweest tegen een juffrouw van Velleman en kijk eens wat hij had gekregen! De uitwerking was verschrikkelijk. Moeder vloog als een kat op hem af; de chocolade werd hem uit de hand gerukt en in het brandend fornuis gegooid als een dodelijke smetstof. Dan schudde zij hem door elkaar, dat zijn tanden klapperden. Als zij hem nog één keer attrapeerde voor dat huis bij die vieze, vuile smeerpotsen, zou hij eens wat zien! En nog weken later, als hij met zijn kameraden uit spelen ging, riep zij hem na, dat hij weg moest blijven van 'dat huis'... Vieze, vuile smeerpotsen? Met eigen ogen had hij gezien, dat de vriendelijke juffrouw zo helder was als een zon, veel blanker en fijner dan moeder op heur paasbest met parasol. En heel de dag tuitten zijn oren van beleefdheid en goede manieren; had hij dan nu opeens weer onbeschoft moeten zijn? Aan de andere kant vond hij het toch vreemd, dat in zo'n onaanzienlijk huis zulke kostbare dames woonden en dat het er van binnen zo rijk uitzag. Nu moeder zo te keer was gegaan, moesten die mensen wel

slecht zijn. Waren zij oneerlijk, leefden zij van gestolen goed? Een ogenblik dacht hij de verklaring te hebben gevonden, want nu eerst viel hem op, dat hij nooit iemand uit dat huis naar de kerk had zien gaan. En dat waren slechte mensen, wier gezelschap men moest vermijden. Maar van Notaris Vermey, die toch hoog in aanzien stond, werd ook steeds gezegd, dat hij nooit naar de kerk ging. Zijn vrouw echter iedere dag en zijn broer was pastoor van Maaldonk. Ter vergoelijking werd dan ook verteld, dat de notaris een 'zonderling' was; hij sneed iedere sigaar middendoor en rookte dan de ene helft na de andere...

Voortaan bleef Marius aan de veilige kant van de weg en als hij van verre iemand aan het raam zag zitten, wendde hij zijn gezicht af uit vrees, dat hij door de lieve juffrouw zou worden geroepen. Uit het rozige waasje van de afgelopen jaren trachtte hij nu allerlei kleinigheden op te halen, die dit raadsel misschien wat zouden verduidelijken. De werklui waren niet zelden aan 't ginnegappen over dat 'kot', maar zodra zij hem opmerkten, siste er een om stilte. Als kind was het zijn gewoonte hun alles te vragen, wat hem inviel, 'het hemd van hun gat', naar ze zeiden, als zij geen antwoord wisten en ongeduldig werden. Meer dan eens had hij al gevraagd, wat ze daar toch deden bij Velleman, maar dan kreeg hij slechts flauwe kinderpraat te horen, voelde dat hij voor de gek werd gehouden en liep beledigd weg. Eens had Janus gezegd, dat die mirakels daar 't makkelijkste ambacht van de wereld hadden: die verdienden dik de kost met op hun rug te liggen. Nelis, de meesterknecht, was toen kwaad geworden en had aan Janus gezegd, dat hij zijn manieren een beetje moest houden, als er klein volk in de buurt was. Had Janus dan iets verkeerd gezegd? Nelis kon beter naar zichzelf kijken, want eens, toen zij het hadden over een nieuwe, die was aangekomen aan de overkant, een verdomd knappe meid, een blonde, had hij aan hun bewondering een eind gemaakt met een zeer onfatsoenlijk rijmpje. 'Ja-Ja!' had hij gesmaald. 'Van buiten blond/Van binnen st...!'

Nu werd Marius voortdurend in spanning gehouden door de geheimzinnigheid van dit huis. Zonder iets te laten blijken bewaakte hij alle komen en gaan. Overdag was er haast geen bezoek buiten dat van bakker, slager, melkboer en groenteman, maar op vroege winteravonden zag hij wel eens lantaarns schijnen van rijtuigen, die eindeloos stonden te wachten op het voorerfje. Hij was heimelijk oplettend bij alle buurpraatjes, hij voelde meer dan hij wist, wanneer er op deze

handel in aardappelen werd gezinspeeld. Uit talloze kleinigheden werd hij gewaar, dat alle vrouwen zonder uitzondering geen woorden genoeg hadden voor hun afschuw en hun woede. De mannen moest hij verdelen in drie soorten. Eerst een klein groepje, dat haast even fel was als de vrouwen, dat van schandaal sprak en van verbieden. Dan zij, die wijsgerig de schouders optrokken, gelijk vader, die eens tijdens het Zondagse port-uurtje nogal opschudding had verwekt door te zeggen: 'Het oudste beroep van de wereld.' En eindelijk de grote massa, die niet altijd haar baldadige pret kon bedwingen. Hiertoe behoorden de werklui, het mansvolk van Cruysens en zelfs Oom Pius, over wiens raadselachtige grapjes moeder zich kwaad maakte...

Het duurde jaren, vooraleer de waakzaamheid van Marius iets belangrijkers opleverde en het gebeurde tijdens de kermisweek, die in het laatst van September valt. Dan is Donschot één grote dronkemanspartij. Op een van deze woelige dagen mochten hij en nog vijf andere neven en nichten van gelijke leeftijd met Omoe naar de kindervoorstelling in de schouwburgtent, waar hij zich de nagels afbeet van woede op de toverheks en van zorgen om de prinses. Na afloop sleepten zij Omoe, die het troepje niet goed meester was, nog eens langs heel het uitgestrekte kermisterrein. Eindelijk geraakten zij toch in het grootouderlijk huis, waar zij zich te buiten gingen aan krentebollen en chocolademelk. Omoe lag half bezwijmd in een hoekje van de paardenharen kanapee, maar Opa was inmiddels thuis gekomen, veel roder en opgewekter dan gewoonlijk, en hij had onmiddellijk de taak overgenomen. Hij wist hen al gauw in verrukking te brengen door zijn zuiver nabootsen van dierengeluiden: hanen, katten, honden, paarden en koeien, tot Tineke Dockx riep 'Een olifant, Opa!' Dan moesten zij even wachten, zei hij en ging de kamer uit. Bij het terugkomen bonsde hij zwaar op de deur en zij riepen: 'Binnen!' maar hij wachtte nog een hele poos, zodat zij stil werden en wat kriebelig. Toen dan opeens de deur openvloog, gilden de meisjes zo hard zij konden en de jongens staarden sprakeloos. Marius zag wel met zijn eerste blik hoe dit monster was samengesteld, maar toch geraakte hij wat onder de indruk, omdat het zo echt leek. Opa had een donkergrijze pantalon over zijn hoofd gehangen. Eén pijp hing neer als slurf; de andere had hij slordig rond zijn hals gewikkeld, wat het idee gaf van een zware kop met flaporen. Hij hield zijn handen kruislings onder zijn oksels verborgen en diep gebukt kwam hij op zware voeten de kamer binnen. Langzaam en ake-

lig bewoog hij zijn hoofd heen en weer, zodat de slurf begon te slingeren en scheen te leven. Zo ging hij dreigend, onder vreselijk geloei en geblaas op Tineke af, die achter de kanapee kroop en schreeuwde als een jong varken. 'Jan schei uit,' kreunde Omoe. 'Ze doet het in haar broek.' Daarop wendde hij zich tot Marius, maar deze wilde niet bang worden en riep: 'Poeh, die olifant heeft niet eens 'n staartje!' Weer ging Opa even de kamer uit en kwam terug op dezelfde indrukwekkende manier, maar nu achterstevoren. In de keuken had hij de gasslang van het komfoor gerukt en haar vastgeklemd onder de trekkers op de rug van zijn broek. En toen hij dit staartje nog liet kwispelen, rolden zij over de vloer... In al dit bedrijf was het veel later geworden dan voorzien was en Marius kwam in het donker thuis. Al van verre zag hij, dat er gerij stond voor het huis van Velleman & Ross en hij stak over naar de verboden kant van de weg. Dichterbij gekomen, herkende hij het huurrijtuig van Lange Kobus, die gewoonlijk aan het station staat om de reizigers op te wachten. Toen reeds kende Marius alle paarden van de stad, de meeste zelfs bij naam. Hij besloot te wachten, want hij dacht, dat het niet al te lang zou duren, anders had Lange, die immers te boek staat als een voorbeeldig koetsier, wel de deken over zijn paard gelegd in deze kille, vochtige wind. Nu het al zo laat was, kon er wel wat bij, meende Marius, en thuis konden ze niets zeggen, omdat Opa hen zo lang had bezig gehouden. In het donkerste plekje, dat hij vinden kon, ging hij achter een boom staan en moest zich verzetten tegen zijn angst. Thuis was hem steeds grote schrik bijgebracht voor dronkemannen. En die liepen er nu genoeg. Na enkele minuten kwamen de krentebollen en de chocolade bijna weer naar boven, toen op korte afstand een man zo hartverscheurend stond te braken in de sloot langs de weg. Bovendien werd hij zeer koud en juist wilde hij het opgeven, toen de deur openging. Er was een zwak, roodachtig licht, een onderdrukt gegiechel van vrouwen en een mannenstem, die onverstaanbaar lalde. Het volgende ogenblik herkende Marius tot zijn schrik de schim van Oom Pius. De groene hoed met het jagersveertje en de fiere breedte der schouders in de excentrieke raglanjas konden hem niet bedriegen. Maar zijn oom was niet alleen, hij had de handen vol aan een mijnheer, die zo dronken was, dat zijn benen hem begaven, en die nu begon te zingen van Japie is getrouwd. De twee geraakten met enige moeite over de drempel en de deur werd kort op hun hielen gesloten door een stevige dame, die zich waarschijnlijk juist aan het kleden was

geweest en halfklaar op dit relletje was toegeschoten, want haar armen en haar schouders waren nog bloot. Oom sprak met diepe stem, overredend en haast smekend, maar er gromde een toon van onderdrukte woede door dit gemompel. Dan zag Marius wie de dronken mijnheer was: Dieudonné Moerman! En daar begon 'Tjeu', zijn rug tegen een der kastanjes geleund, langzaam door de knieën te zakken. 'Kobus!' riep Oom Pius gedempt en de koetsier, die al van de bok was geklommen schoot te hulp. Samen hieven zij Mijnheer Moerman in het rijtuig en Oom Pius ging daarbij zeer fors te werk. Toen deze na een zware zucht ook was ingestapt, hoorde Marius hem vóór het dichtslaan van het portier nog snauwen: 'En nu hou je verder je smoel, verrekte dweil!'

Over mijnheer Moerman is er in de huiselijke kring altijd heel wat te doen. Hij is van voorname afkomst en nogal rijk. Zijn vader was bij leven kantonrechter en vormt nog altijd een soort legende van vroomheid en aanzien. Hierop wordt steeds gedrukt om het contrast te verhevigen. Tjeu is (een beetje beneden zijn stand, naar men zegt, maar zij mag hem hebben!) getrouwd met Reinilda Verberk, de beste vriendin van moeder. Als jonge meisjes zijn zij samen op een nonnenkostschool geweest in België en bij wijlen spreken zij, half voor de grap, samen nog Frans, maar houden het niet lang vol. Tante Reinilda is heel mooi, vindt Marius. Haar gezicht is zo zacht als dat van een gekleurde heiligenprent en hij kan haar onverdroten aanstaren, hoe lang haar bezoek ook duurt. Haar ogen staan zo goedig en geduldig, dat hij er zelf rustig van wordt en zich braaf voelt. Reinilda is veel te goed, zegt moeder, zijzelf zou dat zaakje wel anders aanpakken. Met het zaakje bedoelt zij natuurlijk Tjeu. Moeder is altijd kwaad op hem, maar in zijn aanwezigheid lijkt zij niet zo zeker van zichzelf. Dan noemt zij hem plechtig Dieudonné en is haast eerbiedig, in ieder geval beleefd, evenals vader, die trouwens altijd even vormelijk is, maar toch al gezegd heeft, dat er met dit heerschap geen verstandig woord te wisselen valt. Voor Donschot is Tjeu Moerman het wandelend monument van verveelde onverschilligheid. Ofschoon hij geen regelmatig drinker is, lijkt hij altijd half wezenloos van de drank. Schuifelend sleept hij zich langs de straat en zelfs op een rechte stoel schijnt hij meer te liggen dan te zitten. Zijn ogen staan halfdood achter hangende oogleden. Hij heeft een trek van verachting langs zijn mondhoeken, spreekt lallend en nauwelijks verstaanbaar, ook bij volmaakte nuchterheid. Niets ter wereld is in staat

hem belang in te boezemen. Geeuwend gaat hij door het leven, zonder enige liefhebberij, behalve dat hij elk kwartaal een paar dagen stapeldronken wordt en lichte schandalen veroorzaakt. Wanneer heel Donschot verrukt is van een toneelstuk in Musis Sacrum, zegt Tjeu, dat hij zich kapot verveeld heeft, alsof hij ooit iets anders doet. Toen de beroemde Pater Borromeus in een volgepropte kerk de gelovigen een uur lang had laten sidderen, schrok Tjeu aan het eind van de preek wakker door het oorverdovend lawaai der honderden stoelen, die op hetzelfde ogenblik werden omgedraaid. Hij wist niet zo gauw waar hij was en begon te applaudisseren. Een keer dat vader geruime tijd vol geestdrift had uitgeweid over de wonderen van een nieuwe machine, lalde Tjeu met zijn kille grijs: 'Waar je plezier in hebt.' En tot moeder: 'Charlotte, hij krijgt zeker een stoommachientje van Sinterklaas?' Aanvankelijk vond Marius deze onaandoenlijke houding het toppunt van mannelijkheid en een paar dagen lang probeerde hij de manieren van mijnheer Moerman na te bootsen, als hij eraan dacht. Toen hij ook begon te lallen, maakte moeder met een paar klinkende klappen een eind aan het spel... Marius keek het rijtuig na en trachtte vergeefs er iets van te begrijpen. Dweil, had Oom Pius gezegd, verrekte dweil. En dat terwijl hijzelf even goed in dat rare huis was geweest. Stond het zo slecht aangeschreven, omdat er te veel gedronken werd? Maar Oom Pius was nuchter genoeg en bovendien is dronken-woorden niets bijzonders, het gebeurt in alle kroegen van Donschot. 'Politie-en-zatlap' is een geliefd spel onder de jongens. Wat voor plezierige zonden waren er nog meer? Hij ging de tien geboden Gods na en de vijf geboden der Heilige Kerk, heel zijn heilig strafwetboekje. Dat er met dolken door hosties werd gestoken, kon hij niet aannemen, dat was geen vermaak. Afgoderij was allang uit de mode, behalve bij wilde volksstammen. Godlasteren? Onzin, de ergste godslasteraar was in vijf minuten uitgevloekt. Maar het zou overspel kunnen zijn. Lange tijd heeft hij niet geweten wat het was, tot hij eens in de catechismus de tien geboden had opgezegd en meteen zijn vinger opgestoken om aan mijnheer Tiebosch te vragen wat overspel betekende. Mijnheer had diepe rimpels getrokken, een tijdje nagedacht en dan gezegd, dat het een grote zonde was tegen het Heilig Sacrament des Huwelijks. En direct was hij over iets anders begonnen. Kort daarna hoorde Marius weer een verhaal van Broeder Celestinus over de oude heidenen, die bij het dobbelen alles verspeelden, zelfs hun vrouw en kinderen. Dit was natuur-

lijk tegen het Sacrament des Huwelijks en nu wist hij het: overspel was spelen, dobbelen of kaarten, om veel te grof geld. Hij had al gelezen van speelholen, waar een speciale spel-duivel zijn netten spande en zijn slachtoffers in het verderf stortte. Was het daar een speelhol? Maar Oom Pius had een erge hekel aan kaarten en alle andere spelletjes. Goed voor mensen, die hun hersens niet beter kunnen gebruiken, placht hij te zeggen... Dan was er nog onkuisheid, die zich voor Marius bepaalde tot je blote dingetje laten zien en al wat maar enigszins verband hield met ontlasting. Voor grote mensen was dat natuurlijk te flauw om los te lopen... Hij gaf het op. Uit de donkere verte kwam weer dronkemansrumoer aangalmem. Dronken kerels wilden altijd vechten en trokken dadelijk hun mes. Elke Zondag lag er bloed voor de huisdeur van Dokter Schouten en tijdens de kermisdagen werd er gewoonlijk iemand doodgestoken... In een plotselinge mismoe-digheid, die kinderen overvalt aan het eind van een dag vol uitgelatenheid, stak hij de straat over. Geen hoop, dat hij nog wat tijd zou kunnen winnen met zijn verhalen. Maar hij trof het niet slecht. Moeder was in haar slaapkamer om zich te kleden voor een avond van kermisvermaak en vader zal al op zijn Zondags en in zijn beste stemming bij het vuur met de krant en een sigaar. Hij vroeg zelfs of mijnheer zich had weten te amuseren. Marius begon met het toneelstuk, maar moest al gauw gewaar worden, dat hij weinig gehoor vond. Toen hij echter van Opa vertelde, lachte vader dat hij schokte en kon er niet genoeg van krijgen. Hoe Omoe het had gevonden en of Tineke het echt in haar broek had gedaan. Moeder kwam haastig op deze vrolijkheid af, nog bezig haar kleed vast te haken. En toen hij voor de tweede maal een uitgebreid relaas gaf, schudde zij glimlachend het hoofd. Dit succes steeg hem naar het hoofd, hij deed komiek en begon boe-kerig te spreken. 'Omoe was ineengestort op de kanapee en gaf geen tekenen van leven meer.' Vader lachte tranen, maar moeder trok de wenkbrauwen samen en begon zure vragen te stellen. Of zij dat arme mens niet te moe hadden gemaakt, of hij niet te hard geschreeuwd had en beleefd was gebleven. En hij had de wijste moeten zijn, aan de anderen zeggen, dat het niet aanging Omoe nog eens met heel die troep rond de kermis te laten sjouwen, in al die drukte... Als laatste middel begon hij weer aan de kindervoorstelling, maar het duurde niet lang of vader nam zijn krant weer op. Bij zoiets zou Marius de moed verliezen. Het grote drama, dat zich vandaag voor zijn ogen had afgespeeld, bracht deze grote men-

sen tot geeuwen. Voor hen was alleen belangrijk, dat Opa flauwe kinderspeltjes had uitgehaald. Zouden zij verstaand staan, als hij vertelde van Oom Pius en Mijnheer Moerman? Even aarzelde hij, maar schrok van zichzelf. De ervaring had hem al te goed geleerd, dat het beter was te zwijgen over dat huis... Juist op het oogenblik, dat moeder na een blik op de pendule reeds ontsteld haar mond open deed, kwam Oom Pius nogal ruw binnenvallen en blies de lange adem uit van een geplaagd mens, die eindelijk zijn hart kan luchten. 'Nou, ik heb dat vrachtje aan huis bezorgd. Als je zo'n karweitje voor me weet -' Moeder viel hem dadelijk in de rede: 'Dus ik had het wel goed gezien! Maar je hebt toch zeker niet laten merken waar je hem vandaan hebt gehaald?' Oom Pius trok de schouders op en keek in wanhopige berusting naar vader. 'Jawel', spotte hij dan. 'Ik heb daar eens voor mijn plezier een viool tegen een boom kapot geslagen.' Daarop kreeg hij zijn neefje in het oog. 'Wel Marius, drukke dag gehad?' Dit was het sein. Zelfs vader kwam half over-eind en het werd een wanordelijke vlucht. Dat hij vergat zijn oom een hand te geven, wat anders grote opschudding verwekte, werd nu niet eens opgemerkt. Zo juist was hij nog middelpunt van belangstelling, nu opeens een weggejaagd hondje. Woedend smeed hij met de deur en stommelde ru-moerig de trap op. Maar de nieuwsgierigheid was hem te sterk. Hij ging op de bovenste treden zitten en trok voorzichtig zijn schoenen uit. 'Het ergste wat je kan overkomen,' hoorde hij zijn oom zeggen. 'Dat je met een broodnuchter gezicht in zo'n bezopen bende terecht komt. Er zaten nog drie andere kerels - Néé, Lotje, doe geen moeite. Ik kende ze lekker niet... Maar ze waren allemaal even géééstig. En lachen, mijnheer, schaterlachen! Daar zou je bij dood vallen.' Moeder vroeg iets, waarvan Marius verstond: 'met een van die vuile wijven?' Als hij zelf zulke woorden gebruikte, kreeg hij een draai om zijn oren. 'Mm-néé', antwoordde Oom Pius nadenkend. 'Dat geloof ik niet. Ik heb voor hem afgere-kend met de madam van het spul, want daartoe had hij al geen benul meer. Het was alleen drank. Vijf flessen cham-pagne, alstublieft, en nog wat kleingoed, likeurtjes en zo. Waarschijnlijk was hij al hard geraakt, toen hij daar binnen-zwaaide.' Moeder was hees van afschuw, om de tien woorden riep zij: Bah! Weer vroeg zij iets en haar broer grinnikte: 'O-la-là! Dat is niet voor kuise oortjes geschikt; wat zeg jij, Frans? Dat meisje is veel te nieuwsgierig voor haar leeftijd.' De heren lachten en moeder was verontwaardigd. Even roe-

zemoesden de stemmen onverstaanbaar dooreen en dan heel opeens werd het doodstil... 'Reinilda?' zei Oom Pius en zijn stem klonk vermoeid. 'Reinilda was natuurlijk weer even gelàaten als altijd. Ze vond het zó vriendelijk van me en ze was me zó dankbaar. En over die slampamper begon ze te moederen als een ziekenzuster. Smeekte hem bijna op haar knieën dat hij wat zou eten; zij zat al heel de tijd te wachten met een gebraden duifje. Toe nou, Dieudonné, het zal je goed doen... Die vrouw is mij te edelaardig. En dat is erg, weet je. Een normale man kan op den duur niet leven met een heiligenbeeld.' Nu werd moeder kwaad en sprak duidelijk genoeg. Wel ja, zo werd de hele wereld op haar kop gezet! Met een door en door goede en fatsoenlijke vrouw als Reinilda konden de heren niet leven. Neen, je moest een canaille zijn en een beetje de snol uithangen om gewaardeerd te worden... Nu stooft vader op. Of zij zich alstublieft een beetje wilde matigen; wat waren dat voor uitdrukkingen! Moeder pruttelde voort, nu wat meer beduusd, maar vader sneed haar weer de pas af: Dat was géén onzin! Hij had alle respect voor Reinilda, had zelfs graag met haar te doen, maar hij geloofde toch ook niet, dat hij het op den langen duur met haar zou volhouden. Een vrouw moest op tijd eens uit haar slof kunnen schieten, als zij daar reden toe had, en misschien ook wel eens zonder reden. Hier in huis was daar geen gebrek aan en dat was juist heel goed, stil maar, Charlotte! Zij had tenminste niet te vrezen, dat hij, als getrouwde kerel nog wel, naar de overkant zou lopen om voor de verandering eens wat minder heilige vrouwspersonen te ontmoeten. Want je kon van alles te veel krijgen, weet je! Een hemelse goedheid als die van Reinilda was in staat het beste huwelijk kapot te maken. Het was veel beter geweest, dat ze vanavond bij wijze van spreken het gezicht van haar lieve Dieudonné had opengekrabd, dan dat ze hem achternaliep met gebraden duifjes... Er viel een mukkende stilte, want moeder had altijd hetzelfde beweerd en kon zichzelf niet gaan tegenspreken. Dan zei Oom Pius: 'Nou Lotje, ik zal maar niet aan Tante Pia vertellen waar je mij vanavond naar toe gestuurd hebt.' Vader had weer groot plezier, maar aan moeders geluiden was te horen, dat zij wel wat in verlegenheid was. Nu begreep Marius, dat moeder Mijnheer Moerman aan de overkant had zien binnengaan en hem Oom Pius had nagezonden om hem daar weg te halen. Dat was heel zeker een goed werk, ja het was zelfs een plicht zijn evennaaste voor zonde te behoeden. Maar Tante Pia mocht het niet weten! Was het dan zo erg?...

Nog diezelfde herfst, toen alle bladeren waren gevallen, werd Marius vlak bij huis voorbijgereden door Oom Pius, die met zijn geweer tussen de knieën achter op de dogkar van de heren Tuerlings zat. Oom lachte van oor tot oor en wuifde met de volle lengte van zijn arm naar een juffrouw van Velleman & Ross, die uit het venster van het dakkapelletje hing en al even uitbundig zijn vriendelijkheid beantwoordde. Hij was er zo in verzonken, dat hij niets of niemand anders meer zag, niet Marius en zelfs niet Kapelaan Berkelaar, toekomstig pastoor van de nieuwe kerk, die gebouwd werd aan de Genekantse straat. In wel wat geforceerde ontzetting sloeg Mijnheer Berkelaar het tafereel gade, met snelle rukken van zijn hoofd keek hij beurtelings naar Oom Pius en naar de juffrouw, tweemaal, driemaal, als kon hij zijn ogen niet geloven. Eindelijk verloor Oom Pius haar uit het oog, waarop hij zich onmiddellijk wendde naar de heren Tuerlings op de voorbank. Zo reed de dogkar verder, zonder dat hij zich van enig kwaad bewust kon worden. Marius wist zeer goed, dat dit een erge zaak kon worden, want zijn oom hield toen voor de architecten Grijspeerd regelmatig toezicht op de bouw van de nieuwe kerk en had schier dagelijks wrijvingen met Mijnheer Berkelaar. Dit bouwwerk was een grote gebeurtenis in de familie. De firma Jan Dockx & Zonen had ervoor ingeschreven, maar het was gegund aan een veel goedkopere aannemer, die door Opa 'een gevaarlijke stielbederver' genoemd werd. Als dit potje niet ging aanbranden, zei hij, zou hij op zijn oude dag nog een ander vak moeten gaan leren. Schoenmaker!... Ook de architecten hadden zich duidelijk achter het oor gekrabd. Het gevolg was geweest, dat de gunning enige tijd werd aangehouden en Mijnheer Berkelaar hemel en aarde ging bewegen om Jan Dockx & Zonen de bouw te laten uitvoeren, maar dan voor de zelfde prijs als die van de stielbederver. Hiervan was Opa een ogenblik sprakeloos geweest. Stond hij dan algemeen te boek als zwakzinnig? Aan Tante Pia, die voor de kapelaan vocht en zich opwond, had hij te verstaan gegeven, dat het allemaal goed en wel was: een grote eer en een goed werk en een hoge plaats in de hemel, maar het ging veel te ver boven zijn stand. Zo rijk was hij eenmaal niet en hij zou het aan die waaghals moeten overlaten zijn beste broek te scheuren aan dit karweitje. En daar was het bij gebleven, ofschoon de kapelaan op het laatst zeer onvriendelijk was geworden en gezegd had, dat het de firma geen goed zou doen. Opa had toen aangeboden over deze uitlating eens met de bisschop te gaan spreken, maar hierop was Mijn-

heer Berkelaar niet ingegaan... De Gebroeders Grijspeerd zagen het grote voordeel, dat zij in Donschot steeds iemand bij de hand konden hebben, die zij mochten vertrouwen, en engageerden hun oud-leerling om een oog te houden op het werk. Zij hadden het juist zeer druk, konden niet overal tegelijk zijn en vreesden het ergste. Opa, die door het een en ander een grote hekel had gekregen aan de nieuwe parochiekerk van de Heilige Johannes Baptista, had nog gewaarschuwd: Aan dat zaakje was geen eer te behalen; het móést spaak lopen en als het hem te doen stond, zou hij er fijntjes voor bedanken. Oom Pius was van dezelfde mening, maar vond, dat hij niet met goed fatsoen kon weigeren. Bij Grijspeerd was hij om zo te zeggen van de familie... En hij had er al gauw spijt van gekregen. Voortdurend moest hij de aannemer in bescherming nemen tegen de dwaze eisen van de aanstaande pastoor, die overal iets tegen aan wilde bouwen en van plan scheen de kerk eens zo groot te maken voor hetzelfde geld. De stielbederver zag, nu het te laat was, het onheil langzaam maar zeker naderen en trachtte bij alles het bestek te ontduiken, maar Pius Dockx was niet blind en met de Grijspeerd's viel niet te spotten. Materialen werden afgekeurd, voltooide gedeelten afgebroken en herbouwd. Het was daar spartelen tegen de beul, had Oom Pius al gezegd, akelig om aan te zien. En hij kreeg de ruzie van weerskanten. Een bloedzuiger van een bouwheer, vast overtuigd, dat hij alles voor niets kon krijgen, en steeds aan 't chicaneren om gratis meer werk, want dat ging immers in één moeite door en God zou het lonen. Zijn Eerwaarde was bovendien helemaal geen liefhebber van de familie Dockx, probeerde hem kwijt te raken en de Grijspeerd's moesten om de haverklap een brandje blussen. Aan de andere kant een veel te kleine aannemer met grootheidswaan, maar wijs genoeg om achteraf uit te vinden, dat hij als een rat in de val zat. De vent deinsde voor niets meer terug, hij zou een kerk van karton bouwen, als hij de lengte kreeg. Het was daar een compleet zothuis; soms wist je niet of je moest lachen of schreien. Toen onze aannemer na veel gewring zijn eerste termijn had uitbetaald gekregen, legde hij het werk stil en verzamelde al zijn werklui in De Zwarte Ruiter om de overwinning te vieren. Dat was om half vier op Zaterdagmiddag. Het begon heel statig; een vorst onthaalde zijn onderzaten. Om half zes waren de kerels onder leiding van mijnheer de patroon, die op tafel stond te dirigeren, een koorzang aan 't uitvoeren: 'En Jan-Baptist gaat nóóit verloren, falderalderiere...'

Hoe kon Oom Pius zo vriendelijk zijn met een van dat huis,

terwijl hij toch zelf Mijnheer Moerman had weggehaald uit die bezopen bende, uit dat spul?... Och, dit was eigenlijk niets bijzonders. Thuis werd gescholden op Milly van het Telegraafkantoor en op straat werd zij meer dan beleefd gegroet. En onlangs had hij van enige afstand gezien, dat vader zijn aarts-vijand, de papa van Karel Altinck, tegenkwam op hetzelfde trottoir. Met ingehouden adem stond hij te staren, maar de heren hadden voor elkaar de hoed afgenomen met een grote zwaai en een hoofse buiging... Nu moest het toch veel ernstiger zijn, dacht hij. Nu Mijnheer Berkelaar zo kwaad had gekeken en het toch al pik-en-pook was tussen die twee, zou Oom Pius er niet zo gemakkelijk afkomen. En hij kreeg gelijk. Reeds de volgende middag tegen schooltijd, toen hij juist even in het washok was om zijn Turks kromzwaard op te bergen, kwam Oom Pius wat opgewonden de poort ingelopen. Tot vader, die in jacquet en bolhoed een fietsband repareerde, riep hij al van ver, dat hij goddank ontslagen was uit dat gekkenhuis! Een donderende ruzie gehad en hij was er formeel buitengestamp!.... Marius trok zich terug achter de deur van het washuis en keek door de kier... 'Moet je horen!' ging Oom Pius verder. 'Ik heb immers met de kermis Tjeu Moerman hier van de overkant gehaald en we dachten dat er geen haan naar gekraaid had? Neen Frans, dat was te veel verlangd van Donschot. Het is wel degelijk genoteerd, hoor! Ik ben toen eerst de Lange Kobus gaan halen en ik heb hem precies verteld waar het om te doen was. Vlak bij de deur, in het donker, ben ik uitgestapt en voor zover ik kon nagaan, heeft niemand me gezien. De Lange zei ook, dat er geen sterveling in de buurt was. Bij het weggaan precies hetzelfde. We hebben hem een-twee-drie in het rijtuig gelazerd en er was geen levende ziel te bekennen. De fuifnummers, die ik aantrof, waren totaal onbekenden en ze kwamen van de kanten van Breda, want om de twee woorden zeiden ze 'ee'. De Lange heb ik al gesproken en hij verzekert me, dat hij niet gekletst heeft. En dat is waar, dat is algemeen bekend. De Lange zal nooit zijn neus voorbij praten, dat hoort bij zijn vak.'

'Ik wil het graag aannemen,' zei vader. 'Maar wat heeft dat met die kathedraal van jullie te maken?'

'Alles. Dat wil zeggen: het was de laatste druppel. Vanmorgen kwam hij op me afstormen met een vurigheid, die me verbaasde. Hij verlangde weer iets krankzinnigs en ik zei voor de zoveelste keer: dat gáát niet, mijnheer... En waarom niet?!... Ten eerste valt het ver buiten het bestek, zodat er een aparte begroting voor opgemaakt moet worden. En ten twee-

de is het zowel bouwkundig als esthetisch een misdadig plan... Hij zette een dikke krop en zei, dat hij in zijn eigen kerk zelf zou uitmaken wat esthetisch was. Maar waarom kon daar niet doodsimpel in plaats van dat stuk blinde muur een uitbouw-tje gemaakt worden voor een kapelletje? Ik zei: Om dat te kunnen begrijpen, zou u eerst een jaartje bouwkunde moeten studeren... Gewoonlijk kon hij het met zo'n antwoord wel doen. Hij liep dan kwaad weg, probeerde het nog eens bij een van de Grijspeerd's en kwam er niet meer op terug. Maar nu begon hij te stotteren van woede. Hij verweet me, dat ik hem in alles opzettelijk tegenwerkte en wel uit broodnijd, omdat de kerk niet was gegund aan de oude heer. De aannemer was veel meegaander dan ik, steeds bereid om aan zijn wensen tegemoet te komen, maar ik ketste alles af. En nu was het afgelopen; hij wenste niet langer mijn brutaal optreden en mijn grote mond te verdragen. Ik deed hem beleefd opmerken, dat ik tenminste sprak over dingen waarvan ik verstand had en dan konden we in het midden laten wie van ons beiden de grootste mond had. Hij wond zich nog meer op en van het ene woord kwam het andere, tot hij zei, dat ik trouwens helemaal niet de aangewezen persoon was om mee te werken aan de bouw van een heiligdom. Toen dacht ik, dat het heiligdom in zijn hoofd was geslagen, maar neen, hij had een goede reden -'

Vader stak een vinger op. 'Nu voel ik iets aankomen,' zei hij. 'Precies. Iemand die een leven leidde als ik, iemand die zo familiair was met die verdierlijkste wezens, die mesthopen, die dit en die dat van dat schandelijk huis aan de Hagenburgse weg -'

Vader wierp het hoofd in de nek en schaterde. 'Daar ga je met je goed gedrag!'

'Terwijl hij dat zei', ging Oom Pius voort, 'was hij dicht bij me komen staan. Hij stak zijn neus vooruit tot op twintig centimeter van mijn gezicht en trok ogen of hij wilde zeggen: Krimp je nu nog niet in elkaar van schaamte?... De situatie was al komiek genoeg, maar tot overmaat moest ik opeens aan die slappe Tjeu Moerman denken en daar proest ik het uit, recht in zijn gezicht... Dat was het einde. Hij wilde me onder geen voorwaarde meer bij zijn kerk zien. Ik zei, dat het juist dit was, waar ik al maanden naar verlangde, en had de eer hem te groeten... En zo ben ik daar nog juist op tijd weg, want er gaan gekke dingen gebeuren. Als ik was gebleven, zou heel Donschot er niet aan twijfelen, dat Pius Dockx met zijn vitten en chicaneren die arme aannemer had geruïneerd.

Uit broodnijd...

Marius werd bang, dat hij te laat op school zou zijn en druilde ongezien weg langs de keuken en het erf van Cruyssens.

De volgende dagen was het huis vol gefluister van familieleden. Uit hetgeen Marius opving, moest hij afleiden, dat Oom Pius voor de verandering een aureooltje had gekregen. Tante Pia, aan wie men wel een verklaring moest geven voor het schandaal, dat haar petekind was weggejaagd bij de bouw van een godshuis, vertederde zich tot tranen toe. Hoe edel van de jongen, dat hij zich niet had willen verdedigen om Reinilda te sparen! Zij had altijd wel gezegd, dat hij ondanks alles een goede inborst had. Ja, hier op aarde werd de deugd niet beloond. Met al zijn goede bedoelingen ging haar arme Pius nu gebukt onder de schande van een ander. En zou Marius niet eens buiten gaan spelen?... Ditmaal ging Marius prompt en zonder trekkebenen de deur uit, want hij moest zich goed houden om dat 'gebukt-gaan' van Oom Pius. Maar al spoedig bekwam hem een taaie onbehaaglijkheid. Nu was hij de enige van de familie, die beter wist! Dit geheim liet hem niet met rust; hij voelde zich eenzaam en hulpeloos. Zonder het op verre na te kunnen formuleren werd hij zich bewust, dat het leven beheerst wordt door leugens, die zich niet meer laten uitroeien, omdat zij zoveel mooier en boeiender zijn dan de povere waarheid. Verbeeld je, dat hij een poging deed het schone misverstand op te helderen. Hij huiverde reeds bij de gedachte aan de storm, die boven zijn hoofd zou opsteken, wanneer hij de illusie van Tante Pia en haar hofhouding zou willen verstoren. En het kon eenvoudig niet. Ten eerste was het klikken en nog wel tegen Oom Pius. En dan, zodra 'dat huis' uit de verte werd aangeduid, moest hij zich doof en idioot houden. Soms dacht hij eraan zich te bevrijden door enkel aan Oom Pius de onthulling in 't oor te fluisteren. Maar ook dit vond hij te gewaagd. Zelfs zijn oom zou grote ogen opzetten, als bleek, dat Marius enig begrip had omtrent Velleman & Ross. Waarom zou iemand niet mogen bonjouren naar een juffrouw van dat huis?...

De heren Grijspeerd zonden een leerling-architect uit Hagenburg, die de taak van Pius Dockx overnam. Een paar maanden later was de aannemer zoek. Hij woonde in een dorp van de Langstraat en was op Zaterdagavond niet thuisgekomen, ofschoon dezelfde morgen het werk was onderbroken door een harde vorst. Eerst de volgende Woensdag werd hij gevonden, hangende aan een steigertouw op een der gewelven. In het dodenhuisje van het Maria-Gasthuis had men een dag

nodig om het lijk te laten ontdooien, voor men het kon uitkleden. Oom Pius wenste zich geluk. Goed, dat hij daar al een tijd weg was, anders was hij het geweest, die de arme duivel had opgehangen, als een echte beul...

Hiermee was Jan-Baptist wel niet verloren, maar toch voor lange tijd stilgelegd. De nalatenschap van de stielbederver werd failliet verklaard en de curator kon niemand vinden, die de voltooiing onderhands wou aannemen. Voor de tweede maal moest men tot een openbare aanbesteding overgaan. Door de schrikwekkende verhalen, die over dit werk de ronde hadden gedaan, waren de aannemers wat huiverig geworden en schreven dus zeer hoog in. Mijnheer Berkelaar zag zich genoodzaakt een nieuwe bedel-kampanje in te richten. Maar intussen was de malaise uitgebroken; er werden grote verliezen geleden en het geld kwam zeer traag binnen. Zo zag hij dag voor dag het gunstig bouwseizoen verlopen, hij wond zich op en bij zijn bedeltochten ging hij steeds lomper te werk. Van huis uit had hij al geen sterke zenuwen en door al dit geharrewar kreeg hij een inzinking, die hem voorlopig in een rusthuis deed belanden. De bisschop maakte hiervan gebruik een andere kapelaan te belasten met het beheer van de verdere bouw. Toen eindelijk, op het laatst van Augustus het werk kon worden hervat, viel er al op de eerste dag een opperman dood als gevolg van het weggenomen steigertouw, dat voor galkeloos had gediend. Oom Pius zei, dat er niet veel zegen op die kerk scheen te rusten, en Tante Pia werd voor de zoveelste keer kwaad op hem. Toch rustte zij niet voor het onrecht was hersteld. Na een greep in haar schatkist ter ere van de Heilige Johannes Baptista kreeg zij gemakkelijk gedaan, dat haar Pius weer werd uitgenodigd zijn diensten ter beschikking te stellen.

* 6 *

Na de prille ervaring van Marius is de winter een trieste tredmolen van regen en duisternis, van natte voeten en eindeloze uren van onvrijheid onder de scherpe ogen van zijn moeder. En de korte glorie van verse sneeuw en schaatsenrijden vindt hij veel te duur betaald. Eigenlijk doet hij niets dan wachten, vier, vijf maanden lang. Al zijn opstellen spelen op een schone zomermiddag.

Toch schijnt dit seizoen wat sneller te verlopen. Er gebeurt tenminste het een en ander. Wel een paar weken lang wordt

Oom Pius door heel Donschot wel niet vierkant uitgejouwd, maar het scheelt niet veel. Men lacht en schudt wijs het hoofd als over een kind. Want hij, die toch te boek staat als een der meest kundige en toegewijde jagers uit verre omtrek, welkome gast bij partijen van zeer uiteenlopende soort, heeft iedereen versted doen staan door de verwittiging dat hij zijn laatste schot heeft gelost! En het was geen ijdel woord, want tegelijk heeft hij heel zijn uitrusting van de hand gedaan, zijn kostelijke geweren, weitassen, groene kleding en alle andere snuisterijen, die aan de jacht herinnerden, zijn hond Loeks alleen uitgezonderd. Zelfs de fazantenveertjes heeft hij driftig van zijn hoeden gerukt... En waarom? Ja, dat is belachelijk. Uitgenodigd voor een grote jachtpartij in de Acht Zaligheden, op een woest en afgelegen terrein, had hij geheel onvoorzien, met een moeilijk schot en bij slecht licht, een ree neergelegd! Ook in de Acht Zaligheden gebeurt dat niet iedere dag en niemand had zelfs aan een ree gedacht. Van alle kanten kwam men op deze zeldzame buit aanstormen, Pius voorop. Toen hij zich over de ree boog, leefde zij nog. Zij keek hem aan en bleef hem aankijken, alleen hem, tot zij eindelijk haar kopje neerlegde. Er was groot rumoer om hem heen. Hij was de held van de dag, hij werd gefeliciteerd en op de schouder geslagen. Maar de held was opeens stil en saai geworden. Later heeft Marius hem aan vader horen zeggen, dat hij zich voelde alsof hij een kind had vermoord. Telkens opnieuw moest hij aan die lieve ogen denken... Daags na de jachtpartij kwam hij thuis op een onfatsoenlijk uur, dronken, maar vooral ziek. En de volgende dagen rustte hij niet voor hij al zijn tuig had uitverkocht...

Moeder heeft altijd zeer somber gedaan over de jachtlust van haar broer. In besloten kring geliefde zij het stropen te noemen en voorspelde, dat het vroeg of laat op gevangenis zou uitloopen. Maar nu sprak zij van aanstellerij en zuchtte. Plezierig, een openbare zot in de familie!... Vader vond het niet zo kinderachtig, hij kon het zich wel voorstellen. Had zij in een dierentuin wel eens goed naar de ogen van een ree gekeken? Iets mooiers bestond er niet in heel de natuur. Je zou zo'n diertje dadelijk mee naar huis nemen om het te vertroetelen. 't Was eigenlijk maar een laf gedoe, die hele jacht! Hierbij gaf hij dadelijk toe, dat hij geen recht van spreken had. De konijntjes en patrijzen van Pius waren hem altijd wonderwel bekomen en als hij dacht aan die laatste fazantenhaan, gaar gestoofd in een nest van zuurkool, ging zijn maag wijd openstaan. Maar dat nam niet weg...

Marius die zich had geschaamd over zijn oom, voelde zich nu wat opgemonterd. Maar dat vader de jacht een lafheid noemde, bracht hem in verwarring. Jagers werden in al zijn boeken van avontuur opgehemeld als stoere, dappere kerels, die een lofwaardig wonderwerk verrichtten: de edele jacht! Bij het zien van een geweer begonnen zijn handen te tintelen en wanneer hij dat van Oom Pius mocht vasthouden, ook al was het ontladen, waande hij zich plotseling een wezen van hoger orde. Het sprak vanzelf, dat hij later een beroemd jager zou worden, een kampioen. Nu begon hij te twijfelen. Ja, hij moest wel toegeven dat er weinig moed voor nodig was die bange beestjes, die liepen voor hun leven, met één vingerdruk dood te schieten. Hoe konden ze dat edel noemen? Als het nu grote, gevaarlijke roofdieren waren, leeuwen, tijgers, krokodillen en reuzenslangen... Later, als hij rijk was, zou hij dus naar de warme landen moeten reizen; daar was tenminste nog edel jachtvermaak te beleven. Dan zouden het gevechten zijn op leven en dood en telkens zou hij het winnen op een haar af... Intussen moest hij zich ergeren, omdat moeder en de tantes zo zorgelijk de hoofden bijeenstaken over de vraag, wat Oom Pius nu zou gaan uithalen, in plaats van jagen. Alsof hij een moeilijk kind was en niet helemaal wijs. Zij wisten al, dat hij uit de opbrengst van zijn wapens en uitrusting weer een *vracht* boeken had aangeschaft! En Tante Pia was het al gelukt de gevaarlijke zending eens na te zien. De meeste boeken waren heel grote en zagen er duur uit, vol platen en tekeningen van gebouwen, dus dat zou niet zo veel kwaad kunnen. Voorlopig had zij nog niets kunnen vinden van die goddeloze Franse schrijvers, waartegen altijd gepreekt werd, Rousseau en Voltaire en Jean Jacques en hoe dat vuil volk heten mocht. Maar er kwam haast iedere dag wat bij. En hij was alweer een paar keer gezien met Milly van het Telegraafkantoor, open en bloot in de volle Hoogstraat!... Dan, op het laatst van Januari, is er de verhuizing van Karel Altinck naar de Hagenburgse weg. Sedert Marius had gezien, hoe vader en Mijnheer Altinck voor elkaar groetten als twee edellieden, kon hij niet aannemen, dat de oude vete ernstig genoeg was om een formeel verbod uit te lokken. Toch heeft hij de komst van zijn nieuwe vriend met subtiële beetjes aangekondigd. Karel Altinck zei dit, Karel Altinck deed dat en al spoedig sprak hij kortweg van Karel. Slechts één keer heeft moeder in een van haar wankelende humeuren gezegd, dat hij het opeens zo hoog scheen te zoeken, waarop hij met een geringschattend rukje van zijn schouder heeft geantwoord, dat

Karel een doodgewone knul is en helemaal geen opschepper. Ja-ja, daar wist zij alles van. En over enkele jaren werd hij niet meer aangekeken door zijn trouwe vriend; let op haar woorden. Toen zij zou oud was als hij, waren er op haar pensioonaat ook van die dametjes, die heel de dag letterlijk aan haar lijf plakten, die in haar poëzie-album hartroerende verzen schreven over eeuwige vriendschap en die haar enkele jaren later niet meer kenden, al waren zij languit over haar heengevallen. O nee, ruzie was er niet geweest. Waarom dan wel? Omdat zij maar de dochter was van een aannemer, terwijl hun papa burgemeestertje was van Lutjebroek of Sotteghem, hetzij pennelikker op een ministerie in Brussel of in Den Haag. Hij kon beter bij zijn soort blijven!...

Marius was er somber van geworden. Hij wist al, dat grote mensen elkaar afwogen als op het weegschaaltje van een apotheker. Voortdurend probeerden zij elkanders kas op te maken, afgaande op de omvang van het bedrijf, op rijtuigen en paarden, op huizen en dienstboden. Maar deze berekeningen werden weer doorkruist door iets moeilijks. Sommigen waren immers volstrekt niet rijk, integendeel, maar zij behoorden tot zulk een voorname familie, dat zij het wonen van mensen, die zeer rijk waren maar van opgekomen volk. Heel Donschot maakte grappen over de berooidheid van de jonge baron, de griffier van het kantongerecht. Zij noemden hem een kale neet, maar toch werd hij schier met geweld in de rijkste huizen binnengehaald. Dit werd dan 'de naam' genoemd, ofschoon iedereen zei, dat hij liever de centen had en de naam hem kon gestolen worden. Soms werd er hartelijk gelachen om al dit petieterig standsverschil, vooral wanneer het zich dorst voor te doen onder de zeer smalle gemeente. Zo mocht Wieske Peters, zoveelste dochter uit het armzaligste schoenmakerswinkeltje van de stad, niet vrijen met Harry Daverveld, die toch klerk was op het kantoor van de rijke Mijnheer Wittemans. Omdat zijn vader politie-agent was, een bedelaar met blinkende knopen, naar het woord van de fiere schoenlapper, van wie op zijn beurt gezegd werd, dat hij groen zag van armoe... Ja, dit werd belachelijk gevonden, maar wanneer het er op aankwam, deed iedereen eraan mee. Moeder die zo aan 't schimpen was geweest op de dametjes, die haar te licht hadden bevonden, hield er dezelfde manieren op na. Zij was zelfs geneigd haar neus op te trekken over Frits Lejeune, noemde hem 'Die jongen van de pikeur' en achtte hem niet veel bijzonders, omdat zijn vader bij de soldaten was geweest. Deze grote mijnheer zat hoog te paard

met een gezicht of heel Donschot van hem was, maar moest zijn hand ophouden voor een weekloontje... Marius was erdoor ontgoocheld. Steeds had hij Mijnheer Lejeune beschouwd als een held uit zijn Indianenverhalen en een dwaze eerbied gehad voor zijn rijkunst, zijn mooie commandostem en zijn fiere houding. Ook had hij hem voor tamelijk rijk gehouden, want wie in Donschot hield acht paarden? Op zulke ogenblikken kon Marius zijn moeder niet goed uitstaan; zij ontstal hem het ene sprookje na het andere. En hij triomfeerde over haar, toen hij even later van Oom Pius vernam, dat Mijnheer Lejeune wel het gebouw huurde van de Rijvereniging, maar overigens heel de manege voor eigen rekening en met eigen paarden exploiteerde... Jegens Frits was zij nogal effen, zelfs een tikje voornaam. Als hij er was, mocht Marius niet gelijk gewoonlijk al spelende zijn boterham uit de vuist eten; zij moesten als twee deftige jongens hun handen wassen en achter een bordje aan de gedekte tafel gaan zitten...

Marius heeft erom wakker gelegen, toen Karel voor het eerst zou komen, samen met Frits, om te gaan spelen op de boerderij. De twee zouden hem alleen maar komen halen. Maar het liep heel anders dan hij vrezen mocht, sedert hij de raad had gekregen bij zijn soort te blijven. Moeder die 's morgens nog zeer kortaf was geweest, scheen nu opeens wel even vrolijk als op een Zondag, wanneer er bezoek was geweest en port gedronken. Zij maakte zelfs grapjes. O, was dit nu Karel? Zij had al veel van hem gehoord, ja haar oren hadden er soms van getuit. En zij zag dadelijk, dat hij lang niet zo'n wild beest kon zijn als die twee anderen... Hierbij wreef zij de wilde Frits, die zich in haar bijzijn nauwelijks dorst te roeren, eens ruw en speels over zijn gemillimeterde schedel. De jongen bedierf het bijna, doordat hij zo verbaasd stond te kijken. Marius was wel aangenaam verrast, maar toch een beetje verlegen met deze aanstellerij. Karel was zeer beleefd en volkomen op zijn gemak. Hij vond deze grote, ouderwetse keuken zo gezellig... Marius herademde, toen zij naar de boerderij trokken. Bij Cruyssens was men juist aan het karnen, wat Karel nog nooit gezien had. Op gevaar van gebrande vingers gristen zij de kleine varkens aardappelen uit de overvolle, nog stomende voederketel. Zij moesten nog gepeld worden en waren veel fijner dan gewone aardappelen. Dan snuffelden zij alles af, de zolders en de stallen. Onze Spits werd tegen de raten opgehitst. Als oude paardenkenners bespraken zij de hoedanigheden en gebreken van de merrie Karlien. Zij zouden alle drie wel boer willen zijn, hereboer, wel te verstaan.

Maar varkens zouden zij dan niet willen houden; die viezeriken stonken te veel... Dit werd gehoord door Anna, die hen uitlachte. Geen varkens? En wat deden de hereboeren dan met hun karnemelk? In de sloot gieten? En met al het ander afval van de hereboerderij?... Marius stond op het punt haar grof te gaan plagen om de anderen te laten zien hoe goed hij hier thuis was. Maar hij bedacht zich intijds en gaf haar braaf gelijk. Zij was nog steeds niet vergeten, dat hij zich de Man van de Geit had genoemd en kon er op de pijnlijkste momenten aan herinneren...

De middag vloog om en toen het begon te schemeren, werden zij door Liza geroepen voor de boterhammen. Marius had weer hartkloppingen. Het hinderde hem, dat Geertje nog niet naar bed was en flauwe kinderpraat uitsloeg tegen Karel, die deed alsof hij het nog leuk vond. Het ontging hem niet, dat haar schortje nog stijf in de plooiën zat en dat zij een Zondagse strik in heur haar droeg. Er was ook met meer zorg gedekt en er waren extra dingen, zoals die nieuwerwetse preskop, waarvan hij een grote afkeer had, maar die er toch wel feestelijk uitzag. Moeder zei, dat ze hier maar moesten eten, omdat Mijnheer Altinck de keuken zo gezellig vond. Waarom begreep zij wel niet, maar ieder zijn smaak. Zij had meer dan genoeg van de oude rammelkast... Karel hield voet bij stuk. Nooit van zijn leven was hij ergens geweest waar het zo gezellig was. Die glimmende pompkranen en al het andere koperwerk. De grote, zwart-en-witte plavuizen, als op een oud schilderij. En die kanjer van een schouw met de blauwe tegeltjes. Jammer, dat er geen open vuur was... Moeder gaf een bescheiden gilletje. Een open vuur, dat kwam er nog aan te kort. Vond hij het zo niet boerachtig genoeg?...

Tot hiertoe verliep alles zonder onheil, behalve dat Frits er zo verloren bij zat. Maar dan werd het bloemstuk voltooid, doordat Oom Pius kwam binnenvallen als een ware wildeman. En nu was het gedaan met de deftigheid. Hij brulde 'ha-håå!' hij sloeg de jongens beurtelings op het hoofd met een lange rol blauwdrukken en moeder, die zich oudergewoonte na één afkeurende blik van hem had afgewend, op haar achterste. Vooral deze laatste slag gaf een mooie, holle plof. Zij begon te mopperen van schandaal en zot spektakel en hier onderwijst men de jeugd in goede manieren. Alleen Marius hoorde het; de anderen gierden het uit. En hij was geschrokken, lachte tegen heug en meug. Was zijn oom dronken? Om zich moed te geven bracht hij

zich te binnen wat moeder en de tantes reeds ettelijke keren hadden gezegd over Oom Pius en de drank. Dat hij – God zij geloofd en gedankt! – naar alle apperentie nooit zo dronken kon worden, dat het schandaal gaf. Nam hij maar één druppel te veel, dan werd hij steeds bij volle verstand en in zijn grootste vrolijkheid opeens stil en bleek en zo ziek, dat hij niets beters verlangde dan ongemerkt te kunnen verdwijnen. Stel je voor, dat het anders was, zeiden ze dan. Och lieve hemel, dan was het leed niet te overzien geweest... Intussen gaf Liza een snerpande kreet, omdat Oom Pius haar door de hele lengte van de keuken zijn rol naar het hoofd smeet, gevolgd door zijn hoed. Dan greep hij Geertje onder de oksels en gooide haar omhoog tot aan de balken van de zoldering. Het was een hels lawaai. Het volgende ogenblik zat hij aan tafel, griste Marius de boterham uit de hand, beet er een grote hap uit en gaf hem terug. Terwijl hij zat te kauwen, begon moeder weer te knorren over zijn manieren. Hij zei, dat ze naar de nieuwe pastoor van Jan-Baptist moest gaan, als ze wat te reclameren had. Dat was nu eens een ventje, dat zijn wereld kende. Vandaag was de nieuwe pastoorij opgeleverd en aanvaard en Mijnheer Pastoor had voor de gelegenheid zijn afgetobde architecten en aannemers een glas versterkende wijn geschonken. Er waren namelijk ook pastoors, die zo'n feest vierden met de wijwaterkwast. En dat zij hem nu gauw een boterham gaf met een grote kop koffie, anders sloegen 'wij, mannen' haar keuken kort en klein... Zo ging het verder en de jongens schaterden om alles wat hij deed of zei. Eerst nu kon Marius van harte meedoen, hij was gerustgesteld. Het was immers voornaam met een pastoor wijn te drinken. Daarvan werd men natuurlijk ook niet dronken, alleen grappig. Moeder scheen hetzelfde te denken, zij ontspande zich en lachte zelfs, maar dan meer om de pret van de jongens dan om de dwaasheden van haar broer. De koffie scheen hem wat tot bedaren te brengen en het onderhoud bleef wel vrolijk, maar verloor veel van zijn onstuimigheid. Hij bracht ook, tot vreugde van Marius, de schuchtere Frits aan het praten over de paarden van de manege en liet hem in den brede het ongeval vertellen van Juffrouw Wijn-gaards, die op de Beekse hei in volle galop over de kop was gegaan met Tommy. En hij wist te vertrekken op een hoogtepunt, een ogenblik dat zij lam van het lachen over de tafel leunden. Toen ook de jongens naar huis gegaan waren, was Marius doodmoe van de spanning. En opeens ging het als een warme lichtstraal door zijn wezen, dat hij het meest op heel de

wereld van Oom Pius hield. Nu schaamde hij zich, dat hij ooit aan hem had kunnen twijfelen. Dit was de enige volwassene aan wie hij wat had. Vader was altijd op reis of had het te druk. De andere broers van moeder, de ooms Hubert, Jacques en Jan, waren stil en stug en altijd even ernstig. Zij keken over hem heen, zeiden hoogstens: 'Ha, mijnheer Marijnen!' en moesten steeds zijn voornaam vragen. Nu heeft Marius dan ook vier en twintig volle neven en nichten, enkel in Donschot. En die avond droomde hij zich, dat hij onder deze hoop een bijzondere plaats innam bij Oom Pius. Of kwam het alleen omdat vader en oom zulke goede vrienden waren? De twee zijn destijds, kort na de komst van vader in Donschot, al gauw de beste kameraads geworden en zo is vader met moeder in kennis geraakt. Als zij over deze goede tijd praten, maken zij moeder altijd kwaad door te zeggen: 'Wat was zij tóén lief!' En hoe fel er ook geschimpt werd, vader nam het altijd voor hem op. Dit zou waarschijnlijk wel de reden zijn waarom Oom Pius meer aandacht besteedde aan Marius dan aan de andere vier en twintig. Hij zou het anders willen: een verknochtheid door eigen verdienste... Moeder gooide zijn overpeinzingen overhoop door te zeggen, dat die Karel Altinck een echte jongeheer was, die zijn manieren kende. Je kon dadelijk zien, dat hij van beter soort was... Van beter soort? Dit sloeg natuurlijk op Frits Lejeune, misschien wel op hemzelf. Waarin zouden zij de minderen zijn van Karel? Op school was Frits toch iemand, die ontzag inboezemde. Hij werd ook door de verwaandste heerschappen zonder bedenking aanvaard, ja zelfs achterna gelopen. Ofschoon hij zich niet uitsloofde, was hij altijd bij de tien of twaalf besten van de klas en kreeg gewoonlijk een tweede prijs. Hij wist uitstekend zijn woord te doen, zonder opschepperij, muntte uit in alle spelen en weinigen van zijn grootte konden zo hard lopen of waren zo sterk en moedig. Nog zeer klein, reed hij al naast zijn vader door de stad op een grote pony en droeg dan een lange, nauwe rijbroek met sous-pieds, een paar kleine damessporen en een zwart-fluwelen jockey-petje. Dan stonden alle mensen te kijken, de ogen mild van bewondering. Alle jongens benijdden hem, ook de rijksten... Moeder moest altijd zeuren en zijn plezier bederven. Ten slotte wist zij er niets van... Toch bleef het gif in hem smeulen toen hij enkele dagen later in de straatdrukte van het middaguur Oom Pius inhaalde, begon hij weifelend en voorzichtig te peilen naar hetgeen die ervan dacht.

‘In het algemeen heeft je moeder wel gelijk,’ vond zijn oom, ‘maar het kan ook anders. Als jouw vriendje opgroeit tot een verwaande stommeling, zal het wel gaan zoals je moeder het voorspelt. Domheid en hovaardij gaan meestal samen. Iemand, die uit zichzelf niet veel betekent, wil zich toch graag wat inbeelden en probeert zich te verheffen op zijn geld of zijn afkomst. En dan ben je hem te min, ook al steek je in karakter en beschaving torenhoog boven hem uit. Dat is dan helemaal geen verlies, want in werkelijkheid is hij jou te min. Maar is hij je gezelschap waard en jij het zijne, dan ligt het aan jou. Als jij begint met je de mindere te voelen van een jongen, die toevallig Altinck heet, zal het zeker mislopen, want dan kan hij op de duur ook geen respect hebben voor jou. Stel je voor, dat hij je mee naar zijn huis neemt en je gedraagt je daar verlegen en onhandig, je laat duidelijk zien, dat je helemaal niet op je gemak bent en je zelfs misplaatst voelt in die omgeving. Zo’n houding gaat op de zenuwen van die mensen werken. Zij zien, dat het boertje zich bij hen niet thuis voelt; de verhouding wordt steeds stroever en ze laten je schieten. Niet direct uit verwaandheid, maar van wege de ondraaglijke stemming, die je zelf hebt veroorzaakt. Als jij niet met volle overtuiging kunt zeggen: ik ben geen haar slechter dan Karel en zijn boerenfamilie is geen haar beter dan de mijne, kun je beter meteen van de relatie afzien... Ik ben dikwijls genoeg in dezelfde situatie geweest. Je weet wel, dat ik herhaaldelijk gevraagd werd voor de jacht bij Baron van Rixtel op het kasteeltje van Maaldonk, en het was daar altijd een ijselijk voornaam gezelschap. Maar het accordeerde goed, want ik voelde mij helemaal niet de mindere van die heren. Als ik mij met hen vergeleek, vond ik, dat een architect, die zijn vak kent en nog wat meer, minstens zo goed is als een blauwbloed, die alles wat hij waard is van zijn vader heeft geerfd. De meesten waren trouwens heel plezierige mensen, al wisten zij over het algemeen niet veel. En —’ Hier onderbrak hij zichzelf, zwaaide joviaal naar een werkman en zei: ‘Dag Willem!’ Tot verbazing van Marius nam de man niet eens zijn pet af, hij stak lachend een vinger op en riep: ‘Ha, dag Pius!’ in plaats van ‘Mijnheer Dockx’. Een doodgewone werkman, zonder boord!

‘Kijk,’ zei Oom Pius. ‘Hier heb je toevallig een levend voorbeeld. Willem is meesterknecht bij Hofman en de beste schrijnwerker, die ik ken. Maar hij is meer, hij is een kunstenaar in zijn vak. Als hij een tekening van een meubel krijgt uit te voeren, verbetert hij op zijn eigen houtje het ont-

werp. Aanvankelijk deed hij het gestolen, hij smokkelde hier een centimeter, daar een paar millimeter, tot de verdeling en de verhoudingen zo zuiver in evenwicht waren, dat het wel leek of er een klein wonder was gebeurd, wanneer het stuk klaar was. Nu doet hij het openlijk en niemand zal het hem beletten. Hofman is iemand met smaak, maar Willem heeft juist nog wat meer, precies dat kleine moeilijke beetje, dat zijn baas mist. Lang niet iedereen kan dat zien, of liever aanvoelen. Ik wel, en Hofman ook. En Willem weet wat hij waard is, hij voelt zich de mindere van niemand, van geen paus en van geen keizer. Ik drink graag een glas bier met hem en vind het een eer, dat hij me bij de voornaam noemt. Wij voelen ons gelijk en kunnen wat van elkaar leren. Dan is het van geen belang meer, dat ik wat meer dubbeltjes in mijn zak heb dan hij, dat hij een pet op heeft en ik een hoed, dat zijn vader een arm wevertje is op een fabriek en de mijne een gezeten aannemer, een stijve burger.'

'Maar u moet toch geen meubelen maken, oom.'

Van ongeduld klakte Oom Pius met de tong. 'Moeten, moeten... Als jij enkel in beweging komt voor hetgeen je moet, zul je het niet ver brengen. Ik moest niet beeldhouwen en ik moest ook niet architect worden. Vroeger heb ik grote ruzie gemaakt, omdat ik geen opleiding kreeg voor beeldhouwer, en ik werd dus uit armoe maar architect, omdat het er vlak naast ligt en ik toch iets moest doen. Het heeft zo moeten zijn, want nu denk ik er anders over. Langzaam maar zeker begon ik te vermoeden, dat ik juist niet genoeg talent had voor de beeldhouwkunst. Ik kon iets maken, dat over het algemeen goed werd gevonden, maar ik werd steeds geplaagd door de angst dat er een kleinigheid aan mankeerde, dat uiterste beetje, dat het grote verschil maakt. Op zeker ogenblik -'

'Sloeg u daarom dat beeld van Opa kapot?'

'Juist, Marius! Dat heb je goed begrepen. Alles of niets! Je vader begreep het ook, omdat ik er met hem dikwijls genoeg over gesproken had. Hij was het niet met me eens, maar hij had er in ieder geval begrip voor. Overigens verklaarde heel de familie me stapelgek, maar dat was niet de eerste keer. Intussen was ik gaan geloven, dat ik meer gevoel en aanleg had voor de bouwkunst. Ik leer nog iedere dag wat bij en nu ben ik zo goed als overtuigd, dat ik in de architectuur iets groots kan bereiken. Dat wil zeggen: als ik ooit de kans krijg, wat lang niet zeker is in de bouwerij... En nu ben jij zo slim geweest om te zeggen, dat ik niets met meubelen te ma-

ken heb. Als je even had nagedacht, had je kunnen weten, dat meubelen ook tot de bouwkunst horen. Een huis is ten slotte maar een kast om in te wonen en een kast is een huisje om iets in te bewaren. Tafels en stoelen en al het huisraad, tot glaswerk toe, zouden door een goed architect moeten zijn ontworpen. Al wat we gebruiken zou de mooiste vorm en de sierlijkste lijn moeten hebben, want het heeft maar één doel: het leven wat aangener of tenminste wat draaglijker te maken. Maar dat is allemaal nog veel te moeilijk voor jou -'

Marius, die zich tot hiertoe zo vereerd had gevoeld, werd woedend. 'Ik begrijp ieder woord, verdomme nog toe!' riep hij. 'Ik begrijp honderd keer meer dan ze thuis geloven; ze doen allemaal net of ik een sufferd ben!'

Hij schrok van zijn eigen brutaliteit, maar tot zijn opluchting begon zijn oom te lachen en sloeg hem op de schouder. 'Zo mag ik het horen. Dat is mannentaal.'

Marius schaamde zich een beetje. Om het goed te maken zei hij op nederige toon: 'Maar één ding begrijp ik toch niet goed. U hebt het altijd over verhoudingen en verdelingen. Wat bedoelt u daarmee?'

'Dat is een gemene strikvraag, want ik weet het zelf niet. Of beter gezegd: ik weet het wel, maar kan het niet uitleggen, ik kan het alleen voelen. Dat gevoel lijkt veel op een geur. Iedereen zal zeggen, dat een roos lekker ruikt. Maar vertel jij nu eens, waarom een geur aangenaam is. Dat kan niemand. Of iets een zuivere kunstvorm heeft, kun je niet bewijzen, je kunt het alleen te weten komen door jarenlang kijken en vergelijken en de meningen te horen van mensen, die er ook een kijk op hebben. Jij en bijna alle andere mensen hebben nooit goed naar een huis gekeken. Dat kan ik wel bewijzen. Hier is het huis van Dokter Schouten. Je hebt er honderden keren naar gekeken, maar je hebt het eigenlijk nooit gezien. Zeg me maar eens wat je eerste indruk is, als je deze gevel ziet.'

De ogen van Marius zochten ijverig heel het vlak af.

'Nee,' zei Oom Pius, 'je moet niet naar kleinigheden zoeken. Het heeft niets met bouwkunst te maken. Deze gevel is slecht; de verdeling lijkt op niets. Ik vraag alleen maar de eerste indruk en daar hoef je maar heel even voor te kijken.'

'Het lijkt zo helder,' weifelde Marius.

'Prachtig, Marius! En dat zeg je de eerste keer goed: Het lijkt maar zo. Want de stenen zijn vuil genoeg en onze brave dokter moet nodig eens laten schilderen. Het huis ernaast is veel nieuwer, maar toch lijkt de oude gevel frisser en beter verzorgd, ook veel voornamer. Waar ligt dat nu aan?'

Marius spande zich in, maar kon het niet vinden. Hij kreeg er een kleur van.

'Je hoeft niet zo ongelukkig te kijken,' troostte Oom Pius, 'want maar weinig mensen zullen het weten. Het ligt eenvoudig aan het glas. In alle ramen staat spiegelglas, maar niet het gewone. Dit is nog eens extra geslepen en gepolijst. Je ziet, dat de overkant er zuiver in weerspiegeld staat, zonder de breuken en vertrekkingen, die je hebt bij gewoon spiegelglas. Dat is heel het geheim. De strakke glans van dit soort glas knapt de hele gevel op... Wel, dat is genoeg voor de eerste les. Ik heb het idee, dat je nog zult leren kijken, als we zo voortgaan.'

Marius vreesde, dat het onderhoud hier zou eindigen. Hij kon er niet genoeg van krijgen. Dat zijn oom met hem sprak als met een gelijke, gaf hem een ongekennde streling. Het was alsof hij zich met wonderlijke snelheid voelde groeien.

'Maar we hadden het over Karel,' probeerde hij.

'En je bent nog niet overtuigd?'

'Maar oom! Heel Donschot zal toch zeggen, dat die van Altinck meer zijn dan wij.'

'Heel Donschot zal ook zeggen, dat ik meer ben dan de meesterknecht van Hofman, maar Willem en ik weten beter en dat is het enige waar het op aan komt. In wat zou jij minder zijn dan die jongen van Altinck? Al het geld van de wereld maakt van een muilezel geen renpaard.'

'Maar ze hebben het altijd over de naam en de afkomst. Moeder zei zelf al, dat Karel van beter soort is.'

'Wat afkomst betreft heb jij zeker niet te klagen... Kom, ik zal je een geheim verklappen. Maar ga er niet mee geuren, want dan wordt je uitgejouwd. En spreek er ook thuis niet over, Marius! Je moeder zou zeggen, dat ik je de kop op hol wil brengen. Het is iets waarop je vader ook nooit zal zinspelen en daar heeft hij gelijk in, hij kent Donschot wel een beetje... Nu dan, bereid je voor op de schok. Je grootmoeder Marijnen staat hier in 't land te boek als een gewone Maria-Theresia Dohle, maar dat is ver van compleet. In werkelijkheid heet ze Dohle von Gruenenbach en zij is een authentieke Oostenrijkse gravin, alstublieft. Wat zeg je van zo'n afkomst? En dat is zo gekomen: Haar vader, dus jouw overgrootvader, zag bijtijds in, dat hij geen geld genoeg had om daarginds voor graaf te blijven spelen. Hij trok naar Holland, gooide onderweg de graaf en de Gruenenbach overboord en begon een ijzergieterij in Vlissingen als een simpele Mijnheer Dohle. Heel verstandig van die man... Dus je vader is om zo

te zeggen half van adel en jouw bloed is nog voor vijf en twintig procent blauw. Je bent een kwart-graaf en daar kan de familie Altinck niet tegen op. Zij stammen af van de boeren, zoals iedereen trouwens. Allemaal onzin. Van belang is alleen hoe je zelf bent. Tob dus maar niet langer over je afkomst en zie dat je 't bolwerkt. Tot ziens, kwartjesgraaf!

Oom Pius maakte er weer een grapje van, maar dat van Oma Marijnen moest waar zijn, wist Marius. Altijd heeft hij moeten geloven, dat zij iets bijzonders was, heel anders dan iedereen van de familie. Oma is nogal klein en zó dun, dat de tantes er aanhoudend om kunnen lachen, vooral wanneer moeder met de handen aangeeft hoe dik de 'queue' wel is, die Oma altijd moet dragen, anders zakken al haar rokken af. Marius moet wel aannemen, dat een magere vrouw belachelijk is, ofschoon hij niet weet waarom. Oma gaat zeker niet gebukt onder dit gebrek, zij is altijd even opgeruimd en vriendelijk voor iedereen. Zij heeft een smal gezichtje onder een zwaar kapsel, dat de kleur heeft van een verse ijzerbreuk, een neusje met een voornaam, strak boogje erin, hoge wenkbrauwen en ogen vol van belangstelling, die steeds vragen of alles goed gaat met u. In haar aanwezigheid wordt er nooit gelasterd, want zij vindt iedereen charmant en wil geen kwaad horen van wie ook. En dan zeker niet van Oom Pius, die haar altijd het hof maakt, wat haar op een beschaafde manier doet kirren. Hij noemt haar de enige dame van Donschot. Marius komt vrij veel bij haar. Zij woont op de Markt, boven de lakenwinkel van Snoeck, in een brede, lage voorkamer met drie ramen. Al van heel ver ziet hij aan een grijs vlekje achter het linkerraam, dat zij thuis is. Het is haar grijze kroeskop, waarop een ruitvormig ding is gespeld van paars met wit, iets raars, dat te veel is voor een lapje en te weinig voor een mutsje. Als hij haar kamer binnenkomt, wordt hij steeds getroffen door de vriendelijke geur, die er hangt en die zo precies bij haar past. Deze is zeer samengesteld; het sterkst is die van thee. Dan is er nog wat van lavendel en van halfvergane eau-de-cologne, met juist een klein beetje walm van het oliepitje onder de theepot om het huiselijk te maken. Op kille dagen komt er dan nog iets bij, waarom eveneens grote pret heerst in de familie. Oma heeft immers altijd een zakje tabak in voorraad en strooit er wat van in de vuurtest van haar stoof. Deze geur doet haar denken aan de tijd, dat Opa Marijnen nog leefde. Oom Pius plaagt haar door te zeggen, dat het maar een foefje is om de sigarenrook goed te praten. Zij heeft stiekem een vrijertje en stopt hem gauw in

de klerkast, wanneer er iemand komt... Marius heeft zijn grootvader Marijnen niet meer gekend. Zijn portret hangt aan de wand in een gestoken, ovale lijst, zwart met een binnenrandje van mat goud. Op deze foto heeft hij grijzende bakkebaarden en een vurige strenge blik. Een paar knopen van zijn vest staan los, zodat er een stukje van zijn hemd te zien is. Marius vond het zeer slordig, tot Oma zei, dat toen de mode zo was... In haar kamer is alles ook heel anders opgesteld dan bij de gewone mensen. De grote tafel, die toch bij iedereen in het midden staat, heeft zij tegen de wand gezet en erboven hangt een krans van portretten, miniatuurtjes en silhouetten. Doordat er zoveel ruimte overblijft, lijkt de kamer veel statiger. Oma zit bij het linkerraam, aan de rand van een groot, gebloemd vloerkleed, op een beklede verhoging van een tiental centimeters, anders kan zij niet goed in het spionnetje kijken. Op dit podium zetelt zij in een crapaud van rode pluche met balletjes en heeft een klein, rond tafeltje bij haar elleboog. Met de grote vlakke van het tapijt aan haar voeten lijkt het of zij daar zit te tronen als het vergeten vorstinnetje van een te loor gegaan prinsdom. Telkens wanneer Marius over het lege vloerkleed stapt, moet hij geloven, dat zij wat meer betekent dan de meeste mensen, en onbewust doet hij zich bij haar altijd wat beter voor dan hij is. Ook al komt hij drie keer op een dag, telkens is zij opnieuw verrast en vindt het steeds even charmant, dat hij haar eens komt bezoeken. Zij heeft ook altijd iets lekkers voor hem uit een zwart gelakt trommeltje, dat versierd is met guirlandes van vergeetmij-nietjes. En zij is er steeds op uit hem Frans te leren. Al van de tijd, dat de Franse les begon, kwam hij graag met zijn huiswerk bij haar en soms verbeterde zij het zo kunstig dat Broeder Dionysius zei: 'Dat is wel goed zo, maar dat heb je niet uit je zelf.' Wanneer dan zijn thema verbeterd was, zette zij de les voort in de vorm van een spelletje. Zij wees op een stuk huisraad en vroeg: 'Qu'est ce que c'est que celà, mon cher?... As... as...', hielp zij dan. 'Assiette!' gilte hij trots. Dan hield zij voor de grap haar handen tegen haar oren en trok verschrikte ogen. Wat was dat nu voor een antwoord, fi donc, mon Marius! Hij moest zeggen: 'C'est une assiette, ma chère grand'mère.' Hierbij zette zij een overdreven lief stemmetje op, maakte er nog een hoofse nijging bij en zij hadden samen de grootste pret. Zo is het gekomen, dat hij niet alleen uitmunt in het papieren Frans van de school, maar het ook voldoende spreken kan voor een simpel buurpraatje. Als moeder en Tante Reinilda hun kostschooltaaltje nog eens op-

halen, betrapt hij hen de laatste tijd op fouten en lacht hen uit. Nu acht hij zich gelukkig, dat Oma dit spelletje jarenlang met hem heeft gespeeld, want hij zal wel eens bij Karel aan huis moeten komen en dan zal de Brusselse Mama wel Frans spreken...

Kwartjesgraaf, had Oom Pius gezegd. Marius begreep wel waarom. Het was een waarschuwing temeer. 'Kwartjesgraaf' zou zijn bijnaam kunnen worden, als hij niet zorgvuldig zijn mond hield over zijn adellijke grootmoeder. Hij zou het aan niemand verklappen, zelfs niet aan Frits en Karel... En Oom Pius mocht het dan onzin noemen, Oma scheen opeens een heel ander wezen geworden. Wel had Marius haar steeds boven de andere vrouwen uit zijn kring gesteld, maar nu was hij met reden trots op haar, vooral omdat hij de enige was uit de stam Dockx, die enig recht op haar kon doen gelden. Hij besloot haar wat vaker te gaan bezoeken en haar dan te laten vertellen van toen zij klein was en misschien nog op een kasteel woonde. Of was het een ijzergieterij?

★ 7 ★

Op deze derde Donderdag valt er al van de vroege morgen een kleine, dichte regen en het is zo donker, dat in de klas de gaslampen worden aangestoken. Vandaag zal het dan gebeuren. Karel heeft wat aarzelend aan Marius gevraagd of hij zin heeft vanmiddag te komen spelen. Frits is al een paar dagen weg, met zijn moeder naar Venlo om een grootvader te begraven. Kort na twaalfen komt Marius met Karel aan het huis van de familie Altinck en zij staan bij de voordeur nog even te schelden op het stinkweer, dat je altijd hebt op een vrije middag, wanneer er tegen het wazige raam wordt getikt. Enkele ogenblikken later wordt de deur opengedaan door een dienstmeisje, dat er al niet zo piekfijn meer uitziet, zij draagt geen wit mutsje. Of Marius even wil binnenkomen en zijn voeten vegen. Karel wordt kwaad en snauwt, dat zij zoiets niet heeft te zeggen. Dan komt de Mama uit de voorkamer. Zij draagt een lang, los kleed van glinsterende, roodachtige kleur, dat Marius een moment doet denken aan de dames van Velleman en Ross. Het ziet er zeer rijk uit, met borduursels en witte randen van dons. Van voren valt het even open over een onderrok van lou-

ter kant. Nu heeft hij al zijn aandacht nodig. Hij staat met de pet in de hand op de mat en wil haar een hand geven, maar zij ziet het niet. Zonder opzet, moet hij aannemen, want zij is druk bezig het omslag van een visitekaartje dicht te plakken. En zij is overstelpend vriendelijk. In ratelend Frans zegt zij, dat hij dit aan zijn moeder moet geven. Het meeste ervan verstaat hij wel en op de goede ogenblikken zegt hij: oui madame, merci madame, certainement madame. Zij ruikt zeer lekker, maar nogal sterk en terwijl zij lacht, laat zij zoveel mogelijk tanden zien. Moeder lacht nooit met haar mond zo wijd open, zeker niet als er eigenlijk niets te lachen valt, zoals nu. Opeens ziet hij, dat Karel zeer rood is geworden en van verlegenheid geen raad schijnt te weten. Als hij het kaartje heeft aangenomen – merci beaucoup, madame! – gelukt het hem haar eindelijk een hand te geven. Au revoir, madame! Eerst noemt zij hem 'mon ami', nu zegt zij voor de verandering 'mon petit' en als hij weer naar Karel kijkt, wendt deze verschrikt zijn ogen af. Marius weet, dat zij nu allebei moeten denken aan de luitenant in de Beekse Duinen, die hen aansprak met 'jongetjes'. Maar reeds heeft naast hem een blote arm uit een wijde, wiekende mouw de verlossende deur opengetrokken en hij stapt naar buiten, de pet nog in de hand. Tot ziens, Karel!... Op straat voelt hij wel, dat zijn hart sneller klopt, maar ook, dat hij zich bijlange niet heeft aangesteld als een beschaamd boertje, zoals Oom Pius vreesde. En hij moet toegeven, dat het zonder de aanmoediging van zijn oom waarschijnlijk niet zo goed was afgelopen. Maar hoe kwam Karel, die zich toch bij Marius thuis de eerste keer al zo vrij en zeker bewoog, opeens zo zenuwachtig? Om die flauwe tralala met het kaartje? Of vanwege dat rare kleed? Misschien om allebei... Intussen rent hij als een postpaard naar huis en komt met groot geweld de keuken binnenvallen. Een briefje van Mevrouw Altinck! Van wie?! Van Mevrouw Altinck, de moeder van Karel! Hij staat te trillen van ongeduld, want moeder blijft met open mond een poosje staren op het kaartje, dat hij haar toesteeft. 'Hemelse vader', zegt zij dan verveeld, 'wat een plechtigheid!' Hij herinnert zich nu, dat het een van haar sombere dagen is. Het begint ermee, dat zij, recht uit haar slaapkamer, aankondigt, dat heur haar vandaag niet wil zitten en dat zij geen oog heeft dicht gedaan. Verder zucht zij de hele dag, wordt helemaal niet kwaad, maar kan om niemendal gaan huilen. Bij deze stemming past haar grote schort met de fladderende schouderstukken.

Toch ziet hij haar liever zo, dan in zo'n kermisachtig kleed als dat van Karel's moeder. Zo'n ding heet peignoir, als hij het goed verstaan heeft uit haar gesprekken met Tante Reinilda. Beiden zijn dan op een heftige manier van mening, dat het hoogst ordinair is je in zo'n ding te vertonen buiten je slaapkamer. Voor vrouwen moet alles even moeilijk zijn, vindt hij... Eindelijk heeft moeder het briefje opengescheurd met een haarspeld en terwijl zij leest, beweegt zij geluidloos de lippen. 'Alsjeblieft', zegt zij dan en blaast verachtelijk door haar neus, 'je bent officieel uitgenodigd.' Hoe snel hij ook leest, hij telt dadelijk drie kanjers van fouten. Zou moeder dat niet gezien hebben? Zij schijnt diep na te denken, haar handen gesteund op het aanrecht, en ziet er zeer bedreefd uit. Hij meent, dat haar ogen al rood worden. Ofschoon hij van ouds deze buien kent, is hij toch nooit eerder zo getroffen geweest door de uitdrukking van haar gezicht en haar houding, want het is of alle moed uit haar is weggevloeid. Een ogenblik is hij zelfs bijna bereid Karel en zijn moeilijke familie maar te laten waaien. Dan zegt zij halfverstaanbaar, in één lange zucht: 'Ik kan niet alle slagen voor je opvangen; je zult zelf moeten ondervinden hoe plezierig de mensen...' De rest sterft weg met haar adem... Hij vindt het belachelijk. Slagen opvangen voor hem? Dat is de omgekeerde wereld. Is hij dan niet de aangewezen man om te vechten voor haar? Hij zal zichzelf wel redden, hij is voor niets of niemand bang... Het briefje heeft hem wat overmoedig gemaakt. Er staat in schoonschrift op gedrukt: *Madame Maurice Altinck* en hieronder is in een onbeholpen hand geschreven: 'serait très heureuse si Mme Marijnen voudrait lui envoyé le petit pour passé l'après-midi et resté à souper'. Dat komt nota-bene uit Brussel en spreekt heel de dag Frans, dat het knettert. Oom Pius had wel gelijk. Voor zoiets hoeft hij geen hartkloppingen te krijgen... Kordaat weigert hij dan ook andere kleren aan te trekken. Dat zou aanstellerij zijn, want Karel is ook maar in zijn gewone schoolplunje hier gekomen... Op zo'n dag heeft moeder weinig strijd lust, daarom beperkt zij zich nu tot andere kousen. En dat hij er geen gaten in valt, want ze zijn nog zo goed als nieuw. Hij moet Mevrouw Altinck haar groeten doen, bedanken voor het briefje en heel beleefd zijn... Onderweg maakt hij op wat hij zeggen zal. Ma mère vous remercie et vous présente ses compliments. Dat zal wel goed zijn, want Oma zegt het ook zo. En hij hoopt, dat hiermee de flauwe drukte zal zijn afgelopen... Maar wat is dat? Al van

verre ziet, hij, dat het rijtuig van Wittemans bij Karel voor de deur staat. Hij herkent het aan de twee goudvalen en de lange beige livreen. De koetsier zit roerloos op de bok. De palfrenier staat op de stoep naast het portier. De man is wel erg beleefd, want daar schrikt hij niet weinig, grijpt dan met de ene hand zijn gelakte hoge hoed af en rukt met de andere het portier wijd open, alles met indrukwekkende golvingen van zijn driedubbele pelerine. Want daar steekt Mevrouw Altinck onder een grote hoed, die zij moet vasthouden, haastig voor de regen het trottoir over en duikt in het rijtuig. De palfrenier sluit zachtjes en buigend het portier, zet dan zijn hoed op en klimt snel op de bok, waar hij zuiver horizontaal de armen kruist en onmiddellijk versteent...

Eerst voelt Marius zich opgelucht. Dan krijgt hij een kleur. Ofschoon hij helemaal niet op haar aanwezigheid gesteld is en alleen voor Karel komt, weet hij toch niet of hij zich nu wat gekleineerd moet achten. Moest hij daarvoor zo plechtig worden uitgenodigd? Met opzet blijft hij wat treuzelen in de regen, hij zal doen alsof hij dit vertrek niet gezien heeft... Karel staat hem op te wachten aan het raam en doet zelf de deur open. Zij zullen maar naar zijn hoek gaan; er zit niets anders op met die ellendige regen. Marius kan nu even rondkijken in de gang. Wit marmer, maar alleen de vloer is echt. De wanden zijn als marmer geschilderd en dan nog al te duidelijk. Oom Pius zegt, dat hij altijd een rilling krijgt van zoiets. Nu moet Marius denken aan het grote huis van Karel in de Willemstraat, aan de koetspoort, waarvan de vloer bestond uit roomkleurige tegels met een randje trottoir erlangs, terwijl de enorme wanden even duidelijk met echt marmer bekleed waren. Zou Karel het niet erg vinden?... Als hij mantel en pet aan de overvolle kapstok heeft gehangen, gaat Karel hem voor, de trap op. Nu is het tijd voor een beetje komedie, want Karel moet weten, dat Marius Marijnen zijn manieren kent. Wacht even, hij moet Mevrouw bedanken en haar de groeten doen van zijn moeder. O, dat is wel in orde, meent zijn vriend, dat komt straks wel. Zij is niet thuis, zij moest onverwachts naar Wittemans. En Marius hoeft geen Frans te praten, als hij niet wil, want zij verstaat heel goed Nederlands, kan het alleen niet goed spreken en slaat er soms de zotste dingen uit. Er is veel waai vandaag, zegt ze dan, of: ik ben zo moe als koude pap, ik ga eens op mijn laurieren zitten. Dan weer heeft er iemand voor de rechtbank een valse zweer afgelegd... Zo volgt het ene staaltje op het andere en Marius kan zich niet bedwingen, tel-

kens proest hij het uit, te meer omdat Karel spreekt op klaaglijke toon en als over een kind. Het lijkt wel of hij zich schaamt voor zijn mama...

Zij gaan twee trappen op en komen in een laag zoldervertrek, dat een venster heeft in de gebroken kap van het dak. Karel zegt, dat hij dit hol zelf gekozen heeft, hij kan er niets kapot maken en doen wat hij wil. De vloer is bruin geschilderd en gemarmerd, doordat er met blote voeten door de natte verf is gelopen. Het kacheltje van groen email is maar juist aangemaakt, want het is er nog kil en er hangt een waasje bittere rook. Er staan een tafel, die er tegen kan, een boekenrek en een kast van ongewone afmetingen. Allereerst is Marius verrast door een echte schoolbank, zo'n nieuwerwetse, op ijzeren voet, met opslaande zitting en ingebouwde inktkoker. Wat vindt hij dat lollig! In zo'n fijne bank zou je voor je plezier je huiswerk maken... Karel blijft er zeer koel onder. Och, hij heeft dat ding al zo lang, dat het te klein is geworden. Hij kan er haast niet meer met zijn knieën onder... Als de grote kast opengaat, staat Marius te gapen naar het vele speelgoed. Een ogenblik voelt hij zich klein en moet aan Oom Pius denken om zich wat te herstellen. Er zijn dingen bij, die wel uit Brussel moeten komen, want in de winkels van Donschot zijn zij nooit te zien geweest. Karel heeft het grootste model stoommachine, met liggende ketel en ingezonken vliegwiel, veel echter dan zo'n klein, staand ding, als Marius zelf bezit en alweer verwaarloosd heeft. Er is een fort, zo groot als een tafel, met opritten, wallen, grachten en valbruggen, met kanonnen achter de schietgaten. De binnenplaats ligt volgestapeld met soldaten, vijanden uit twee oorlogen, Russen en Japanners, Boeren en Engelsen. Marius is onmiddellijk belust op een uitgebreide veldslag. Wat gaan zij spelen: de belegering van Port Arthur of die van Ladysmith? Karel komt niet in beweging. Eerlijk gezegd is hij dat flauwe kinderspel allang beu. Wil Marius die rommel hebben? Dan mag hij heel de santekraam meeneemen... Marius kan het niet geloven. Houdt Karel hem voor de gek? Enkele seconden voelt hij zich heet worden van hebzucht, maar hij weet zich te beheersen en zegt grootsig, dat Karel eigenlijk gelijk heeft; ten slotte is het maar kinderspel. Maar het is wel eens lollig om flauw te doen. Zullen zij het stoommachientje eens laten draaien? Karel rekt zich geeuwerig uit. Dan moet hij brandspiritus zien te krijgen en water en een trechter. Hij gelooft ook niet, dat de pit in orde is... Marius krijgt hekel aan zoveel geblaseerdheid. Hij vergelijkt zijn vriend al met Mijn-

heer Moerman. Dan moet hij zichzelf bekennen, dat hij vroeg of laat ook genoeg krijgt van zijn speelgoed. Met zijn eigen bescheiden stoommachientje heeft hij het destijds dagenlang zo druk gehad, dat hij zich nauwelijks tijd gunde om te eten. Hij had dadelijk begrepen, dat je op dat onnozele gepuf gauw uitgekeken was. Daarom begon hij een ingewikkeld drijfwerk te bouwen, met garenklosjes als poelies, breipennen voor assen en vliegertouw voor drijfriemen, zoveel als de machine maar trekken kon en dan over lange afstanden, als in een fabriek. Zelfs vader had er zich in ernst mee bemoeid en hem geleerd hoe hij snelheden kon verhogen en vertragen door kleine poelies aan grote te koppelen en omgekeerd. En aan moeder had hij op verheugde toon gezegd, dat die kerel waarachtig aanleg had voor mechaniek. Het was de eerste keer, dat vader hem een kerel noemde. Maar ook aan deze heerlijke tijd van spanning en werkwoede kwam een eind en al ruim een jaar ligt heel zijn tuig verloren op zolder... Maar wat nu? Zij moeten toch iets doen. Hij herinnert zich maar al te wel die verlammende besluiteloosheid, wanneer hij alleen is en het ene plan na het andere afkeurt als niet goed genoeg, zodat zijn kostbare vrije middag hem tergend langzaam ontglipt in geprikkelde verveling... Dan haalt Karel een groot boek uit het rek. Dat is tenminste al iets; het staat vol platen over de oorlog van '70. Een tijdlang kijken zij samen, tot blijkt dat Karel partij trekt voor de Fransen, terwijl Marius slechts bewondering kan hebben voor de Duitsers. Aan de uniformen reeds kan hij zien, dat zij het moesten winnen; zij dragen prachtige helmen en laarzen, terwijl de Fransen er uitzien als brievenbestellers, met hun belachelijke scheve petjes en hun soepjassen. Het wordt een hooggaande twist, tot de francophil zijn boek dichtslaat. Het is immers uit het Duits vertaald en het staat vol leugens. Op de platen zijn het alleen de Fransen, die sneuvelen. Maar zij zouden zeker de oorlog hebben gewonnen, als zij niet verraden waren. Marius mag dat rotboek hebben, als hij zo dol is op die moffen... En nu zien zij, dat het niet meer regent. Weer rekt Karel zich uit en geeuwt schaamteloos. Was Frits er maar, klaagt hij, dan konden zij naar de manege gaan... Dat is geen bezwaar, bluft Marius. Op 't ogenblik heeft Rinus het daar te zeggen, want Mijnheer Lejeune is naar Venlo voor die begrafenis. En van Rinus kun je alles gedaan krijgen voor een paar sigaren. Karel staat dadelijk op. Wacht maar even; daar kan hij wel voor zorgen... De tijd, dat Marius alleen is, beziet hij teleurgesteld deze

overdaad aan speelgoed. Als die vent niet zo vervelend was, zouden zij een fijne middag kunnen hebben met al die spullen. Er zijn dingen bij, waarvan hij niet eens weet hoe zij werken. Hoe zegt Oom Pius dat? Het bezit van de zaak is het eind van 't vermaak. Dat zegt hij ook, wanneer er een paar gaat trouwen...

Zonder iemand tegen te komen glippen zij het huis uit. Er is niets te doen in de manege, dat treft gelukkig. Zij vinden Rinus in de geurige warmte van de stal, bezig met els en pikdraad aan het oplappen van leergoed. Godverdomme! zegt hij, als Karel hem de drie grote sigaren geeft, en ook Marius schrikt ervan. Er zitten brede ringen om van rood en goud en zij zijn gewikkeld in een kostbaar weefseltje van stro, nog veel fijner dan een panamahoed... Hoe komt hij dáár aan? 'Gekregen', zegt Karel. 'Uit het kistje van Papa... Toen er niemand in de buurt was.' Marius schreeuwt van pret en ook de manegeknecht zit te schokken. Hij vindt, dat Karel op zijn manier nog een eerlijk diefje is... het duurt niet lang of Marius boegseert sluw op zijn doel af. Op een roerig ogenblik zegt hij, dat de paarden zo onrustig zijn vandaag... Ja, dat is geen wonder, geeft Rinus toe, het is erg slap geweest de laatste dagen. En de baas heeft hem voor hij wegging met zoveel reparaties opgeknapt, dat hij geen tijd heeft voor afstappen. Willen zij gaan rijden? Dan moeten zij zelf zadelen. Hij zal de singels wel aantrekken, daar hebben zij natuurlijk geen fut genoeg voor. Marius protesteert luidruchtig. Hij geen singel aan kunnen trekken? Wedden van wel? Meteen staat hij al bij het hoofd van Roosje, maakt haar los en zet haar naast de haverkist. Karel schijnt geen benul te hebben van een harnachement, hij staat er wat onhandig rond te schutteren en Marius werkt zich in het zweet. Hij moet de zware zadels ver boven zijn hoofd van de steunen lichten en ermee op de haverkist klimmen, zoals ook met de hoofdstellen. De paarden zijn ongedurig en Roosje schuift op het juiste ogenblik opzij, zodat hij met zadel en al van de kist valt. En opgehitst door het overstelpend sarcasme van een gewezen Gele Ridder, trekt hij aan de singelriemen, dat al zijn naden kraken. En Rinus moet toegeven, dat het er door kan voor een licht gewicht, en zegt zelfs, dat hij nog een ruiter zal worden, als hij zo doorgaat. Eindelijk kunnen zij opstijgen, met behulp van dezelfde haverkist. Karel krijgt Loeki, want deze volgt altijd braaf de hoefslag. En Marius heeft al enig vermoeden, dat zijn kameraad zich niet zeker voelt. Rinus trekt de zware, schuine manegedeuren achter hen dicht

en zegt, dat ze maar flink moeten galopperen, maar niet laten zweten... En al dadelijk ziet Marius, dat Karel er niets van kent, waarschijnlijk zelfs voor het eerst in het zadel zit. Bij het eerste drafje zit hij te schudden, dat zijn tanden klapperen. Zijn benen schuiven steeds meer omhoog, zodat hij de beugels verliest, en hij grijpt al gauw naar de 'Lieberherrgott', het riempje dat aangebracht is op de zadelknop ten gerieve van beginnelingen. Van Engelse draf heeft hij zelfs nooit gehoord! Marius moet lachen en begrijpt er niets van: die knul heeft altijd twee paarden op stal gehad! Wat een arme rijke-jongen... Als immer volgt Loeki braaf de bewegingen van Roosje en om zijn vriend wat te helpen besluit Marius in de galop te gaan. Dat is veel zachter dan draf, vooral op Loeki. Maar zij is vrolijk en haar teugel hangt los. Bij het aanspringen in de galop werpt zij eerst haar kroep en dan haar hoofd op. Karel, die diep voorover gebogen zich aan het zadel tracht te kleven, krijgt het harde uitsteeksel van haar kruin tegen zijn voorhoofd en wordt met grote kracht van haar rug geslagen. Marius is juist om de bocht, hij ziet het en schreeuwt. Karel geeft geen geluid, hij ligt op zijn rug in het zand. Maar na enkele seconden springt hij wild overeind en loopt met een verbeterd trek op zijn gezicht naar Loeki. Marius heeft halt gehouden en haar bij de teugel genomen. Nu lacht hij niet, hij is geschrokken. Als er iets gebeurt, krijgt hij de schuld. Het verontrust hem, dat Karel, die altijd zo veel kleur heeft, nu zo akelig bleek ziet. Hij stijgt af. Heeft Karel zich niet bezeerd? Neen? Maar er komt een grote buil op zijn voorhoofd. Man, het is al gebeurd, dat mensen de neus werd platgeslagen bij zoiets. Of dat zij een hersenschudding opliepen! Zouden zij maar niet naar huis gaan?... De ander schudt koppig van neen en probeert op te stijgen. Marius helpt hem en heeft dan de grootste moeite zelf in het zadel te klauteren uit het losse zand. Nu blijft hij naast Loeki stappen en begint, zoetelijk als een verpleegster, te schoolmeesteren. Je hielen zo veel mogelijk omlaag drukken, dan zijn je benen langer. Je vasthouden met je knieën, maar niet te hard knijpen, anders gaat het paard in draf over. En niet voorover buigen, want dan heb je geen zit. Juist het omgekeerde: je gat achteruit en je rug hol zetten... Na een poosje zegt Karel, dat het op 't laatst al wat beter ging met draven, maar toen dat beest zo onverwacht begon te buiten...

'Christenezielen!' roept Marius. 'Als Mijnheer Lejeune hoort, dat je een paard uitscheldt voor beest, vloekt hij je de ma-

nege uit. Dier, moet je zeggen. En je mag ook vooral nooit praten van kop of bek of poten. Een paard heeft een hoofd, een mond en benen. Kont, mag je ook niet zeggen, het is kroep of kruis. Verspreek je dus nooit, anders dan slaan ze je dood of schelden je uit voor koetsier.'

Als zij driemaal rond zijn gestapt, zegt Karel: 'Zullen we nog eens gaan draven?' Marius is wat ontdaan van zoveel koelbloedigheid en stelt zich de vraag of hij in gelijk geval ook zo'n goed figuur zou hebben gemaakt. Hij ziet, dat zijn vriend weer wat kleur heeft gekregen, maar de bult wordt steeds blauwer. En zijn lessen worden ter harte genomen; de slechte ruiter zit al wat beter. Vooruit dan maar; pak de Lieberherrgott!...

Na drie ronden zit Karel nog steeds, maar hij hijgt en verliest gaandeweg het beetje houding, dat hij had. 'De galop is veel gemakkelijker,' zegt Marius. 'Ga achterover zitten en hou je vast.' Nu valt Loeki zonder het geringste schokje in de galop en Karel's gezicht klaart dadelijk op. Na drie ronden roept hij, dat het is of hij in een wieg zit, en hij steekt frank zijn neus op...

Deze middag werkt Marius als een galeislaaf. Er moeten acht paarden afgereden worden, anders zegt Rinus, dat zij maar halfduims werk leveren. Karel tracht nu zijn weg te vinden in de vele riemen, gespen en passanten en helpt ijverig mee bij het zwaarste werk, het zadelen. Hij wil alleen nog galoperen, meent er alles van te weten en begint al praatjes te krijgen. Daarom wordt hem bij het laatste koppel paarden de oude Trui toebedeeld, die een stugge, stotende galop heeft. En Marius grinnikt, wanneer de grootspreker na één ronde al hijgt: 'Wat is dat nu voor een rotpaard!' Overigens verlangt hij sterk naar het einde. Het begint al donker te worden en het is of zijn lege maag als een slappe vod tegen zijn ribben flapt bij elke galopsprong. Van spanning heeft hij deze middag haast niets kunnen eten. Kon hij nu maar recht naar huis gaan en zonder complimenten zijn stapel boterhammen verslinden. In plaats daarvan moet hij met Karel mee om de spitsroeden te lopen van zijn voorname familie en het jongeheertje uithangen. Ma mère vous remercie et vous présente ses compliments. Zou er veel pocha gemaakt worden aan tafel? Als hij maar niet tegen heug en meug dingen moet eten waaraan hij een hekel heeft, preskop bijvoorbeeld. Er kunnen van die taaie schijfjes kraakbeen in zitten, die hem zouden doen braken. Hij zal toch wel de kans krijgen zijn handen te wassen? Ze zijn vuil en vettig van het

leerwerk en het paardenschuim. En wat gaat Karel zeggen van die bult op zijn kop? Misschien vinden zijn ouders het helemaal niet goed, dat hij in de manege is geweest, veel te gevaarlijk, en die jongen van Marijnen krijgt natuurlijk de schuld...

Het is zo goed als donker, wanneer zij naar huis gaan. Nu voelen zij eerst de volle zwaarte van hun vermoeidheid en zij slepen zich zwigend voort, tot Karel zegt, dat hij scheurt van de honger. O, dat is altijd het geval, wanneer je gereden hebt, weet de ervaren ruiter. En het is of zijn eigen honger zich verdubbelt. Nu staan zij aan de huisdeur en Marius wil juist vragen of zij eerst hun handen kunnen wassen, als Karel zegt, dat het toch een bliksems fijne middag is geweest. Hij gaat eens gauw zien dat hij wat te eten krijgt. Tot morgen Marius!... Deze begrijpt het niet zo gauw, krijgt dan een kleur en stottert: 'O jah, uh... tot morgen, Saluut!' In zijn verwarring gaat hij er op een draf van door... Weet Karel dan niet, dat zijn mama hem heeft gevraagd te blijven eten? Of gaat het niet door, omdat zij niet thuis is? Wat het ook mag zijn, nu weet hij zo gauw geen raad. Hoe gaat dat thuis aflopen? Moeder zal hem tot op de kleinste bagatellen uitvragen. Kan hij zeggen, dat hij helemaal geen boterham gekregen heeft en mevrouw Altinck niet eens thuis was? Dan is moeder natuurlijk zwaar beledigd en begint weer te zagen over 'zijn soort' en ik heb je gewaarschuwd en het komt wel uit. Mogelijk verbiedt zij ook alle verdere omgang en mag Karel niet meer aan huis komen. Hij zit lelijk in de knoop, hij zal er zich uit moeten liegen. Maar is het al laat genoeg om thuis te komen, gezegd na het 'souper'?... Langs de andere kant van de Hagenburgse weg loopt hij terug om te gaan kijken op de klok in de winkel van bakker De Kort. Zijn koud geworden zweet doet hem rillen en hij gelooft niet, dat hij ooit van zijn leven zo'n trek heeft gehad. Het is de schrijnende honger van een jongen, die te snel groeit. Op de winkclklok is het half zes en als hij langzaam naar huis loopt, zal het niet opvallen. Het zien van het blonde brood maakt hem flauw en duizelig. Als hij een dubbeltje had, zou hij voor het eerst brood kopen in plaats van snoepgoed. Misschien kan hij in de loop van de avond wel iets gappen uit de keukenkast... Hij is nauwelijks binnen of het kruisverhoor begint. Allereerst, waarom hij zo bleek ziet. Dat weet hij niet. Ja het was lolig; ze hebben veel plezier gehad. En *jaá*, hij heeft zijn pet afgenomen, haar een hand gegeven en gezegd: 'Bonjour Ma-

dame Altinck. Ma mère vous remercie et vous présente ses compliments.' Hij ziet, dat zij blij verrast is door zijn vlote, fraaie uitspraak en ook een beetje trots. Dan gaat hij snel over op de echte schoolbank, de grote kast vol speelgoed en het fort, dat hij cadeau kon krijgen, met vier verschillende legers er bij! Dat hij ervoor bedankt heeft, wordt heftig goedgekeurd. Dit gedeelte rekt hij zolang mogelijk, tegen beter weten in, want onvermijdelijk valt het woord 'souper' en zij zegt het op een spottend voorname toon... O, heel gewoon, net als hier. Kaas en jam en uh, rookvlees. Gelukkig geen preskop... Minuten lang zit hij in het nauw, want zij wil alles weten, van de kleur van het porcelein, tot het schortje van de meid. Neen, mijnheer Altinck was er niet... Dan geeft zij een gil. Heeft hij daar aan tafel gezeten met dié handen?... Hij schrikt er zelf van. Het leervet is in blauwzwarte randen onder zijn nagels gekropen. Maar hij krijgt al enige geoefendheid in het liegen: Natuurlijk niet! Hij heeft eerst goed zijn handen gewassen, maar na het eten zijn ze nog op de zolder aan 't rommelen geweest... Is zij nu aan het eind van haar litanie? Hij voelt duizend speldeprikken in zijn maag. Dit ogenblik zou hij zelfs preskop kunnen eten, een schaal vol... Neen, hij heeft niet zitten schrokken, hij heeft gewoon gegeten, net als Karel...

Nu schrikt hij hevig en voelt onraad. Er is op de keukendeur geklopt en het heeft iets spookachtigs, want hij heeft geen voetstap gehoord. Karel komt immers maar even aanwippen op zijn gymnastiekschoentjes. Hij is een en al grappige verbijstering, hij komt het domme misverstand eens gauw ophelderen. 'Dag mevrouw Marijnen, hoe maakt u het?... Nee maar, dat is ook een stuip! Waarom heb jij niet gezegd, dat je bij ons moest eten? Mama is net thuisgekomen en ze was helemaal ondersteboven. Maar het is haar eigen schuld, want ik wist er niets van. Zij vergeet ook alles.'

Vergeefs heeft Marius de wenkbrauwen gefronst om hem het zwijgen op te leggen. 'O, dat is niet erg,' stamelt hij nu. 'Ik dacht dat het niet door ging, omdat mevrouw weg was.' Schuw kijkt hij naar zijn moeder. Zij staart hem aan met vreselijke ogen, maar het volgend moment lacht zij Karel toe op haar liefst. 'Zeg maar aan Mama, dat het niets te betekenen heeft, hoor Karel. Vergissen is menselijk.'

'Tja,' zegt Karel en krabt zich achter het oor. 'Ik moet eigenlijk vragen of je nog komt, maar ik had zo'n honger, dat ik al in de keuken heb gegeten en jij natuurlijk -'

Moeder is nog steeds even schalks. 'Ja, Marius heeft natuur-

lijk ook al gegeten... Maar hoe kom je aan die grote bult? Julie hebben toch niet gevochten, hoop ik?’

En dan, onder haar sluwe vragen, defileert de ene leugen achter de andere aan, als evenveel galeiboeven, aan elkaar geklonken met de stalen ketting der logica... Mama was juist de deur uit, zij moest onverwachts bij mevrouw Wittemans op bezoek. Bonjour, Madame Altinck. Ma mère vous remercie... Kaas, jam en gelukkig geen preskop. Het servies met de gouden randjes. De slag van Loeki's hoofd in de manege. De goed-gewassen handen en de rommelzolder. Er komt geen eind aan...

Als Karel afscheid heeft genomen, houdt Marius de knop van de kamerdeur al in de hand. Moeder staat hem een poosje aan te gluren door nauwe oogspleten. Dan haalt zij diep adem. Ge-mé-ne leugenaar, dat hij is. Hij schreeuwt, dat zij precies even hard gelogen heeft. Wát?! Ja, zij heeft aan Karel gezegd, dat hij al gegeten had. En hij valt om van de honger!... Enkele seconden kijken zij elkaar zwijgend aan en dan, juist op hetzelfde ogenblik, schieten zij in een dolle lach. Zij laat zich neervallen aan de keukentafel, legt het hoofd in haar elleboog en stoot benauwde gilletsjes uit. Het gebeurt zelden, dat zij zich zo laat gaan; hij zou veel meer van haar kunnen houden, als zij wat vaker zo schromelijk moest lachen... Nu is de lucht opgeklaard. Hij trekt een deurtje van het keukenbuffet open, vindt er een overgeschoten boterham van Geertje en doet er twee happen over. Beladen met pakjes, komt Liza thuis van een bezoek aan haar familie in Maaldonk. Ook zij moet nog eten en terwijl zij al het dorpsnieuws vertelt, kan hij ongestoord zijn gapende maag vullen. Als zij naar boven is om haar Zondagse kleren uit te trekken, vraagt moeder:

‘Waarom moest je zo grof liegen om zo'n kleinigheid? Waarom mocht ik zoiets onnozels niet eens weten?’

‘Jij vindt alles altijd zo erg.’

Het hoofd in de handen gesteund zit zij na te denken. Het schijnt dat zij vol aandacht naar zichzelf kijkt, want haar ogen staan groot en naar binnen gericht. Nu vindt hij haar gezicht mooi, veel mooier dan dat van Karel's mama, dat duidelijk wit gepoederd was, want een echte dame moet bleek zien. Maar in Donschot spreken de mensen dan al gauw van een ‘gekalkte Kee’.

‘Jij hebt goed praten,’ zegt zij dan. ‘Jij hebt nog geen zorg op heel de wereld.’

‘En jij veel te veel. Bij jou is alles even verschrikkelijk. Als ik

precies verteld had, wat er gebeurd is, was jij woest geworden op mevrouw Altinck en had ik niet meer met Karel mogen omgaan. Ik kan nooit met jou over iets praten. En vader is altijd op reis, of heeft het veel te druk. De enige aan wie ik alles kan zeggen wat ik denk en die me precies vertelt waar het op staat, is Oom Pius.'

Nu steekt zij wanhopig haar tien vingers in haar kapsel, draait akelig haar ogen omhoog en roept: 'Hemelse Vader, sta ons bij!'

'Zie je wel? Daar heb je 't weer,' zegt Marius.

Vanavond laat hij zich zonder veel tegenstribbelen naar bed sturen. Hij gaat lekker denken aan Oom Pius. Want nu hij zich zo vierkant ugesproken heeft en partij gekozen, begint hij eerst op volle kracht te dwepen. Hoe belachelijk, dat hij zich zulke zorgen heeft gemaakt om Karel, terwijl zijn oom zoveel belangrijker is. Moeder en de tantes zijn weer aan 't fluisteren geweest en daarbij waken zij er angstvallig voor, dat hij iets bepaalds te weten komt. Jammer genoeg, want hij zou zijn oom willen waarschuwen, als zij iets ernstigs tegen hem beraamden. Het zal wel weer in verband staan met trouwen. Dat Oom Pius nog altijd niet getrouwd is, wordt hem zwaar aangerekend. Al van de tijd, dat Marius zich ontdekte, heeft hij moeten gewaarworden hoe alle vrouwen van de familie in de weer waren om Oom Pius van een vrouw te voorzien. Maar dan moest het een flinke zijn, die wat over hem te zeggen zou hebben. Tante Pia heeft hierbij niets onbeproefd gelaten en is nu nog steeds op zoek naar een geschikte partij, hoewel niet meer zo driest als vroeger. Niet dat zij enig vertrouwen heeft in de jonge meisjes van tegenwoordig, maar allez, zij is bereid zich tevreden te stellen met het minste kwaad. Aanvankelijk ging zij al te bot op haar doel af. Zij nodigde haar keuze uit de vrome en voorspoedige soort bij zich aan huis en wist daarbij Oom Pius met een verzonnen boodschap in de val te lokken. Wat zij bereikte was, naar het fraaie woord van vader: 'de eeuwige wrok der mislukte bruiden', terwijl Oom Pius zeer behoedzaam was geworden en op het laatste ogenblik de samenkost liet afzeggen en uitstellen wegens plotselinge verhindering. En zo kreeg Tante Pia 'een naam'... Het gewee-klaag der tantes is een traditie geworden. Hij werd nu al vier en dertig jaar en waar moest dat heen? Straks zouden de passende meisjes hem te oud gaan vinden. Vier en dertig!... Verreweg de meeste mannen van de familie waren vóór hun vijf en twintigste getrouwd, de meisjes haast allen onder

de twintig; Vader was drie en twintig en moeder maar juist negentien... Wat het voor Oom Pius nog erger scheen te maken was, dat hij volstrekt niet afkerig was van vrouwvolk, integendeel. Men kon hem waarachtig niet voor een pater verslijten. Er ontging hem niets en iedere grote meid, die de moeite waard was, werd door hem gemonsterd in termen, ontleend aan de architectuur of het concours-hippique. De ene had te veel balcon, de andere was te zwaar van achterhand, een derde weer veel te verticaal van lijn. Op een bal in Musis Sacrum was hij haantje de voorste en sloeg geen dans over. Een tijdlang werd er benauwd gefluisterd over een verlaten jonge vrouw, een onbestorven weduwe in Hagenburg, die oorzaak zou zijn van zijn gebrek aan trouwlust. Men zou hen samen in Antwerpen gezien hebben. Maar het bleef bij vage geruchten, die op hun tijd weer uitstierven... Maar wat wilde hij dan?, vroegen zij en keken elkaar radeloos aan. 'Wat willen jullie?' heeft vader eens geantwoord. 'Dat één Donschotse juffrouw hem eens gauw in het gareel spant? Daar zijn jullie met je allen niet eens in geslaagd.' Dat was heel wat anders! riepen zij. Zo'n meisje had veel meer te zeggen. Als zij hem maar eenmaal had... De andere gebroeders Dockx, ook de zwagers en getrouwde neven, waren geneigd zich bedrogen te voelen, naar het Marius voorkwam. Zij spraken altijd op een toon van afgunst over onze artiest, die wel zot deed, maar intussen iedereen te leep was, die van zijn vrijheid wist te profiteren en alleen voor zijn plezier leefde. En als het op grappenmakerij aankwam, schaamde hij zich voor niets... Zo was hij het weer geweest, die ondanks alle hoon en spot het voetbalspel naar Donschot had gebracht. Nu nog wordt er door oudere mensen vaak genoeg op geschimpt, maar het nieuwtje is er toch af; men begint er aan te wennen. Destijds heeft moeder zich de ogen uit het hoofd geschaamd. Oom Pius was natuurlijk de aanvoerder van dat stel losgelaten gekken. Zij hadden achter boer Cruysens een stuk weiland gehuurd, er palen op gezet en kalklijnen getrokken. Geruime tijd weigerde het weldenkende Donschot van deze dwaasheid kennis te nemen, tot men in de krant moest lezen, dat de cadetten van de Koninklijke Militaire Academie te Breda aanstaande Zondag naar de stad zouden komen om een wedstrijd te spelen tegen 'onze' club D.V.V. Het bericht bevatte ook een lijst van spelers, waaronder lange, indrukwekkende namen, ja zelfs een adellijke titel! Die Zondag was het draaglijk weer voor de tijd van het jaar. Reeds kort na de middag was er een treinlading cadetten

aangekomen, die in groepjes door de stad wandelden en hun Zondagse tenue lieten bewonderen. Moeder was een beetje kwaad geweest, omdat vader ging kijken. En Marius mocht mee. Hij was toen nog zo klein, dat vader hem steeds bij de hand hield. Intussen behoefde moeder zich niet te vervelen. Zij zat achter de gordijnen van de grote kamer, die zij wel eens salon durft noemen, en kon haar ogen niet geloven. Want door een onverklaarbaar toeval troffen vele gezeten families met al hun aankomende dochters elkaar voor een wandelingetje op de Hagenburgse weg. Men kon goed zien, dat zij elkaar vol verbazing vroegen, wat hier toch eigenlijk te doen was. En nu zij er toch zo dicht bij waren, konden zij wel even gaan kijken wat voor zotternij die kwajongens nu weer hadden uitgedacht. Toen zij het zagen schudden de oudere mensen ernstig het hoofd over dit kinderachtig verzinsel. Nog nooit had Marius zo vaak het woord 'zot' gehoord uit zoveel verschillende monden. Hij vreesde, dat het een grote ruzie zou worden, waarbij iedereen zich tegen Oom Pius zou keren. Hij vernam, dat de wereld één groot zot-huis scheen te worden. Grote lummels met snorren, die als schooljongens zich doodliepen achter een grote kaatsbal! Die zich publiek vertoonden in een afgeknipte onderbroek, met lange kousen en blote knieën. En van boven zagen zij er uit als paljassen in een trui en een kinderpetje, half blauw, half rood, naar de kleuren van het stadswapen. Het was akelig om zoiets te moeten aanzien... Intussen bleven zij het aanzien, zij het dan met een somber en verachtelijk gezicht. Anderen vermaakten zich met het spel en de spelers in de maling te nemen. Zij riepen: 'Schop hem, Pius!' en; 'Loop je niet dood, pak je fiets!' Vader lachte niet, hij scheen zich te ergeren en zo kwamen zij terecht bij een groep mannen, die de vertoning volgden met een soort wilde ernst. Zij schreeuwden: 'Hup D.V.V.! Hup, Pius!' en waren zeer fel in hun afkeuring van de tegenpartij. Vader, die aan een paar heren van zijn kennis het spel trachtte uit te leggen kon zich nauwelijks verstaanbaar maken. Opeens steeg het misbaar ten top. Marius had de bal door de palen zien vliegen en hij wist al, dat dit belangrijk was. De cadetten brulden wat zij konden en zwaaiden met hun kepi's. Het troepje geestdriftigen loeide van woede. Het was oneerlijk, schreeuwden zij, het was 'afzijd'! Zij zouden het die schoft van een scheidsrechter straks wel eens inpeperen... Nu zou het wel vechten worden, dacht Marius. Hij vroeg of Oom Pius het nu verloren had. 'Nog niet,' zei vader en het spel begon dan ook op-

nieuw. Een lange tijd had Oom Pius niets te doen, hij drentelde driftig heen en weer en aan zijn gebaren was te zien, dat hij aan 't mopperen en commanderen was tegen zijn medespeelers. Maar eindelijk kreeg hij de bal te pakken en ging er alleen mee van door. Twee, drie cadetten, die op hem losstormden, wist hij te ontwijken. Het geschreeuw was nu oorverdovend en bestond hoofdzakelijk uit: Hup, Pius! Marius zag, dat zijn oom zeer rood was geworden en vader mompelde: 'Ooei-oei, nu wordt hij kwaad.' En ja, de laatste cadet, die hem in de weg trad, kreeg zo'n harde duw met de schouder, dat hij in het gras rolde. Wat er dan precies gebeurde, kon Marius niet goed zien, want zij zaten Oom Pius wel met vijf man op de hiel en nu wist hij, dat het een grote vechtpartij zou worden. Maar de mijnheer met het fluitje gaf een lange, gillende stoot en toen was het of de wereld verging. Oom Pius sprong in de lucht van plezier en verscheidene rood-blauwen kwamen hem op de schouders slaan. Vader lachte zich tranen en riep: Bravo! Marius keek naar de mensen, die het spel zo zot hadden gevonden. Zij zagen er opeens veel opgewekter uit... Na deze wedstrijd werd er niet meer zo onbarmhartig gesproken over voetballen. Onder de jongeren werd het zelfs meer en meer populair en Oom Pius vermaakte zich er wel mee. Regelmatig moest de club op reis om te gaan spelen in naburige steden en na afloop moesten zij gewoonlijk in een tentwagen met vier politieagenten of marechaussees naar het station gebracht worden, vooral wanneer zij gewonnen hadden. Dit was trouwens altijd het geval met de voetballers van Hagenburg, als zij hier kwamen spelen. Vader heeft hard gelachen, toen Oom Pius vertelde wat er in Tilburg was gebeurd. Bij vergissing had men in Donschot een speler te veel aangewezen. Niemand wilde de minste zijn en zo hadden zij daar de hele wedstrijd met twaalf man gespeeld, zonder dat iemand het had gemerkt. Het was spannend geweest, zei oom, het kon iedere seconde ontdekt worden en dan zouden zij tussen al die Tilburgse messentrekkers niet levend van het terrein gekomen zijn... En steeds – gewonnen of verloren – was het een zeer levendig gezelschap, dat 's avonds naar Donschot terugkeerde, en de troep supporters, die hen van de trein kwamen halen, werd steeds groter. Weldra werd ook aan de preken over de naaste gelegenheden tot zondigen een nieuw onderwerp toegevoegd. Deze sermoenen zijn zeer geliefd, omdat de predikant dan onkuis wordt ten behoeve van de kuisheid. Na de overbekende 'gelegenheden' als langdurige ver-

lovingen, wufte vrouwenkleding, moderne dansen, het fietsen door vrouwen enzovoort werd thans ook gewag gemaakt van een modern balspel dat op zichzelf beschouwd vrij onschuldig leek, om niet te zeggen kinderlijk, doch waarvan reeds gebleken was, dat het aanleiding gaf tot grove uitspattingen. En dit temeer daar deze jongemannen maar al te vaak de stad verlieten en zich aldus wisten te onttrekken aan het waakzaam oog van ouders en magen.. De getrouwde mannen van de familie zeiden, dat onze artiest die flauwe kul alleen begonnen was om geregeld op zwier te kunnen gaan. Niettemin bleef Oom Pius de held van het jonge volk en in deze jaren werden er in de familiekring doorgaans twee of drie meisjes genoemd en tegen elkaar afgewogen als paarden voor een wedren. Hoeveel bruiloften zijn er toen niet besproken tot op de toiletten en de rangschikking der gasten toe! En nu... Een enkele keer is er nog hoop, maar zodra erop gezinspeeld wordt, geeft hij een antwoord, dat veel te duidelijk is. De laatste tijd hebben moeder en de tantes hem trachten te prikkelen door te schelden op oude vrijgezellen, die naar hun mening allen iets afstotelijks hebben. Hierbij worden dan de ongunstigste exemplaren van de stad op een vernietigende manier ontleed. Maar eens, toen de dames niet gauw genoeg een volgend slachtoffer konden vinden, kwam hij haar te hulp en herinnerde aan een categorie, waaraan zij blijkbaar niet hadden gedacht: pastoors en kapelaans, paters en broeders... Het was om de moed te verliezen.

Op het laatst van deze winter wordt eindelijk de Keurhoeve namens de erfgenamen verkocht. De naam van de koopster maakt indruk, zij heet Marie-Louise Langlet de Bouvery, alstublieft, en zij woont in Den Haag. Men besluit, dat zij een weduwe moet zijn, want aan dubbele namen is men in Donschot niet al te zeer vertrouwd. Notaris Vermey, de zonderling die al zijn sigaren middendoor snijdt en nooit naar de kerk gaat, weet beter. Door de bevriende Haagse ambtgenoot, die hem deze koop heeft opgedragen, is hij reeds uitvoerig ingelicht. Deze juffrouw Langlet enzovoort is rijk, omstreeks vijftig jaar oud en een ultra-moderne blauwkous. Zij doet aan vrijdenkerij, vrouwenkiesrecht, geboorteregeling en socialisme, zij schrijft artikelen in allerlei geavan-

ceerde en opruiende blaadjes en voert het woord op vergaderingen. In beginsel niet afkerig van mannen, wel van het huwelijk. Toen zij ongeveer zestien jaar was, werd haar moeder doodgeschoten door haar vader, die meteen zelfmoord pleegde. Overigens wel een lollig wijf...

Tijdens haar wandeling van het station naar de notaris – dat is ongeveer drie honderd meter – heeft Donschot ruimschoots de gelegenheid haar op te nemen en te vonnissen. Zij is dan ook opvallend genoeg, groot, recht en fier van houding, aan de magere kant, fel en dominerend van oogopslag, wat weer verzacht wordt door een ironisch en begrijpend lachtrekje bij haar mondhoeken. De eerste indruk is nogal mannelijk. Ofschoon zij volstrekt niet gebrekkig loopt, heeft zij een wandelstok bij zich, die als een degen in haar linker-elleboog hangt. Zij draagt een zeer effen, parelgrijs mantelpak met voetvrije rok, bruine rijglaarsjes en een grijze, vilten deukhoed zonder garnering. En weer wordt het evenwicht goeddeels hersteld, doordat deze mannenhoed zich balanceert op een hoge massa grijzend haar en vastgehouden wordt door een paarse voilette, die strak om haar gezicht spant en waarvan de wapperende einden zijn saamgeknoopt in haar nek. In strijd met de mode heeft zij een blozende en zelfs wat getaande kleur. Dit geldt algemeen als boerachtig, maar vreemd genoeg, schijnt het niets af te doen aan haar voornaamheid...

In Donschot worden vreemdelingen nog op de oude boerenmanier van alle kanten begaapt en in de Spoorstraat is het altijd nogal druk. Vele mensen blijven plotseling staan om haar te laten passeren en na te kijken. Dit ontgaat haar allerm minst en wat zij nu doet, tot driemaal toe, is verbijsterend. Zij kijkt om, blijft ook even staan en knikt de gapers vriendelijk toe, als waren zij oude kennissen! Verschrikt wenden de meesten zich af en lopen door, terwijl sommigen in hun verwarring van de weersomstuit ook knikken, hun monden nog steeds open. En het schijnt haar zo te zien nog zeer te vermaken. Nu kan niemand er meer aan twijfelen: dit raar spektakel is niet goed bij haar hoofd!

Notaris Vermey, die zelf een zonderling is en bovendien reeds op buitensporigheden voorbereid, moet de eerste minuten toch enigszins onder de indruk zijn gekomen van haar gedecideerde manieren, want gedachteloos tast hij naar zijn sigarenkist, terwijl hij nog een halve sigaar tussen de vingers houdt. Zij ziet het en bedankt ervoor: zij rookt alleen haar eigen merk... Het is duidelijk, dat hij er niets van begrijpt. Om hem uit de droom te helpen haalt zij met mannelijk gebaar

een lange sigarenkoker uit de binnenzak van haar tailleur en even later steekt zij een van die lange, zwarte cigarillos, die cheroots worden genoemd, tussen de tanden. Bijna zou hij vergeten haar vuur te geven. En de tweede verrassing laat niet op zich wachten. Zij blaast een lange rookwolk uit en zegt als de gewoonste zaak, dat zij besloten heeft haar intrek te nemen in de Keurhoeve. Met een nichtje en een echt-paar als koetsier en keukenmeid... Enkele seconden beweegt hij zich niet en vraagt dan, of juffrouw de Bouvery dat oude rattennest al eens goed bekeken heeft. Algemeen wordt aangenomen, dat het er spookt... Zij lacht toegeeflijk. Ja, dat heeft zij al gehoord en dat maakt het juist zo aantrekkelijk. En zij heeft dit spookhuis nog niet gezien, maar volgens haar inlichtingen is het een bekoorlijk en schilderachtig gedoente; vindt de notaris dat ook niet? Neen, dat vindt de notaris niet, hij vindt het een krankzinnig plan... Nu gaat zij er gemakkelijk voor zitten, trekt de knieën over elkaar en zegt: 'Vertel mij het ergste.'

Nu dan. Juffrouw De Bouvery heeft de Keurhoeve, of wat ervan overblijft, voor een spotprijs gekregen, dus zij begrijpt wel, dat er een luchtje aan is. Over dit goed is ruim tien jaar geprocedeerd door de erfgenamen, rijke mensen uit Brussel. Om de anderen te sarren had een van de partijen kans gezien het belangrijkste deel van het bouwland los van de boerderij te verkopen, zodat er niet veel meer overbleef dan bos, hei en water. Zes jaar geleden brandden bovendien schuren en stallen af. Het huis bleef als door een wonder gespaard, omdat de wind bij uitzondering Oost was. Het was al moeilijk genoeg voor de pachter en nu moest hij het opgeven, want van herbouw was geen sprake bij al die ruzie tussen de mede-eigenaars. De behuizing is al ruim drie honderd jaar oud en was indertijd een kapitaal gedoente. Nu staat het bijna zes jaar leeg en het valt langzaam maar zeker in puin. Dan is zij ook eigenares geworden van een grote plas: de Lokker. Beeld-schoon! Een idylle van waterleliën en wuivende riethalmen. 's Zomers kan zij heel de nacht heerlijk genieten van het gekwaak der kikvorsen. De vis, die er ook zit, is tot haar beschikking. Alleen de lijken, die er regelmatig uit opgehaald worden, moet zij afstaan. Voor alle zelfmoorde-naars uit de omgeving is de Lokker het geliefkoosd oord. Rosse Piet van de Luie Hoek, die binnenkort uit de gevangenis komt, heeft er zijn zwangere vrouw en zijn kind in gegoooid, hij wou zich met één slag ontdoen van heel zijn trouwboekje. Maar het was half werk, want de vrouw

kon gered worden en de ongeboren vrucht heeft haar eerste communicatie al gedaan. In het huis zelf is voor een half jaar nog een landloper gevonden met afgesneden hals. Hoe lang hij er gelegen heeft, weet niemand. Omdat hij door alle kapotte vensters heen stonk, werd hij toevallig gevonden door een rijksveldwachter, die daar uit verveling wat rondsnuffelde. Bij het lijk vonden zij een oud en bebloed scheermes. Zelfmoord? Geen sprake van! Het spook heeft hem klokslag twaalf uur in zijn slaap de keel doorgesneden, want die van de Luie Hoek hadden duidelijk zijn laatste kreet gehoord, maanden tevoren. De bloedplas zal mejuffrouw de Bouvery wel vinden in de opkamer boven de boterkelder... En heel dit romantisch domein is gelegen drie en een halve kilometer buiten menselijk bereik. De naaste burens zijn die van de Luie Hoek, een twaalftal stampvolle krotten, waar de gevaarlijkste spitsboeven van de streek wonen...

Zij vindt het enig.

Hij kijkt haar boos aan. Die enige kerels, gaat hij voort, waren druk bezig alles uit haar huis te slopen, toen het daar gelukkig opeens begon te spoken. En als juffrouw de Bouvery zich geroepen mocht voelen er socialistische of zoiets van te maken, speelt zij met haar leven...

Intussen hebben beiden het gevoel, dat zij elkaar heel goed kunnen verdragen... Zij knikt verstandig en vraagt of er in Donschot een behoorlijk architect te vinden is... In een zware zucht snijdt hij een verse sigaar door en denkt na: Er zijn drie exemplaren, die zich architect noemen. Twee half-analphabeten, die zichzelf hebben benoemd, en een jonge flierefluiter, die er tenminste voor heeft schoolgemaakt in Hagenburg. Dan constateert hij meer dan hij vraagt, dat het natuurlijk een nieuwlichter moet zijn, een dolle, jonge hond, een artiest?

Zij is hem zeer erkentelijk, zij heeft zelden iemand ontmoet, die haar zo snel begrijpt.

O, dat was duidelijk genoeg. En dan slaat zij twee vliegen in één klap, want de vader van deze kunstenaar is aannemer, zelfs een zeer fatsoenlijke. Dat wil zeggen: zij zal door hem belangrijk minder bestolen worden dan door een ander... Terwijl hij het adres voor haar opschrijft, wijst hij met nadruk de verantwoordelijkheid voor alle komende onheilen van de hand. Er is geen begaanbare weg, geen behoorlijk water en natuurlijk geen gas. Als zij – wat hij betwijfelt – voor grof geld een telefoon kan krijgen om in geval van levensgevaar de marechaussee te alarmeren, zal het gespuis van de

Luie Hoek haar kostbare leiding wel beter kunnen gebruiken. Wat een feest zal dat zijn: tweemaal drie en een halve kilometer koperdraad!... Zij schudt het hoofd: M-m neen, veel te dik voor hazenstrikken. En het is vriendelijk van de notaris, maar hij hoeft zich niet zo veel zorgen te maken. Zij is zelf in het wild opgegroeid en de ergste stropers van heel Gelderland hebben – zo tussen twee gevangenisstraffen door – steeds de grootste zorgen besteed aan haar opvoeding... Nu geeft hij het op. Goed! Hij wil aannemen, dat zij een onverschrokken woudloopster is, een Buffalo Bill met rokken. Maar God helpe dat arme nichtje!... Weer knikt zij van neen. Ook dit is een vergissing. Het nichtje heeft zelf dit charmante plekje ontdekt en is er enthousiast over. Zij is trouwens geen kind meer en weet wat zij wil. Een gescheiden vrouw van 26 jaar en een veelbelovende schilderes... Nu laat Vermey zich achterover vallen in zijn bureaustoel. Verstaat hij dat goed? Een gescheiden vrouw, wettelijk gescheiden? Dan is het garnituur compleet. Welnu, een gescheiden vrouw bestaat niet in Donschot, heeft er nooit bestaan en zal er niet bestaan. Tenminste niet lang... Als enig antwoord steekt zij haar kin vooruit en glimlacht als om iets naïefs. Naast haar op een tafeltje ligt een in rood leer gebonden boek, dat haar al enige tijd in het oog schijnt te steken. Nu neemt zij het spelenderwijs op en kijkt naar de titel... Les Fleurs du Mal? Gunst, dat had zij niet verwacht: een verdorven notaris in Donschot! Dan legt zij de rest van haar cheroot in de asbak en staat op.

Hij heeft nog een vriendelijk verzoek. Kan zij een van die lange, zwarte stengels missen? Die dingen zien er wel giftig uit, maar zij geven zulk een fraaie, witte as. En zo een zal hij wel in drieën kunnen snijden... O, met genoeg. En bij haar volgend bezoek zal zij een bundeltje meebrengen. Die dingen zijn niet overal te koop... Dat vindt hij zeer hartelijk. Maar wil zij alstublieft hier in Donschot aan niemand zeggen, dat zij goede maatjes is met Notaris Vermey? Hij hééft al zo'n slechte naam. Verscheidene vrome zielen zijn stellig overtuigd van een contract met de duivel, authentiek verleden in letters van bloed. Twee kwezels hebben tussen licht en donker Satan zelf hier zien binnengaan, zij hebben hem duidelijk herkend aan zijn bokspoten. Een zelfde verhaal had tevoren in de Missie-Almanak van de paters gestaan, met plaatjes erbij, en het signalement klopte precies. Als zij zo omspringen met een onnozele notaris, die zijn sigaren in tweeën snijdt en niet in de kerk komt, wat gaan ze dan wel

aanvangen met een gescheiden vrouw in een spookhuis?... Hij geleidt haar door de gang en bij de voordeur blijft hij even staan, de knop in de hand. Nu ziet hij dat zij wel een paar duim langer is dan hij... A propos, dat spook is tussen haakjes een oude heks, een groot, mager wijf... Zij kijkt hem strak aan, maar zijn gezicht verandert niet. Een toverheks, herhaalt hij nadrukkelijk, een die zich weet te veranderen in een zwarte kat en voor verre boodschappen in een katuil en het trio is compleet... De notaris maakt een gebaar van hopeloze berusting, geeft haar de hand en buigt haar de deur uit.

Aangekomen bij de Gouden Zwaan, marcheert zij, zonder acht te slaan op de hotel-ingang, de gelagzaal binnen waar het borreluur zijn hoogtepunt nadert. Onmiddellijk valt er de stilte van naderend onheil en alle open monden zijn op haar gericht. Als van niets bewust stapt zij naar de toonbank en vraagt met klare stem aan de tapknecht of er ook iets te eten is. Frans Willems, de baas van de Zwaan, schiet verschrikt toe en met rukkende buigingen sleept hij haar mee naar de eetzaal. Door zijn snel optreden weet hij de situatie te redden, want de grofheden kunnen eerst loskomen, wanneer hij de deur al kort op haar hielen heeft dichtgetrokken. Zij bedankt voor soep en neemt een kalfsoester met gebakken aardappelen en sla. Piet, de dienkegner, noemt zij 'kameraad' en zegt hem, dat hij zich niet zo onophoudelijk moet krabben, want de gasten zouden er op den duur zelf jeuk van krijgen. Na het eten bestelt zij een rijtuig en de loopjongen wordt uitgezonden om Lange Kobus te gaan halen bij het station. Bij haar vertrek vormen Frans Willems, de kegner Piet, de loopjongen en drie vertrekkende borrelaars de erewacht. Op luide vergaderingtoon leest zij het adres van het papiertje en alle oren zijn gespitst. Kobus kijkt op de torenklok en zegt: 'Als hij niet in 't café zit, zou hij wel thuis kunnen zijn.' Frans Willems komt te hulp: Neen, hij zit niet in 't café, maar hij kan nog wel in de nieuwe kerk zijn. Kobus schudt herhaaldelijk het hoofd: Als hij in de kerk is, gaat hij er geregeld klokslag twaalf uur vandaan... Alsof de besprekingen nog wel enige tijd in beslag zullen nemen, gaat zij er gemakkelijk bijstaan, leunend op haar wandelstok, en vraagt of die mijnheer dan zo heilig is, dat hij tot het middaguur in de kerk zit. 'Heilig?' roept Kobus verontwaardigd. 'Bijlange niet! Hij is daar aan 't werk!' Zij schrikt en verzoekt hem beleefd haar domheid te willen excuseren. Maar de Lange hoort haar niet eens, hij denkt hardop

na: Het is natuurlijk mogelijk, dat hij ergens anders een borreltje is gaan vatten: in 't Hof van Holland of bij Fons Basters. In een van de koffiehuisen aan het station is hij in ieder geval niet, anders had Kobus hem moeten zien. Er valt weinig peil op te trekken, want hij komt zowat overal... 'Is mijnheer een alcoholist?' vraagt zij weer. 'Nee, mevrouw,' zegt Frans Willems, 'hij is architect.' Ja, dat weet zij wel, daar is het juist om begonnen... Dit antwoord wordt genoteerd. Dan is de baas van oordeel, dat het beste zal zijn eerst naar zijn huis te rijden. Kobus knikt, een beetje weifelend, maar verroert zich verder niet.

'Mag ik al instappen?' vraagt zij vriendelijk.

Nog diep in gedachten trekt hij het portier open. Wanneer zij instapt, botst zij echter tegen zijn schouder en moet nogal zwaar weer van de tree stappen, want hij reikt nog juist met zijn lange arm voor haar langs om een wit driegdraadje van de blauwe pluche der zitting te plukken. Eindelijk gezeten, is zij van oordeel, dat hij een zeer propere koetsier is. Dat mag ook wel, gromt hij. Als zij wist wat voor viezeriken er soms... De slag van het portier snijdt zijn ontboezeming af. Bij zijn laatste buiging ziet Frans Willems, dat zij zit te popelen van plezier. Dan loopt hij met een verheugd gezicht naar de telefoon en na zijn gesprek haast hij zich naar de gelagkamer om de heren nog eens te laten genieten van die rare toverlantaarn....

Het rijtuig houdt stil voor een groot huis, dat er dorps uitziet, ofschoon het een hoge verdieping heeft. Deze gevel is een blijvende reclame voor de degelijkheid van de aannemer. Er is royaal met natuursteen omgesprongen en de baksteen schijnt iedere week opnieuw te worden gevoegd. In de dikke, hardstenen plint is het ronde mondstuk van een waterkraan aangebracht en er is solfer gestrooid om de honden af te schrikken. Zij vraagt zich af wat nu erger is: deze giftige gele poeder of de plasjes van de honden. Naast de deur een zwarte, glanzende plaat met gouden letters: Jan Dockx en Zonen, Aannemers, en een met: P. M. Dockx, Architect. De laatste hangt bovenaan, want een architect staat boven een aannemer... Zij maakt aanstalten om uit te stappen, maar Kobus trekt het portier op een spleetje en beveelt haar te blijven zitten. Hij zal eerst eens kijken of hij wel thuis is. En is hij er niet, dan zal hij wel aan de weet zien te komen waar hij uithangt. In plaats van aan de enorme koperen bel te trekken verdwijnt hij zonder haast om de hoek van het huis in de brede poort. Na een minuut komt hij weer aanslenteren

en opent het portier. Ja, hij is tòch thuis, hij is aan 't lijntjes trekken op zijn kantoor... Wat vindt zij dat een geluk! Haar ironie is duidelijk aan hem verspild, hij gaat haar even zorglijk voor, de poort in. Aan het einde van een lange achterbouw ziet zij een groot terrein met opslagplaatsen van bouwmaterialen. Stakerig als een vogelverschrikker wijst Kobus dan op een groot houten bord, dat naast een der vele deuren uit de zijgevel steekt. Men moet wel stekeblind zijn om het niet te zien. Ziet zij daar dat gele bord met 'Kantoor'? Daar moet ze zijn, daar zit hij. En nu kan hij gerust zijn, want dit ogenblik komt Pius Dockx uit dezelfde deur haar met beleefde haast tegemoet. Hij heeft gauw zijn linnen jasje verwisseld met zijn colbert. Hij zegt Juffrouw Langlet de Bouvery goede middag, hij spreekt haar naam zeer Frans uit en buigt zonder stijfheid. Nu is zij toch een beetje verbaasd. 'Kent u mij al?'

Zij schijnt Donschot niet te kennen, grinnikt hij. Zij is aangekomen met de trein van tien uur veertig. Met haar wandelstok. Toen zij recht bij de notaris binnenliep, wist iedereen, dat dit de dame was, die gek genoeg was geweest om de Keurhoef te kopen. Zij is er gebleven tot kwart voor twaalf. Gewandeld naar de Gouden Zwaan en daar pardoes het café binnengestapt. Tijdens het borreluur heeft daar sinds mensengeugenis nooit een vrouw een voet gezet, buiten de zigeunerrinnen, die komen bedelen en dan onmiddellijk worden verdreven. Maar het is goed afgelopen... Zij heeft geen soep genomen, ofschoon die in de prijs is begrepen, waarop de kellner haar nog uitdrukkelijk heeft attent gemaakt. Wel kalfsoesters met gebakken aardappelen en sla...

Intussen heeft hij haar een armstoel gegeven naast het grote tekenbord. 'Maar het ergste is toch geheim gebleven,' zegt zij, terwijl zij weer een cheroot uit haar koker trekt. Indien zij op effect belust is, wordt het bedorven door de telefoonschel. Hij luistert even en zegt al gauw: 'Ja-ja, het is heel vriendelijk, Louis, maar je bericht komt stukken te laat. Juffrouw de Bouvery is al hier. Bedankt en tot ziens.' Dan haast hij zich haar vuur te geven en zij zegt: 'Juist! Is er nog meer nieuws over mij?'

O ja! Zij is ook al gek verklaard. Bij haar vertrek uit de Gouden Zwaan heeft ze zijn adres voorgelezen van een velletje papier met het briefhoofd van Notaris Vermey. Zij wil dus de Keurhoef laten restaureren of afbreken voor de bouw van een nieuw landhuis, anders had zij geen architect nodig...

'Dus de notaris heeft z'n mond gehouden?' vraagt zij verrast.

‘Wat valt me dat meel!’

‘Vermey is een fidele kerel,’ verklaart hij met enige warmte. ‘Het zegt genoeg, dat hij een grote praktijk heeft, ofschoon hij in kerk noch kluis komt en al zijn sigaren doormidden snijdt. Daar komt nog bij, dat hij zijn geachte cliënten op een afschuwelijke manier de waarheid pleegt te zeggen. Gewoonlijk vertelt hij aan beide partijen precies op welke manieren zij van plan zijn elkaar te grazen te nemen. Ook volkomen onnodig weet hij puntigheden te plaatsen, die lang blijven prikken. En dan heel onverwacht, meestal bij het weggaan. De mensen zijn er altijd zo door overrompeld en uit het veld geslagen, dat zij eerst buiten op de stoep kunnen denken: Stik, lelijke kerel! Maar even goed gaat iedereen bij de volgende gelegenheid weer prompt naar Notaris Vermey.’

‘Hoe verklaart u dat?’

‘Misschien is het oude boerenargwaan voor mooipraters. Al zijn cliënten hebben aan den lijve ondervonden, dat hij de waarheid spreekt, en hoe! Dat is zelden aangenaam, maar als het om centen gaat toch wel belangrijk. Waarschijnlijk speuren zij in al zijn hondsheden een teveel aan eerlijkheid.’

‘Dus onze notaris is te eerlijk?’

‘Ik zei toch al, dat hij niet naar de kerk gaat. En u weet niet hoe gevaarlijk dat is in Donschot. Zó eerlijk ben ik nog niet, maar ik ben dan ook geen goed-beklante notaris, ik werk juist mee aan de bouw van een kerk... En nu geloof ik, dat ik te veel klets. Zouden we ook eens wat gaan doen, Juffrouw de Bouvery? Een goed landhuis bouwen bijvoorbeeld?’

‘Neen,’ zegt zij. ‘Ik wil voorlopig alleen maar weten of hetgeen er nog staat bewoonbaar gemaakt kan worden en tegen welke prijs. Als het zo ver komt, ga ik er wonen. En de rest kunt u mij besparen. Ik weet alles van het spook, van de lijken in de Lokker, van de Luie Hoek en van de bloedplas in de opkamer. Dan trek ik er in met een echtpaar als personeel en een nicht, die schildert en bovendien wettelijk gescheiden is. Dat wettelijk hoort er bij, naar het schijnt. Zeg het voort.’

Hij schudt het hoofd. ‘Dat is helemaal niet nodig. Lang voor u er intrekt, kan Donschot meer kwaad van u vertellen dan u zelf bijeen kunt fantaseren. Maar ik heb er al jaren van gedroomd zo’n magnifiek ding als die oude hoef te reconstrueren tot een juweel van een landhuis. Ik zou het zelfs louter voor mijn plezier doen, maar u bent rijk genoeg en iedere arbeid is zijn loon waard.’

Opeens is hij even vurig en oprecht als hij tevoren aanstellerig en arrogant is geweest. Hij zal eens laten zien wat men in Engeland weet te bereiken met het

herstellen en verfraaien van bouwvallige cottages. Driftig zoekt hij in een stapel tijdschriften en toont haar foto's van vervallen bouwsels, voor en na de restauratie... Ja, zij moet toegeven, dat het haast ongelooflijk is. Haar nicht heeft zich daar ook al in verdiept, zij is het trouwens die de Keurhoeve heeft ontdekt, vorige zomer, tijdens een fietstocht. Maar het rijtuig staat voor en het is nog vroeg. Zullen zij daar eens gaan kijken?... Nu veert hij overeind, grijpt een schetsboek en een lange stalen duimstok. Wanneer zij de keuken passeren, steekt de oude meid Joke haar hoofd door de deur en vraagt zeer bedeesd of mijnheer niet moet eten. Anders gilt zij over de binnenplaats: 'Eéete!' Neen, Joke, vandaag heeft hij plezier genoeg en dus geen eten nodig. Nu voelt Juffrouw de Bouvery zich bezwaard, zij blijft staan en protesteert, doch vergeefs. Hij verzekert haar, dat hij op zo'n ogenblik niet eens zou kunnen eten, en met ongeduldige duwtjes onder haar elleboog praat hij haar het rijtuig in. Als hij erge honger krijgt, plukt hij daarginds wel een paar rhododendrons. O ja, die staan er genoeg. Het is een der mooiste plekjes van de provincie. En de hoeve zelf is een kapitaal gedoente, een kasteelboerderij, ruim drie honderd jaar oud, gebouwd door een kunstenaar en uit een ruime beurs. Als zij hem nu maar zijn gang laat gaan, maakt hij van dat verwaarloosd kavalje een landhuis, dat niet alleen een artistieke bezienwaardigheid is, maar ook een woning voor 'n dame!...

Wat een blaag is hij nog, denkt zij, met heel zijn grote-menssnor. Hij kan niet eten, omdat hij denkt een andere honger te kunnen stillen, een van jaren... Alsof hij haar gedachten raadt, vertelt hij, dat hij telkens als hij daar in de buurt kwam er weer ging kijken om nog eens te spelen met het idee, dat hij deze boerderij in behandeling zou nemen. Hij kent iedere steen, hij zou het geheel van hier af op papier kunnen zetten: het zou niet veel schelen. In de loop der eeuwen zijn hier en daar enkele openingen dichtgemetseld en er andere ingekapt, maar dat is gauw hersteld. Onherstelbaar verknoeid is er eigenlijk niets...

Zij rijden al een poosje en nu onderbreekt zij hem schielijk: Heeft hij aan de koetsier gezegd waar zij heen gaan?

'Neen, maar Kobus heeft het wel begrepen, hij rijdt in de goede richting.'

'Gebeurt het ook, dat er iets geheim blijft in Donschot?'

Wel, één geheim kan hij toch noemen: Niemand kan met zekerheid zeggen, waarom Notaris Vermey zijn sigaren in tweeën snijdt. Van de andere mysteries, die zich mochten

voordoën, kent men het bestaan niet, anders waren zij wel achterhaald...

Als hij zo bij de pinken is en zijn ogen laat flikkeren, kan zij hem niet goed hebben... Maar het volgend ogenblik verliest hij weer zijn airtje van verwaande wijsneuzigheid en laat zich andermaal meeslepen door zijn bezetenheid. Nu maakt hij zich zorgen over de nicht van Juffrouw de Bouvery. Zij is schilderes en heeft zelf de hoef ontdekt. Dat is bemoedigend. Maar zij is toch niet al te eigenwijs, naar hij hoopt? Zij zal toch geen dwaze eisen gaan stellen, die al zijn fijne proporties overhoop zouden gooien?

'Is het dwaas van een schilderes, dat zij een atelier verlangt? Een goed architect kan toch een bijgebouwtje ontwerpen, dat het geheel niet stoort.'

Maar er is al een atelier in het huis! Zij moet namelijk weten, dat hij al jaren bezig is de hoeve voor zichzelf in te richten. Mèt een atelier. Hij breekt eenvoudig de vloer uit de opkamer, anders gezegd: het plafond uit de boterkelder. Dan is Juffrouw de Bouvery meteen van haar bloedplas verlost. En zodoende heeft Mevrouw uh, Dinges...

'Anke Gijsberti.'

O, die naam heeft hij al gelezen. Heeft Mevrouw verleden winter niet geëxposeerd in Den Haag? Juist... Wel, dan heeft Mevrouw Gijsberti precies wat zij hebben moet: hoog licht uit het Noorden door de vensters van de opkamer... Voorlopig wil hij het niet duurder maken dan nodig is, denkt zij. En misschien meent hij het wel eerlijk. Dan vraagt zij, waarom die arme ziel in de kelder moet...

Maar het is een boterkelder! Vier of vijf treden onder het maaiveld. Er moet natuurlijk een houten vloer in gelegd worden en daarmee wordt het verschil nog kleiner.

'Blijft er dan wel genoeg woonruimte over?'

Lieve hemel! Als zij het bakbeest gezien heeft, zal zij zich geen zorgen meer maken. Er is nog een gewone, ondergrondse kelder van formidabele afmetingen en met prachtige gewelven. En ruim driehonderd vijftig vierkante meter hoge zolderruimte, waarin een klein fortuin steekt aan oud eikenhout. Dat kan een verdieping worden met meer kamers dan zij kan gebruiken. Want zonder de zuivere lijn van het leien dak te schaden kan hij er lage, brede vensters in aanbren-gen. Maar dat is een heel precies werkje... Ruimte? Toen het huis nog voor hem bestemd was, toen hebzuchtige kapitalisten het nog niet voor zijn neus hadden weggekocht, wist hij niet wat hij met al die ruimte zou aanvangen...

Hebzuchtige kapitalisten... Dus de vlegel weet ook al, dat hij te doen heeft met een min of meer combattante socialiste. En hoe hij doordraaft: Heeft zij veel antiquiteiten? Die zullen namelijk in het interieur, dat hij voor de dames op het oog heeft, eerst goed tot hun recht komen. En 'wij' moeten vooral niet vergeten de hoef van alle kanten te laten fotograferen, voor er ook maar een hand naar uitgestoken wordt...

'Juist,' zegt zij. 'En u ziet de foto's al afgedrukt in alle geïllustreerde tijdschriften met eervolle vermelding van de geniale architect.'

'En waarom niet? Het wordt immers een kunstwerk.'

'Wilt u niet vergeten, dat ik nog geen enkel besluit genomen heb? Voorlopig onderzoek ik alleen de mogelijkheden. En ongetwijfeld bent u een groot architect, maar zeer zeker niet de enige.'

'Dat is maar plagerij. U weet heel goed, dat ik de aangewezen man ben. Ik ben er al jaren over aan 't piekeren en u profiteert gratis van de resultaten. Als u de treurige moed hebt dit fijne karweitje op te dragen aan een of andere virtuoos van de revolutiebouw, die van een nobele zestiende-eeuwse boerderij in puur Vlaamse stijl natuurlijk een vulgaire taartjeswinkel gaat maken, dan, dan...'

'Ja?' moedigt zij hem aan.

'Dan wordt mijn lijk opgehaald uit de Lokker en zult u heel uw leven lekker wroeging hebben.'

Zij lacht gevoelloos.

'Dus niet? Goed, dat ik het weet. Dan kunt u erop rekenen, dat het monster tot de grond toe afbrandt, voor u er in-trekt. Ik heb uitstekende relaties in de Luie Hoek.'

Het volgend ogenblik staan zijn ogen weer strak en fanatiek. Kijk eens, een boerderij is haast enkel bedrijfsruimte; het wonen is er bijzaak. Nu moet het uitsluitend woonhuis worden. Dat wil zeggen, dat de gevels meer vensters moeten hebben en minder deuren. Ook moet er een gang, of liever een hall komen, zodat niet alleman met de deur bij haar in huis valt. Dit alles moet met de grootste eerbied gebeuren, anders wordt het een opgelapte werkbroek. Als het klaar is, mag niemand kunnen zien, dat er ooit iets aan veranderd is... Hoeveel paarden gaat zij houden? En hoeveel rijtuigen? Dan moet er een stal met remise bijgebouwd worden...

Reeds een kwartier rijden zij nu over een landweg, een dubbel karrespoor. Het laatste stuk is zo verwaarloosd, dat Lange Kobus zijn paard moet laten stappen. Zij schokken zo hevig over bulten en kuilen, dat Pius zijn voeten schrap

zet en zijn rug in de hoek schoort om niet telkens tegen haar schouder te stoten. Zij denkt: Ratelt hij zo door om mijn aandacht af te leiden van de slechte weg?... Maar het landschap vergoedt veel. Hier staan de kreupeldennen oud en woest in de ruige hei, bemoste, knoestige stammen, die zich laag bij de grond splitsen in lange, verwrongen vangarmen. En daar, in een laagte, ligt de Keurhoeve. Het is een windstille dag met zeer wazig zonlicht en de rimpelloze Lokker blinkt van onschuld. Het groen van de oude eiken en lindebomen rond het huis is nog zeer jong en aan de rand van het achtergelegen dennenbos gaan de knoppen der rhododendrons al open. De steenklompen van de afgebrande schuur zijn wild overwoekerd. Zij zegt, dat er een mooie rotstuin van te maken is en dat is precies wat hij zelf al heeft gedacht. Dan zien zij de voorkant en blijven staan. In een bed van brandnetels ligt het huis daar te wachten met het geduldig verlangen van een oude moeder. Een drietal luiken hangen als gebroken ledematen schuin aan een enkel scharnier. Zij vindt het een triest gezicht, maar bovenal is zij toch getroffen door de eerbiedwaardigheid en de simpele luister van het totale beeld. Hij kijkt naar het dak, naar de plekken waar de leien mankeren en het hout bloot ligt, zwart en glimmend van algengroei. Het valt hem nog mee, zegt hij. Zijn eerste werk is natuurlijk het dak. Maar hij zal hier wel een dag of drie bezig zijn met alles te noteren. Dan wijst hij haar de overblijfselen van het karnwiel tegen de buitenmuur van de boterkelder. Die van de Luie Hoek hebben er brandhout van gemaakt. En daar, aan de Zuidkant was vroeger de paardenstal. Maar omdat er geen plaats is voor het gerij, zal hij nu een koets-huis met stal moeten bouwen en wel zo, dat het later als garage kan dienen voor een automobiel. Over een jaar of tien zullen die ondingen natuurlijk al veel verbeterd zijn en misschien zelfs onmisbaar geworden. In Donschot lopen er al twee, als zij lopen...

Voor zij het pakje met de roestige sleutels, dat de notaris haar gegeven heeft, uit haar reticule kan halen, is hij al door een venster geklommen. Even later gaat knarsend de deur open van een groot woonvertrek. Zij ziet, dat de dikke stoflaag wolkjes maakt onder zijn voetstappen. Onder een zwaluwnest tegen een der zware zolderbalken ligt een dikke laag vogelmest. Een scherpe stank slaat op haar adem en kuchend vraagt zij: 'Zijn er bunzings?' Ja, dat kan wel zijn, geeft hij toe, maar die heren zullen wel zo beleefd zijn uit zichzelf te verhuizen. ...Langs hier kunnen zij niet verder, ofschoon

er in dit vertrek twee deuren wijd open staan. In de kozijnen hangen de stoffige spinnewebben als gordijnen tot op de grond. Hij doet of alles zeer normaal is. Met zijn schoenzool schraapt hij het stof en het vuil van een paar grote vloertegels. Ziet zij die prachtige terra-cotta plavuizen? Glad als spiegels en het merkwaardige is, dat zij zacht aanvoelen onder de voeten. Maar wat zegt zij wel van de schouwkap? Voelt zij het rustige evenwicht? Die schouw kan in dit vertrek alleen maar zó zijn. Als haar revolutie-bouwer er maar één centimeter aan knoeit, zal heel dit vertrek zo rammelen, dat mensen met enig kunstgevoel er op de duur zenuwziek van worden. De beddekoetsen zal hij moeten handhaven als gewone muurkasten, anders zijn al deze fijne verhoudingen kapot. De kastdeuren maakt hij dan zo goed als onzichtbaar in een betimmering van wagenschot... Zij nadert een der bedsteden, waarvan de deur op een kiertje staat en wrikt haar wijd open met haar wandelstok. De scharnieren piepen gaatjes in hun oren en als zij haar hoofd naar binnen steekt, moet zij weer hoesten. In de beddebak ligt tussen allerlei onbepaalbare vodden en vuil het grijsbestoven geraamte van een dier, waarschijnlijk een kat. Nu gaat zij naar buiten, haalt diep adem en snuit haar neus. Bedremmeld komt hij haar na en tot haar genoegen ziet zij, nog juist voordat hij als betrappt zijn blik afwendt, dat hij haar bezorgd en haast smekend aankijkt. En nu schijnt hij opeens zijn vranke tong te hebben verloren. Voorzichtig en met opgenomen rok stapt zij door de opschietende brandnetels naar de put en kijkt over de rand van de rottende bekisting. In de dikke krooslaag drijft een zeer roestige nachtspiegel naast een nauwelijks te herkennen hondenkreng, waarvan de vier beenstompjes en de gezwollen buik, kaal, paars en glimmend boven de oppervlakte uitsteken. Zij ziet het door een wolk van kleine, zwarte vliegjes. Weinig gerust, komt hij ook eens kijken en dan heeft zij moeite haar gezicht strak te houden, want hij schrikt en krijgt een kleur! Dit ogenblik heeft hij dan ook een kort visioen, hij ziet twee ietwat overbeschaafde Haagse dames van middelbare leeftijd thee drinken uit kopjes van eierschaalporselein... Met dit al komt hij haar voor als een overrompelde gastheer, die zich schaamt voor de verwaarlozing van zijn huis en hof. Ja, hij beschouwt inderdaad dit gedoente als iets van hem zelf. En hier besluit zij, dat deze dorpsbeau met de dansende ogen het werk zal uitvoeren... Hun zwijgen wordt hem ondraaglijk. Nerveus schraapt hij zijn keel en met een opgewektheid, die haar

doet glimlachen, begint hij te jubelen over een groot waterreservoir in de nok van het oersterke dak, een eigen watertoren, met leidingen waarheen zij maar wil, naar de keuken, de badkamer, de wastafels en de closetten! Een Vigor-pomp in de oude paardenstal, gedreven door een groot handwiel, waarmee in een half uurtje het reservoir voor drie of vier dagen is volgepompt. En die put wordt natuurlijk gedicht...

'U denkt, dat ik geen stootje kan verdragen, niet waar? En dat ik voor mijn fatsoen al een paar keer moest zijn flauwgevallen?'

Onmiddellijk fleurt hij weer op. 'Laten we eerlijk blijven, Juffrouw de Bouvery. Ik weet, dat een welput kan worden schoongemaakt en uitgediept, tot hij weer even helder is als ooit tevoren. En zonder het te weten hebben wij al erger dingen gegeten of gedronken. Maar nu ik dit gezien heb, zou ik ook geen thee meer believen uit deze put.'

Lange Kobus komt even om de hoek kijken: als mevrouw de trein van drie uur vijf en veertig moet hebben, wordt het stiltekensaan tijd! En hij verdwijnt weer zonder het antwoord af te wachten.

'Mijnheer Dockx!' Zij neemt het woord als op een vergadering. 'Ik verzoek u om een uitvoerige beschrijving van alles wat naar uw idee aan dit huis moet hersteld en veranderd worden, met tekeningen en een gedetailleerde opgave van de kosten, centrale verwarming en waterleiding inbegrepen. Natuurlijk zonder enige verplichting mijnerzijds. Maar omdat iedere arbeid zijn loon waard is, zoals u zei, wil ik de voorbereidende werkzaamheden honoreren, in geval ik van uw verdere diensten geen gebruik zou maken. Noem mij dus het bedrag, dat u verlangt voor uw tekeningen en uw prijsopgave.'

'Ik ben alleen maar architect,' zegt hij. 'De tekeningen en het bestek kunt u van mij krijgen, maar de prijzen zult u aan een aannemer moeten vragen.'

'Juist. Vraag dan uw vader de prijs op te geven van alles wat u nodig acht. En voor het geval ik ervan afzie: hoeveel bedraagt uw honorarium?'

Hij trekt de schouders op. 'Laten we zeggen honderd gulden. Dat is zeker niet te veel, want ik zal er wel twee weken werk aan hebben. Maar u weet waarschijnlijk wel, dat er zoiets bestaat als auteursrecht. Ondanks die honderd gulden mag u met mijn tekeningen niet naar een ander lopen.'

'Dat weet ik. En ik wil van mijn kant de heren Dockx ook op voorhand waarschuwen, dat ik het ontwerp en de begro-

ting zal voorleggen aan een zeer deskundige relatie, die er zelf geen belang bij heeft en objectief zal oordelen. Dus geen concurrent, als ik het zo zeggen mag.' Hij gelooft, dat men haar in Donschot wat al te schielijk heeft gek verklaard.

Tien dagen later waren alle paperassen en tekeningen opgezonden naar Den Haag. Het werd trouwens tijd, want de laatste nacht moest hij ophouden, omdat er zwarte vlekjes voor zijn ogen kwamen. Nu zeiden zij niet meer, dat hij zot was: hij was razend! In die dagen is hij wel tien pond lichter geworden en kwam er uit te zien als een geest... Marius, voor wie Oom Pius nu de belangrijkste mens van de wereld is, kwam elk moment, dat hij kon vrijmaken, eens kijken, al was het maar voor twee minuten. Want zijn oom tekende niet alleen, hij heeft ook een huisje gemaakt van gips, dat precies de Keurhoeve weergeeft, zoals zij worden moet. En dan nog gekleurd!... Op de Zondag na Pinksteren was er ook de meubelmaker Willem, die meesterknecht is bij Hofman. Hij tuurde minutenlang op de tekeningen en ging dan op de knieën zitten voor de maquette om haar op de juiste hoogte, als van de begane grond te bekijken. Na een lange stilte zei hij: Ja! Het zat allemaal goed op zijn plaats, hij zou het zelf ook zo gedaan hebben. Maar toch geloofde hij, dat Pius er geen spijt van zou hebben, als hij de dakvensters wat minder hoogte gaf, een klein beetje maar... Marius vond het elegant uitgedrukt: ge zult er geen spijt van hebben... Oom was schielijk opgesprongen en daar zaten nu die twee grote mensen geknield naast elkaar voor het speelgoedhuisje, als brave herders voor het stalletje van Bethlehem. Oom Pius staarde met felle, vragende ogen en begon dan langzaam te knikken. En nu zag Marius, dat deze Willem, een werkman die in plaats van een boord een gekleurde halsdoek droeg, zo'n voornaam gezicht had...

De Zonen van de firma hebben meesmuilend de schouders opgetrokken en gezegd: 'Als er iets aan te verdienen is...' Maar Opa, die het bijna nooit met onze artiest eens is, had er wonderlijk genoeg wel genie in. Hoe ouder hij wordt, hoe harder hij scheldt op de revolutiebouw en hij herhaalt dan steeds het onfatsoenlijke rijmpje: Van buiten blond... Al op Pinksterzondag is hij met Oom Pius in de dogkar naar de Keurhoef gereden. En Marius mocht mee. Hij trilde van opwindning. De hoe-

ve heeft onder de jongens een angstwekkende naam. Als zij naar de Lokker trekken, blijven zij zonder het te willen weten steeds op veilige afstand van het huis. Dan wijzen zij elkaar voor de zoveelste maal de vensters van de opkamer, waar het lijk van de zwerver is gevonden, en soms ziet een hunner, dat de zwarte kat even door een raam kwam kijken; zij had hen zeker al gehoord. Vanzelf komen dan de spookverhalen, die zij al hebben gehoord of op hetzelfde ogenblik uit hun duim zuigen. Maar al gauw is er dan een, die zoiets zegt als: 'Komt, mannen, ik weet daarginds in de bossen een biedief met vlugge jongen', en dan zijn ze blij zonder al te veel schaamte van de plaats te geraken, ook al geloven zij niet aan de biedieven...

Nu, in gezelschap van twee vastberaden mannen, betrad Marius voor het eerst het erf met de brandnetels. Hier was Oom Pius dus al dagenlang bezig geweest, helemaal alleen! Hij moest beschaamd toegeven, dat zoveel moed verder ging dan zijn verbeelding. Want zelfs met een revolver kon je tegen een spook niets uitrichten; je schoot er dwars doorheen zonder iets te raken. Dan lachte de toverheks zo vals mogelijk en kwam langzaam op je af, met het scheermes. Wel zeiden ze, dat spoken je niets konden doen, als je maar bijtijds een kruis sloeg en 'Geloofd zij Jezus Christus' zei. Maar sedert Tinus Walraven straffeloos de kelk heeft beetgepakt en de hostie verscheurd, durft Marius niet meer op dit soort getover te wedden... Intussen schenen die twee niet eens aan een spook te denken. Oom Pius had de carbidlantaarn van zijn fiets meegebracht en aangestoken. Zij gingen er eerst van al mee naar de zolder. Marius voelde zijn hart bonzen en bleef hun pal op de hielen. Eigenlijk dorst hij niet goed rondkijken. Hij was bang, dat zij hem zouden terugsturen en alleen laten. Maar ze zeiden slechts, dat hij zich niet vuil mocht maken... De schemerige zolder was indrukwekkend. De vele zware balken, grillig gevormd en slechts met de bijl gefatsoeneerd, kwamen hem voor als een spookbos, waarin de bomen wel zuiver in het gelid staan, maar alle hun eigen karakter hebben, met ontelbare spinnewebben als loof, deinend op de tocht. Ja, de zolder scheen te leven. Onophoudelijk hoorde hij, dan hier, dan daar, een zacht gekraak als van stroeve gewrichten. Daar liet Oom Pius het scherpe carbidlicht schijnen op een rijtje vleermuizen, die roerloos aan een hoge balk hingen. Dan wees hij met zijn bundel naar het verre einde van de zolder: daarginds in de nok zat een uilennest; het waren van die gele kerkuilen... Opa kreeg weer eens heimwee naar de langvervlogen tijden, toen het ambacht nog fier kon zijn op een dege-lijk stukje werk. Kijk me die spanten eens aan! Hij wilde wed-

den, dat het allemaal slavonisch eikenhout was. Inlandse eik, voor zover die bestond, werd toen niet aangekeken. Niet goed genoeg voor de dakstoel van een fatsoenlijk boerenhuis! En dan te bedenken, dat heel deze vracht hout moest aangesleept worden van de kanten van Polen en Hongarije, met vlotten, ossenwagens en schepen. Wat dat gekost had aan arbeid! Vergeleken bij dit, maakten zij nu een dak van vliegerlatjes en sigarenkistjes. Vorige week had hij nog iets beleefd, dat hij nog niet te boven was. Aan de achterbouw van een woning, die op papier een half herenhuis moest verbeelden, had hij de nieuwste vinding gezien op het gebied van raamdorpels. Er lagen stukken groene dennestam, zo ongeveer op maat gezaagd, en hij dacht, dat ze voor kortelingen moesten dienen. Neen, mijnheer, die stammen werden met de schors erom en de beestjes erin aan het kozijn vastgeranseld met zesduimers. Dan nog een paar duimse plankjes van vers vurenhout, horizontaal en verticaal er op gespijkerd, en de dorpel was gereed. Zoiets moest gestraft worden!... In de kelder vertederde hij zich weer over het mooie, regelmatige metselwerk en de strakke bogen van het verwulfsel. Wat een werk met al die kleine steentjes en dan zo hard als de duvel op zijn kop. Het was een lust voor de ogen! Zeker, hier waren zij op hun manier zuinig geweest, voor de steen hadden ze miskleur genomen, maar als het licht er op scheen was het een prachtig mozaïek, het tintelde van leven. Zoiets zou niet witgekalkt moeten worden, enkel afgewassen, maar ja, dat vrouwvolk... Vandaag moest je goed uitkijken naar een metselaar, die een voorgevel zo haarfijn kon afwerken, als die oude knapen het hadden gedaan met deze kelder. Wat was de wereld in een paar honderd jaar armoedig geworden en ach-ach-ach, waar moest dat naar toe?... Naar staal en beton, wist Oom Pius en Opa kreunde. Ja, dat zou hem niet verbazen. En bestond er iets, dat zo lelijk was, zo hartstekendood?... Volgens Oom Pius had het grote voordelen: goedkoop, ontzaglijk sterk en onbrandbaar. Daarentegen was één lucifer voldoende om heel deze degelijke bouw met al het slavonisch eikenhout in een uur tijd ongedaan te maken. En betonbouw hoefde niet lelijk te zijn. Als het materiaal maar de vorm kreeg waar het om vroeg... Opa wond zich op, hij zag andere spoken. Ja, en dan werd een stad een verzameling van hoge kaaimuren met gaten erin en leefden de mensen zo gezellig mogelijk in bovengrondse grafkelders!... Oom Pius schudde lachend het hoofd. Met de rechte lijn en het platte vlak waren er prachtige dingen te bereiken door mensen, die er mee konden omgaan. Maar dan was je aangewezen op de eenvoud

en dan was het heel wat moeilijker dan een gevel opdirken met kastrandjes en krullen en druiventrossen en blote engeltjes en aangeplakte halve kolommen, die hingen in plaats van te stutten. Had deze boerderij geen mooie gevels? Nu dan, de enige kromme lijnen moest je zoeken in de ankerijzers. Een gevel was niet per se een kunststuk omdat de versieringen er afdroepen!...

Marius had dit soort gekibbel al tot vervelens toe gehoord en Oom Pius had immers altijd gelijk. Waren zij dan totaal vergeten, dat zich hier een spook verborgen hield? Toen zij, druk redenerend, langs de versleten treden op het valluik van de boterkelder in de opkamer klommen, kreeg hij een koude rug. Maar van de bloedplas was niets te zien. Als overal in dit grote, holle huis lag er een dik tapijt van stof, grillig bewerkt door de sporen van allerlei gedierte. Bij een stilte in het dispuut kon hij zich niet langer bedwingen: 'Oom Pius, zoudt u hier alleen durven te blijven tot het 's nachts twaalf uur sloeg?' Zij lachten. Dat was waar ook: het spookte hier nog altijd! En zij ginnegapten bedektelijk over die ferme tante, die gelukkig niet overgevoelig scheen te zijn en het spook wel klein zou krijgen. 'Voor de gezelligheid zou ik het niet doen, Marius', gaf Opa toe. 'Als het moest, zou ik wel durven, maar ik zou me toch niet op mijn gemak voelen in dit smerige kot.'

Oom Pius knikte. Dat was het. Spoken hadden hun eigen omgeving nodig. Als het huis netjes was afgewerkt, blinkend van properheid en bewoond, zou de grootste zenuwlijder niet meer aan spoken denken...

Tijdens de terugrit verheugde Marius zich reeds op de verhalen, die hij Dinsdag op school zou vertellen. Nu was hij immers de enige, die zich in de Keurhoef had gewaagd. Wat hij daar al niet gezien had aan griezeligheden en geheimzinnige sporen van onzichtbare wezens: Deuren, die akelig langzaam open en dicht gingen, zonder dat er iemand te zien was. Ge-fluister, dat schielijk ophield, wanneer je die kamer binnenkwam... Zelfs zijn grootvader, die toch van de duvel niet bang was, zou er niet graag een nacht alleen blijven. Maar zijn heldhaftige oom liep daar hele dagen alleen rond en trok zich van het spook niets aan... Als het goed verteld werd, kon het een verhaal worden, waarvan zij zouden pafstaan... Van Opa moesten zij aanleggen in de Ossenkop. Marius kreeg weer een kappertje trappistenbier met suiker, dat was tenminste nog iets degelijks. Oom Pius, die duidelijk op hete kolen zat om weer gauw achter zijn tekentafel te kunnen springen, gaf hem het knipoogje van de samenzweerder.

En nu breekt er een tijd aan van ongekende weligheid. Vader heeft een nieuwe fiets gekocht, een met freewheel, en Marius heeft de oude gekregen, omdat zijn Paasrapport nogal meeviel. Het zadel is zo laag mogelijk gezet, maar voorlopig moet hij nog telkens de trappers opvangen, wil hij niet te snel zijn broek slijten door van de ene bil op de andere over het zadel te schuiven. Moet hij zich groot houden, zoals voor een troep giechelende schoolmeisjes, dan gaat hij op de trappers staan en doet of hij grote haast heeft. Het is een oud karretje, rammelend en nog wat roestig, ofschoon hij zich de armen heeft lam gepoetst met schuurpapier en petroleum. Aan de banden valt gedurig te plakken, maar dat hoort erbij, zegt vader. Een man moet leren zich te redden en dit is een goede oefening... Zodra hij wat aan dit bezit gewend was, is hij gaan zeuren. Hij heeft genoeg van de misdienarij, hij doet het nu al vier jaar en een mens zou er op den duur ossenknieën van krijgen... Moeder gaat er schel tegen in, legt hem onder allerlei dreigementen het zwijgen op. Is zij nog altijd trots op zijn ambt? Of durft ze niet toegeven voor Tante Pia? Deze heeft indertijd gezorgd, dat hij 'mocht'. Het werd immers voorgesteld als een grote eer, een uitzonderlijke gunst. Aanvankelijk was hij er dol mee en voelde zich onderscheiden. Hij verbeeldde zich, dat alle mensen met bewondering naar hem keken en alle jongens jaloers op hem waren. De aardigheid was er gauw af, want tante Pia liet zich gedurig door Kapelaan Scheermakers en de koster op de hoogte houden van zijn gedrag. En ieder wissewasje werd, enkele malen vergroot, thuis aangebracht, om niet te spreken van haar eigen critiek op zijn houding voor het altaar. Nooit was het goed, het was altijd te heet of te koud. Als zijn neus jeukte, zou hij niet eens mogen wrijven van dat kreng, want volgens haar zat hij er dan voor schandaal in te peuteren. Voor het hem al te zeer kon verdrieten, vatte hij vlam voor de grote kampioen Kapelaan Beckers en konden deze vitterijen hem niet meer ontmoedigen. Nu is hij kwaad op zichzelf, omdat hij zo dwaas heeft kunnen dwepen met iemand, die alleen maar op zijn wenken bediend wil zijn en verder geen twee woorden voor hem over heeft. En wat is die dikke Beckers nu helemaal, vergeleken bij Oom Pius? De betovering is geweken, de bewondering omgeslagen in misprijzen en de korvee staat hem des te meer tegen. Hij wil er zo gauw mogelijk af zijn en zal die oude tang er nu weer over te beschikken hebben of hij mag bedanken?... Intussen komt hij er telkens op terug en houdt staande, dat hij er veel te groot voor is. Hij is al lang de oudste en hij wordt belachelijk tussen al die kleutergatjes, waar hij een

kop boven uit steekt. Bovendien krijgt hij steeds meer huiswerk en kan zijn tijd beter gebruiken. Daar mogen ze wel eens aan denken, als ze verlangen, dat hij dit jaar weer zijn eerste prijs behaalt. Mag hij dan helemaal geen vrije tijd meer hebben, is hij een slaaf?... Er zijn reeds klappen gevallen en zijn fiets heeft twee dagen aan de ketting gelegen, omdat hij dreigde het zo te zullen begaaien, dat hij weggejaagd werd. Moeder zou dan eens zien wie er baas was! Hij weet niet, dat zij al begonnen is Tante Pia bij voorzichtige beetjes aan het idee te doen gewennen en er minder goed om slaapt. Hij weet alleen, dat hij vóór schooltijd gemakkelijk nog even naar de Keurhoef zou kunnen rijden, als hij niet heel de morgen moest verknoeien in de kerk. 's Avonds heeft hij het gemakkelijk. Als hij veel te laat thuis komt, is hij 'bij Altinck' geweest en wordt er niet gezegd. Karel past thuis dezelfde uitvlucht toe en zo is hun vrijheid onbeperkt. Hij heeft natuurlijk ook een fiets en dadelijk na hun boterham rijden zij in volle vaart naar de hoeve. Weten zij, dat Oom Pius niet op het werk is, dan vermaken zij zich in de manege. Want Frits Lejeune wordt niet in de steek gelaten; zij gaan hem halen en hij staat dan beurtelings bij een van beiden op de step. Oom Pius is steeds in zo'n opgewekte stemming, dat bij thuiskomst hun ribben nog pijn doen. Zij bewonderen vooral de manier, waarop hij met het werkvolk omgaat: hij zegt hun de hardste waarheden, maar dan altijd zo, dat de kerels er zelf om moeten lachen. Achteraf is Marius blij, dat hij geen al te sterke verhalen heeft opgedist, want nu lopen de jongens overal onbevreesd rond en geloven niet eens meer, dat er ooit een spook geweest is. Er is dan ook de grote bedrijvigheid en veel volk, want het werk is op korte termijn aangenaam; de dames schijnen haast te hebben. Aan alle kanten klinkt het vrolijk gerinkel der truwelen; er wordt gefloten en gezongen. Wagens met twee paarden voeren de materialen aan. Het onkruid is gemaaid en het erf al hard gereden en gelopen. Opa komt vaak aanrijden, snuffelt alles na en maakt zich voor zijn plezier om alle kleinigheden bezorgd. Hij laat zelfs een kar heen en weer rijden om de ergste gaten in de Lokkerse weg te laten vullen met het overtollig puin. En hij blijft maar steeds goede maats met Oom Pius; zij lijken wel twee opgetogen jongens, geheel bezeten van een onmogelijke opgaaf, die warempel toch schijnt te lukken! In de familie is er al met enige verwondering op gewezen, dat zij zo goed schijnen te accorderen over dat karweitje en Opa moet al gezegd hebben: 'Laat onze Pius maar doen, hij is lang niet zo zot als hij zich bijwijlen gelieft voor te doen. En hij kent zijn stiel!' Opa heeft zijn vak ge-

leerd in België en gebruikt nog graag Vlaamse woorden. Zo noemt hij de dakpannen, waar de leitjes op worden genageld, 'schaliebord' en heeft er iemand een beter woord voor?... Tante Pia knijpt haar lippen tot een dun spleetje en vindt het miselijk om aan te zien hoe vader en zoon zich uitsloven om een goddeloos serpent als dat zotte Haagse wijf zo netjes mogelijk te installeren vlak bij een katholieke stad als Donschot. Let op haar woorden: dat kan alleen ongeluk aanbrengen! Wie met pek omgaat wordt ermee besmet... Marius heeft het goddeloos serpent nog niet gezien, maar trekt in stilte al op voorhand haar partij. Hij kan Tante Pia niet meer luchten. Die albedil moest nu eindelijk maar eens gauw doodgaan. Waarom zijn ze allemaal zo bang van haar? Toen hij nog heel klein was, heeft hij moeder eens horen zeggen, dat zij bang was van Tante Pia's 'vuile tong'. Daarop heeft hij urenlang zitten kijken in de hoop dat hij die vuile tong nog eens zou te zien krijgen. Nu weet hij beter. Waarvoor dient dat loeder eigenlijk? Zij keurt alles af en probeert voor iedereen ook het onnozelsest pretje te bederven. Bovendien is zij stapelzot, even zot als Heilig Koosje. Want onlangs heeft hij die twee samen gezien, heel apart en geheimzinnig onder het hoofdportaal van de kerk, waar niemand passeerde, want de grote deuren waren als gewoonlijk gesloten. Het heeft hem toen sterk getroffen hoe druk en ernstig zij met elkaar stonden te fluisteren. Toen kreeg hij een gedachte, die hij niet meer van zich af kon zetten, hoe gewaagd zij ook was: die twee waren allebei getikt, al was het dan op heel verschillende manieren...

Het kleinste kind van Donschot kent Heilig Koosje, de idioot. Het toeval heeft gewild, dat deze heilige woont in het Hemeltje, de rij krotwoningen even voorbij het huis van Marius. Een vader heeft hij niet. Zijn moeder, die Lientje Snuf wordt genoemd, leeft van de arme en de mensen zeggen, dat zij niet veel wijzer is dan haar zoon. Deze verkondigt zijn gebrek op het eerste gezicht. Hij is vooraan in de twintig en moddervet. Zijn ogen staan flauw en zijn mond hangt zover open, dat zijn dikke tong te zien is. Hij laat een geel, donsachtig baardje groeien en draagt op straat steeds een grote paternoster om zijn hals. De werklui zeggen dus, dat hij zijn gereedschap altijd bij zich heeft, want met deze paternoster verdient hij de kost. Hij is nooit op school geweest en kent geen enkel ambacht, maar hij is onovertroffen in het bidden van rozenkransen. Sommige knechts beweren, dat Heilig Koosje de kluit verneukt. Hij is lang niet zo zot als hij zich voordoet en wanneer het op dubbeltjes aankomt,

is hij zelfs alleman te slim af. Zij ramen het bedrag, dat hij per week bijeenschooit, vier of vijfmaal zo hoog als hun eigen lonen en knarsen de tanden. Een arme duvel, die bedelt om zijn kinderen eten te geven, wordt opgepakt door de politie! Zien zij hem tijdens het schaftuur voorbijkomen, dan onthalen zij hem op stekelige kwinkslagen: Of hij nog geen villa bij elkaar gebeden heeft, wanneer hij de affaire overdoet en gaat rentenieren, dat hij groot gelijk heeft: werken is goed voor stommelingen, of hij zijn prijzen nog niet gaat verhogen... Moeder griezelt een beetje van hem, zij wacht zijn lijmerig praatje niet af, geeft hem gauw een dubbeltje en zegt, dat hij deze maand niet meer terug moet komen. Voor dit dubbeltje heeft zij volgens zijn tarief recht op een rozenkrans, dat zijn drie rozenhoedjes. Het enkele rozenhoedje kost een stuiver, zodat men voor een dubbeltje voordeliger uit is. Het is een staande strijdvraag, of hij voor elk dubbeltje een aparte rozenkrans kan bidden. Volgens de meesten is het uitgesloten, ook al bad hij dag en nacht. Wel kan men hem op alle uren van de dag in de kerk zien komen. Dan gaat hij vooraan zitten, goed in het zicht, trekt zijn paternoster over het hoofd, kust het kruisje en begint te prevelen in een duizelingwekkende vaart, zodat zijn lippen beven als bij een zenuwcrisis. Zeer duidelijk trekt hij daarbij de paternoster kraal na kraal door de vingers en bijwijlen heft hij hoog de handen op om te zien hoe ver hij gevorderd is. Aan het einde van zijn ronde maakt hij met brede armzwaaien drie kruistekens en haast zich de kerk uit, ook al is het tijdens een mis. Er wordt nauwelijks op gelet; hij is al een traditie geworden. Van jongs af heeft hij zich heilig verklaard en de papieren van Rome waren nog onderweg. Sommigen gaven uit medelijden, anderen hielden hem voor de gek. Hoe wist hij, dat hij heilig was? Omdat een heilige alles wist. Maar hoe kon hij uitmaken, dat hij alles wist? Omdat hij heilig was... Daar hij nooit heeft schoolgegaan, heeft hij ook niet zijn communie gedaan. Op grond hiervan hebben flauwe grappenmakers eens zijn heiligheid ontkend. Want hoe kon iemand heilig zijn, die nooit ter communie ging en dus niet eens zijn Pasen hield? Zo iemand werd niet op gewijde grond begraven en ging recht naar de hel! Hierop wist Koosje geen antwoord, huilend liep hij naar de pastorie en hij was zo opgewonden, dat de meid hem niet kon afscheppen. Hij schudde met heel zijn lijf en zij vreesde, dat hij wat zou krijgen op de stoep. De pastoor wist hem handig tot bedaren te brengen. Kijk eens Koosje, communiceren had alleen zin voor mensen, die nog niet heilig waren en probeerden het te worden. Maar Koosje was immers al heilig! Het zou dus be-

lachelijk zijn, als hij nu nog ter communie ging, want daarmee zou hij te kennen geven, dat hij nog steeds niet heilig was. Hij moest zich van die praatjes niets aantrekken en rustig voortgaan. Hier had hij een dubbeltje en dat hij maar gauw naar de kerk ging om de rozenkrans te bidden... Voortaan beriep Heilig Koosje zich niet meer op de papieren van de Paus maar op de uitspraak van de pastoor, die hij ook al tot klant had! Kapelaans en koster verspreidden het kostelijk verhaal, de mensen hadden plezier in de slimme goedigheid van de oude pastoor en de affaire van Koosje was voorgoed gevestigd. Naar werkvolk en arme mensen kijkt hij niet om, hij wendt zich uitsluitend tot de gezeten burgerij. Als hij komt, dreunt hij steeds hetzelfde lesje op: 'Het wordt hoog tijd om te bidden, want de duvel is wat van plan tegen de familie. Wat het is, mag hij niet zeggen. Er moet gebeden worden door een heilige, anders gebeuren er grote ongelukken.... Wordt hij doorgestuurd, dan dreigt hij vermanend met de vinger: Zij moeten het zelf maar weten. Hij heeft hen gewaarschuwd: de duvel ligt al op de loer... En zoals het steeds gaat met die dingen, de ontelbare keren, dat zijn sombere voorspelling niet uitkwam, waren de mensen haar al vergeten en werd er niet meer over gesproken. Van de andere kant was het onvermijdelijk, dat er kort na zo'n weigering tegenslagen te betreuren vielen. En dan... Onzin! riepen de mannen, kletspraat! Maar de vrouwen wisten beter en de volgende maal kreeg Koosje zijn dubbeltje... Zo hebben zich in de loop van een zestal jaren de bewijzen opgestapeld, waaronder zelfs onheilen van betekenis. De grote juwelier Kronenburg werd het zwaarst getroffen. Hij is iemand, die veel leest, misschien meer dan goed voor hem is, want in vele dingen is hij al geneigd zo maar op zijn eigen houtje te denken en te oordelen. Het was niet voor dat dubbeltje, lieve hemel, neen! Hij gaf geregeld en naar best vermogen aan de arme. Maar het ging hier om het principe! Dit was wel je reinste prostitutie van het gebed en daar deed hij niet aan mee... Dezelfde dag, en versta het wel: dezelfde dag, kroop zijn kleine Mathieu, zijn langverbeide stamhouder na een reeks van zeven meisjes, door een gat in de haag naar de tuin van de bureu en sukkelde daar over de rand van het vijvertje. Toen hij gevonden werd, was hij al zo koud als een vis. En Kronenburg is een gebroken man... Bakker De Zwart had in een korzelige bui gezegd: 'Ga liever werken voor je brood als een eerlijke mens, je bent dik en sterk genoeg.' Drie dagen later, op Maandagmorgen kwam hij in de stal en vond zijn paard stervende. Het had twee grote gezwellen aan de keel en het lag te zwoegen om lucht. Zo hard hij kon liep hij

naar de veearts en deze riep al dadelijk, dat het potverdomme droes was! Half gekleed, het operatiemesje al in de hand, rende hij naar de bakkerij en kwam nog juist op tijd om het paard te zien stikken. Was hij maar twee minuten eerder geroepen, dan had hij het fraaie dier nog kunnen redden... Suys, de drogist, nam Heilig Koosje in de maling door te zeggen, dat hij zelf ook heilig was en dat vaklui onder elkaar geen flauwe kul moesten verkopen. Binnen de week viel de zware gaper van de pui en trof een werkmán, die na langdurige verpleging lam bleef in de benen. Het werd een eindeloos proces en het heeft Suys duizenden guldens gekost. Zijn mooie stukje grond met het houten zomerhuisje, gelegen aan de Beekse weg, heeft hij moeten verkopen. De lamme is er ook niet veel beter van geworden, want de mensen zeggen, dat de advocaten zowat alles hebben ingepikt... Zulke voorbeelden kunnen bij tientallen worden opgesomd en de laatste jaren kan er onder de burgerij van Donschot niets ernstigs voorvallen, of Heilig Koosje komt ter sprake en sommigen rusten niet voor zij weten of hij de laatste keer zijn dubbeltje wel heeft gekregen. En omdat de meeste mensen een hang naar het dramatische hebben, wordt het ergste het liefst geloofd...

Dat Marius hem met Tante Pia onder de portiek van de kerk zag, is op zichzelf niets bijzonders. Geruime tijd is het de familie reeds opgevallen, dat zij zich zoveel met deze heilige bezighoudt. Hij loopt bij haar in en uit als een huisgenoot en volgens haar meid Stientje, die een afschuw van hem heeft, stopt zij hem van alles toe. Oom Pius, haar petekind en dus naar aloude traditie een bevoorrecht erfgenaam, wordt wel eens voor de grap attent gemaakt op deze gevaarlijke mededinger. Want wat zij steeds met dat Koosje te confereren mag hebben: de jongen is zo zot als een deur! Er is geen redelijk woord mee te wisselen! In de schemering van een zomeravond is moeder hem eens dicht bij huis tegen gekomen. Twee passen van haar af, bleef hij plotseling staan, keek luisterend naar de lucht alsof hij iets hoorde en stak zijn vinger op. 't Avondschoot van Schiedam', zei hij gewichtig en liep door. Moeder moest ook al bevangen zijn van de wonderlijke verhalen over Heilig Koosje, want zij scheen dit raadselachtig gezegde niet te kunnen verteren. Zij kwam er telkens op terug en trok daarbij een peinzend, bezorgd gezicht. En eindelijk vroeg zij, of er dan werkelijk 's avonds in Schiedam – Vader en Oom Pius proestten het uit. Natuurlijk niet! En Schiedam was wel tachtig kilometer hier vandaan!... Dan vonden zij, dat het ver gekomen was. Al wat die onnozele zei, werd op een goudschaaltje gelegd. Dat werd

een nieuw Orakel van Delphi!... Zij moesten benauwd en onredelijk lachen, juist omdat zij niet mochten, want moeder ramelde vervaarlijk met het vaatwerk...

Onderwijl is langzaam het vermoeden gegroeid, dat Tante Pia haar idioot gebruikt om achter nieuwtjes en geheimen te komen. Men acht het lang niet onmogelijk, dat zij hem naar bepaalde adressen stuurt met voorgeprevelde boodschappen om dan de uitwerking ervan te vernemen. Want Heilig Koosje heeft al enkele van zijn klanten verbaasd door van zijn gewone formule af te wijken en dingen te zeggen, die men van een imbeciel als hij niet kan verwachten en waarvan hij zelf de betekenis niet eens beseft. Dit blijkt dadelijk, wanneer men hem om enige verduidelijking vraagt... Het vermoeden is versterkt na hetgeen er gebeurd is bij Andriessen, de stalhouder. Hier had Koosje zijn praatje normaal afgedraaid, een dubbeltje ontvangen en was al enkele schreden zijnsweegs gegaan, toen hij zich opeens iets scheen te herinneren. Hij keerde zich om, stak zijn vinger op en zei: "t Zal ook nodig zijn voor 't kindje.' Zij begrepen er niets van, want het huishouden bestaat daar enkel uit groot volk. De jongste is Mia, een struise, vrolijke meid van 19 jaar, die van verscheidene kanten het hof wordt gemaakt. En waarom zou hij zoiets zeggen; hij had zijn dubbeltje immers al beet? Zij vroegen dus: Welk kindje? Dat wist hij niet. Bedoelde hij het Kindje Jezus? Neen: het kindje... Meer was er niet uit te krijgen. Zij trokken de schouders op en waren zich van geen kwaad bewust, tot zij de rare uitlating van Koosje aan de buurvrouw vertelden. Deze kon zich toen niet langer bedwingen en zo kwamen die van Andriessen te weten wat kwade tongen al dagenlang rondgefluisterd. Mia was toen ruim acht maanden in Maastricht geweest om voor een zieke tante het huishouden te bestieren. Dit was zeker lang genoeg geweest om buiten weten van Donschot een kind te krijgen, dat daarna in 't geheim was uitbesteed. Aan haar figuur kon je immers duidelijk genoeg zien wat er gebeurd was!... Inderdaad was het meisje in die maanden heel wat molliger geworden. Die van Andriessen zijn geen zwaartillende mensen. Zij lachten er eens om en vertelden zelf het verhaal aan ieder, die maar luisteren wilde, wat dan ook het beste middel was om een eind te maken aan de laster. Nu ging de openbare mening hard overstag: het was een schandaal! En nu vroegen de mensen elkaar, hoe dat gekke Koosje achter het praatje was gekomen. Wie haalde het in zijn hoofd hem zoiets te gaan uitleggen? Je kon evengoed het woord richten tot de slinger van de marktpomp...

Wat later, tijdens het Zondagse bezoek, hebben de ooms en

tantes gekheid gemaakt over Heilig Koosje. Ook het avondschoot van Schiedam kwam ter sprake en had veel succes. Toch voelde Marius, dat de vrolijkheid een beetje geforceerd was. Wilden zij Tante Pia uit haar tent lokken? Dan werd hun wens prompt vervuld. Haar kleur liep hoog op, haar lorgnet begon te vonken en haar stem was een hees gekrijs. Als zij maar wisten, dat zij heel verkeerd deden met er zo over te praten! Er viel niet mee te spotten na al wat er gebeurd was. Gods wegen waren onnaspeurlijk en wie-wet bediende Hij zich van dit onnozel schaap om de zondaars nog een laatste kans te geven, voordat Zijn hand op hen neerdaalde. Geen verstandig mens dorst er nog aan twijfelen, dat die jongen, hoe gebrekkig hij ook was, bijzondere gaven had. Die had hij niet uit zichzelf! Het was duidelijk, dat hij door een Hogere Macht werd uitgestuurd... 'Om dubbeltjes?', liet vader zich ontvallen en daar stond alles overeind. Enkele ogenblikken was iedereen in de weer haar pluimen glad te strijken, maar vergeefs. Tante Pia liep kwaad weg...

Een scène als deze zal zich echter nooit afspelen, wanneer Oom Pius er is, want dan wil zij zich op haar best voordoen. Marius heeft altijd aandacht gehad voor de manier, waarop zijn oom met deze lastige tante omgaat. In zijn gewone doen is Oom Pius haar volkomen vergeten. Telkens wanneer ze zijn pad kruist, neemt hij opnieuw van haar bestaan kennis met een gezicht of hij wil zeggen: Kijk, het regent weer! Hij aanvaardt haar als een licht ongemak, waaraan nu eenmaal niets te veranderen is. Wanneer de anderen het over Tante Pia hebben, doet hij niet mee, begint al gauw te geeuwen of over iets anders te praten. Van haar aanwezigheid schijnt hij zich nauwelijks bewust, hij spreekt dan bij voorkeur over dingen, die buiten haar bereik liggen, en meestal hoort hij niet eens wat zij zegt. Wil zij hem de les lezen, dan geeft hij gewoonlijk een antwoord, dat Marius doet denken aan het verhaal over de cijnspenning in zijn Bijbelse Geschiedenis: het lijkt zeer ad rem, maar goed bekeken raakt het kant noch wal. Als zij hem in zacht verwijt vraagt, waarom hij niet is gaan luisteren naar Pater Borromeus, die toch zó schoon heeft gepreekt, zegt hij: 'Jullie zouden mij eens moeten horen, als preken mijn broodwinning was.' En bij een volgende poging van die aard: 'Op heel de wereld is er niemand, die zo goed tegen mij kan preken als ikzelf. Ik weet precies wat ik nodig heb. En 't helpt óók niet.' Vindt zij, dat hij wel wat vaker mocht gaan biechten, dan antwoordt hij in peinzende ernst: 'Neen-neen!... Kijk eens, het bestaan van de biecht is op zichzelf een uitnodiging om maar flink te zondigen. Van

zo'n invitatie wil ik niet te veel misbruik maken.' Dan wordt er hard gelachen, vooral door vader, en zij schudt het hoofd in moederlijke ontsteltenis. Maar de anderen weten, dat zij woedend zou worden, als een van hen zoiets waagde te zeggen... Marius is overtuigd, dat het geen aanstellerij is van Oom Pius; zijn houding jegens haar is volkomen natuurlijk. Hij kan zijn gedachten eenvoudig geen twee minuten bij haar bepalen. Misschien is hij zelfs de enige van de familie, die geen hekel aan haar heeft, om de simpele reden, dat zij voor hem feitelijk niet eens bestaat. Het gevolg is, dat zij zich destemeer beijvert een belangrijke rol te spelen in zijn leven en hem naloopt met haar weldaden. Zo heeft zij eens in de volle salon gevraagd wat hij het liefst van haar zou krijgen voor zijn verjaardag. Hij trok de schouders op. Och, dat was eigenlijk van minder belang, want het voornaamste van alles had hij al. Wat dat was? Een goed humeur, het enige wat een mens nodig had... Toen gluurden de anderen elkaar schichtig aan en dorsten niet te lachen. Juist vóór haar komst hadden zij immers elkaar gewaarschuwd, dat Tante Pia de laatste dagen weer een humeur had om van te sidderen. Vader stond snel op en ging iets onduidelijks doen met de glazen en flessen op het buffet...

Ettelijke keren heeft Marius bijgewoond, dat in zo'n bijeenkomst, die beheerst werd door de aanwezigheid van Tante Pia, Oma Marijnen haar intrede deed. Dit is altijd het geval op vader's verjaardag, die in de kermisweek valt, op een dag dat er niet gewerkt wordt, zodat alle ooms en tantes van de partij kunnen zijn. En bij Oma's komst zijn dan de bordjes opeens verhangen. Oom Pius veert er helemaal van op en begint haar dadelijk het hof te maken met plagerijtjes en complimenten. En als ieder jaar zegt Opa Dockx, dat hij het volgend jaar met haar wil kermis houden. Wanneer in Donschot een paartje samen kermis viert, wil dat zeggen, dat zij verloofd zijn. Oma houdt zich dan zeer vereerd, zij weet op al deze grapjes zeer pienter te antwoorden en er ontstaat een jolige stemming, die Marius wel wat flauw vindt. Hij begrijpt niet hoe grote mensen zo kinderachtig kunnen doen. Maar ook ziet hij, dat Tante Pia dan rood en ongeduldig wordt. Zij kan Oma toch al niet uitstaan, wat trouwens niets bijzonders is, want voor haar deugt bijna niemand. Met dit al heeft zij echter op Oma helemaal geen vat, omdat deze haar steeds in bedwang weet te houden door haar nimmer falende vriendelijkheid. Uiterlijk laat de verhouding niets te wensen; het is Pia voor en Thérèse na en er komt geen rimpeltje aan de oppervlakte. Maar achter Oma's rug heeft tante het een en ander aan te merken: Dat kale da-

metje heeft de godganse dag niets te doen, maar je ziet haar nooit in de kerk, behalve natuurlijk op Zondagen dan nog enkel om negen uur, niet eens in de Hoogmis, laat staan in het Lof. En hoe er ook gepreekt wordt over de veelvuldige heilige communie, het ding gaat alleen met Pasen! O tante verlangt niet, dat een vrouw die voor een druk huishouden staat iedere dag ter communie zou gaan, maar wat heeft die hittepetit nu te verletten?... Aanvankelijk heeft tante haar best gedaan Oma lid te maken van allerlei vrome organisaties, waarin zij zelf een leidende rol speelt: de Congregatie, de Heilige Kindsheid, de Maria-vereniging en zo meer, maar Oma heeft alles op haar beminnelijkste manier weten af te wimpelen... Er zit dan ook geen greintje godsdienstigheid in dat mens! En dat is niet te verwonderen met al haar gelees. Aan de communiebank zie je haar niet, wel om de haverklap in de goddeloze boekwinkel van Krane, om romannetjes te lenen, Franse nog wel. En hebben zij wel eens op haar gelet, wanneer Pius gek tegen haar doet, natuurlijk om haar voor de aap te houden? Dan stelt zij zich aan als een zotte, jonge flodder, misselijk om aan te zien. Verbeeldt zij zich dan wezenlijk, dat de jongen haar wat bijzonders vindt? Ha-ha, dan kent tante hem wel beter. Niet dat het haar iets kan schelen, hoor. 't Is alleen zo belachelijk voor een mens van haar leeftijd...

★ 10 ★

Wanneer het eerste grote-mensen-drama, dat hij beleven moet, onherroepelijk is geworden, zal Marius zich steeds voorhouden, dat hij een voorgevoel heeft gehad. En het voorteken is dan de onverklaarbare huivering, die hij kreeg... Het tafereel staat hem voor de geest in de scherpe contouren en helle tinten van een koortsige droom. Het is de eerste dag van de grote vacantie.

Gisteren is hij thuisgekomen met een eerste prijs en bij deze gelegenheid is door vader de knoop doorgehakt. Als hij geen trek meer had in het misdienen, kon hij er wel mee ophouden, hij had zijn vacantie verdiend. Deze morgen heeft hij zijn ontslag genomen. Kapelaan Scheermakers had lekker de pest in en zei alleen: 'O, dat is goed.' Een bedankje heeft er niet afgekund... De Keurhoeve nadert haar voltooiing. De steigers zijn weggenomen en het buitenwerk wacht nog slechts op de schilders. Binnenshuis heerst grote bedrijvigheid van schrijnwerkers,

timmerlieden en monteurs van de centrale verwarming. Rond de hoeve zijn tuinlieden aan het werk. Dadelijk na het eten is hij van huis gegaan en de schafttijd is maar juist om. Oom Pius is er nog niet, maar zal ongetwijfeld komen, want hij heeft gezegd: tot straks. Hij drentelt ongeduldig rond en na een kwartier kan hij zich niet bedwingen nog eens naar de voorkant te lopen, waar hij een stukje van de Lokkerse weg kan afzien. Juist om de hoek van het huis staat hij voor twee statige dames. Op de achtergrond het gerij van Lange Kobus. Hij neemt verschrikt zijn pet af.

'Dag vriend. Ben jij hier ook al aan 't werk?'

Nu voelt hij zich kleuren. In Donschot krijgen alle jongens een 'vacantiepakje' te dragen, waaraan weinig te bederven is. En dit is dus de ferme tante van Opa, het goddeloos serpent van Tante Pia, het gekke, Haagse wijf van heel Donschot. De andere is veel jonger en - Hier krijgt hij die vreemde rilling. Het is of de kille schaduw van een verborgen onheil over zijn rug glijdt.

'Ik wacht hier op Oom Pius, mevrouw.' Hij zegt het tot de oude dame, maar onmiddellijk moet hij weer kijken naar de andere.

'Oom Pius? Wie is oom Pius?' Zij trekken gezichten alsof er nu dadelijk iets grappigs gaat gebeuren.

'Dat is de architect, mevrouw', zegt hij trots.

'En die heet Pi -?' Nu kijken zij elkaar aan en lachen ronduit. Marius wordt verlegen en mishandelt zijn petje. Opnieuw verfoeit hij Tante Pia, aan wie zijn oom deze rare naam te danken heeft. Haast alle mensen moeten erom lachen. Zijn verwarring is duidelijk te zien en de dames bedwingen zich schielijk, proberen de aandacht af te leiden met het overbekende vragenlijstje. Hoe hij heet, hoe oud hij al is, of hij ook architect gaat worden... De komst van de dogkar maakt er een eind aan. Opa is ook meegekomen. De heren stijgen snel af, naderen in alle haast en nemen al op ruime afstand hun hoeden af. Beiden hebben bezorgd op hun horloges gekeken, maar de dames zijn te vroeg! Twee uur, was de afspraak en het is nog zes minuten ervoor... De ontmoeting is zeer levendig; soms praten zij alle vier tegelijk. En Marius herkent zijn bloedverwanten bijna niet. Opa, die altijd spreekt met een breed accent en zangerig zijn open klinkers rekt, probeert nu even kortaf en snauwend te praten als een echte Hollander. Intussen glinsteren hun gezichten van vriendelijkheid. Opa richt zich hoofdzakelijk tot de oude dame en wijst met grote zwaaien van zijn pothoed naar al wat degelijk is. Oom Pius heeft slechts ogen voor de jonge

mevrouw. Gedurig bliksemen zijn tanden en hij lijkt op onverklaarbare manier ineens een heel stuk langer. En beleefd als hij is... Wanneer zij maar over een stapeltje van drie steigerplanken wil stappen, schiet hij verschrikt toe en grijpt haar arm, als stond zij op het punt haar hals te breken. Dat de werkluï hem belooeren en grijzen, ziet hij niet eens of het kan hem niet schelen...

Nu kan Marius haar rustig bekijken. Neen, mooi is zij niet en toch weer wel, hij kan het nog niet met zekerheid zeggen. Zij is heel anders dan de gezichten, die iedereen mooi noemt, gelijk die van prentbriefkaarten, reclameplaten, heiligenbeelden en vrouwen als Tante Reinilda. In ieder geval is zij iets bijzonders, een verschijning die hem altijd zal heugen, denkt hij. Misschien heeft zij hetzelfde geheim als enkele schilderijen van Oom Pius: op het eerste gezicht lijken zij helemaal schots en scheef en slecht afgewerkt, maar zij worden steeds mooier, telkens wanneer hij ze bekijkt. Het meest wordt hij aangesproken door de lijnen van haar gezicht; zij doen hem vreemd genoeg denken aan foto's van zeiljachten in De Prins. Haar hoofd is aan de smalle kant, met rechte, vlakke wangen, terwijl zij om mooi te heten een poezelrond gezicht zou moeten hebben. En toch vindt hij dit gelaat veel boeiender; hij raakt er niet op uitgekeken en ontdekt er telkens wat nieuws aan. Nu, van opzij, ziet hij weer, dat haar oogschelpen nogal groot zijn en in een recht lijntje vrij ver vooruit uitsteken, met lange, bruine wimpers. Het maakt haar wijs en geduldig. Ook heur haar vindt hij mooi; het is hoog opgetast in flauwe, blonde golven tot tegen de rand van haar platte strohoedje, dat sterk vooroverhelt en rondom versierd is met een kransje bloemen, kleine margrietten, waarvan de hartjes niet geel zijn, maar precies van hetzelfde blauw als haar ogen, alleen wat donkerder. Hij is wat trots op deze ontdekking. Dat moet hij straks aan zijn oom zeggen, want deze leert hem de laatste tijd naar kleuren te kijken... En bovenal vindt hij, dat zij kraakt van properheid als een verse witte bloem in de zon. Haar huid is een beetje mat gebrand en daarom lijken haar ogen en tanden, ja zelfs haar bloesje witter dan wit... Terwijl Oom Pius zich zo druk maakt, ligt er wat spot in haar ogen. Denkt zij nog steeds aan zijn gekke voornaam? Of betekent het dat zij zich niet laat beetnemen door al zijn mooie praatjes? Want met zulke gezichten luisteren grote mensen ook naar het gezwets van een marktkramer. Marius begint te geloven, dat zijn oom haar wel zou willen kussen en met haar kermis houden, misschien ook wel trouwen. Maar dat zou

niet kunnen. Zij is immers van haar man af, dus al getrouwd en zij gaat naar de hel, als het niet verandert. Maar misschien is die man van haar weggelopen en dan is het haar schuld niet. Hier zal hij het voorlopig maar op houden, hij kan eenvoudig niet geloven, dat iemand met zo'n gezicht naar de eeuwige verdoemenis zou gaan; zij ziet er veel te edel en voornaam uit. En ja, hoe langer hij kijkt, hoe beter zij hem bevalt. De twee staan nu op een afstand naar het huis te kijken. Zijn oom is ernstig geworden, hij heeft het weer over zijn verhoudingen en verdelingen, het statige rythme der kruisvensters, de goedelijke gastvrijheid van het geheel. En nu lachen haar ogen hem niet meer uit...

Als de dames vertrokken zijn, vraagt Marius of zijn oom die jonge mevrouw mooi vond. 'Die dame is méér dan mooi!', zegt hij. 'Zij heeft een beschaafd en intelligent gezicht. Dat noemen we distinctie en dat is op de duur heel wat aantrekkelijker dan zo'n mooie, lege poppenkop.'

En voor hij het goed weet, flapt Marius eruit: 'Als Tante Reinilda?'

'Laten we beleefd blijven, Marius!' Oom Pius spreekt op verbolgen toon, maar de kleine beweging van zijn snor verraadt hem weer. 'Je moet altijd beleefd zijn tegenover dames, anders zul je nooit een mijnheer worden. En Tante Reinilda is een heel mooie vrouw, met een beschaafd gezicht.'

'Maar niet intelligent, hè oom?'

'Jij wordt nog een intelligente bloedzuiger als je zo door gaat.'

Omstreeks het midden van de grote vakantie kan de Keurhoeve worden betrokken. De Haagse dames zijn nog drie keer komen kijken. Zij noemen hem nu Marius, schudden hem de hand als oude bekenden en hij wordt al een beetje vrijpostig. Met stoeien heeft hij Mevrouw Gijsberti een duw gegeven, dat zij over een hoop metselzand rolde, en zo kreeg Oom Pius de gelegenheid haar op te beuren, wat een hele tijd in beslag nam. Hij was erg onhandig en liet haar telkens uit de handen glijden... Het is een mooie zomer en er is veel bekijks, vooral sedert er in de Nieuwe Dombergsche Courant zo'n jubelend stuk heeft gestaan, waarin tot grote vreugde van Marius met veel lof werd gesproken over de begaafde architect...

Een paar dagen voor de intrek, wanneer het huis al veger-schoon is en het erf opgeruimd, laten zelfs Omoe en Tante Pia zich met haar parse parasols in de dogkar hijsen. Tante heeft steeds haar neus opgetrokken over de Keurhoeve, maar toen

Opa in alle ernst had gezegd, dat het wezenlijk een knap stukje werk was van onze Pius, is de nieuwsgierigheid haar te machtig geworden. De goede, dikke Omoe is verrukt en vindt alles prachtig, maar Tante Pia knikt zuurzoet naar al wat haar wordt aangewezen. Centrale verwarming zou zij niet cadeau willen hebben; het is ongezond, het stijgt naar je hoofd, goed om een beroerte te krijgen. En wie wil er tegenwoordig nog een open vuur in een woonkamer, met alle rook en stof... In de gewezen paardenstal, die nu pomphuis heet, laat Oom Pius de dames proberen hoe licht het handwiel van de pomp wel loopt. Daar staat ook het glimmende, koperen petroleumvat met het kraantje, waaraan een klein koperen emmertje hangt, wat voor Tante Pia weer aanleiding is om te zeggen, dat zij het niet meer zonder gas zou kunnen stellen. Het is allemaal heel mooi om te zien, maar zij zou voor niets ter wereld hier willen wonen. Wat moet het hier griezelig zijn, 's nachts en ook heel de winter! En zij huivert, dat haar corset ervan kraakt..

Marius weet wel, wat Oom Pius op al deze onzin te zeggen heeft. Dat een olielamp zacht en rustig is, stil als maanlicht, een balsem voor de ogen, terwijl een gasvlam altijd trilt. En centrale verwarming stijgt inderdaad naar het hoofd, zoals elke verwarming, die overdreven wordt. In Donschot kennen de meeste mensen het alleen van het nieuwe postkantoor, zij vinden het benauwd en ongezond. Dank je de koekoek. Ze stoken daar soms over de zes en twintig graden, terwijl twee en twintig de juiste, aangename temperatuur is... Maar als gewoonlijk geeft Oom Pius zich niet de moeite zijn lastige tante tot betere gedachten te brengen...

Marius vindt het jammer, dat het werk klaar is. Karel Altinck is voor de vakantie in Brussel bij zijn bonmama en Frits Lejeune bij een oom in Venlo. Maar als de verhuiswagens met dubbel span paarden door de Lokkerse weg zijn getrokken, vindt Oom Pius nog allerlei te doen, zodat er haast geen dag voorbij gaat of hij is op de Keurhoeve. En Marius vindt altijd wel een voorwendsel om van de partij te zijn. De eerste dagen, als de koetsier Gerrit er nog niet is met de paarden, spelen zij voor loopjongens en brengen winkelwaren mee. Oom zorgt voor een brandverzekering bij Kapitein Galliard en voor de aankoop van een licht, sportief wagentje, omdat de glanzende coupé wat al te deftig lijkt in deze omgeving. Hij heeft zelfs een dienstmeisje aangeworven, een hitje. Niemand in Donschot zou haar ooit genomen hebben, want het is Treeske van Rosse Piet en zij werd destijds, nog in de moe-

derschoot, bijna verdronken in de Lokker. Haar vader is onlangs, na vijftien jaar, uit de gevangenis gekomen. Heel de Luie Hoek was versierd en er is twee dagen gefeest en gevochten. Juffrouw de Bouvery, die er immers zulke excentrieke ideeën op na houdt, vond het een nobel plan van Oom Pius, zij zou iets zien te maken van het misdeelde kind. Zij prees zijn sociaal gevoel en schold hem uit voor sluwe vrijbouter, toen hij haar uit de droom hielp: Met dit meisje in huis zou zij geen last hebben van de Luie Hoek...

De eerste praatjes zijn nog luchtige spot, maar er zit toch al een angeltje in. 'Waarom ga je daar niet wonen?', vraagt moeder aan Oom Pius en hij zegt, dat het geen slecht idee is, hij heeft er altijd van gedroomd dat huis voor zichzelf in te richten. Wat later probeert zij Marius uit te horen. Of dat nogal vriendelijke mensen zijn, die twee van de Keurhoef. In zijn eerste argeloosheid roept hij: 'O, ja!', maar is dadelijk weer op zijn hoede en voegt er onverschillig aan toe: 'Gewoon'. Hij raadt wel waar zij heen wil. Ook hij plaagt zich meer en meer met de vraag, wat er wel zou gebeuren als Oom Pius nu eens tot elke prijs met Mevrouw Gijsberti zou willen trouwen, zonder haar niet meer zou kunnen leven, gelijk dat steeds het geval is in de feuilletons, in die flauwe gedeelten die over liefde gaan en die hij liever overslaat, als het kan. Want zijn oom is niet gewoon meer! Het is al gebeurd, dat er tussen die twee, midden in hun gesprek, een ondraaglijke stilte viel, die hen zo zenuwachtig maakte, dat zij niet meer wisten naar welke kant te kijken. En om een eind te maken aan hun machteloze verwarring gebruikten zij dan Marius als bliksemafleider door hem met gemaakte levendigheid aan te spreken met flauwiteiten. Oom Pius, die altijd zo zeker was van zichzelf!... Dan wil moeder weer weten wat die lui daar toch steeds te bespreken mogen hebben met zijn oom... Wel, zij praten veel over de inrichting van het huis. Anders niets? Ook over schilderen en beeldhouwen, over architectuur en over boeken... Zij denkt na en haar gezicht staat achterdochtig. Zijn ze dan altijd zo serieus en hoogdravend, maken ze nooit eens gekheid?... Hij trekt de schouders op en zegt, dat zij altijd wel opgeruimd zijn en als Oom Pius grapjes maakt, moeten zij lachen, net als iedereen...

Enkele weken later blijft er geen twijfel over. De school is weer begonnen en Marius kan zich niet meer als een schaduw aan de hielen van zijn oom hechten. Maar hij weet wel, dat er nu op de Keurhoef geen karweitjes meer te verzinnen zijn en

dat zijn oom er toch haast iedere dag komt, al is het maar voor eventjes. Dit zou niets bijzonders zijn, want in Donschot hebben heel veel mensen hun dagelijks aanloopje, dat nauwelijks een bezoek kan genoemd worden. Zij laten zich even zien, maken een praatje en komen vaak niet verder dan de deurstijl. Neen, het zekere bewijs is, dat Oom Pius stil en saai is geworden, hij zit lang voor zich uit te staren en zucht, hij steekt een brandende sigaret verkeerd in de mond en vloekt niet eens... Van Frits Lejeune heeft Marius al moeten horen, dat er schrikkelijk gekletst wordt over zijn oom. Ze zeggen, dat hij aan 't vrijen is met die van de Keurhoef en ermee wil gaan trouwen. En dat mag niet, want zij is al getrouwd en van haar man weggelopen. Dan zou hij in de gevangenis terecht komen... Dit laatste wordt tegengesproken door Karel. Hij heeft een oom in Parijs, die gescheiden is en voor de tweede keer getrouwd. Daar kan de politie niets aan doen. Maar de meeste ooms en tantes gaan niet meer met hem om...

En al gauw geraakt de familie in opwinding. Marius wordt nu veel strenger dan voorheen op afstand gehouden, maar toch heeft hij Tante Jeanne, moeder's oudste zuster en een toemolozel ratel, bij het weggaan horen zeggen: 'Lotje, let op mijn woorden: dat gaat verkeerd aflopen. Als een oude schuur in brand schiet, is er geen blussen meer aan.' Oom Pius een oude schuur? Dat zij naar zichzelf kijkt!... En Tante Pia draaft wat af, soms komt zij twee keer per dag het laatste nieuws brengen. Het wordt zo erg, dat moeder voortaan elk bezoek meeneemt naar de grote voorkamer aan de andere kant van de gang. De huiskamer is niet veilig genoeg, met Liza in de keuken. Marius weet wel waarom al dit geklets wordt opgehoopt bij moeder. Naar al duizend keer gezegd is, zijn vader en Oom Pius twee handen op één buik, en daarom verwachten zij, dat Lotje haar man zal aanzetten onze Pius eens onderhanden te nemen, waarna zij bereid zijn hiervan een nauwkeurig verslag te ontvangen. Want geen van hen acht zich de juiste persoon om onze artiest rechtstreeks aan te spreken...

En jawel. In de schemer van een zachte Septemberavond komt Marius uit school en ziet vader met Oom Pius heen en weer lopen in de populierendreef, die de grens vormt tussen het huis en de boerderij van Cruyssens. Vader maakt hulpeloze gebaren, of hij wil zeggen: Het is eenmaal zo! Herhaaldelijk blijft hij even stilstaan om het eens goed duidelijk te maken en pookt daarbij met zijn wijsvinger in de ribben van zijn zwager. Ook Pius lijkt stug en weerbarstig. Met gestrekte armen klemt hij de handen samen op zijn rug, steekt zijn borst voor-

uit en spreekt met een stijve kin... Marius ziet zijn kans. De Indianenverhalen van Cooper, Aimard en May doen zich gelden. Hij kan die twee besluipen! Achter de fabrieksschuur is een hoop rommel opgetast, voornamelijk lege pakkisten, en als hij die ongezien bereiken kan, vindt hij wel een schuilplaats waar zij hem op enkele schreden afstand telkens passeren. Dat zoiets volgens heel zijn stichtelijke lectuur zeer onedel is, komt amper bij hem op. De zaak is te gewichtig en gaat hem meer dan wie ook aan het hart. Veel te lang reeds voelt hij zich de belangrijke hoofdpersoon, die ten onrechte buiten het drama wordt gehouden. Als hij maar niet betrapt wordt, verandert er niets mee...

En het lukt. Op een ogenblik dat zij hem de rug toekeren, kruipt hij in een kist, die op haar kant staat, en door de retsen van de bodem kan hij hen zelfs nog in het oog houden... Daar komen zij weer voetje voor voetje aanslenteren...

'Maar weet je dan zeker, dat je niet gewoon voor de kerk kunt trouwen?', vraagt vader.

'Heel zeker. Zij is van huis uit wel protestant, maar die rotvent heeft doorgedreven, dat zij rooms trouwden. Zijn familie stond erop en hij wilde zijn erfkansen niet in gevaar brengen. Een goed jaar later trok hij zijn deel en ging er vandoor naar Amerika met het wijf, dat hij vóór het huwelijk al had en stiekem al die tijd had aangehouden. Bovendien zoop hij tegen de klippen op...'

Zij zijn uit het gehoor, maar weldra maken zij rechtsomkeert en blijven staan, vlak bij zijn kist. '... als dat zo was, zou ik het niet eens willen', zegt Oom Pius. 'Zet dat maar uit je hoofd. Haar tante is rijk genoeg, maar wat zij zelf bezit is de moeite niet waard.'

'Hoe weet je dat?'

'Dat heeft de oude dame mij gezegd. Zonder dat ik erom vroeg, natuurlijk.'

'En zij is er tegen?'

'Ja, dat wil zeggen... Tegen mij persoonlijk heeft zij geen bezwaar. Zij beweert dat Anke niet is opgewassen tegen een man en dat al haar huwelijken een fiasco zullen zijn. Zo te zien lijkt ze dapper en bij de hand genoeg en ze heeft haar lastige buien als iedereen, maar bij de eerste grote bek krijgt ze het op haar zenuwen. In de grond is zij doodsbang van het mannetjesbeest en in dat huwelijk is het er niet beter op geworden. Dat móét spaak lopen, zegt Tante Malou, want volgens haar is iedere man het pretje na één jaar beu en meestal nog eerder.'

'Daar kon ze wel eens gelijk in hebben.'

'O dank je. Dat had ik eens tegen jou moeten zeggen, toen je zo stapel, was op Lotje.'

'Er bestond dan ook geen enkele reden waarom ik niet met Lotje zou trouwen.'

'En als die reden nu eens wèl bestaan had?'

'Dan was ik misschien niet verliefd geworden.'

'Ja juist: misschien... Het is ermee als met de pokken: je vraagt er niet om, je krijgt ze.'

Vader doet weer wanhopig. 'Ja jongen, ik wéét het! Je zit lelijk in de knoop. Als je je kop doordrijft, zijn je vooruitzichten ver van mooi. In deze streek krijg je geen slag werk meer. Je zou op jouw leeftijd, als onbekende zonder voldoende geld en zonder relaties, opnieuw moeten beginnen in een vreemde omgeving. Aangenomen dat je op den langen duur zou slagen, de eerste jaren verdien je het zout in de pap niet. En onvermijdelijk zul je vroeg of laat jezelf moeten bekennen, dat je een kapitale stommitieit hebt uitgehaald. En dan komt de grote bek vanzelf... Als je er daarentegen noodgedwongen van afziet, zul je een hele tijd lopen te mokken over wat je dan je eigen lafheid zult noemen. Maar je zult kunnen doorwerken en een draaglijk bestaan hebben. Bovendien staat het nu al vast, dat je er steeds minder om zult treuren. Bij een gezond mens gaat zoiets over. Je werk en je carrière zijn op den duur veel belangrijker dan al het andere...'

Zij lopen door en hebben nu het lange stuk van hun wandeling voor zich. Als zij telkens blijven stilstaan, kan het lang duren, vreest Marius. En daar galmt Liza aan de keukendeur zijn naam; hij moet zijn boterhammen eten. Nu wordt het gevaarlijk. Hij kruipt uit de kist en loert om de hoek van de schuur. Niemand te zien. Fluitend komt hij de keuken binnen. Maar juist wanneer hij fluit, kijkt moeder hem scherp aan...

De volgende dagen blijft hij even oplettend spionneren. Tante Jeanne, die zich nooit kan beheersen, komt aanzetten met zo'n onheilspellend gezicht, dat zij door moeder in verschrikte haast wordt voorgegaan naar de salon. Nog in de gang flapt zij er evenwel reeds uit, dat er thuis (dat is bij Opa) grote ruzie is geweest. En de oude heer is op stel en sprong naar de Keurhoef gereden om dat zotte wijf te gaan zeggen, dat zij Pius niet meer over huis moet laten komen... Moeder sist vergeefs en dan laat de zware, oude deur niets meer door dan wat onverstaanbaar gegons. En hij durft niet dichtbij te komen, want moeder heeft de gewoonte zo eens onverwachts de deur open te trekken...

Drie dagen later, op Zaterdagmiddag, vindt hij Oom Pius alleen op het kantoor. En Marius komt als geroepen! Is hij op de fiets? Prachtig, dan moet hij eens gauw naar de Keurhoef rijden met deze brief, voorzichtig dat niemand het ziet. En die moet hij aan Mevrouw Gijsberti geven, als zij alleen is. Dat zal niet moeilijk zijn, want haar tante is naar Den Haag. En vragen of zij alstublieft een antwoordje wil meegeven... Oom Pius slikt, terwijl hij dit zegt en Marius krijgt een kleur. Hij knoopt de brief in zijn bloes en rijdt wat hij kan. Dit is een groot moment. Nu is hij de enige bondgenoot en toeverlaat van zijn treurende ridder, want zelfs aan vader zou Oom Pius zoiets niet kunnen vragen. En het is een netelige opgaaft. Als hij het verknoeit, durft hij zijn oom niet onder de ogen te komen. Eerst moet hij omtrekkende bewegingen maken, het huis van alle kanten verkennen en dan op het juiste ogenblik tot de aanval overgaan... Maar het valt mee, er komen niet veel Indianenkunsten aan te pas. Door de oude vensters van de opkamer kan hij niets zien; zij verheffen zich meer dan manshoog boven de vloer van het atelier. Maar om de hoek heeft Oom Pius een nieuw venster aangebracht, op de normale hoogte, en juist boven de raamdorpel ziet hij het blonde kapsel van de schone edelvrouw zich bewegen. Er is niemand op het erf. Voorzichtig sluipt hij erop af en gluurt naar binnen. Ja, zij is alleen. Een raamvleugel staat half open en hij zegt: 'Pst!' Zij schrikt, kijkt hem zeer verbaasd en onbegrijpend aan, haar mond half open. Als een echte samenzweerder legt hij de vinger op de lippen, geeft een sluw knipoogje en kijkt snel even naar links en rechts of alles nog veilig is. Nu moet zij weer een beetje lachen, wat niet te pas komt, vindt hij, op zo'n ernstig ogenblik. En zij laat hem zonder enige omhaal of geheimzinnigheid binnen. Hij haalt de brief uit zijn kiel en zegt de tekst, die hij onderweg herhaaldelijk heeft gerepeteerd om de juiste, aangrijpende smeeftoon te pakken te krijgen. 'Oom Pius vraagt of u alstublieft een klein antwoordje wilt meegeven.' Nu is zij weer ernstig en haar ogen staan goedig. Terwijl zij leest, loopt hij rond te kijken en herkent dadelijk de kop van Oom Pius op een schilderij, dat nog ruw en onvolmaakt is, maar al zeer goed gelijkt, vooral de ogen, die hij echter nog nooit zo uitermate vriendelijk heeft zien kijken. Het zou doodjammer zijn als het niet afgewerkt kon worden, nu met al die ruzie... Op een ezel staat een zeer klodderig stilleven, riddersporen in een roodkoperen pot, en de lessen van zijn oom indachtig verbaast hij zich over de ontelbare tinten van het blauw. En wat hij niet begrijpt: in heel dit gewriemel

kan hij geen enkel bloemkelkje, ja zelfs geen apart trosje aanwijzen en toch zijn het duidelijk genoeg riddersporen. Het lijkt wel toveren... Onderwijl kijkt hij telkens even uit zijn ooghoeken welke indruk de brief wel maakt. Het is een lange, van vier dichtbeschreven bladzijden. Zij staat half van hem afgewend en hij ziet, dat haar mooie, rechte ooglid zenuwachtig begint te knippen. Gaat zij huilen? Dan vouwt zij langzaam de brief dicht, kijkt strak naar de zoldering en snuit peinzend haar neus. Marius is zeer bedremmeld en keert haar nu eerlijk de rug toe. Hij wil niet meer omkijken, voor zij hem roept, en hij weet niet of hij nu al een beetje blij durft zijn voor Oom Pius. Na een poosje hoort hij haar doende aan een laag kastje. 'Jij een praline, Marius?' En dan, na wat schuchter rondtasten, praten zij over Oom Pius. Zij gelooft, dat Marius nogal dol is op zijn oom, en natuurlijk is Oom Pius de fijnste kerel van heel de wereld. Hij geraakt al gauw in vuur, hij doet grote verhalen van voetballen, paardrijden, beeldhouwen en jagen... Jagen? daar wist zij niets van en daarom vertelt hij van de ree, die er zo schielijk een eind aan heeft gemaakt, en hoe belachelijk alle mensen het vonden, behalve vader. Zij luistert met grote, stille ogen en schijnt er niet genoeg van te kunnen krijgen, want zij laat hem al vragende heel de geschiedenis nog eens vertellen. Zijn dweepzucht maakt hem sluw; hij herinnert zich wat Oom Pius zei van haar gewezen man, die zoop tegen de klippen op. Aan zoiets moet zij dus erg het land hebben en daarom weet hij zeer terloops ook te vermelden, dat zijn held nooit dronken kan worden, alleen vrolijk. Ook Tante Pia komt ter sprake, zij is het die hem aan die rare naam geholpen heeft, en dan volgen de snedige antwoorden, die hij aan die gekke kwezel geeft. En omdat zij zo hartelijk moet lachen vertelt Marius ook, in een levendigheid als was hij er bij geweest, hoe zijn oom op een Zondagmorgen door twee marechaussees werd gearresteerd... Intussen heeft hij geen rust... Ja, Oom Pius was altijd even vrolijk en grappig, maar nu is hij opeens erg stil en verdrietig geworden, net of hij ziek is. Wil zij nu niet een paar woordjes voor hem schrijven? Toe nou... Hij meent het wel eerlijk, maar diep in zijn binnenste weet hij toch, dat hij zich een beetje aanstelt. Daarom krijgt hij een kleur, nu zij hem een tijdje zwijgend aankijkt en haar ogen laat tintelen. Dan staat zij op, rolt zijn hoofd wat heen en weer tussen haar handen en zegt, dat hij een goed advocaat zou kunnen worden. Maar meteen is haar gezicht weer vol zorg en zuchtend trekt zij het blad neer van een antieke secretaire. 'Ik vind het ook verdrietig, Marius. En

weet je wat het ergste is? Ik geloof, dat ik er helemaal niet goed aan doe, als ik je een briefje meegeef.' Hij vindt, dat zij het toch maar moet doen. Mismoedig schudt zij het hoofd, maar begint toch te schrijven. Hij zit al te popelen om met zijn buit te verdwijnen, maar weet dat hij beleefd moet zijn en iets goeds zeggen van haar schilderijen. Als het maar geen flater is. Dat Oom Pius al zo vriendelijk kijkt op dat halfklare portret! Maar stel je voor, dat het klaar is! Dan liever over de riddersporen, die er zo duidelijk opstaan, terwijl je toch geen enkel bloempje kunt aanwijzen...

Het wordt inderdaad maar een klein antwoordje en terwijl zij het couvert toekleeft, wordt er geklopt. Op het korte, eiken trapje, dat afdaalt in het atelier, verschijnt Treeske van Rosse Piet. Marius vindt, dat zij er gezond en knap uitziet in haar grijs katoen en haar wit schortje. Zij is ook dikker geworden en schijnt zich nogal deftig te vinden. Hij kan goed zien, dat zij het hier heel wat plezieriger vindt dan thuis.

'Juffrouw Anke, hier is Heilig Koosje weer.'

'Is dat niet die jongen met zijn paternoster?' Zij zoekt in haar beursje naar een dubbeltje, kan er geen vinden en wil een kwartje geven. Maar het gribuskind, dat bij gebrek aan een enkel dubbeltje vaak genoeg niet kon slapen van honger, komt in opstand: Dat moet Juffrouw Anke niet doen, want dan komt hij ieder ogenblik! Ze zeggen, dat hij de mensen voor de zot houdt met zijn bidden en dat hij veel te veel krijgt. Zij zal vragen of Lena klein geld heeft; een dubbeltje is meer dan genoeg... Treeske knikt goedig, als wil zij zeggen, dat het haar best is toevertrouwd, en met een zwaai van haar enorme vlechten maakt zij zich uit de voeten zonder tegenspraak af te wachten. En zij draait waarachtig al een beetje met haar gatje!...

Marius heeft dadelijk aan Tante Pia moeten denken. Niemand maakt hem wijs, dat Koosje uit zichzelf heel dit stuk zal lopen voor één dubbeltje, terwijl hij adressen genoeg heeft in de stad... Even later, terwijl hij Mevrouw Gijsberti inlicht over Heilig Koosje en betoogt, dat Treeske groot gelijk heeft, wordt zijn vermoeden bevestigd. Snel draait hij zijn hoofd om naar het schilderij met de riddersporen, want Koosje komt met open mond langs het raam en kijkt dom-brutaal naar binnen. Mevrouw Gijsberti ziet het niet, zij zit er met haar rug naar toe. Die zot is dus helemaal rond het huis gelopen, hij is gestuurd door Tante Pia om te kijken of Oom Pius er ook is... Dan doet hij zijn praatje over de riddersporen en zij kijkt verast op. Maar dat is het mooiste compliment, dat iemand

haar kan geven! Marius wordt nog een echte kunstkenner... Hierdoor aangemoedigd, is hij geestdriftig over het portret. Hij weet niet of het al helemaal klaar is, maar zo is het toch al sprekend zijn oom, toen die nog plezier in zijn leven had... Het valt hem nu op, dat zij weer mooier is geworden, maar ook veel treuriger, heel anders dan in de tijd dat hij haar over een hoop zand liet vallen...

Bij zijn terugrit moet hij nog een omweg maken om Heilig Koosje te ontwijken, die hij al van verre voor zich uit ziet lopen. Hiervoor moet hij langs de huisjes van de Luie Hoek, een spannend ogenblik, want die jongens gooien wel eens met stenen naar zo'n vuile opschepper met zijn fiets. Terug op het kantoor, kan hij haast niet praten, zo heeft hij zich afgebeeld. Maar zijn oom zou toch niet naar hem luisteren, met bevende handen scheurt hij het briefje open, leest het drie, vier keer opnieuw en staat er roerloos op te staren. Maar zijn gezicht klaart langzaam op. Dan moet Marius alles vertellen, van stukje tot beetje. Hij begint met het voornaamste, het spionneren van Heilig Koosje, maar tot zijn teleurstelling schijnt zijn oom weer eens maling te hebben aan de listen en lagen van Tante Pia. Wat het meest van al indruk maakt is wel, dat Mevrouw Gijsberti, toen zij de brief bijna uit had, een beetje moest huilen. Ja, dat gelooft hij wel zeker te kunnen zeggen, hij dorst natuurlijk niet zo heel goed te kijken...

Een week later weet Marius, dat zijn oom bijna dagelijks weer op de Keurhoeve komt.

Eerst op de vroege Vrijdagmorgen hoort Marius wat er in de afgelopen nacht is gebeurd. Al voor hij aangekleed is, staan er familieleden over de vloer en de opschudding is zo groot, dat hij over het hoofd wordt gezien. Tante Jeanne ratelt onverpoosd door. Het is toch weer eens bewezen, dat er een vloek moet rusten op dat huis. Ze zeggen al, dat die twee nu voorgoed wegtrekken. Dat zou maar goed zijn, een geluk bij een ongeluk. Maar ze zijn allemaal bang voor Pius. Hij geeft geen antwoord en trekt een gezicht of hij iedereen wel kan opvreten...

Vader wordt driftig en zegt, dat het héél erg is. En een bandietenstreek als deze zou wel eens de doorslag kunnen geven, want tot heden toe was er nog niets beslist. En als zij nu in

Godsnaam; maar eens eindelijk wilden aannemen, dat 'die twee' hoogst beschaafde mensen zijn en dat vrouwtje het goed met hem voorheeft. Beter dan wie ook! Al zijn ze dan niet rooms!...

Zelfs Tante Jeanne wordt stil van zulk een aanstotelijke taal en moeder begint te schreien. Want vader heeft nog nooit zo hard geschreeuwd. Rood en woedend verdwijnt hij met slaande deuren naar zijn kantoortje...

Geleidelijk rijgen de vele losse eindjes zich aaneen in de juiste volgorde. Rond half één heeft bij Opa thuis de telefoon zo verwoed gebeld, dat iedereen wakker werd. Oom Pius is naar beneden gegaan. Het was de inspecteur van politie Postma, die zij ook wel ondercommissaris noemen. Even later heeft Pius hard op de deur van de ouderlijke slaapkamer gebonsd en geschreeuwd: 'Ze hebben de Keurhoef in brand gestoken, de vuile patjakkers!' Zonder nog iets te zeggen is hij weggehold en er met de fiets op af gegaan...

Opa is dadelijk opgestaan om te telefoneren, hij is nog altijd brandmeester, de oudste en dus stilzwijgend de aanvoerder. Daarom was hij een van de eersten in Donschot, die een telefoon in huis kregen, ofschoon hij voor zichzelf er niets van moest hebben. Praten en zaken doen met mensen, die je niet in hun ogen kon kijken; hij vond het gevaarlijk... De brandgasten hebben enkel een telefoondraad met een alarmschel en als deze losbarst, moeten zij als de weerlicht hun lange leren jassen aantrekken en zien dat zij op het erf van de brandweer komen, achter het politie-bureau. De paarden worden volgens contract met de gemeente geleverd door de stalhouder Andriessen, die niet ver af woont en zelf ook brandmeester is...

Opa telefoneert met de politie en verneemt, dat de marechaussee van Brembeek, die er het dichtst bij zit, het alarm gegeven heeft. En die lui beweren nu al, dat het brandstichting moet zijn... Opa zal de brandspuit aan de voordeur opwachten en meerijden, zij moeten toch langs hier passeren. Terug op de slaapkamer om zich te kleden, zegt hij aan Omoe, dat het verloren moeite zal zijn. Zo'n hoef brandt als een lucifersdoosje. En het is een erge zaak; ze zeggen, dat het moedwillig aangestoken is. Die prachtige, oude hoef, 't is God geklaagd! En er blijft niets van over...

Als hij de voordeur achter zich sluit, komen de wagens al aanrattelen. Gekleed in zijn leren jas en zijn oudste pothoed, klimt hij op de brandspuit. In de richting van de Lokker hangt een rosse lichtvlek aan de hemel. Het is helder weer met weinig

wind, een dag in het laatst van October, waarop men al wat lichte nachtvorst verwachten kan. Eenmaal op de Lokkerse weg, zien zij al van verre, dat ruim drie kwart van het dak één vuurpluim is. Boven de gewezen paardenstal, nu pomphuis, is het schaliebord al grotendeels verteerd en tekenen de oude gebinten zich zwart af in de gloed. De oudste brandmeester bijt grimmig op zijn snor. Het is begonnen in dat pomphuis, waar het vat petroleum staat, en dat is inderdaad verdacht. Want dit vertrek is afgesloten van het huis, heeft enkel een buitendeur. Aangenomen, dat de brand omtrent twaalf uur begonnen is: wie van de bewoners gaat in het holst van de nacht naar buiten om iets te zoeken in dat pomphuis? De deur kan natuurlijk alleen van buiten op slot gedraaid worden en je weet hoe het gaat, als je tegenwoordig iets aan je personeel overlaat... En ach lieve moeder, dat is waar ook! In de zoldering van dat pomphuis zat nog de opening voor de ruif en Pius heeft haar groter gemaakt voor een katrol. De trap is immers een beetje smal en zo konden de zwaardere meubelstukken naar boven getakeld worden. Er ligt maar een vrij dun luik overheen en dat liet natuurlijk tocht door. Zo vrat de vlam van het olievat zich al gauw door de zolder heen; het leek wel een schoorsteen! En als dan de buitendeur ook nog openstond, kon je zeggen dat de kachel aan was... Het enige wat zij kunnen doen is de nieuwe stal met koetshuis nathouden. Die is zo te zien nog niet aangetast, hij ligt nog aan de goede kant en Pius heeft hem nogal op veilige afstand gebouwd. Maar hij wou met alle geweld een rieten dak hebben, onbrandbaar riet, noemde hij dat. Het is wel mooi en een gezellig gezicht, maaar... Onbrandbaar riet! Je kunt even goed spreken van een eerbare hoer...

Er is al een hoop volk, stadsmensen met fietsen en zelfs met gerij, de boeren uit de buurt en natuurlijk de voltallige Luie Hoek met vrouwen en kinderen, zuigelingen en ouden van dagen. De brigades Brembeek en Donschot van de marechaussee plus nog wat politie-agenten hebben een kring getrokken rond het huis om die dievenbende op afstand te houden, want er is nog allerlei huisraad buitengebracht. Op het ogenblik zwieren er zelfs nog schilderstukken uit het venster van het atelier; wie daar bezig is mag wel oppassen. Tien tegen één, dat het Pius is... Ja, daar wipt hij al over de raamdorpel naar buiten, hij is ermee klaar, of het wordt hem te heet. Als hij zich maar niet aan iets anders gaat branden. Gelukkig is die tante er tegen en dat meisje heeft geen geld. Hoe zou hij buiten Donschot aan de kost moeten komen? Toch is het doodjammer,

dat er die echtscheiding tussen zit, want eerlijk gezegd is het een net ding en goed onderlegd, precies wat Pius zou moeten hebben. De jongen is nu te oud geworden om zich te laten betoveren door een holle kleppersmolen met een knap gezichtje, hij verlangt er een portie hersens bij. Het koppel zou elkaar bezig kunnen houden met de kunst en de boeken... Frans Marijnen zegt, dat het tussen die twee nog altijd geen ja en geen neen is. Wat gaat er nu gebeuren? Dit brandje is misschien een oplossing. Maar de hoef is goed verzekerd en die gendarme met haar lange sigaren zou uit pure koppigheid weer kunnen gaan bouwen. En dan is Pius de aangewezen man...

De verlichting laat niets te wensen. Binnen het cordon van de politie staan enkele vrouwen gebogen over iets dat op de grond ligt, een mens zou je zeggen. Zijn er ongelukken gebeurd?

En hier begint het verhaal aan de andere kant. Juffrouw de Bouvery is de enige die beneden slaapt en haar kamer grenst aan het pomphuis. Even na twaalfen schrikt zij wakker, zij meent gewerschoten te horen. Ja, het lijkt wel of er boven haar hoofd een complete veldslag wordt geleverd. Haastig trekt zij een mantel aan en gaat kijken. Daar komt Gerrit al met grote sprongen de trap af. Het pomphuis staat in brand! Juffrouw Anke is gewaarschuwd en Lena zou Treesje roepen. De paarden!... Hij is al weg naar de stal. Zij sluit snel de deur achter hem, want de lucht wordt als een harde wind naar het vuur gezogen. Dan gaat zij naar boven. De zolder vult zich al met rook en door dit gordijn ziet zij aan het Zuidelijke einde, boven het luik, een rode vlammenzuil door de vloer slaan. Anke komt haar al tegemoet, zij draagt een dikke peignoir over haar nachthemd. 'Gooi wat je nodig hebt aan kleren uit het raam!', roept Tante Malou. 'Jij ook, Lena, en zorg dat je op tijd weg bent. Het vuur is nog niet zo dichtbij, maar laat je niet verrassen door de rook. En waar is Treesje?'... Lena heeft haar al geroepen en zij heeft geantwoord, dat zij kwam. Waar blijft zij toch? Misschien staat zij zich van top tot teen aan te kleden... Juffrouw de Bouvery gaat naar het kamertje en vindt het kind nog in bed, slapend als een steen. Zij moet haar ferm door elkaar schudden en zelfs uit het bed trekken, voor er enig besef in komt. Nu neemt zij geen risico meer, haalt de mantel van Treesje uit de kast en duwt het meisje voor zich uit de trap af. Gerrit komt hijgend binnen, hij heeft de paarden in de wei gelaten. Al aanstonds zijn zij druk in de weer om de waardevolste dingen uit de ramen te werken.

Treeske wordt buiten gezet om al het breekbare aan te pakken. Het onheil is tot haar doorgedrongen en ze moet zo krampachtig huilen, dat zij weinig aan haar hebben, zij doet alles verkeerd. En zij kunnen elkaar nauwelijks beschreeuwen van het gekraak en geknetter. Maar al gauw zijn Anke en Lena er ook en dan gaat het beter. Gerrit werkt als bezeten. Al wat door het venster kan, gaat naar buiten, maar de zware antieke meubelen zullen zij moeten prijsgeven. Weg van hier, de zolder begint al te barsten! Voort naar een volgende kamer, die nog veilig is en haast zonder rook. De Perzen, het zilver, de schilderijen... En dan: Waar is Treesje gebleven?...

Treeske van Rosse Piet verkeert al ruim twee maanden in een voortdurende roes. Eindelijk, met haar veertien jaar, is zij eerst begonnen te leven en wel in een echt paradijs. Altijd meer te eten dan zij opkan en alles even lekker en geen angst voor morgen. Iedere dag vlees en groente bij de aardappelen, altijd echte boter op het brood en dan nog kaas en jam en allerlei plakjes vlees. Een zacht bed met lakens, die dan nog iedere week verschoond worden, in een prachtige, nieuwe kamer, waar het altijd even warm blijft als in de zomer. Een hoge kast, de ene helft om alles in te leggen, de andere om haar kleren op te hangen. En daarin... Het is allemaal van haar, dat heeft de Juffrouw zelf gezegd, en zij moest dus netjes zijn op haar eigen spullen. Treeske moest lachen, zij kon het niet geloven. Toen heeft de Juffrouw het nog eens gezegd: Ook al zou zij morgen kwaad weglopen, dan mocht zij alles meenemen... Ha-ha, zij kwaad weglopen!... En telkens wanneer de grote was gestreken en uitgedeeld was, rangschikte zij haar schatten zuiver haaks op één lijn. Bovenaan links vijf nachtponnen met kantjes aan hals en manchetten, de zesde had zij in gebruik. Een-twee-drie-vier-vijf broeken, met puntjes! En zo vervolgens: onderrokken met brede stroken. Hemden. Andere hemden, die zij flanelletjes noemen, voor de winter. Onderlijfjes. Wat een rijk mens al niet nodig heeft aan dingen, die je niet eens mag laten zien!... Bonte schorten en witte. Haar fijne wollen kousen, netjes opgerold tot een nestje van vijf. Zakdoeken zijn er maar liefst vier en twintig! In het begin moest zij goed opletten dat zij zich niet vergiste, want vroeger snoot zij haar neus met haar vingers, als iedereen in de buurt... En dan de andere helft, de hangkast. De donkerblauwe Zondagse jurk, cheviot noemen ze dat, en fonkelnieuw, evenals de lekkere wintermantel, die zij nu aanheeft. Vier grijsgeruite jurken voor in huis. Haar dikke wollen om-

slagdoek met franjes. Hoge knooplaarsjes, als van een echte dame, en twee paar leren pantoffels. Iedere avond, vóór zij de kaars uitblies, stond zij een tijdje te kijken naar deze overvloed en moest opnieuw haar best doen het te geloven. En dan te bedenken, dat haar moeder op al deze weelde nog geld toekreeg; zij zelf iedere week twee dubbeltjes in haar spaarpot en als zij goed haar best deed van Nieuwjaar af een kwartje!... En vannacht is Treeske haar hoofd kwijt. Eerst moest zij buiten aan het raam alles aanpakken uit de slaapkamer van de Juffrouw, maar zij zag haast niets van de tranen. En het vuur kwam steeds dichterbij; zij zouden daar binnen nog allemaal verbranden... Dan kwamen Juffrouw Anke en Lena buiten staan en werd er niet meer op haar gelet. Op het grasperk langs het huis zag zij de neergedwarrelde kleren en linnengoed van Gerrit en Lena, die aan deze kant sliepen. Zij moest denken aan de stukjes lint met de fijne, rode lettertjes T.S., dat wil zeggen Theresia Smolders. Die lintjes heeft zij zelf op al haar linnengoed moeten naaien van de Juffrouw en toen begon zij al wat beter te geloven, dat alles van haar was...

Juffrouw de Bouvery hoeft niet lang na te denken. Dat armenkind dacht heel haar bezit kwijt te zijn. En haar kamertje was nog wel te bereiken, het ligt aan de veiligste kant, die van het atelier... Zonder iets te zeggen vliegt zij de trap op. Het is of rook en hitte haar lijfelijk terugduwen. Al dadelijk krijgt zij een hoestbui, die haar keel verscheurt, en de tranen lopen langs haar wangen... Misschien is dat kind van angst naar huis gelopen, zij had het immers al zo op de zenuwen. Neen, dat is maar een laf voorwendseltje om terug te gaan. Maar het is veel erger dat zij dacht; zij had beter gedaan Gerrit mee te nemen. En ja, daar ligt Treesje naast haar bed met een stapel linnengoed nog half in de armen. Zij grijpt het meisje onder de oksels, maar als zij wil heffen, krijgt zij een duizeling, wankelt naar het venster en rukt het open. De verse lucht suist naar binnen, maar nu beginnen de vlammen opeens veel harder te loeien. Haar hoofd buiten het raam, staat zij met wijd-open mond te hijgen en voelt zich langzaam herleven, maar weet ook, dat haar kansen nu snel dalen. Zij moet terug in de richting van het vuur; het is een kwestie van seconden. En zij slaagt er nog in het kind, dat steeds zwaarder wordt, naar de trap te slepen. Dan kan zij niet meer denken, zij weet alleen nog, dat haar ogen voortdurend vol water lopen en dat zij haar knieën niet meer kan bewegen, als in een benauwde droom. Zij houdt zich vast aan de trapleuning en

wordt meer en meer bevangen door een akelige berusting... Daar komt Gerrit naar boven, zijn ogen verwilderd, zijn gezicht glimmend van zweet. Het vreemdste van al is, dat het haar zo onverschillig laat. Hij schreeuwt iets, maar zij verstaat het niet en het doet er ook niet toe. Dan grijpt hij het meisje als een zak onder de arm... Beneden moet de huisdeur zijn geopend; een weldadige wind komt de trap opgewaaid. In deze koelte laat zij zich op de een of andere manier wegglijden en voor zij tot bezinning komt, zit zij in het gras, steunend op de ellebogen, en houdt haar hals stijf tegen de hamerslagen in haar hoofd... Blinkende knopen en witte tressen, marechaussees, die zich over haar heenbuigen en schreeuwen of er nog meer mensen boven zijn. Zij schudt van neen, zij kan slechts hijgen en hoesten. Daar komt Anke aanhollen met een groot kussen, drukt haar neer en kust haar zwijsend op het voorhoofd. Flinke meid, die Ank, zij heeft geen moment gebibberd of ook maar gearzeld. Daar is zij weer, nu met een glas cognac uit het antieke likeurkeldertje. Dat is dus ook gered, het stamt van haar grootvader. Zij ziet hem opeens ermee bezig; hij trekt beurtelings de vierkante flessen op uit hun vakje en bromt: 'Crénom', want hetgeen hij hebben wil, zit altijd in de laatste fles... De drank schroeit haar keel, maar de medicijn werkt snel. Zij komt weer op adem en haar hartkloppingen bedaren... Ginds zijn marechaussees bezig met Treesje, kunstmatige ademhaling... Anke komt zeggen, dat het wel zal loslopen; haar pols klopt al wat beter. Gaat Tante Malou al opstaan? Ja-ja, het gaat best... Daar wordt Treesje door haar verplegers haastig omgekeerd en opgeheven in de lenden; het meisje moet braken... Rosse Piet en zijn vrouw hebben zich door het cordon gewerkt. Juffrouw de Bouvery vangt hen op en stelt de huilende moeder gerust. Dat dwaze kind was ongemerkt weer naar boven gelopen om haar boeltje te redden, toen het al veel te laat was. Zij wist natuurlijk niet, dat de verzekering...

'Zoudt ge zo'n snotneus niet -', barst de moeder los..

'Nee, niets!', zegt de Juffrouw van de Keurhoeve. 't Is een best kind.'

'Gij ook altijd!', begint Rosse Piet...

'Laten we maar eens gaan kijken', onderbreekt de Juffrouw en de aandacht is weer afgeleid.

Opa Dockx geeft nooit orders, hij zegt wat hij gelooft dat het beste zal zijn en niemand spreekt hem tegen. Kijken of zij met de slangen in de Lokker geraken. En anders is daarginds nog

een sloot, die er mee in verbinding staat voor de afvoer van het spoelwater uit het huis. Neen, de put is gedempt; er is een nieuwe pomp geslagen binnenshuis. En dan de nieuwe bouw nat houden. Het vuur trekt die kant uit. De wind staat er wel dwars op, maar hij zou eens kunnen draaien. Er moeten nog veel balken naar beneden komen en dat geeft een massa vonken... Dan gaat hij naar het groepje vrouwen. Pius staat er natuurlijk ook bij. En de inspecteur Postma. Maar wat doet die Rosse Piet hier? O ja, daar ligt zijn dochter, die hier dient. Zeker flauwgevallen, maar zij is weer bij haar positieven, gaat al recht zitten, huilend in haar handen. Ondanks de zwarte vegen in haar gezicht en heur haar in een vlecht op de rug, ziet Juffrouw de Bouvery er uit als een beledigde vorstin, ijsig kalm. Zij merken hem niet op, zij hebben het veel te druk over de brandstichting. De ondercommissaris stelt al vragen... De eerste marechaussees, die hier aankwamen, hebben geconstateerd, dat de deur van het pomphuis half open stond en daarbinnen was het één en al vuur, ook achter de zoldervensters erboven. En Gerrit kan niet zeggen of de deur vanavond op slot gedaan was. De kwestie is, dat hij haast nooit dacht aan dat hok, hij had er zo weinig te maken. Zowat één keer in de drie dagen kwam hij er even pompen en als hij niet bij de hand was, deed zijn vrouw het, of Treesje. Het was immers helemaal geen karwei; een kind kon het. Verder kwam er iemand van hen misschien twee keer per week petrolie tappen en ééns in de vier weken werd er de grote was gedaan, het laatst de vorige week, dus van vuur onder de wasketel kan geen sprake zijn... De sleutel hing aan een haakje in de keuken, of stak in het slot. Hij nam aan, dat Lena 's avonds de deur sloot, en nu blijkt, dat zij hetzelfde dacht van hem. Zo belangrijk was het nu ook niet, want er viel niets te stelen dan wat petrolie. Met de wasketel en de wasmachine zouden ze niet gaan lopen. Overigens stonden er enkele lege pakkisten van de verhuizing. Met nog een hoop houtwol erin! Het móét aangestoken zijn! Zij kwamen er alleen overdag en nooit is er iemand binnen geweest met een kaars of zo, vanavond zeker niet. Als zij het kraantje van het olievat kunnen terugvinden en het is opengedraaid, weten zij bescheid...

Daar bruist al een straal water over het rieten dak van het nieuwe koetshuis. Opa zal eens even gaan zeggen, dat... Mijnheer Dockx! Mijnheer Dockx!

O, de burgemeester is ter plaatse, als steeds vergezeld van de oude secretaris, die hij dan ook bij alles nodig heeft. Opa mag die druktemaker niet. Alles bijeen anderhalf jaar hier, moet

nog alles leren, maar weet alles beter. Een verwaande snoeshaan uit het Utrechtse, benoemd tegen de candidatuur van het Kapiteintje, die door bijna heel Donschot werd gesteund. Ze zeggen, dat de Aartsbisschop er achter gezeten heeft...

'Zeg eens, opperbrandmeester!' (Stik, denkt Opa. Het is de eerste keer dat hij deze indrukwekkende titel hoort.) 'Waarom laat u niet in het vuur spuiten?' Deze verwaande stem haalt al het slechte in hem naar boven. Maar des te bedaarder tikt hij met twee vingers tegen de rand van zijn pothoed en zegt: 'Goede morgen, burgemeester. Secretaris!... In het vuur spuiten? U wilt er toch geen komediespel van maken, hoop ik?' De burgemeester zet grote ogen op. 'Komediespel?! Dat het vuur geblust wordt?'

'Ik geloof dat ze mij daar nodig hebben. U excuseert me wel een ogenblik?' En over zijn schouder zegt hij nog: 'De secretaris zal het u wel uitleggen, burgemeester.' Het is gemeen, maar Mijnheer Dockx is dan ook zeer vertoornd door hetgeen hij daar gehoord heeft over die moedwillige brandstichting. Het is een wraakroepend schandaal... De Luie Hoek? Dat zal iedereen zeggen, maar hij kan het niet goed geloven, waarom weet hij niet... Daar gaat de oude Keurhoef, die hij heel zijn leven heeft gekend. Als kind heeft hij hier het goede, vaste boerenbrood gegeten, want ieder jaar mocht hij op de kersen komen, omdat Van Rijzewijk de boterboer van zijn moeder was... En Pius had het verwaarloosde gedoente omgetoverd tot een landhuis, dat je niet mooier wensen kunt, een schilderijtje! De jongen heeft in ieder geval respect voor zijn stiel en ga dat vandaag maar zoeken... Schilderijtje? Er is niet eens een fotografie van overgebleven. De opname werd steeds uitgesteld, omdat het zonnig weer moest zijn. De mensen zijn verdomme niet waard, dat ze iets moois te zien krijgen, ze verdienen niet beter dan revolutiebouw! En die kwajongen wou water in de vlammen zien spuiten, dat sist zo lekker en dan schrijft de krant: De Burgemeester, de Heer A. B. C. D. Knol van Hupscheuten, of Spleet van Broekhoven, of hoe zo'n stuk namaak heten mag, was spoedig ter plaatse om zich te overtuigen van de goede gang van zaken. Onder zijn persoonlijke leiding greep de brandweer het vuur krachtdadig aan... Bah! Opperbrandmeester, huh! De wereld hangt vandaag aan elkaar van humbug, aanstellerij, reclame!... Maar onze goede secretaris kan zijn uitleg sparen, want daar dondert eindelijk de lange wassertank uit de nok, sleurt zowat de hele dakstoel mee en komt met het ene einde op het gelijkvloers terecht. Het andere einde steunt voorlopig nog op een binnenmuur. Ongelooflijk, dat

het zware ding nog zo lang is blijven hangen. Maar hij had het gewicht dan ook goed verdeeld, al zegt hij het zelf... Juist, nu gaat het stuiven en nu wil onze burgervader wel achteruit... Een reusachtige wolk van vonken stijgt op en verspreidt zich ver in het rond. Zij zijn maar juist op tijd met die spuit op het onbrandbare rieten dak. Hij moet een paar mensen naar binnen sturen om te kijken of alle vensters wel goed dicht zijn, met al dat hooi en stro...

Eerst de volgende dag, Zaterdagmiddag, kan Marius gaan kijken. De broeders hebben immers weer wat nieuws verzonnen, tekenles, van zeven tot acht uur 's avonds. Het is alleen voor de winteravonden en niet verplicht maar vader heeft dadelijk gezegd: Natuurlijk! Tekenles was hoogst belangrijk...

Het is nog geen half twee en bij de ingang van het erf vindt hij slechts een klein groepje mensen, buiten de poort gehouden door de aanwezigheid van twee marechaussees. Terwijl hij met de fiets aan de hand voorbij loopt, hoort hij iemand grinniken: "t Is een korte vreugd geweest. Die twee trekpleisters zullen er nu wel genoeg van hebben. Wat zou Pius er wel van zeggen?' Marius wordt kwaad, hij loopt door om te kijken of hij ook iemand van zijn kennis op het erf ziet, al is het Gerrit maar. Hij denkt nog steeds 'erf', maar het is een tuin geworden, met een afrastering, waarlangs heggen geplant zijn, en met een witte, houten inrijpoort... *Er is niemand te zien*; ook de paarden schijnen weg te zijn, ofschoon de stal niets mankeert. Hij durft niet de poort binnen. De marechaussees zullen zeggen, dat hij buiten maar moet wachten op de brandmeester of de architect of wie van zijn relaties ook. Hier, in het zicht van de stinkende, zwarte resten, krijgt hij een gevoel van verlatenheid, maar gelukkig ziet hij daarginds toch een verwante ziel. Aan de zoom van het bos zit Treeske te treuren over de ruïnes van haar sprookjespaleis. Hij gaat erheen. Haar ogen zijn rood en vochtig. 'Marius', zegt zij en begint weer zachtjes te schreien. Hij gaat naast haar zitten en zegt mannelijk, dat het potverdomme een schandaal is; het moet aangestoken zijn, zeggen ze... Zij knikt. En ze zeggen ook al, dat het iemand van de Luie Hoek moet zijn geweest, maar dat is helemaal niet waar. Ze zijn daar allemaal even kwaad op de vuile sodemieter, die het gedaan heeft, want zij vinden de Juffrouw allemaal een goed mens, omdat zij er al verschillende geholpen heeft, die het heel hard nodig hadden... Weet hij wat Treeske denkt?... Heilig Koosje! Drie mensen uit de buurt, Kaat Rijvers en Jantje Verswijvel en zijn vrouw hebben hem

dezelfde avond om een uur of elf, toen zij uit het Wit Paardje kwamen, deze kant op zien gaan. En dat is wezenlijk waar; daar kunt ge van op aan, want zij waren helemaal niet zat, ze hadden maar twee borreltjes gehad, omdat de baas niet meer wou poffen. En wil zij hem nog eens wat vertellen?... In het begin van de week is Koosje wéér hier geweest, hij liep zo astrant mogelijk rond het huis en keek overal binnen. De dames waren gaan paardrijden en toen is Gerrit uit de stal gekomen, hij heeft hem bij zijn arm gepakt en hem buiten de poort gezet, met zijn kralen om zijn nek. Kralen, zei Gerrit, hij is bij de protestanten en die kennen geen paternosters. En Gerrit heeft geen dubbeltje gegeven! Als ze 't hààr vragen, is het Heilig Koosje geweest en niemand anders... Marius houdt zijn adem in en staart met grote ogen naar niets. In zijn gedachten-gang is Heilig Koosje de laatste tijden één met Tante Pia. Zou zij die zot opgestookt hebben? Zij is er toe in staat. Dan hoopt hij, dat het uitkomt en dat de politie haar voor levenslang in de gevangenis zet... Treeske zwijgt en om nog meer te horen zegt hij gauw, dat het hem niet zou verwonderen van zo'n verrekte zot... Maar zij is te zeer met zichzelf begaan, zij laat haar tranen vloeien en zucht, dat zij nooit eens geluk mag hebben. Zij neemt een van haar lange, zware vlechten in de hand en schudt mismoedig het hoofd. Nu heeft zij nog maar twee keer thuis geslapen en zij zit weer vol neten... Marius heeft oprecht met haar te doen, maar hij schuift ongemerkt toch een beetje van haar af. Het is of hij al iets voelt kriebelen in zijn nek... En zij was er al ruim twee maanden helemaal van af, zij had geen neten meer, geen één! En weet hij hoe dat gekomen is? Toen zij kwam, had zij niets durven te zeggen, maar Lena had het gezien, ze was kwaad geworden en naar de Juffrouw gelopen. Maar die was in 't geheel niet kwaad en niet eens vies van haar, zoals Lena. De Juffrouw zei dadelijk, dat zij niet moest huilen en dat het helemaal niet erg was, zij zou ze wel klein krijgen, wacht maar. 'Je mag trots zijn op je prachtige haar', zei ze... Marius moet bijna lachen, omdat Treeske zonder het te weten zo zuiver de spraak van haar Juffrouw nabootst... En dat is waar, knikt Treeske, zij heeft wezenlijk heel lang haar, want als het gelijk uitgekamd is, hangt het over haar gat. En weet hij waarmee de Juffrouw de neten heeft weggekregen? Dat weet hij niet; èh?...

Zij wacht even en dan, hijgend van ontzag, geeft zij het geheim prijs: Met hoofd-odeklonje! Ja, dat stond gedrukt op een grote, bruine fles. De juffrouw heeft haar toen meegenomen naar de badkamer en heel heur haar gewassen, eerst met

zeep en dan met warm water uitgespoeld over de rand van de badkuip. En een zwart dat er afkwam! En dan goed gedroogd en toen pas ingewreven met die hoofd-odeklonje. Het rook heel sterk, maar toch wel fris. Ja, heel heur haar heeft de Juffrouw zelf gewassen. Met heur eigen handen! En in de spiegel kon zij zien, dat de Juffrouw niet eens een vies gezicht trok; ze had nog lol ook en telkens zei ze: 'We zullen ze krijgen, de rakkers!' En twee dagen later nog eens hetzelfde en toen nog eens, maar dat was eigenlijk niet nodig, want ze waren al lang weg... Van die tijd af heeft zij nooit meer stiekem gesnoept van de chocolaadjes, die er zo maar stonden, gewoon voor het pakken, in een laag porseleinen potje met een los dekseltje erop. En dat moeten ze vast en zeker gemerkt hebben, want toen zij er een hele week afgebleven was, kreeg zij voortaan iedere dag een lekkertje van de Juffrouw, als zij de thee had binnen gebracht, en 's avonds een van Juffrouw Anke. Maar ze hebben er nooit iets van gezegd... En nu ligt alles weer in duigen, net of het nooit bestaan heeft. Heel haar leven zal zij neten hebben, zij weet het goed genoeg! Altijd waren er van die flauwe rotzakken, die zeiden, dat zij al aan 't verzuipen was, voor zij nog ooit water had gezien, en dan zei Treeske, dat ze konden bårsten... Maar zij zullen nog gelijk krijgen... Toen zij nog hier was, droomde zij wel eens, dat zij thuis te bed lag en er beestjes over haar lijf kropen. Nu heeft zij thuis weer gedroomd, dat zij nog op de Keurhoef was en lekker in de badkuip lag. Want zij moest iedere Zaterdag in het bad, wist hij dat? En dat was zó iets fijns! Tot haar nek toe in het warm water en zo veel zeep als zij maar wou... 't Was allemaal veel te schoon om waar te zijn en daar zit zij weer onder de neten... Treeske snikt en snottert, zij wendt zich even van hem af, snuit haar neus met de vingers en veegt die af aan het gras... Nu heeft zij geen één zakdoek meer en bij de Juffrouw had zij er maar liefst vier en twintig. Alles is zij kwijt, behalve deze mantel, een nachtpon en haar pantoffels... 'Maar stommeling, weet je dan nóg niet, dat je alles terugkrijgt van de verzekering?', roept Marius driftig. Hij heeft een aanval van ridderlijkheid. Als hij Juffrouw de Bouvery ziet, zal hij naar haar toe gaan, haar gewoon een hand geven en zeggen, dat Treeske zo ongelukkig is... Zij schudt koppig het hoofd. Dat zeggen ze maar om van het gezanik af te zijn. Gelooft hij het? Zij niet, zij moet het eerst zien... Ze zeggen, dat de Juffrouw nog in de Gouden Zwaan logeert, met Juffrouw Anke, en dat ze naar Den Haag teruggaan, als hier alles uit de voeten is...

'Treesje!', roept iemand uit de verte. Zij vliegt verschrikt overeind. En zo stormt na lange afwezigheid een hond op zijn baas los. Haar vlechten slingerend als woedende slangen over haar rug. Dan struikelt zij en slaat bijna over de kop, maar hetzelfde ogenblik springt zij weer op. 'Kalm aan, Treesje, kalm aan!'

De dames van de Keurhoeve staan al op het erf, met Lena, die een groot pak draagt, dat er uitziet of het recht uit de winkel komt. Kleren voor Treesje, hoopt Marius, dan komt er ook eens een eind aan haar gejang. Er staan vier rijtuigen en daar trekt een hele stoet de poort in. Kapitein Galliard te paard, nu met een lichtgrijze bolhoed. Hij komt waarschijnlijk voor de verzekering. Opa met Oom Pius, die er bleek en kwaad uitziet. Drie vreemde heren, voor wie de marechassees in de houding gaan staan en salueren. De commissaris Mansfeld, steeds in geklede jas met hoge hoed, en de inspecteur Postma, die wel indruk zou maken met zijn lange officierssabel, als hij maar niet zo'n kinderachtig petje op had, een koekjstromeltje met zilveren biezen en het stadswapen erop geborduurd. Nog twee marechassees te paard en enkele politieagenten. Gerrit met de twee paarden, hij komt zeker het gerij weghalen. Marius begrijpt wel, dat deze vergadering een beetje te gewichtig zal zijn voor hem en dat het lang zal duren, heel zijn vrije Zaterdagmiddag. Hij gaat naar de manege; Karel komt er ook.

De inspecteur Postma is een grote Fries met een starre, koude blik. Hij zal het nog ver brengen bij de politie, zegt men, want hij heeft de H.B.S. afgelopen en is als adjunct opgeleid in een grote stad. Hij kan niet verdragen, dat de mensen van Donschot oudergewoonte nog spreken van veldwachters, het zijn politie-agenten! En hun aantal is veel te gering; het korps zou minstens verdubbeld moeten worden. Met dit handjevol mensen kan hij in zo'n uitgestrekte gemeente van ruim dertig duizend inwoners de openbare dronkenschap en het ingewortelde overtreden van het sluitingsuur, met de bijbehorende messengevechten, niet de kop indrukken. Op deze manier is het een bende en blijft het een bende...

Tegenover de oude commissaris gedraagt hij zich uiterst correct, tuchtvol en voorkomend, maar niemand zal ooit te weten komen hoe hij over zijn baas denkt. Deze is een goed en ervaren politieman, die Donschot door en door kent, maar weinig school heeft gehad. De fortuin heeft gewild, dat hij als jonge wachtmeester der marechasse door een staaltje van

grote onverschrokkenheid zich verdienstelijk heeft kunnen maken jegens het Koninklijk Huis, en zo is hij 32 jaar geleden op een hoge kruiwagen naar Donschot gekomen. Hij houdt er geen nieuwerwetse tierlantijnen op na, doet kalm zijn dienst en gelooft het verder wel in afwachting van zijn pensioen. Zijn zwakste kant is de schrijfkunst. Stukken van zijn hand zijn alleszins bruikbaar, doch wemelen van taalfouten, stijlbloempjes en verkeerd-gebruikte stadswaarden. En wanneer hij in het proces-verbaal van een zedenzaak schrijft: 'zijne bleke gelaatskleur deedt mij aanstonts vermoeden dat hij homotekstueel was', wordt het door Postma zonder een zweem van een glimlach verbeterd. De onaandoenlijkheid van de inspecteur maakt wel indruk op mensen van het Brabantse temperament.

Zij hebben hem in deze drie jaar nog niet zien lachen. Hij wordt nooit kwaad, nooit bang, nooit onbeleefd, maar ook nooit vriendelijk. De voorvechters hebben wel ontzag voor hem, maar Commissaris Mansfeld krijgt meer gedaan en komt veel meer te weten. Deze oude heer is lang en nobel van bouw, hij draagt zijn mooie, witte baard, zijn hoge hoed en geklede jas met de glinsterende properheid van de marechausse en is steeds gewapend met een dun-opgerolde paraplu. Zijn eerbiedwaardige verschijning brengt een plotselinge luwte in de wildste vechtpartijen of baldadigheden en zijn oude humor van bereden onderofficier doet de rest. Eens hebben zij met de kermis in de Donkersteeg, een doodlopend straatje waar de ergste messentrekkers wonen, na een huiselijke vechtpartij de optredende agent ontwapend en de straatkeien opgestapeld tot een barricade. Drie andere agenten kwamen te hulp, maar moesten terugtrekken voor het bombardement. Een van hen holde naar het bureau om te vragen of zij mochten schieten. De oude heer zette zijn hoge hoed op, wandelde naar de Donkersteeg en zond zijn agenten hunsweegs. Even later stond hij op de steenhoop en dirigeerde met de punt van zijn paraplu de herstellingswerken. 'Grijze haren krijg ik van jullie! En jij, Pietje, jij was natuurlijk weer haantje voorop. Heb ik nog niet genoeg verdriet van je gehad?' Zo ging hij voort en de vrouwen krijsen van plezier. Toen de keien weer ongeveer op hun plaats lagen, noemde hij de namen van degenen die hij vanmiddag om vier uur 'op de thee' verwachtte...

De commissaris laat hem de vrije hand en zo heeft de inspecteur Postma zijn eerste geheimzinnige zaak, die bovendien belangrijk genoeg is, want er staat een maximum van vijftien jaar op dit misdrijf. Moord komt in deze streek zo goed als niet

voor. Aan doodslagen is geen gebrek, maar zij bieden geen enkele moeilijkheid. In de regel is het niet eens nodig alle getuigen te horen...

De Luie Hoek? Mansfeld trekt de schouders op. Het is altijd mogelijk, maar het zou hem toch verbazen. In ieder geval zal Postma daar wel iets te weten komen... En inderdaad. Voor het eerst in de geschiedenis komt het buurtje de politie te hulp en al dadelijk tuiten zijn oren van Heilig Koosje. Maar dit vindt hij wel wat goedkoop. Niet dat hij de idioot met een mild oog beschouwt, hij noemt hem een schande voor een stad, die de heer Postma als inspecteur heeft. Het is plumpe bedelarij met nog iets, dat uit de verte al op afdreiging gaat lijken. Want op het ogenblik is alweer door heel de stad het gerucht verspreid, dat Heilig Koosje een paar dagen tevoren zijn dubbeltje niet heeft gekregen, hij is door die protestantse knecht met schoppen onder zijn kont van het erf gejaagd... Postma heeft al eens voorgesteld dit bedrog aan het licht te brengen door een agent in burger Heilig Koosje enkele dagen te laten volgen om te zien hoeveel geld deze truc wel opbrengt. Maar de commissaris raadde het af. Het zou heel mooi zijn, als er geen pater-noster mee gemoeid was. Zo'n zaakje zou in de raad en in de kranten kunnen opgeblazen worden tot een soort godsdienstkwestie en uit liefde voor de politie zou de grote meerderheid van Donschot partij trekken voor de Heilige. En Postma moest niet vergeten, dat al die bedelende nonnetjes en paters en broeders feitelijk precies hetzelfde doen, zij zullen ook voor je bidden, als je wat geeft. Gesteld dat het tot een vervolging kwam, dacht hij dan, dat het gemeentebestuur hem dankbaar zou zijn? De stad zou immers opdraaien voor de kosten van het gesticht waar die jongen dan geplaatst moet worden. Dus kwaad bloed langs alle kanten en dat is niet de bedoeling van de politie...

Het Wit Paardje ligt langs de Lokkerse weg. De baas is een degelijke boer, die uit traditie nog herberg houdt, al heeft het niet veel om het lijf. Hij bevestigt het verhaal voor zover hij kan. Dat drietal is hier geweest tot omtrent elf en zij waren niet zat, bijlange niet... En als zij één voor één verhoord zijn, blijken de drie verklaringen tot in de kleinste bijzonderheden overeen te stemmen. Toen zij buiten kwamen, was Koosje de herberg net voorbij. Zij zagen hem in het licht van de open deur en van de vensters. Zeker, zij keken hem op zijn rug, maar zij zouden zich niet kunnen vergissen, zij kennen hem veel te goed, al was het alleen maar aan zijn gang. En het was helder weer. Kaat moest lachen en vroeg: Hij gaat zijn eigen toch niet

verzuipen? want hij liep de kant uit van de Lokker. En Mieke Verswijvel was gevoelloos genoeg om te zeggen, dat het een schone opruiming zou zijn, zij kreeg altijd een rilling als zij hem zag. Haar man meende, dat Koosje wel wijzer zou zijn, hij had een veel te goed leventje. En zo vervolgens... Nu begint het er op te lijken en de mensen vragen zich af: wat had die zot daar op dat uur te maken? Het zou een povere buit zijn, een dader die niet toerekenbaar is. Maar in ieder geval zou er dan een eind komen aan de wantoestand, dat een volslagen krankzinnige met een paternoster om zijn hals vrij rondloopt in het jachtveld van Inspecteur Postma...

Vrijdagmiddag hebben gemeente-werklieden onder toezicht van politie en brandweer het kraantje van het petroleumvat opgedolven. Maar er was geen beweging in te krijgen. In een verzegeld pakje is het toen naar Hagenburg gebracht, waar een beëdigd deskundige het in tweeën heeft gezaagd en vastgesteld, dat het geheel opengedraaid was. En nog wel op een vrije Zaterdagmiddag komt het parket naar Donschot. In Hagenburg was men immers enigszins onder de indruk van de naam Marie-Louise Langlet de Bouvery en vooral van haar heldendaad, die door de linkse pers natuurlijk zou worden geëxploiteerd in schilderachtig contrast met de misdadige brandstichting, die naar alle schijn wel eens een direct uitvloeisel zou kunnen zijn van het benepen clericalisme, dat nog onbeperkt heerst in de donkere gewesten van het Zuiden... De heren zijn uitermate hoffelijk jegens Juffrouw de Bouvery en hebben o ja! bereids van de schilderes Anke Gijsberti gehoord, wat een beleefde leugen is. Zij willen het geredde dienstmeisje zien en een van hen klopt Treeske met zijn glacé-handschoen op haar netenkop. Zij buigen zich met schrandere gezichten over de plattegrond van de architect, doen gewichtig tegen hun ondergeschikten en onheilspellend aan het adres van de onbekende dader. Na hun vertrek stellen de commissaris en de opperbrandmeester onder een knipoogje vast, dat wij nu precies zo wijs zijn als voorheen...

Terug van de Keurhoeve, zal Postma eens gauw een agent uitsuren om Heilig Koosje te gaan halen. Koosje, dat wil zeggen Jacobus... Verrek, hoe heet die jongen eigenlijk? Niemand weet het, zelfs niet de commissaris. De moeder heet misschien wel Lientje, maar zeker niet Lientje Snuf... Zij zenden iemand naar het Armbestuur, waar men vrolijk verbaasd is. Weet de politie dat niet eens? Zij kunnen die naam wel dromen; Jacobus de Coninck, geboren 4 April 1882, zoon van Carolina, vader on-

bekend... De hoofd-agent Daverveld, die hem even zal gaan halen, ontmoet hem in de Willemstraat en lacht hem vriendelijk toe. 'Ha, dag Koosje!' Maar de Heilige schrikt hevig, begint te schudden en te huilen. Hij heeft het niet gedaan! Hij heeft het niet gedaan!... Wát heeft Koosje niet gedaan?... Niets heeft hij gedaan!... Natuurlijk heeft hij niets gedaan, hij moet alleen maar even op het bureau komen, want er is een pakje voor hem aangekomen. Uit Rome!... Het baat niet; Koosje laat zich niet tot bedaren brengen. Als Daverveld hem zacht en overredend bij de arm neemt, rukt hij zich los en zet het op een lopen. Al gauw bij de kraag gegrepen, gaat hij languit op de grond liggen. De mensen stromen toe. Kijk eens, Heilig Koosje heeft een toeval gekregen!... Nee-nee, dat is het niet. Ze moeten hem hebben voor de brand. En je zou zeggen, dat hij bliksems goed weet waar het om te doen is...

Gelukkig passeert daar een gemeente-werkman met een handkar. Koosje wordt er op getild, hij verzet zich niet, maar blijft janken, hoog en snijdend als een hond die ransel krijgt. Zo wordt hij naar het bureau gereden, gevolgd door een menigte, die snel aangroeit. En tot laat in de avond staat er een drom mensen te lanterfant op het trottoir tegenover het politiebureau.

★ 12 ★

Goed dat het vandaag Zondag is, want de mensen komen haast niet op adem. Het lijkt wel of Donschot te klein is voor zoveel geruchten. Tegenover het politie-bureau is het een openlucht-beurs voor nieuwtjes, gevolgtrekkingen en twistpunten. Er vormen zich reeds groepen van partijgangers... Best mogelijk, dat ze het zelf aangestoken hebben; de hoef was heel hoog verzekerd. En dan is het gemakkelijk Heilig Koosje de schuld te geven. Ze zullen hem daarbinnen wel zo lang koeionneren tot hij op alles ja zegt; dat is geen kunst... Maar ze hebben hem daar toch zien lopen!... Dat wil niets zeggen. En als hij het heeft gedaan, dan heeft dat zot wijf het aan zichzelf te danken, zij heeft door die vuile lafaard van een huisknecht de arme sukkelaar van het erf laten ranselen... Alles goed en wel, maar een arme sukkelaar, die 's nachts je kot in brand steekt, kunnen ze niet vrij laten rondlopen!...

Wanneer tegen twaalven Charles Doomen van de krant uit het bureau komt, wordt hij door een half dozijn heren geëscor-

teerd naar de Gouden Zwaan, waar het zeer vol is en hij op een langgerekt 'Haa!' wordt onthaald... O, kunnen de heren niet wachten tot de krant verschijnt? Ja, de zaak is zo klaar als een klontje. Heilig Koosje is langzaam maar zeker door de korf geschoven. Ook Lientje Snuf heeft gisteren, toen ze nog van niets wist, zonder erg haar mond voorbij gepraat: hij was Vrijdagmorgen pas tegen drieën thuis gekomen... Is zeker uit de verte naar zijn eigen vuurwerk blijven kijken... Maar er was natuurlijk geen touw aan vast te knopen. Eerst leek het er veel op, dat de Aartsengel Gabriël het vuur had aangestoken. 'Zeker met zijn vlamvend zwaard?' had de commissaris gevraagd, ha-ha-ha. Ja, dat is een tiep, die oude Mansfeld. Neen, met lucifers en bronolie, zei Heilig Koosje. Dan weer had Gabriël hem alleen maar gecommandeerd het boeltje in brand te zetten. Omdat het daar zo'n slechte mensen waren, echte duvels, die heel Donschot even slecht wilden maken, zodat de mensen niet meer zouden bidden en naar de kerk gaan... Dat heeft wel een uur geduurd, want wel duizend keer heeft hij gezegd: 'dat weet ik niet,' gelijk hij gewoonlijk doet. En hij haspelde alles door elkaar, telkens sprak hij weer tegen wat hij twee seconden tevoren had gezegd. Dan was het de Engel Gabriël en dan weer hijzelf. Hoe ze van al die rimram een stijf proces-verbaal moeten maken, weten ze niet, maar dat hij het gedaan heeft, is zeker. Bij stukjes en beetjes zijn er alle kleinigheden uitgekomen: hij heeft een hoop houtwol uit een kist gehaald en onder het kraantje van het olievat gelegd, hij zelf of Gabriël; ze konden kiezen. In ieder geval klopt het, want er stonden kisten met houtwol, en hoe kon hij dat weten?... Enfin, ze brengen hem nu naar Vught, waar de dokters hem zullen onderzoeken. Wanneer? Dat stond er niet bij. Ze zijn niet helemaal gek bij de politie, ze willen niet heel Donschot achter hun broek hebben... Bont en blauw geslagen, daar is niets van aan! Dat hebben ze al onderzocht, want dan zou het wraakneming kunnen zijn. Koosje was er al vier keer geweest en had telkens een dubbeltje gehad. De laatste keer waren de dames niet thuis en omdat hij zo vrijpostig rondliep en overal door de ramen stond te kijken, heeft de koetsier hem gewoon bij zijn arm gepakt en buiten de poort gezet. Daar zijn getuigen van en Koosje zei het trouwens zelf. Want wat zo eigenaardig is: als het op de dubbeltjes aankomt, weet hij alles precies. Waar hij wat krijgt en waar niet en hoe lang het geleden is. En bij de politie vonden ze het ook wat vreemd, dat hij komt bij alle mensen hoog en laag, waarvan hij denkt dat er wel een dubbeltje afkan, maar hij is nog nooit bij de commissaris aan huis geweest en ook niet

bij de inspecteur. Misschien voelde hij zich toch niet helemaal zuiver met zijn affaire. Maar in ieder geval moet hij een secure boekhouding in zijn hoofd hebben van al zijn ontvangsten, want hij zal nooit ergens komen, waar hij pas nog geweest is, hij laat er altijd één of twee maanden overheen gaan, al naar gelang de mensen meer of minder kapsies maken...

Dan verdiepen de heren zich in berekeningen om te zien hoeveel de Heilige wel kon verdienen met zijn paternoster... De oude heer Dockx gelooft het verder wel. Hij voelt zich niet op zijn gemak; er hangt onraad in de lucht. En de borrel smaakt hem niet. Onder voorwendsel, dat hij nog op visite moet neemt hij afscheid van zijn clubje en wanneer hij de deur achter zich sluit, weet hij dat zij meteen over Pius beginnen te kletsen... Sedert de brand is er met onze artiest niets aan te vangen. Vanmorgen is hij brutaalweg niet naar de kerk gegaan. Er over aangesproken, heeft hij gezegd, dat hij zou gaan kotsen van al die huichelaarstronies. En wat doe je tegen zo'n snotneus, die intussen al vier en dertig jaar is geworden? Je kunt hem niet bij zijn oor pakken en meenemen, je kunt evenmin zeggen wat je denkt: 'Het is niet voor die kerk, maar voor je broodwinning.' En Jan Dockx gaat op zijn oude dag niet de heilige hoer spelen. Beter niets te zeggen en te laten betijen. Zo'n stuip gaat wel over; de jongen is allerminst chagrijnig van aard, integendeel. Lang pruilen zal hij niet; het zal een kort proces zijn, kort maar hevig. Pius kiest het een of het ander, alles of niets. Toen, met Kerstmis, sloeg hij ten aanschouwen van heel het kakelende kippenhok de buste van zijn beminde vader tot gruis, de vlegel. Al was het lomp, het had tenminste karakter. Maar om er een karakter op na te houden moet je veel geld hebben, anders schreeuwen je kinderen al gauw om brood. Zo is het leven en het enige dat iets betekent is een degelijk stuk werk, waar je plezier in hebt en heimelijk wat trots op kunt zijn. De vuiligheid van je bestaan neem je dan op de koop toe, als de zweetvoeten van een mooie vrouw. Maar probeer dat eens aan het verstand te brengen van zo'n verliefde, jonge hond. Toch hangt Pius met hart en ziel aan zijn werk. Als hij nu met een dolle kop zijn bestaantje over boord gooit en niets meer te doen heeft dan zijn haar kammen en kletsen, zal het hem gauw genoeg opbreken, maar dan is het te laat. 't Zou erg zijn de jongen te moeten missen, hij is de knapste, de vriendelijkste en de lastigste van heel het nest. De meisjes... Jeanne is een dramatische ratel. Als hij niet abuis is, heeft zij tien kinderen, maar altijd houdt ze tijd genoeg over om zich met alles en iedereen te bemoeien... Lotje is een lief en goed ding, veel ver-

standiger dan de oudste, maar altijd nogal zwaar op de hand, dadelijk onder de indruk en nooit helemaal gerust... De drie 'firmanten' zijn even braaf als vervelend, zij hebben buikjes en geen enkele liefhebberij, behalve centen, centen, centen! Waarom zouden ze niet twee plankjes op een ongeschilde boomstam nagelen, als het twee kwartjes voordeliger uitkomt? Het is toch immers een houten raamdorpel, zoals het bestek voorschrijft!... Zij zullen het ver brengen, zij kunnen het werk haast niet af, ze praten al over uitbreiding en een naamloze vennootschap... Ja, deze arme streek is in opkomst. De industrie neemt door heel het Zuiden hand over hand toe, want hier zijn de werklui nog goedkoop en gewillig. Stilaan krijgen ze ook de kindersterfte onder de knie en dan kan het niet lang meer duren of de heren van Holland zullen rekening moeten houden met de konijnenfokkerij van Brabant, waar zij nooit naar omgekeken hebben. Er zal nog jaren en jaren met man en macht gebouwd moeten worden, voor deze streek op iets menselijks gaat lijken. En hier in Donschot is de toekomst van Pius verzekerd. Gemiddeld haalde hij de laatste jaren op zijn dood gemak al drie duizend gulden en daar zou hij heel fatsoenlijk op kunnen trouwen. Het huis in de Willemstraat is stilzwijgend voor hem gekocht en de huur loopt begin volgend jaar weer af. Opzeggen?...

Neen, Opa is ver van gerust. Een dezer dagen gaat het erop of eronder. Hij zal even bij Lotje aanlopen en zien of hij een ogenblik alleen kan zijn met Frans Marijnen, de enige die nog contact heeft met Pius...

Maar wat is dat? Daarginds trekt de commissaris aan de bel bij... Ja, al die spionnetjes, dat is bij Pia! Even naar de overkant, van daar is het beter te zien... Precies, hij wordt al binnengelaten, dus zij is thuis... Lieve hemel, dat is waar ook! Het vrouwvolk is er al een hele tijd over aan 't mauwen geweest, dat zij zo intiem was met Heilig Koosje. Zou zij die idioot hebben aangezet, op het idee gebracht? Heeft zij voor Engel Gabriël gespeeld? Zo'n halfgetikte kwezel is ertoe in staat. De ziel en de zaligheid van haar petekind waren immers in gevaar! En daar was zij mee belast, zij zou voor God's rechterstoel rekenschap moeten afleggen, zoals dat heet. En die onnozele heeft natuurlijk haar naam genoemd... Kijk, dit heeft de politie niet aan de neus van die krantenjongen gehangen; ze zijn dus nog voorzichtig. En zij wordt aan huis bediend, hoeft niet op het bureau te komen. Als zij voet bij stuk houdt, en dat zal ze, kunnen ze haar niets aandoen, en dat heeft ze wel berekend. Op wat zo'n ongelukkige zot zegt, valt immers geen peil te

trekken. Toch wel verdomd geraffineerd, als 't waar is! Wat hem betreft mag het een schandaal worden; zij heeft wel wat verdiend. Of liever niet, het petekind is er ook mee gemoeid. Overigens... De meeste mensen zijn al vergeten, dat zij aange-trouwd is. Nico Vermeer, oudste broer van zijn vrouw, is al meer dan vijf en twintig jaar dood. Van dat ogenblik heeft deze lieve schoonzuster heel zijn huishouden geringeloord. En eerlijk gezegd, heeft hij zelf ook veel meer geduld gehad met haar dan met wie ook, hij dacht aan zijn kinderen. Want zij heeft verder geen kip of kraai op de wereld, zij bleef alleen over van heel die verdufte familie Buys en erfde alles, van vier of vijf ongetrouwde ooms en tantes. Hij schat het loeder dicht bij de twee ton. Met dat al gunt hij haar van harte een heet kwartiertje met de oude Mansfeld. Die komt natuurlijk heel beleefd om enkele nadere inlichtingen, maar houd hem in de gaten, want hij is een uitgeslagen bliksem en zij mag wel op-passen dat zij zich niet vastpraat. Niet dat het veel verschil zou maken, want dan springt heel de geestelijkheid voor haar in de bres. De eerwaarde heren hebben die twee ton ook gero-ken! Vooral die Scheermakers, dat is een zuur, maar sluw boerke, past goed bij haar... Mansfeld weet dat alles even goed als wie ook en hij zal zijn verstand wel gebruiken. Maar een schandaaltje wordt het toch, want kijk eens even! Heel de straat door hebben zich groepjes gevormd, mensen die grote ogen trekken, elkaar niet laten uitpraten en het allemaal beter weten. Om maar niet te spreken van hetgeen er zich achter al die gordijntjes afspeelt. Op het ogenblik suist het praatje in vliegende galop door Donschot. Het laat hem koud; hij heeft genoeg aan zijn eigen zorgen en kan maar niet van zich af zet-ten, dat er grote narigheid op komst is...

Opeens voelt hij het bloed naar zijn hoofd stijgen. Waarom mag die jongen niet trouwen met een fatsoenlijk wijfje, dat verder niets om handen heeft? Wat is dat voor ongezond geknoei?... Och, waarom zou hij zich kwaad maken; het is toch niet te veranderen. Ook al trouwt Pius tien keer op het stadhuis: vooraleer de pastoor er met zijn wijwaterkwast over-heen gezwaaid heeft, zegt heel Donschot, dat zijn zoon zit te hokken met een protestantse del. Een openbaar zondaar, noemen ze dat, en die moet door alle beminde gelovigen ge-medien worden als de pest. De pest is, dat in Donschot en in bijna heel deze provincie één enkele kerk alles te zeggen heeft. In Holland is dat anders, maar wat heb je daar aan? Waar het paard gebonden is, moet het eten... In zijn jonge ja-ren, in Antwerpen en in Brussel, heeft hij achter de blauwe

banier gemarkeerd: à bas la calotte! En hij is teruggekomen in Donschot als een hete militant, maar hij was gauw genezen. Wel heeft hij steeds liberaal gestemd, maar daar hield het ook mee op. Want wat hebben de blauwen bereikt, hier in Brabant? Ze hebben er heel wat stemmen behaald en niets veranderd. Een handvol rijke lui en wat gestudeerden dorsten zich zachtjes onder vier ogen liberaal noemen, maar ze bleven braaf naar de kerk lopen. Dat deden ze natuurlijk alleen om zich te laten zien en het voorbeeld te geven, zie je, want voor 'het volk' was een béetje godsdienst toch wel goed, weet je, vooral voor de werkman, anders werd hij maar socialist. En om te laten zien hoe liberaal ze waren, bleven de heren tijdens de Mis altijd staan en de dames steeds zitten, niet op heur knieën, maar op heur kroep. Want knielen voor die onzin verdomden ze, onze dappere Brabantse liberalen! Als de rijke en vooraanstaande vrijzinnigen zo lamlendig deden, wat moest hij als klein en beginnend aannemertje dan doen? A bas la calotte?... Hoedje af en: dag, mijnheer pastoor, ja, mijnheer pastoor, zeker mijnheer pastoor!...

Juist heeft hij allen begroet en is gezeten, wanneer de deur openvliegt. Jeanne! Zij is buiten adem en tragisch rollen haar ogen. Weten zij het al? De politie heeft Tante Pia aangehouden! En zij moet al hebben bekend, zeggen ze, dat zij Heilig Koojsje heeft omgekocht!... Bij al zijn narigheid schiet hij toch in de lach, wat hen vreemd doet opzien. Hij zet de zaak recht en in het geroezemoes, dat er op volgt, kan hij Frans Marijnen toefluisteren een eindje mee op te lopen, als hij weggaat. En zo verneemt hij nog, dat Juffrouw De Bouvery niet gaat herbouwen. In haar eerste kwaadheid heeft zij wel zoiets gezegd, maar nu heeft ze wel ingezien, dat het niet meer de zelfde Keurhoeve zou zijn. Tja, hoe zeggen ze dat? De oude sfeer is verloren gegaan. Het zou een splinternieuwe villa worden en die zou zij liever situeren in een minder afgelegen en vijandige streek...

Opa knikt. Ja, de charme van een oud huis kun je niet namaken; zij is met de eeuwen gegroeid. Toen de hoof al klaar en bewoond was, is hij er nog ettelijke keren geweest en telkens was hij een beetje betoverd, hij voelde het huis leven! Het was of alle bewoners er iets van zichzelf hadden achtergelaten en er van al dat vergane lief en leed nog iets door de lucht zweefde. Ook leek het wel, dat die oude muren voor altijd waren doortrokken met al die huiselijke geuren, van houtvuur en gerookte hammen, van voederketels en koffie en verse boter. In zo'n huis krijg je een welgedaan en verstandig gevoel, je zou

zeggen, dat je daar altijd hebt gewoond, dat je thuis komt en eigenlijk nooit weg bent geweest...

Ja, daar had Pius het ook over. Er komt nog bij, dat het restaureren van de Keurhoeve een idee was van de jonge dame en nu die vrijage er tussen gekomen is, wil de tante niet het gevaar lopen, dat zij alleen komt te zitten in zo'n verlaten oord... Over de liefde is er niet veel nieuws. Het vrouwtje houdt zich nog steeds bij haar besluit: zij wil hem niet ruïneren! En de oude dame staat voor niets. Nu heeft zij weer in alle ernst voorgesteld, dat de twee geliefden, alvorens te trouwen, op haar kosten een heel jaar op studiereis zouden gaan in Italië. Zijn ze na afloop nog even zeer in elkaar verzonken als nu, dan zou het iets of wat zin hebben te gaan trouwen en dan zou ze hem in staat willen stellen een deelgenootschap te kopen in de praktijk van een bekend architect. Hebben ze daarentegen genoeg van elkaar, dan is er niets gebroken, want Pius kan berouwvol terugkeren naar Donschot, waar het vette kalf gereed staat... Het voorstel is natuurlijk niet aanvaard. Zó modern is dat kind nog niet en zelfs Pius kreeg er een kleur van...

De oude heer vindt, dat het lang niet gek zou zijn. Die Juffrouw de Bouvery is een wijf met hersens, maar zij zal niets kunnen veranderen aan de gang van zaken. Geen normale, jonge vrouw houdt stand, wanneer zij door een smakelijke man van haar eigen verstandelijk peil zo koppig het hof wordt gemaakt...

En het laatste nieuws van deze drukke Zondag luidt, dat Tante Pia dadelijk na het vertrek van de commissaris met een rood hoofd naar de pastorie is gelopen en er wel een uur gebleven is...

Op Zaterdag van dezelfde week is Tante Reinilda jarig. Vader en moeder zijn uitgenodigd op wat deze dames zonder enige hapering of inspanning een *déjeuner d'înatoire* noemen. Marius moet zich op het middaguur dus maar tevreden stellen met boterhammen en om het goed te maken worden er vanavond flensjes gebakken. Als hij om twaalf uur uit school komt, treft hij vlak bij huis de facteur, die hem de post voor vader toevertrouwt. En dadelijk herkent hij het handschrift van oom Pius, dat hij al maandenlang probeert na te bootsen, op een dikke, gele brief uit... Donschot! Zijn hart begint hevig te kloppen. Nu is de kogel door de kerk; er valt niet aan te twijfelen. En hij is de eerste, die het weet, ook de enige voorlopig, want vader en moeder blijven de hele middag feesten...

Hij legt de post in de huiskamer op de marmeren schaal. Met tegenzin eet hij een paar boterhammen en het vooruitzicht op de flensjes laat hem koud. Zo gauw hij kan, trekt hij erop uit. Bij Opa ziet hij door de vensters van het kantoor de ooms Jan en Hubert, die druk aan 't redeneren zijn over een grote blauwdruk, de duimstokken hanteren en maten opschrijven. De oude meid Joke trekt een afkeurend gezicht: Waar 'die' weer mag uithangen, weet zij niet. Marius vraagt niet naar Opa en Omoe, hij voelt zich schuldig en durft niet onder hun ogen te komen... Een brief over de post van de Brembeekse straat naar de Hagenburgse weg is op zichzelf duidelijk genoeg, maar hij wil de volle zekerheid hebben. Hij gaat naar de markt en slentert wat heen en weer bij de Gouden Zwaan. Na een poosje ziet hij Jantje Rikkers, de loopjongen van het hotel, en verneemt, dat die van de Keurhoef allang weg zijn. Gisteren zijn ze met de trein op reis gegaan naar Den Haag en ze hebben Treeske van de Luie Hoek meegenomen. Als aandenken, zei de baas... Ofschoon het een doodlopend spoor is, gaat hij naar het station. Een ogenblik voelt hij zich verraden, lafhartig in de steek gelaten zonder enige waarschuwing of ook maar een woord van afscheid. Maar al gauw voelt hij een hete behoefte zich op iemand anders kwaad te maken. Als de Keurhoef niet was afgebrand, zou zijn oom nog hier zijn en daarom wenst hij Tante Pia naar een zeer bijzondere verdoemenis, die nog nooit is toegepast, veel erger nog dan die van Jean-Jacques Rousseau en van hen, die het huwelijk ontheiligen door beperking van het kindertal. Voorlopig moet hij zich ermee vergenoegen, dat zij sinds laatste Zondag niet anders meer genoemd wordt dan 'Engel Gabriël'. Het is een schrale troost; hij zou het wijf zo graag iets ergs aandoen. In het donker een kei door haar ruiten gooien is niet te doen; het is altijd veel te druk in de Willemstraat. Stukken brandende solfer in haar brievenbus stoppen zou een prettige herrie veroorzaken, maar hoe komt hij zo gauw aan solfer?...

Van Moeder's afwezigheid heeft hij gebruik gemaakt zijn mantel thuis te laten en nu voelt hij zich door een schrijnende wind onder de armen gepakt. Hij rilt en gelooft dat hij ziek gaat worden. Heel de wereld lijkt verdoft en misvormd. Alle mensen zien er opeens meer sleets en schunnig uit dan gemeenlijk. Zelfs de tijd sleept zich met moeite vooruit en dat komt er ook niet op aan, want heel het leven is immers leeg en doelloos geworden. Wat komt hij eigenlijk doen aan het station? Hier heeft Oom Pius voor het laatst gelopen. Zou Lange Kobus hem gezien hebben?... Deze verlatenheid wordt hem on-

draaglijk. Hij moet gauw iemand gaan vinden, die zijn oom welgezind is en met wie hij zijn verslagenheid kan delen. Frits en Karel zouden vanmiddag in de manege zijn. Maar hij vreest, dat zij te weinig acht zullen slaan op het grote nieuws en dan zou hij een hekel krijgen aan die lui. Oma Marijnen!...

Bibberend slentert hij terug naar de markt, langs de lelijke en minder lelijke gevels, die zijn oom hem heeft aangewezen, want lelijk zijn ze allemaal, nu vooral. Van verre ziet hij al het grijze vlekje achter het linkerraam boven de lakenwinkel. Goed, dat zij thuis is, want hij heeft er nu genoeg van. Als altijd voelt hij zich weer verkwikt door de geur van vredeigheid, maar de overgang van het schrale weer naar de ruime warmte van haar grote, wit-porseleinen kachel geeft hem een harde hui-vering. Zij ziet het, houdt zijn kille handen vast en is op haar liefste manier knorrig, omdat hij zonder mantel van huis is ge-gaan, want er zit een geniepig kneepje in de lucht... Hij luistert maar half, wacht slechts tot zij even stil is. En dan... Zal hij haar een groot geheim vertellen? Ja? Op 't ogenblik is hij nog de enige van heel Donschot, die het weet! Nu dan: Oom Pius is er vandoor!...

Zij geeft een ontdaan gillette. Fi donc, Marius! Wat is dat voor een uitdrukking! Een dief gaat er vandoor, maar van een heer als Oom Pius zeg je, dat hij de stad voor enige tijd heeft verlaten... En hoe weet Marius dat zo zeker?... Hij vertelt van de dames, die gisteren naar Den Haag zijn vertrokken en van de dikke brief uit Donschot... Ja, dan zou het haar niet verbazen, wanneer zijn oom een important besluit genomen had... Een hele poos zit zij te peinzen en verroert zich niet. Er komt een dun laagje water op haar onderste oogleden, juist genoeg voor één traan, die echter blijft hangen. Hij wil de aandacht afleiden en vraagt op de man af, of zij werkelijk kan geloven, dat Oom Pius nu naar de hel gaat. Weer klinkt haar grappig schrikgeluidje. Hoe komt hij daar bij, pour l'amour de Dieu? Natuurlijk gaat zo'n charmant jongmens als zijn oom niet naar de hel; waarom zou hij?... Als hij met Mevrouw Gijsberti trouwt?... Dat zal hij alleen doen wanneer hij in de grond van zijn hart overtuigd is, dat hij er goed aan doet. En Oma kan niet geloven, dat iemand naar de hel gestuurd zou worden voor iets, waarvan hij eerlijk meent dat het goed is... Marius vindt het elegant gezegd, maar het stelt hem niet gerust. De catechismus en de preken zijn in dit opzicht heel wat positiever. Zij kennen geen tussentinten, noemen alles pik-zwart of hagelwit, zalig of verdoemd, zonder aandacht te schenken aan subtiele schakeringen als die van Oma. Terwijl

zij voortbabbelt kijkt hij naar heur zwarte kanten mitaintjes, die hij altijd zo sierlijk vindt. Zij vallen in een spits puntje over de rug van haar smalle handjes. En hij knikt somber, wanneer zij hem vraagt of hij het zo verdrietig vindt, dat zijn grote vriend nu weg is. 'Voor jou is het niet zo erg, Marius,' troost zij. 'Jij hebt nog een heel leven voor je en later zul je nog tientallen jaren met je oom kunnen omgaan, als je dat dan nog verlangt, wat helemaal niet zeker is. Het is veel erger voor de oudere mensen, die veel van hem houden en die nu moeten vrezén, dat zij hem niet meer zullen zien'...

Intussen schenkt zij thee op het ronde tafeltje aan haar elleboog. Het doet hem goed, dat ook zij zo duidelijk geraakt is door het grote nieuws. Zuchtend schudt zij het hoofd, zij verdedert zich over die jeugd, die jeugd, zij mompelt herhaaldelijk, dat er nu eenmaal niets aan te veranderen is, en over Donschot zegt zij wat onverstaanbaars, dat wegvloeit in een berustend schouderophalen. Maar een lekker, warm kopje thee zal hen allebei wat opbeuren...

Hij wil niet naar de manege, hij kan de sfeer van goedige ruwheid, die altijd rond paarden hangt, nu niet verdragen. En met die twee kan hij er niet over praten; zij zijn er niet na genoeg bij betrokken. Het is belachelijk en hij zou zich doodschamen als de anderen het wisten, maar zijn besluit staat vast: voor het eerst in zijn bestaan blijft hij heel een vrije middag bij zijn grootje! Want zijn verkilde hart hongert naar de koestering van dit warme, geurige huisje. En Oma heeft een grote stapel geïllusteerde weekbladen van Le Petit Journal met de gekleurde gruwelprenten op de voorpagina, die zij samen bekijken en bespreken. Hiertoe bouwt hij zich dicht naast haar knieën een zitplaats uit een voetkussen en de grote koperen warmwaterstoof, een geschenk van vader, dat zij nog altijd even mooi als praktisch vindt, maar nooit gebruikt. En telkens wanneer hij zonder haar hulp het onderschrift kan vertalen, is zij verrukt door zijn goede vorderingen..

Eerst tegen het vallen van de duisternis gaat hij naar huis. De wind is nog kouder en hij verlangt naar zijn plaatsje naast het fornuis, waarop nu weldra de flensjes zullen geuren naar vanille... Hij vindt Liza alleen in de keuken, haar lijf staat strak als een boogpees van nieuwsgierige spanning. Al roerende in het beslag luistert zij met open mond naar de hartverscheurende kreten, die uit de slaapkamer schijnen te komen. Hij loopt de huiskamer binnen en verschrikt trekt hij zo snel mogelijk de deur achter zich toe, want nooit heeft hij moeder zo horen huilen, ver boven de sussende stem van vader uit. '...en

ik zal hem nooit meer zien, ik weet het zeker! En wat moet er nu terechtkomen van die lieve, goeie jongen?’

Marius begrijpt er niets van: bedoelt zij Oom Pius? Hij was er zeker van, dat zij zich te buiten ging aan een razende scheldpartij tegen ‘het schandaal van de familie’. In haar ogen heeft Oom Pius immers nooit goed kunnen doen. Maar nu is zij volkomen de kop kwijt, hoor me dat eens aan!... Pius is altijd bij haar geweest, van het ogenblik dat haar ogen opengingen, hij was de enige, die met haar wou spelen! Hoe ver het ook was, met hem mocht zij steeds aan een handje mee en hij werd niet eens kwaad, als zij niet hard genoeg kon lopen. Als zij gevallen was en hilde, veegde hij heur tranen af met zijn petje! Heel zijn leven is hij veel te goed geweest, de lieve schat! En juist hij moest natuurlijk in de handen vallen van zo’n paar onmogelijke creaturen...

‘Schei uit met die onzin!’ roept vader. ‘Doe in godsnaam niet zo Donschots! Je weet heel goed, dat het respectabele mensen zijn... Kom, drink maar eens en beheers je wat. De mensen op straat gaan denken, dat er iemand vermoord wordt. En ik moet nog met die brief naar de ouwe lui, een plezierig karweitje voor een rustige Zaterdagavond. Kun jij me zeggen hoe ik dat het beste aan boord ga leggen?’

Twee maanden later moet Marius toegeven, dat de kalmte is weergekeerd. Er zijn prentkaarten aangekomen met de hartelijke groeten uit Den Haag, uit Brussel en uit Brugge. En met Kerstmis is er een pakje uit Parijs, een groot en fraai boek met platen over de architectuur en de beeldhouwwerken van Frankrijk. Moeder schudt bezorgd het hoofd: Moest hij zijn geld weer uitgeven aan zulke dure en onnodige dingen? Kon hij het niet beter gebruiken?... Vader zegt, voorzichtig bladerend, dat dit nu Marius’ eerste boek van waarde is, een goed begin van een grote collectie, een bibliotheek! Als hij zelf de tijd en het geld ervoor had, zou hij een grote kamer willen hebben, waarvan de wanden tot aan de zoldering vol boeken stonden...

Nadat hij op die kille Zaterdagavond moest horen hoe goed Oom Pius wel was voor zijn kleine zusje, voor moeder, die ruim anderhalf jaar jonger is dan hij, heeft Marius opeens de nog veel kleinere Geertje ontdekt. Steeds heeft hij tot vervelens toe horen zeggen, dat zij zo’n fijn en mooi kind is, een porseleinen popje en het sprekend evenbeeld van Oma Marijnen, maar hij heeft er nooit acht op geslagen. Nu houdt hij zich al een hele tijd met haar bezig, neemt haar mee aan een

handje en moet zelfs vaak genoeg lachen om haar kromme taal-
tje. Hij doet bezorgd en vaderlijk, hij voelt zich gestreeld, om-
dat zij al dadelijk tot over haar oren verliefd is geworden, en
hij vindt het prettig, dat zij met de fijne kussentjes van haar
handen over zijn gezicht aait. En wonderlijk genoeg verveelt
het hem nog steeds niet. Hij verwacht reeds dat zij ook zo te
keer zal gaan als moeder, wanneer hij eens de wijde wereld in
trekt...

En Tante Pia heeft zelf de familie verlost van haar schrikbe-
wind door zich te ontlasten van bijna heel heur aards bezit. Bij
Notaris Van Meel, die veel naar de kerk gaat en zijn sigaren
heel laat, is alles beschreven. En er is geen geheim van ge-
maakt, integendeel! Goede werken van zo grote omvang kun-
nen niet genoeg in het volle licht der openbaarheid worden ge-
plaatst tot stichting en navolging. Want Tante Pia heeft haar
zielsvriend Kapelaan Scheermakers in staat gesteld de bouw
van een nieuwe kerk aan te vatten! Zodra de mensen het hoor-
den, ontstond er een vrolijk gekibbel over de meest geschikte
naam voor de nieuwe kerk. Sommigen meenden, dat het de
parochiekerk van de Artsengel Gabriël moest worden, anderen
voelden meer voor de kerk van de Heilige Pia en Opa vond
grote bijval door te spreken van een Heilige Brandaris, die niet
eens bestaat. Aan deze nieuwe stichting heeft zij bijna heel
haar kapitaal overgedragen, onder voorbehoud van vier pro-
cent rente tot haar dood. Volgens Opa heeft zij ongeveer der-
tig mille in de hand gehouden om zich een blijvende hofhouding
te verzekeren, want zij wist zeer goed, dat zij – helemaal uit-
gekleed – alles behalve interessant zou zijn... Reeds op de
tweede Zondag na de brand is in alle kerken van de stad ge-
preekt tegen kwaadsprekerij en laster, met zeer duidelijke toe-
spelingen op het rechtschapen en eerbare slachtoffer. Vier
weken later las men zowel onder het stadsnieuws als onder het
kerknieuws, dat onze stadgenote Mevrouw P. M. Vermeer-
Buys door de Heilige Vader was begiftigd met het erekruis
'Pro Ecclesia et Pontifice'... De familie Dockx heeft haar als
één man de rug toegekeerd. Dertig duizend gedeeld door zes
plus nog een onbekend aantal kapelaans, vormde geen kans
meer, waarvoor men zich nog langer liet bedillen. Zonder eni-
ge discussie werd eenparig besloten op de tiende November
haar verjaardag te negeren. Stilzwijgend heeft zij zich bij
deze revolutie neergelegd en afstand gedaan van de troon. Als
Marius haar nu op straat tegenkomt, moet hij zich beheer-
sen om niet zijn tong uit te steken. Hij durft het niet voor va-
der... Ja, ook zonder Oom Pius gaat het leven zijn gang, wat in

het begin niet mogelijk scheen. Op het kantoor van de firma schuiven de ooms hun duimstokken over de blauwdrukken en maken rekensommen, of er niets gebeurd is. Opa komt nu wat vaker dan voorheen aanlopen op de Hagenburgse weg, doch Marius kan hem er niet op betrappen, dat hij met vader en moeder over Oom Pius praat. De oude heer is zachter en vriendelijker geworden, hij oordeelt lang niet zo grimmig meer over al wat hem niet aanstaat. Zelfs op Tante Pia is hij niet eens zo kwaad: het spinnewiel kan ook niet gebeteren dat er bij haar 'een vijs loszit', gelijk hij dat zegt op zijn Vlaams... En het is al minstens veertien dagen geleden, dat moeder nog heeft geschreid, en niet eens zo erg. Het kwam doordat zij haar vader nakeek. En ook Marius viel het toen eerst op, dat Opa, die zich toch altijd zo fier en recht hield, nu opeens een beetje krom liep.